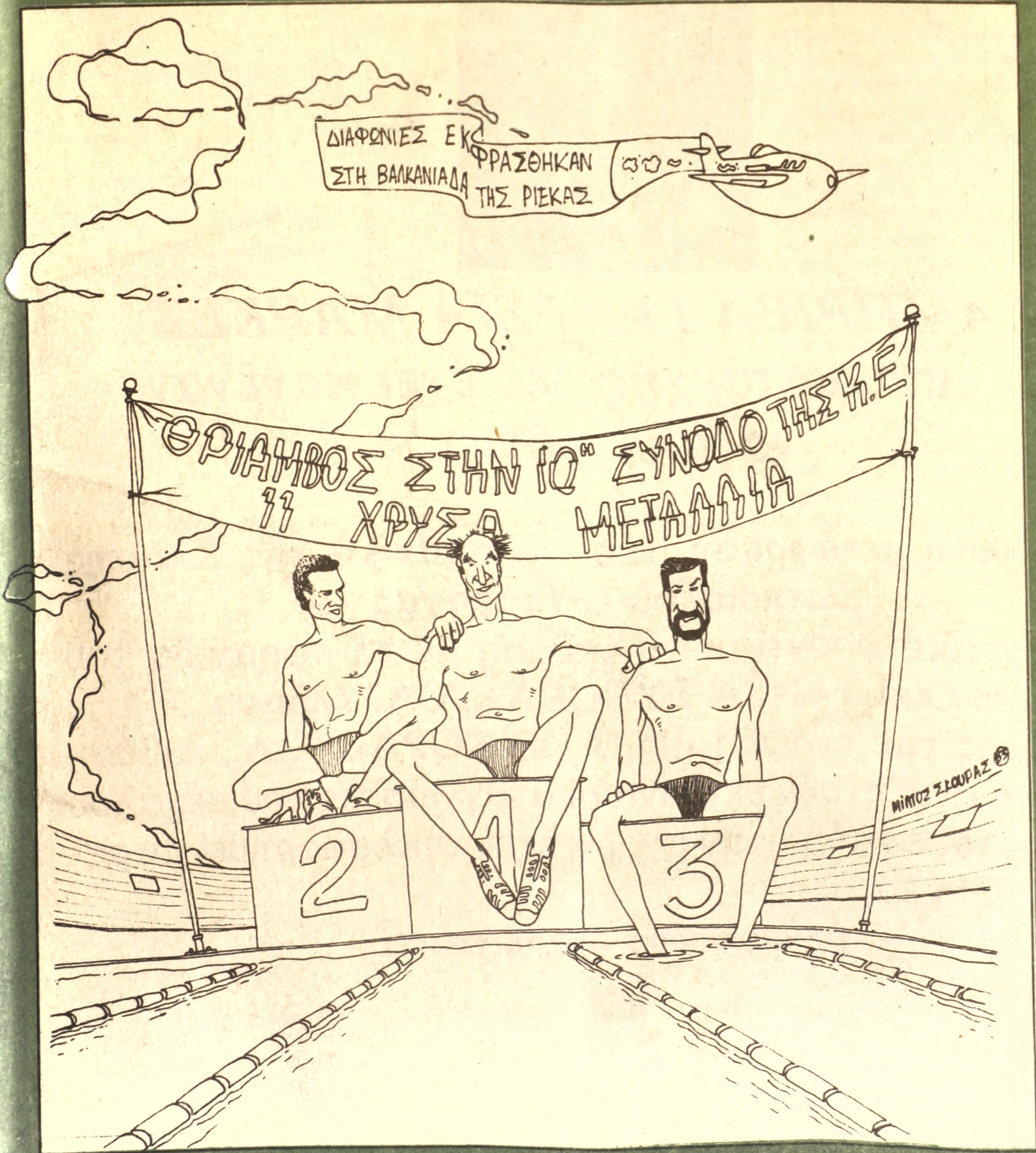

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β', τεύχος 238, Παρασκευή 5 Αυγούστου 1983

Δρχ. 50

ΠΑΣΟΚ:
Αψιμαχίες
εν όψει
Συνεδρίου

Το
παρασκή
της
συνέντευξ
Φλωράκ

Το σύνδρομο
Χριστοδουλίδη

Η Παλιρροία του
Ελληνοχριστιανισμού
Χρ. Γιανναρά

Το Συνταγματικό
Δίκαιο
Παρουκλά

Ένα ακόμη βιβλίο του
Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες στα ελληνικά

*

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΓΚΑΡΣΙΑ ΜΑΡΚΕΣ
Ο Συνταγματάρχης δεν έχει κανέναν
να του γράψει

*

Σε υπεύθυνη μετάφραση από τα ισπανικά της Κλαίτης
Σωτηριάδου - Μπαράχας

Σε εξαιρετικά φροντισμένη έκδοση με τη σφραγίδα του
εκδοτικού Οίκου «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ» Α.Α. Λιβάνη

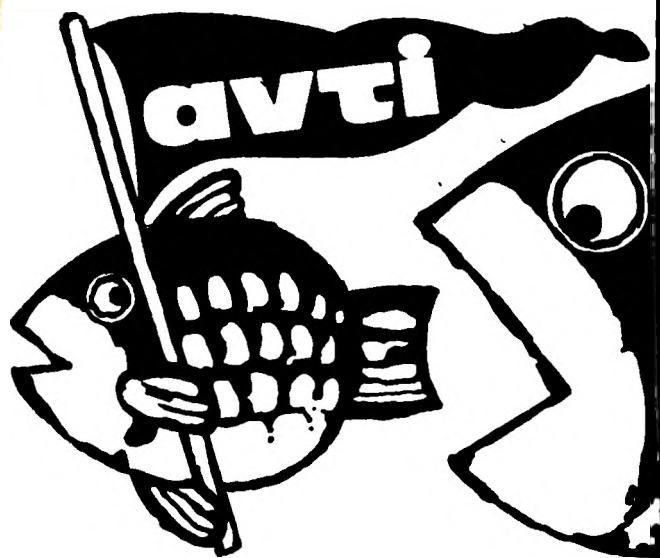
Ακριβώς την ένδειξη «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ» Α.Α. Λιβάνη
πρέπει να αναζητούν επίμονα οι αναγνώστες του μεγάλου
νομπελίστα, επειδή στην αγορά έχει κυκλοφορηθεί παρά-
νομα το ίδιο έργο.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ

Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ & ΣΙΑ Ε.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
«ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»

Σόλωνος 94, Τηλ. 3600.398 - 3610.589

Περίοδος Β' • Χρόνος 10ος • Τεύχος 238

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αριστερός Το σύνδρομο Χριστοδουλίδη _____	8
Στ. Κούλογλου ΠΑΣΟΚ: Αψιμαχίες εν όψει Συνεδρίου _____	10
Απ. Αποστολόπουλου Η πολιτική χειραφέτηση ενός χουντικού και οι χειραφίες ενός κομμουνιστή ηγέτη _____	12
— Της επταετίας τα κατώματα και οι μετα- σχηματισμοί ενός σοσιαλιστή _____	14
Χρήστος Γιανναράς Η παλίσια του «ελληνοχριστιανισμού» και μερικά ερωτήματα _____	16
— Η παραίτηση του πρύτανη στην Πάντειο(ε- πιστολής: Ν.Σ. Πετραλιά και Σάκη Καράγιωρ- γα) _____	18
Σπύρος Καβουνίδης Να πούμε κι ένα καλό λόγο _____	20
Δημοσθένης Π. Σιδερίδης - Νίκος Μάργαρης Πώς οι ελέφαντες δεν χωράνε στο δάσος ή γιατί η δάφνη δεν είναι μόνο για τις φακές... _____	21
Νίκος Μάργαρης Ροδάκινο beach _____	25
Νίκος Χριστοδουλάκης Ο γιαπωνέζικος μύθος παραγωγής _____	26
Κωνσταντίνος Τσουκαλάς Το Συνταγματικό Δίκαιο από την «καθαρή» λογική στην ιστορική αμφισβήτηση _____	31
Πασχάλης Κιτρομηλίδης Τα συλλογικά πεπρωμένα του κυπριακού ελ- ληνισμού του ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα: διαπιστώσεις και προοπτικές _____	34
Σ.Π. _____	36
Αφιέρωμα περιοδικών στην Κύπρο _____	38
ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
Αντήνωρ _____	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ	
Γ. Καλαϊτζής Οι μπόμποι _____	9
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ _____	41
ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ	
Γιώργος Μαρκόπουλος Η ιστορία του Ξένου και της λυπημένης _____	43
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ	
Τατιάνα Γκριτση Μιλλιέξ «Η γλώσσα του Αδάμ», του Θανάση Τζούλη Γ. Κοντογιώργης «Το πορτόνι και τα κακά στενά», του Κώστα Φωτεινού _____	44
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ _____	45
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ	
Κώστας Βεργόπουλος «Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους» _____	47
ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	
Βάσια Καρκαγιάννη - Καραμπελιά Συλλογισμοί μ' αφορμή μιαν έκθεση της Άν- νας Κινδύνη _____	48
ΔΙΑΛΟΓΟΣ _____	50

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

«ΠΗΡΑΜΕ διαζύγιο» από το δολάριο μας πληροφόρησαν πρωτοσέλιδα του Τύπου. Μας απέκρυσαν όμως πως συνεχίζουμε τη συμβίωση μαζί του και πως γινόμαστε σώγαμπροι του ευρωπαϊκού παιχνιδιού απέναντι στη μεθοδευμένη αμερικάνικη αλαζονεία.

ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ εξελίξεις στο μέτωπο της ισοτιμίας της δραχμής, δηλαδή στο συναλλαγματικό ισοζύγιο στον τιμάρημο και εν τέλει την οικονομική υγεία της χώρας, χωρίς να είναι δραματικές, δεν είναι και ιδιαίτερα ευχάριστες. Γιατί μας θυμίζουν με τη «γλώσσα των πραγμάτων», πραγματικότητες τις οποίες το κυβερνών κόμμα και άλλες δυνάμεις της Αριστεράς αρνούνται επίμονα να αναγνωρίσουν.

ΜΑΣ ΘΥΜΙΖΟΥΝ δηλαδή οι πρόσφατες εξελίξεις ότι η ελληνική οικονομία είναι «ανοιχτή» και εξαρτώμενη από τη διεθνή και ειδικότερα την ευρωπαϊκή συγκυρία. Και πως η ύφεση ή η ανάκαμψή της μέχρι σήμερα, συναρτάται άμεσα και αποφασιστικά από τις διεθνείς εξελίξεις και μάλιστα εκείνες του καπιταλιστικού κόσμου, οι οποίες προσδιορίζουν τα μεγέθη σε μια ενοποιημένη πια παγκόσμια αγορά.

ΟΙ ΑΠΛΕΣ αυτές αλήθειες έχουν όμως τις επιπτώσεις τους όχι μόνο στα οικονομικά μας μεγέθη αλλά κυρίως στην πολιτική μας ζωή. Διότι η όξυνση αυτών των προβλημάτων δίνει την λαβή στη Δεξιά να εξαπολύει μια κριτική στην κυβέρνηση που φαίνεται να έχει υπέρ αυτής το στοιχείο του «ρεαλισμού». Τα επιχειρήματα της Δεξιάς συμπυκνώνονται στο απλοϊκό αλλά αποτελεσματικό σχήμα «δέξου την πραγματικότητα και προσαρμόσου σ' αυτήν». Αυτό που δεν λέει όμως η Δεξιά είναι πως η πραγματικότητα δεν είναι άλλη από την άθλια εικόνα μιας οικονομίας που εξάντλησε πια τα όριά της. Με λίγα λόγια ο ελληνικός καπιταλισμός για να υπάρξει είναι υποχρεωμένος να αλλάξει, να εκσυγχρονισθεί.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ από τη μεριά της, ανακάλυψε έκπληκτη ότι καμιά οικονομική μεταβολή, είτε προς την κατεύθυνση του αστικού εκσυγχρονισμού είτε προς την προοπτική του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού δεν είναι εύκολη και κυρίως χωρίς μεγάλο κοινωνικό κόστος.

ΔΙΟΤΙ, είτε στη μια κατεύθυνση, είτε στην άλλη κάποια συμφέροντα θα θιγούν, κάποια στρώματα θα χάσουν προνόμια, κάποιες κατηγορίες εργαζομένων ενδεχόμενα θα αντιμετωπίσουν συγκυριακά προβλήματα.

ΕΤΣΙ, σε κάθε πολιτική «αλλαγής», εκσυγχρονιστικού ή σοσιαλιστικού χαρακτήρα βραχυπρόθεσμα έχεις απώλειες, ενώ τα κέρδη είναι μεσοπρόθεσμα, στην καλύτερη περίπτωση. Σ' αυτό τον σκόπελο προσέκρυσαν οι εκσυγχρονιστικές προσπάθειες της «ΝΔ», στο γεγονός δηλαδή ότι οι «θιγόμενες» κατηγορίες αντέδρασαν έντονα ενώ οι «ωφελομένους» δεν ήταν άμεσα δραστήριες ώστε να χρησιμεύσουν ως αντίβαρο.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ λαβίδα βρίσκεται και η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, η οποία «ακινητεί» κυριολεκτικά στα προβλήματα της οικονομίας. Για την ακρίβεια, η πολιτική του ΠΑΣΟΚ είναι μια περικύκλωση του χώρου της οικονομίας μέσω των θεσμών, μια προσπάθεια να εξαφαιστούν ερείσματα θεσμικά, ώστε κάποτε με «άνεση» να υπάρξει παρέμβαση άμεσα οικονομική.

ΑΛΛΑ μέχρι να έρθει αυτό το «κάποτε», η οικονομία μας ενσωματώνεται όλο και πιο σταθερά στους διεθνείς καπιταλιστικούς οργανισμούς, η εξάρτησή μας από ιμπεριαλιστικά, κέντρα μεγεθύνεται, τα όρια ακόμα και διαχειριστικών ελιγμών στενεύουν.

ΤΙ ΝΑ περιμένουμε άραγε ως σήμανση της πρότασης εξόδου; Το πενταετές; Τις επενδύσεις αιχμής στη βιοτεχνολογία και την μικροηλεκτρονική; Ή μήπως ο «άσσοσ στο μανίκι» του κ. Αρσένη για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό θα είναι σε λίγο ότι τα μεσογειοκά προγράμματα της ΕΟΚ θα προετοιμάσουν στην Ελλάδα τη βάση της «Ευρώπης των λαών».

ΚΑΘΕ πρόταση καλόμεκτη θα είναι, φτάνει να υπάρξει...

Η σύνοδος και η αλαζονεία της αυτάρκειας...

ΤΟ ΤΕΡΑΣΤΙΟ πανώ, στην αρχή της οδού Πανεπιστημίου —αριστερά «τω εισιόντι»— δεν είχε αναρτηθεί τυχαία. Άλλωστε, ακριβώς απέναντι, στο ξενοδοχείο «Κινγκς Πάλας», άρχισε, το περασμένο Σάββατο, η 10η σύνοδος της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ. Και οι μετέχοντες, έπρεπε να συγκρατούν ζωντανή τη διάσταση του πρόσφατου «θριάμβου». Το πανώ έγραφε: «ΟΙ ΒΑΣΕΙΣ ΦΕΥΓΟΥΝ — Η ΥΠΟΣΧΕΣΗ ΓΙΝΕΤΑΙ ΠΡΑΞΗ — Ο ΑΓΩΝΑΣ ΔΙΚΑΙΩΝΕΤΑΙ».

ΑΣΦΑΛΩΣ, οι βάσεις δεν ήσαν το κύριο θέμα της συνόδου. Στην εισήγηση του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου, η συμφωνία Καψή-Μπαρτόλομιου καταλαμβάνει 20 μόλις αράδες, σ' ένα κείμενο 34 μεγάλων δακτυλογραφημένων σελίδων. Όμως, όποιος φυλάει τα ρούχα του, έχει τα μισά. Γιατί, αν αρχίσεις ν' αμφιβάλεις λ.χ., κατά πόσον η συμφωνία «αναβάθμισε τον εθνικό μας λόγο», αν αρχίσεις ν' αποκρυπτογραφείς μερικές «λεπτές» διατυπώσεις που περιέχονται στο προοίμιο της συμφωνίας (όπου το κακόηχο ΝΑΤΟ αποκαλείται απλώς «πολυμερής συμφωνία συνεργασίας»), τότε, υπάρχει κίνδυνος η μπάλα να σε πάρει μακριά. Με αποτέλεσμα να σε «κυριεύσει η αμφισβήτηση» και να σε περιζώσουν απανωτά εφιαλτικά ερωτήματα: Δίνει, πράγματι, το ΠΑΣΟΚ, «χειροπιαστό περιεχόμενο στη σχέση δημοκρατίας - αλλαγής»; Έπαυσε, πράγματι, η λαϊκή συμμετοχή να είναι «μόνο σύνθημα»; Σφραγίστηκε, πράγματι, η πολιτική της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ από «συνέπεια και ευθύνη»;

Η «μοναδική πρόταση και λύση»

Θ' ΑΝΤΙΛΕΧΘΕΙ ότι η πρωθυπουργική εισήγηση στη σύνοδο περιείχε, πρώτο, στοιχεία κριτικής και αυτοκριτικής. Και ότι, δεύτερο, επισήμαινε καταστάσεις που υπόκεινται σε παρερμηνείες. Επί παραδείγματι, η μακροοικονομική πολιτική του ΠΑΣΟΚ μπορεί να χαρακτηριστεί σαν «συντηρητική», ενώ είναι —αυτό είπε ο πρωθυπουργός— απλώς «αμυντική», με στόχο τη «σταθεροποίηση της οικονομίας», οπότε, κάποτε, με την εξάντληση των αναγκαιών χρονικών περιθωρίων, θα προωθηθούν οι θεσμικές αλλαγές. Άλλο τόσο —είπε ο εισηγητής— παρερμηνείες μπορεί να υπάρξουν και στη σχέση ανάμεσα στην εθνική ανεξαρτησία, σαν προϋπόθεση της λαϊκής κυριαρχίας, και τη λαϊκή κυριαρχία, σαν προϋπόθεση της κοινωνικής απελευθέρωσης. Η σχέση αυτή —εξήγησε ο Α. Παπανδρέου— δεν μπορεί να είναι κάθετη, γραμμική, αλλά διαλεκτική. Συνεπώς, όσοι επείγονται, όσοι επικρίνουν τη συμφωνία για τις βάσεις, όσοι δεν κατανοούν ότι «οι κινήσεις σου στον ένα τομέα, πρέπει να συνδυάζονται με κινήσεις στον άλλο», κτλ., αυτοί δεν κατέχουν τη διαλεκτική ή δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις μιας πολύπλοκης πραγματικότητας.

ΜΕ ΟΛΑ τα παραπάνω αυτά, μπορεί κανείς να συμφωνήσει ή να διαφωνήσει ή —ακόμα καλύτερα— να δεχθεί ένα ανοιχτό, δημόσιο διάλογο, για να καταδειχθεί αν λ.χ. η εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησης (για ν' αφήσουμε, προς στιγμή, τη «μακροοικονομική»...) λειτουργεί σε βάρος ή όχι της μεγάλης πλειοψηφίας των εργαζομένων, αν έγιναν ή όχι αποφασιστικά βήματα στον τομέα του εκδημοκρατισμού, αν η αυτοκριτική —με τις πολύ συγκεκριμένες αναφορές της στα «φαινόμενα αλαζονείας», κτλ.— θα έχει πρακτική συνέπεια, οπότε η πλατιά εκλογική πλειοψηφία του '81, θα μπορούσε να μετατραπεί σε δύναμη κοινωνικής αλλαγής.

ΟΜΩΣ ΤΑ «φαινόμενα αλαζονείας» — και «μάρτυράς μου ο απλός και αληθινός ετούτος στίχος», θα έλεγε ο Σικελιανός...— όχι μόνο δεν έλειψαν, αλλά και επιτείνονται τώρα με την υμνητική της μονοκομματικής αυτάρκειας! Αυτό, τουλάχιστο, προκύπτει από το κείμενο της εισήγησης, όπου υπέρτατος στόχος και υπέρτατη αξία, για το ΠΑΣΟΚ, προβάλλει η διατήρηση της «πολιτικής εκλογικής αυτοδυναμίας». Το ΠΑΣΟΚ, πρέπει, κατά τον εισηγητή, να είναι «η μοναδική διαζευκτική πρόταση και λύση». Και όσοι έχουν μια δεύτερη γνώμη, όσοι αγωνίζονται για μια συμπαράταξη των αριστερών δυνάμεων στο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο, πιστεύοντας ότι, κάτω από τις σημερινές δυσχέρειες, κανένα κόμμα, μόνο του, δεν μπορεί να εμπνεύσει και να στρατεύσει τις απέραντες δυνατότητες του λαού, αυτοί απλώς υπονομεύουν την υπόθεση της αλλαγής, η οποία είναι —και πρέπει να είναι εσαεί— «ιστορική» ιδιοκτησία του ΠΑΣΟΚ..

Θα συμπέσουν οι εκλογές με τις ευρωεκλογές;

ΑΛΛΑ ΑΥΤΗ η εμμονή στην άποψη ότι το ΠΑΣΟΚ «πρέπει» να είναι η «μοναδική διαζευκτική πρόταση και λύση», αναπόδραστα θέτει το θέμα του εκλογικού νόμου. Και καθώς οι «μοναδικές λύσεις» οδηγούν, κάποτε, στην αποτελμάτωση και τα αδιέξοδα, το ερώτημα είναι: Με βάση ποιον εκλογικό νόμο θα γίνουν οι προσεχείς εκλογές;

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός ότι, στη σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ, δεν έγινε λόγος περί εκλογών, αλλά μόνο περί ευρωεκλογών, οι οποίες ορίστηκαν να γίνουν μέσα στον Ιούνιο του '84. Λέγεται, μάλιστα, ότι ο πρωθυπουργός καθόρισε σαν έσχατο όριο για τη σύγκλιση του συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ, το πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου '84, έτσι ώστε όλα τα στελέχη του κόμματος να ρίξουν το βάρος τους στη «μάχη των ευρωεκλογών».

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ, τα περισσότερα ηγετικά στελέχη της Νέας Δημοκρατίας (ανάμεσά τους και ο κοινοβουλευτικός της εκπρόσωπος, Κ. Μητσοτάκης), πιστεύουν ότι το ΠΑΣΟΚ θα υποχρεωθεί, «εκ των πραγμάτων», να διενεργήσει τις εθνικές εκλογές ταυτόχρονα με τις ευρωεκλογές. Πρώτο, γιατί το ΠΑΣΟΚ —αυτό διατείνονται— «δεν μπορεί να ανθέξει μια παραπέρα μείωση της ευρωκοινοβουλευτικής του δύναμης», την οποία προεξοφλούν... Όπως είναι γνωστό, το ΠΑΣΟΚ, στις τελευταίες εκλογές, είχε συγκεντρώσει το 40% των ψήφων για το Ευρωκοινοβούλιο έναντι 48% των ψήφων για την εθνική Βουλή. «Αν, συνεπώς, το 40% γίνει 35, έστω, 37%, τότε —κατά τη συλλογιστική της Νέας Δημοκρατίας, πάντοτε— θα είναι πολύ θεμιτό, για την αξιωματική αντιπολίτευση, να ζητήσει την άμεση διενέργεια (εθνικών) εκλογών, με βασικό επιχείρημα ότι η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ είναι κυβέρνηση μειοψηφίας»...

ΔΕΥΤΕΡΟ, γιατί το ΠΑΣΟΚ δεν είναι δυνατόν να μη λάβει υπόψη του ότι η θητεία του σημερινού προέδρου της Δημοκρατίας, εκπνέει το Μάιο του '85 και, «ασφαλώς, το ΠΑΣΟΚ δεν θα ήθελε η εκλογή του προέδρου της Δημοκρατίας ν' απέχει τέσσερις μόλις μήνες από τις βουλευτικές εκλογές του Οκτωβρίου, αν υποθεθεί ότι η κυβέρνηση έχει πράγματι την πρόθεση να εξαντλήσει ολόκληρη την τετραετία».

ΣΤΟΥΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥΣ και τα επιχειρήματα αυτά της δεξιάς, δεν λείπει, φυσικά, ο αντίλογος: Η κυβέρνηση, επαναλαμβάνει συνεχώς ο κυβερνητικός εκπρόσωπος, Δημ. Μαρούδας, θα εξαντλήσει, οπωσδήποτε, ολόκληρη την τετραετία...

Το ΠΑΣΟΚ, δήλωσε στη σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής ο υφυπουργός και μέλος του Εκτελεστικού Γραφείου, Κ. Λαλιώτης, θα είναι, οπωσδήποτε, κυβέρνηση, για μια ακόμα τετραετία... Όσο για την περίπτωση μείωσης της εκλογικής δύναμης του ΠΑΣΟΚ, στις προσεχείς ευρωεκλογές, το θέμα αντιμετωπίζεται, από τα ηγετικά στελέχη του κινήματος, με κάποιους ψυχρούς υπολογισμούς: Και αν υποτεθεί —λένε στις ιδιαίτερες συζητήσεις τους— ότι το 40% γίνει, προς στιγμή, 39 ή 38%, αυτό δεν θα είναι κάτι το ανεπανόρθωτο. Η «επανόρθωση» θα γίνει στις εθνικές εκλογές, όταν οι ψηφοφόροι μας θ' αντιμετωπίσουν το δίλημμα: ΠΑΣΟΚ ή Δεξιά. Και, φυσικά, θα ψηφίσουν και πάλι ΠΑΣΟΚ, αφού, στο μεταξύ, οι όποιοι δυσαρεστημένοι θα έχουν «εκτονωθεί», ρίχνοντας, ενδεχόμενα, αρνητική ψήφο στις ευρωεκλογές του Ιουνίου.

Η ΟΠΟΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ, όμως, περί εκλογών ή ευρωεκλογών, δεν αναιρεί το γεγονός ότι η κυβέρνηση δεν κατέθεσε, ακόμα, το νέο εκλογικό νόμο, που θα είναι «σύστημα απλής αναλογικής», αλλ' όχι η απλή και άδολη αναλογική. Όπως δεν αναιρεί το γεγονός ότι, για την κυβέρνηση, το «προέχον» είναι η διατήρηση της «πολιτικής εκλογικής αυτοδυναμίας του ΠΑΣΟΚ», πράγμα που προιδεάζει ανάλογα, ως προς το περιεχόμενο του νέου εκλογικού νόμου —οψέποτε κατατεθεί.

ΑΛΛΑ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ της «πολιτικής εκλογικής αυτοδυναμίας» — τονίζουν οι θεωρητικοί απολογητές του ΠΑΣΟΚ— είναι κάτι το πολύ φυσικό, και πολύ θεμιτό, για οποιοδήποτε κόμμα βρίσκεται ήδη στην εξουσία. Από την άλλη —προσθέτουν— μέσω της «εθνικής λαϊκής ενότητας», το ΠΑΣΟΚ τει-

νει χείρα συνεργασίας προς όλες τις δυνάμεις που θέλουν να στηρίξουν την αλλαγή.

ΩΣΤΟΣΟ, είναι κοινό μυστικό ότι η πρόταση για συνεργασία περιορίζεται στον κοινωνικό —και όχι και στον πολιτικό...— χώρο. Και ότι η συνεργασία αυτή, όπως περιγράφεται στην πρωθυπουργική εισήγηση, υπόκειται σε ορισμένους όρους, οι οποίοι αποκλείουν τις «συντεχνικές απαιτήσεις», τα «εποχιακά καμώματα», κτλ. Το ερώτημα, ωστόσο, είναι πότε μια διεκδίκηση των εργαζομένων μεταβαπίζεται σε «συντεχνιακή απαίτηση» και πότε μια κινητοποίηση των αγροτών ή μια απεργιακή κινητοποίηση γίνεται «εποχιακό» καπρίτσιο! Όσο για το δικαίωμα κάθε κυβερνητικού κόμματος να διατηρεί την «πολιτική εκλογική του αυτοδυναμία», το δικαίωμα είναι, ασφαλώς, θεμιτό. Μόνο που όταν οι καιροί είναι δύσκολοι και η αλλαγή βουλιάζει, όταν η δεξιά στρατεύεται για να εξουδετερώσει ή προλάβει οποιαδήποτε θετικά βήματα, τότε οι εκτιμήσεις περί «αυτοδυναμίας», κτλ., θα πρέπει να υποχωρούν: Για να δώσουν τη θέση τους στη συμπάραταξη όλων των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων που αγωνίζονται κατά της δεξιάς, που απαιτούν να γίνει πράξη η αλλαγή, που οραματίζονται ένα σοσιαλισμό με δημοκρατία και ελευθερία.

Η ΣΥΝΟΔΟΣ της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ μπορεί να μην έδωσε νέα στοιχεία. Πρόσφερε, όμως, στα στελέχη της, έδαφος περισυλλογής για ν' αντιληφθούν κατά πόσο οι «μοναδικές λύσεις» τροφοδοτούν το «θρίαμβο της Αλλαγής» ή όχι. Κατά τα άλλα, ο προβληματισμός παραμένει ελεύθερος.

ΑΝΤΗΝΩΡ

Ο Ρίτσαρντ Μπερτ και τα δοξαστικά πανώ

«Αποκαλυπτικά», χαρακτηρίστηκαν τα όσα κατάθεσε στην υποεπιτροπή Ευρώπης και Μέσης Ανατολής της αμερικανικής Βουλής, ο υφυπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, Ρίτσαρντ Μπερτ, γύρω από τη συμφωνία για τις βάσεις.

Αλλά ο Αμερικανός υφυπουργός δεν είπε τίποτε περισσότερο και τίποτε λιγότερο απ' όσα γνώριζαν ή διαισθάνονταν οι μη «θριαμβολογούντες» έλληνες: Ότι, δηλαδή, η συμφωνία Καψή - Μπαρτόλομιου «αναγνωρίζει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας, αλλά και προστατεύει τα δικαιώματα και τις ευθύνες των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων». Ότι η συμφωνία εκπνέει μεν στις 30 Δεκεμβρίου 1988, αλλά «είναι δυνατή η παράταση ή η επαναδιαπραγμάτευσή της». Ότι οι αξιωματούχοι τόσο του Στাইτ Ντηπάρτμεντ, όσο και του υπουργείου Άμυνας, έχουν λόγους να είναι ικανοποιημένοι, «εφόσον η συμφωνία κατοχυρώνει τα αμερικάνικα συμφέροντα στην περιοχή».

Φυσικά, ο Αμερικανός υφυπουργός δεν θέλησε ν' αντιδικήσει με την ελληνική κυβέρνηση. «Δεν επιθυμώ», είπε, «να διαψεύσω τις επίσημες ελληνικές ερμηνείες, ως προς τη φύση της συμφωνίας»... Αυτό, όμως, δεν τον εμπόδισε να «διευκρινίσει» ορισμένα πράγματα: Η συμφωνία που υπογράψαμε με την Ελλάδα —είπε— «δεν είναι μοναδική», αφού είναι παρόμοια με τις συμφωνίες που υπογράψαμε με την Τουρκία, τις Φιλιππίνες και την Ισπανία... Άλλο τόσο, δεν μπορώ να δεχθώ —είπε— ότι η συμφωνία «αποσυνδέει» την Ελλάδα από την αντίληψη ότι οι αμερικανικές βάσεις εξυπηρετούν τα συμφέροντα του ΝΑΤΟ», εφόσον, κατά την εκτίμηση της αμερικανικής κυβέρνησης, η συμφωνία «συμβάλλει θετικά στην ισχυροποίηση του ΝΑΤΟ»...

Επιμύθιο: Η συμφωνία Καψή - Μπαρτόλομιου είναι ένας πεζός συμβιβασμός. Καθόλου «μοναδικός», αφού μας πρόλαβαν η Τουρκία, οι Φιλιππίνες, η Ισπανία. Κι ας έχουν αντιθετη γνώμη κάποια κυβερνητικά —δοξαστικά— πανώ...

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΕΝ ΣΥΝΤΟΜΙΑ!

Δέν υπάρχει λόγος νά κρατάτε ολόκληρες τίς έφημερίδες πού διαβάσετε, γιά νά φυλάξετε μιά είδηση πού σάς ένδιαφέρει. Κρατείστε μόνο τήν είδηση.

Ζητείστε μας τά άποκόμματα όλων τών έφημερίδων, γιά νά μή μπείτε έσεις στόν κόπο νά τά συγκεντρώσετε.

Δουλειά μας είναι νά ένημερωνόμαστε καί νά σάς ένημερώνουμε.

Διαβάζουμε όλες τίς έφημερίδες (έλληνικές καί ξένες) καί κρατάμε γιά λογαριασμό σας, τά άποκόμματα πού σάς άφορούν.

Δέν είμαστε «μερικοί άνθρωποι», αλλά ένα ολόκληρο δημοσιογραφικό έπιτελείο πού δουλεύει υπεύθυνα γιά τήν είδική - δική σας ένήμερωση.

Έπικοινωνείστε μαζί μας!

EXPRESS NEWS

Τό προσωπικό σας Άρχείο.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΟΥΒΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ & ΞΕΝΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 6 ΤΗΛΕΦ. 3243.351 ΑΘΗΝΑΙ Τ. Τ. 122

Δυο μέτρα και δυο σταθμά...

Λέχθηκε σε Κομματική Οργάνωση του ΚΚΕ, η οποία συζητούσε τη συνομιλία Φλωράκη - Μιχαλόπουλου, και είναι απόλυτα αυθεντικό:

«— Καλά τους "τέσσερεις" τους διαγράψαμε επειδή συνομίλησαν με τον Κύρκο. Με τον σύντροφο γραμματέα που συνομίλησε με τους χουντικούς της "Ελευθέρης Ώρας" τι πρέπει να κάνουμε»;

Δεν πιστεύουμε ο «Ριζοσπάστης» να χαρακτηρίσει κι αυτό το σχόλιο «συκοφαντικό», όπως έγινε με το άρθρο μας για τις διαγραφές των τεσσάρων. Γιατί τότε θα δημοσιεύσουμε ποια ήταν αυτή η Κομματική Οργάνωση, που αν μη τι άλλο, διαθέτει χιούμορ...

Τι παραλάβατε από τον κ. 'Αδ. 'Ανδρουτσόπουλο;

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΩΡΑ

Μεγάλη δημοσιογραφική επιτυχία του Διευθυντού της "Ε.Ω."

ΦΛΩΡΑΚΗΣ:

**«ΔΕΝ ΕΙΜΑΣΤΕ
ΑΝΤΙΘΕΤΟΙ ΜΕ**

ΤΗΝ ΑΜΝΗΣΤΙΑ»!

ΤΑ 10 ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

Σαν θετική πρέπει να θεωρηθεί η έγκριση της εισήγησης του Υφυπουργού Νέας Γενιάς από το Υπουργικό Συμβούλιο για τον φετινό γιορτασμό του Πολυτεχνείου. Τα θετικά σημεία βρίσκονται στη συναίρεση στις εκδηλώσεις του Πολυτεχνείου της ημέρας της Αντίστασης '67-'74. Γιατί είναι γεγονός πως η σχετικά μονόπλευρη εστίαση του ενδιαφέροντος στο Πολυτεχνείο παραμέριζε ιδίως για τις νεότερες γενιές την αντιστασιακή περίοδο '67-'73, φάση πλούσια σε αγώνες, που προετοίμασαν, σε τελευταία ανάλυση, την εξέγερση του Νοέμβρη.

Είναι εύστοχη επίσης η μετατροπή των εορτασμών, της επετείου σε «φόρουμ» διεθνούς αλληλεγγύης προς τους λαούς που αγωνίζονται εναντίων δικτατορικών καθεστώτων. Και ο ελληνικός λαός θα μπορέσει να τιμήσει όλους εκείνους τους ξένους φίλους που του συμπαραστάθηκαν όχι μόνον τους επώνυμους σαν τον Βίλλυ Μπραντ αλλά και τους ανώνυμους, τους ναυτεργάτες που δεν ξεφορτώναν ελληνικά πλοία, συναγωνιστές που έφεραν στην Ελλάδα παράνομα γραφικό υλικό, εκρηκτικά και όπλα.

Όμως, οι σχετικές εκδηλώσεις πρέπει να ξεπεράσουν τον σκόπελο της κομματικοποίησης. Διαβάσαμε πως θα συγκροτηθεί κυβερνητική επιτροπή που θα έλθει σε επαφή με κόμματα και αντιστασιακές οργανώσεις, όπως και οργανώσεις νεολαίας. Γνώμη μας είναι πως η οργανωτική επιτροπή πρέπει κυρίως να παραχωρήσει την ευθύνη σε όσες ομάδες ή άτομα της περιόδου της χούντας, θέλουν 10 χρόνια μετά, να ξαναπιάσουν το νήμα της ιστορικής ακρίβειας και αξιοπιστίας.

Και φυσικά, όλες οι σχετικές εκδηλώσεις να διακρίνονται όχι από πανηγυρικό πνεύμα που το κράτος δίνει συνήθως στις τελετές του, αλλά από τη σεμνότητα, τη λιτότητα και την αμεσότητα που διέθεταν και οι πράξεις τις οποίες θέλουμε να τιμήσουμε.

Με ευαισθησία, λοιπόν, να προσεγγιστεί η πρόσφατη ιστορία μας, και προπαντός σεβασμό στην αλήθεια της.

ΕΥΓΕ ΣΤΟΝ ΓΙΑΡΟΥΖΕΛΣΚΙ

Είναι πολύ διαφανείς —δυστυχώς— οι σκοπιμότητες της κυβερνητικής πολιτικής όσον αφορά το «πολωνικό» θέμα. Πρόκειται, ουσιαστικά, για μια προσέγγιση στη Σοβ. Ένωση, που μεταφράζεται σε «κέρδος». Τόσο στις διακρατικές σχέσεις με την Ανατολική Ευρώπη όσο και εσωτερικά με «απομόνωση» του ΚΚΕ.

Πράγματι η εμπειρία έχει δείξει πως η Σοβ. Ένωση εκτιμά περισσότερο τους «συμπαθούντες» Δυτικούς, παρά τους πιστούς κομμουνιστές στη διεκπεραίωση των συμφερόντων της, εφ' όσον αυτό είναι δυνατό. Έτσι ο κ. Παπανδρέου εκλαμβάνεται ως «ρωγμή» στη δυτική συνοχή, και ο κ. Φλωράκης και το κόμμα του εμφανίζονται λίγο πολύ, ως οι ηλίθιοι της ιστορίας, όταν το ΤΑΣΣ επαινεί την ελληνική κυβέρνηση ενώ οι ίδιοι την καταγγέλλουν.

Ένα τέτοιο αλισβερίσι όμως απαιτεί χειρονομίες και από τις δυο πλευρές. Και η ελληνική χειρονομία ήταν η «ικανοποίηση» της κυβέρνησης από τα μέτρα εξομάλυνσης στην Πολωνία...

Για όποιον παρακολουθεί στοιχειωδώς τις εξελίξεις στην Πολωνία, τα μέτρα «συμφιλίωσης» δεν ήταν παρά η «ομαλοποίηση» αλλά Μαρκεζίνη στη Βαρσοβία. Μάλιστα, η αμνηστία και η φιλελευθεροποίηση του Παπαδόπουλου ήταν πιο «τολμηρές», από την αντίστοιχη πρακτική του Γιαρουζέλσκι, που και ανθρώπους κρατάει ακόμα στη φυλακή και νόμους σκληρότερους ψήφισε από τις διατάξεις του στρατιωτικού νόμου.

Κι όμως, αυτή την γελοία μεταμφίεση του απολυταρχισμού τη χαιρέτησε ως «θετική» η ελληνική κυβέρνηση του κ. Παπανδρέου, του ίδιου που πριν μόλις 10 χρόνια κατήγγειλε τόσο εύστοχα τις αδέξιες μεταμφιέσεις του (δικού μας) ολοκληρωτισμού.

«Μέσα» όμως πάμε καλά. «Έξω» είναι το πρόβλημα, όπου καλούμε τους Πολωνούς να χειροκροτήσουν τον δικό τους δικτάτορα ενώ ζητούσαμε από τους Έλληνες να ανατρέψουν ένοπλα τον δικό τους...

Ω Αλλαγή! Πόσα πράγματα, πράγματι, άλλαξες!

«ΣΥΝΤΕΧΝΙΑΚΑ» ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Αποτελεί διακηρυγμένη θέση του ΠΑΣΟΚ, εκφρασμένη τόσο από τον ίδιο τον Πρωθυπουργό, όσο και μέσα από τα επίσημα κείμενα του Κινήματος, ότι ο Συνδικαλισμός και η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελούν τα βήθρα της Δημοκρατίας, και καλούνται να παίξουν ρόλο «λοκομοτιβας» για τον κοινωνικό μετασχηματισμό. Τα δύο τελευταία χρόνια, βέβαια, υπενθυμίζεται συχνά ότι ο Συνδικαλισμός θα πρέπει να ξεπεράσει το συντεχνιακό επίπεδο, και να αναπτύξει μια «νέα αντίληψη» δράσης.

Ο χαρακτήρας αυτής της «νέας αντίληψης» παραμένει «αρκούντως» αδιευκρίνιστος, ώστε να υπάρχει η ευχέρεια της εκ των υστέρων δικαιολόγησης ορισμένων αποφάσεων. Φαίνεται όμως ότι διανύουμε τη φάση της αποσαφήνισης. Τα παραδείγματα καταγράφονται από τον «ευαίσθητο» χώρο των Τραπεζών:

- Οι εκπρόσωποι των εργαζομένων στην Εθνική Τράπεζα συμμετέχουν στα Συμβούλια Κρίσεων, Προαγωγών και Αναθεώρησης (δικαίωμα καταχτημένο από την εποχή που κυβερνούσε η «Νέα Δημοκρατία»). Στα πλαίσια της προσπάθειας για αποτελεσματικότερη δράση, το Δ.Σ. του Συλλόγου που εκλέχτηκε με απλή αναλογική, ζήτησε από τη Διοίκηση της Τράπεζας να δίδον-

ται έγκαιρα στους εκπροσώπους του οι φάκελοι των κρινόμενων υπαλλήλων και να ανακοινώνονται τα κριτήρια των προαγωγών. Η απάντηση ήταν αρνητική, πράγμα που οδήγησε σε σύγκρουση μέσα στο Δ.Σ. της Τράπεζας και στην αποχώρηση της κ. Ι. Ζερβάκη από τη συνεδρίασή του (ο κ. Γ. Ραυτόπουλος που είναι μέλος του Δ.Σ. σαν εκπρόσωπος της Γ.Σ.Ε.Ε. παρέμεινε).

Εκτός από τη συγκεκριμένη πράξη καταγγελίας, το Δ.Σ. του Συλλόγου Υπαλλήλων της Εθνικής, έχει προτείνει στη Διοίκηση της Τράπεζας:

- την κατάρτιση κανονισμού τοποθέτησης στελεχών που να διασφαλίζει την προκήρυξη κάθε θέσης που αδειάζει με αντικειμενικά κριτήρια, το δικαίωμα υποβολής υποψηφιότητας από οποιονδήποτε έχει τα μίνιμουμ προσόντα και την αιτιολογημένη απόφαση.

Είναι φανερό ότι το αίτημα δεν έχει συντεχνιακό χαρακτήρα, αλλά εντάσσεται σε μια προσπάθεια διασφάλισης της αξιοκρατίας και ουσιαστικοποίησης της συμμετοχής των εργαζομένων στα συμβούλια.

- Με το Νόμο 1320 στερήθηκε από τις Ομοσπονδίες η δυνατότητα σύναψης συλλογικών συμβάσεων για φέτος. Με το Νόμο 1365 περιορίστηκε «μέχρι κατάρ-

γησης» η δυνατότητα προκήρυξης απεργιών από τις Ομοσπονδίες για τους γνωστούς λόγους, θα περίμενε κανείς ότι η απόφαση για τα γνωμοδοτικά συμβούλια θα επιφύλασσε κάποιο ουσιαστικό ρόλο στα συνδικαλιστικά όργανα σ' αυτό το επίπεδο, ώστε να ξεφύγουν από το «συντεχνιασμό τους».

Αντί γι' αυτό η υπουργική απόφαση, εφαρμόζει μια ιδιαίτερη μεταχείριση για κάθε Ομοσπονδία και αποκλείει εντελώς την ΟΤΟΕ. Αυτή η ιδιαίτερη μεταχείριση δεν μπορεί να ερμηνευθεί με «καλοπροαίρετο» τρόπο, γιατί κατά τύχη είναι η μόνη Ομοσπονδία στο χώρο των «κοινωνικοποιούμενων» επιχειρήσεων που δεν ελέγχεται από το ΠΑΣΟΚ καθώς και η μόνη που έχει επεξεργαστεί πλαίσιο για τη συμμετοχή και την κοινωνικοποίηση μέσα από ένα δήμερο Συνέδριο που έγινε το Γενάρη.

Ο αποκλεισμός της ΟΤΟΕ έχει οδηγήσει στην αναζήτηση «μπουκαλιστικών» λύσεων που οδηγούν σε διάφορες συγκρούσεις «εθνικοτοπικού» χαρακτήρα ως προς το μέτρο εκπροσώπησης μεγάλων και μικρών Τραπεζών.

Με αφορμή τα δύο αυτά δείγματα της Νέας αντίληψης για τον Συνδικαλισμό, διατυπώνουμε κάποιες απορίες:

• Ποιο ρόλο επιφυλάσσει για τις Ομοσπονδίες η νέα αντίληψη;

(«κακοπροαίρετα» υποψιαζόμεστε ότι για ορισμένες Ομοσπονδίες δεν επιφυλάσσει κανένα ρόλο).

• Πώς αντιλαμβάνεται η κυβέρνηση τη συμμετοχή των εργαζομένων; (και πάλι «κακοπροαίρετα» υποθέτουμε σαν συμμετοχή «ανημέρωτων» εκπροσώπων).

• Τέλος εκτός από τη στήριξη του κυβερνητικού έργου, ο συνδικαλισμός θα έχει τη δυνατότητα κάποιας άλλης δράσης σχετικής με το περιεχόμενο που συνηθίζαμε μέχρι τώρα να αποδίδουμε σ' αυτή τη λέξη, δηλαδή την περιφρούρηση και προώθηση των συμφερόντων των εργαζομένων; (εδώ, εντελώς, πια, «κακοπροαίρετα», δεν μπορούμε παρά να μιλήσουμε για μια νέα αντίληψη περί «κατεψυγμένου» συνδικαλισμού).

ΜΙΚΡΟΚΛΙΜΑΚΑ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Δεν είναι ούτε δική μας ούτε καινούρια η διαπίστωση ότι η έννοια της «Αλλαγής» υπέκρυπτε τη μεγαλύτερη σύγχυση όχι τόσο οραμάτων όσο προσδοκιών και σκοπιμοτήτων. Λίγο πολύ η «Αλλαγή» είχε τόσα εκατομμύρια εκδόσεις, όσα και οι ψηφοφόροι της. Κι όμως, μέσα σε όλη αυτή τη σύγχυση υπήρχαν —και υπάρχουν κάποιες «σταθερές», κάποιες κοινές αναφορές της συντριπτικής πλειοψηφίας των

ανθρώπων που έλπιαν και θέλησαν κάτι καινούριο.

Για παράδειγμα η αξιοκρατία, η δημοκρατική διεύθυνση των υπηρεσιών είναι ένα κοινό ζητούμενο, που ο μέσος πολίτης το απαιτεί από τους φορείς της νέας εξουσίας. Πολλές όμως ενδείξεις σε πολλούς τομείς, φανερώνουν πολλές δυσχέρειες και οπισθοδρομήσεις στην υλοποίηση αυτών των αρχών.

Σαν κλασικό σύμπτωμα καταγράφουμε όσα συνέβησαν στην Αγροτική Τράπεζα όπου υπό το κάλυμμα γενικών διοικητικών αναδιορθώσεων «έπεσαν κεφάλια» άξιων υπαλλήλων κατά τρόπο απόλυτα αναξιοκρατικό.

Συγκεκριμένα, αποδιορθώθηκε σημαντικό τμήμα της Διεύθυνσης Μελετών, μιας από τις πιο αποδοτικές διευθύνσεις σε διαπραγματικές επίπεδο, ενώ ορισμένες εσωτερικές μεταθέσεις γίνανε με έναν ιδιόρρυθμο εκδικητικό τρόπο. Για να α-

ναφερθούμε μόνο σε λίγους από τους αναδομηθέντες, η Δανάη Μυλωνάκη βρέθηκε στη Διεύθυνση Δικαστικού, που από τους κόλπους της είχαν εκπορευθεί οι διώξεις της επί χούντας (και μετέπειτα) ενώ ο Βασίλης Καραποστόλης βρέθηκε στη Διεύθυνση Συνεταιρισμών χωρίς καμιά αιτιολογία.

Κοινό γνώρισμα των «αναδομηθέντων» είναι πέρα από τις ικανότητές τους η συνδικαλιστική τους δραστηριότητα σε προοδευτική παράταξη μεν, μη αρεστή δε σε παρακοιμώμενους του Διοικητή, που επί «Αλλαγής» άλλαξαν κι αυτοί φρονήματα και τακτικές υπερθεματίζοντας στους σκοπούς της.

Αν όμως οι άξιοι διώκονται διότι δεν είναι «δικοί μας», τι προσδιορίζει αυτό το «μας»; Μήπως ο βαθμός υπόκλισης στην αλαζονεία της εξουσίας, που τόσο πολύ εξορκίστηκε στην πρόσφατη σύνοδο της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ;

ΤΟ «ΑΝΤΙ» ΧΩΡΙΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

Συνήθως, τις πιο πολλές χρονιές το ANTI διακόπτει την έκδοσή του το δεκαπενταύγουστο. Όχι και φέτος.

Σκεφτήκαμε η δοκιμάσουμε για μια φορά την αντοχή μας στη ζέστη, το νέφος και την κόπωση. Σε δυο βδομάδες λοιπόν από σήμερα και αντίθετα από τις καλοκαιρινές σας συνήθειες θα ξαναβρείτε στα περίπτερα και τα βιβλιοπωλεία, το ANTI.

Για όσους φεύγουν για διακοπές ευχόμαστε να τις ευχαριστηθείτε και να διασκεδάσετε στα νησιά ή όρη. Και σε όσους έρχονται στέλνουμε τα καλωσορίσματά μας.

Με ένα άλλο τεύχος στις 17 Αυγούστου, σε δυο βδομάδες από σήμερα, θα ξαναβρεθούμε ή στις παραλίες των σκουπιδοτόπων, ή στους σκουπιδοτόπους των πόλεων.

Τα «αντικοινωνικά» στοιχεία

Τώρα πια αν με ρωτήσουν ποτέ γιατί προτιμώ το μικρό μου αυτοκίνητο από μια απαστράπτουσα και υπερήφανη Χόντα ή έστω ένα απλό και ταπεινό μηχανάκι έχω έτοιμη την απάντηση: Διότι δεν είμαι και δεν θέλω να με εντάξει ο συνάδελφος κ. Καλλιγιάς στα αντικοινωνικά στοιχεία.

Το λέει πολύ καθαρά στο άρθρο του «η ρίζα του κακού στην εγκληματικότητα» (Καθημερινή 24-25 Ιουλίου) ότι «δεν είναι τυχαίο το γεγονός πως οι δράστες των τελευταίων ληστειών χρησιμοποιούσαν μηχανοκίνητα δίκυκλα. Το όχημα αυτό είναι κατ' εξοχήν μέσο διακινήσεως των αντικοινωνικών ατόμων... —με συμπεριφορά— που εξελίσσεται για πολλά από τα άτομα αυτά σε οριακή εγκληματικότητα».

Άσε σκέπτομαι που μοτοσυκλέτες μηχανάκια και όλα τα παρεμφερή έχουν βεβαρυμένο παρελθόν από τη δολοφονία του Λαμπράκη.

Δεν υπάρχει λόγος και πρόθεση απάντησης σε προσωπικές απόψεις. Υπάρχει όμως το γεγονός ότι τα φαινόμενα

—ληστές, μηχανάκια, φτωγοί

τουρίστες— μένουν και λειτουργούν στην ψυχή του περίφημου μέσου ανθρώπου. Η βιτρίνα του μαγαζιού του —και της ψυχής του— χρειάζεται πια σιδεριές προστασίας γιατί ήδη οι σειρήνες— για την κλοπή, τα χρέη, τα γραμμάτια ουρλιάζουν. Και ο καθημερινός φασισμός είναι και αυτός —όπως παρατηρεί εύστοχα ο κ. Καλλιγιάς για την εγκληματικότητα— φαινόμενο κοινωνικό και οργανικό.

Αντικοινωνικοί, λοιπόν, όσοι προτιμούν τα μηχανάκια, ίσως και ληστές. Κοινωνικοί οι ΙΧιδες που σε μετωπικές συγκρούσεις, αδιάφοροι, σκοτώνουν και σκοτώνονται κάθε Κυριακή ανελλιπώς;

Η εγκληματικότητα στρέφεται πλέον κατά της περιουσίας. Ρίζα του κακού «η ροπή προς την απόκτηση». Η περιουσία κινδυνεύει. Όχι οι άνθρωποι; Οι «δράκοι» βιάζουν και κυκλοφορούν ασύλληπτοι και πάντως γνωρίζουν διαφήμιση μεγαλύτερη του πανίσχυρου VIM και των άλλων λευκαντικών που ξεκουράζουν τη νοικοκυρά. Επειδή δηλαδή με τα λεφτά αγοράζει κανείς τη γυναίκα —σύζυγο, αδελφή, κόρη— του διπλανού του αυτά είναι το πρώτο και το μόνο που κινδυνεύει, που αξίζει, πριν απ' όλα, να υπερασπίσουμε;

Τα λεφτά στο χρηματοκιβώτιο και οι

άλλοι σαν το σκυλί στ' αμπέλι; Ευαισθησίες.

Και «ο τουρισμός εξαχρείωσε άλλοτε ηθικούς πληθυσμούς» αληθώς. Όμως καμία ανησυχία. Λιγοστεύουν —πολύ, πάρα πολύ— οι τουρίστες. Και το συνάλλαγμα. Θα επανέλθουμε ίσως στα αγνά ήθη. Ανάμεσα σε ανέργους. Κλειστά μαγαζιά. Και λιγότερες αγροτικές Μερσεντές. Χιούμορ.

Είναι και «οι ανάξια πλουτίσαντες,... ενώ η δικτατορία συνέθλιψε την αξιοκρατικά ιθύνουσα τάξη —πραγμάτων; προσώπων;— και σήμερα τα κόμματα εξακολουθούν να κανακεύουν τα κάτω στρώματα».

Σ' αυτή τη σαρδανάπαλη πόλη τα οράματα του Τρίτη μας αφήνουν αδιάφορους. Το αλαλούμ στο προσκήνιο της ζωής μας δεν είναι μια νοοτροπία. Είναι μόνο ο οριοθετημένος δρόμος μιας πρωτεύουσας του Νότου. Τον διανύουν νικηφόρα αρματηλάτες δρεπανηφόροι. Τα γνήσια τέκνα της, τα καλύτερα παιδιά της επάξια πλουτίσαντες. Οι άλλοι ακούνε στη Βουλιαγμένη Κηλαϊδώνη και Σαββόπουλο: «Σάμπως μέσα σε βουβή ταινία μια πολιτεία χοροπηδά. Σβύσε τα φώτα και πάρε με αγκαλιά». Ήταν ευτυχώς κάμποσοι.

ΑΠΟΣΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Το σύνδρομο Χριστοδουλίδη

ΟΣΑ πρόκειται να αναπτυχθούν σ' αυτό το κείμενο για το «θέμα Χριστοδουλίδη», θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν «σκληρά». Τέτοια επίθετα δεν έχουν όμως θέση σε εκτιμήσεις και σκέψεις που ξεκινούν από μια πικρή αφετηρία, τη διάρκεια δηλαδή της παθολογίας των αριστερών κομμάτων που αφού διέλυσε στο παρελθόν το κομμουνιστικό κίνημα στη χώρα, αποσυνθέτει σήμερα σταθερά και το επίδοξο σοσιαλιστικό...

ΘΑ ΚΑΝΟΥΜΕ αρχικά κάποιους απλούς συλλογισμούς: ο Α. Χριστοδουλίδης είναι στέλεχος με αγωνιστική διαδρομή που ξεπερνά τα 20 χρόνια στην Κύπρο και την Ελλάδα. Αυτά τα 23 περίπου χρόνια ο Α. Χριστοδουλίδης, αν μη τι άλλο, κατέκτησε την εκτίμηση και εμπιστοσύνη όσων συνεργάστηκαν μαζί του για το ήθος του και την αγωνιστική του συνέπεια.

ΧΑΡΗ και σε αυτές του τις αρετές ο Α. Χριστοδουλίδης εκλέχτηκε μέλος της ΚΕ και του ΕΓ του ΠΑΣΟΚ και απολάμβανε της εμπιστοσύνης όλων, απόδειξη και οι λεπτές αποστολές που του ανέθετε πολλές φορές προσωπικά ο ίδιος ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ κ. Ανδρέας Παπανδρέου.

ΞΑΦΝΙΚΑ, μετά τις εκλογές μια εκστρατεία ψιθύρων αρχίζει να αναπτύσσεται για τον Α. Χριστοδουλίδη, που κορυφώνεται πριν δυο μήνες με μεθοδευμένα δημοσιεύματα σε χουντική φυλλάδα, σε φύλλα τύπου «Αυριανής» και μερίδα, του δεξιού Τύπου, για κάποιο κρατικό στέλεχος που συνελήφθη ως «τραβεστί», φημολογία που μετατρέπεται μετά για στέλεχος που χρημάτισε πράκτορας της ΚΥΠ επί «ΝΔ».

Ο ΣΤΟΧΟΣ, υποτιθέμενος «τραβεστί» και πράκτορας αποκαλύφθηκε πως ήταν ο Χριστοδουλίδης, που έμεινε ουσιαστικά ακάλυπτος από το κόμμα του, που ποτέ μέχρι σήμερα δεν διέψευσε τις κατάπτυστες συκοφαντίες.

ΑΠΛΑ ανακοινώθηκε από τον κυβερνητικό εκπρόσωπο ότι «λόγοι υγείας» οδήγησαν τον Α. Χριστοδουλίδη σε παραίτηση από την ΚΕ και το ΕΓ παραίτηση που υποθέτουμε ότι και ο ίδιος ο Χριστοδουλίδης θα πληροφορήθηκε από τη δήλωση του κ. Μαρούδα.

ΓΙΑ ΟΠΟΙΟΝΔΗΠΟΤΕ άνθρωπο και φυσικά για κάθε αριστερό, προβάλλουν ορισμένα απλά αλλά και ουσιαστικά ερωτήματα για τη στάση του ΠΑΣΟΚ αλλά και τη στάση του ίδιου του Χριστοδουλίδη.

ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ στο ΠΑΣΟΚ:

- Για την μεν κατηγορία του «τραβεστί» ούτε οι χυδαιότεροι των διωκτών του δεν την υποστηρίζουν πια. Άλλωστε από πότε ένα σοσιαλιστικό κίνημα έχει πρόβλημα με τις σεξουαλικές συμπεριφορές των μελών του;

- Όσον αφορά την κατηγορία του «πράκτορα» υπάρχουν δύο ενδεχόμενα, δηλαδή ο Α. Χριστοδουλίδης να είναι ή να μην είναι πράκτορας.

ΕΑΝ ΛΟΙΠΟΝ η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ πιστεύει ότι ο Χριστοδουλίδης είναι πράκτορας, οφείλει να το πει και να το στοιχειοθετήσει δημόσια, ώστε να προφυλάξει κόμματα, πολιτικές δυνάμεις και άτομα σε Ελλάδα και Κύπρο, που συνεχίζουν να εμπιστεύονται και είναι έτοιμα να συνεργαστούν με τον Χριστοδουλίδη σε όλα τα επίπεδα.

ΑΝ ΟΜΩΣ, όπως και είναι αλήθεια, ο Χριστοδουλίδης ούτε τραβεστί ούτε πράκτορας υπήρξε, τότε το ΠΑΣΟΚ, αλλά γενικότερα το λαϊκό κίνημα, με αυτή την υπόθεση έκανε ένα γιγάντιο βήμα προς τα πίσω.

ΓΙΑΤΙ τότε, ζήσαμε όλοι και ζούμε, μια κλασική υπόθεση πολιτικής εξόντωσης, με τη μέθοδο της συκοφαντίας, της σπύλωσης, της σκευωρίας, του ψεύδους «κλασική» μέθοδος του σταλινισμού που και στην Ελλάδα παρήγαγε Βελουχιώτηδες, Γιαννούληδες και Πλουμπιδηδες και στοίχισε την ήττα του '44-'50.

ΤΩΡΑ δεν ξέρουμε ποια ήττα θα συνεπιφέρει η υπόθεση Χριστοδουλίδη (άλλωστε ποια νίκη έχει προηγηθεί;). Ξέρουμε όμως με σαφήνεια ότι η υπόθεση Χριστοδουλίδη είναι η καρκινική εκδήλωση μιας βαθύτατα νοσηρής κατάστασης στο κυβερνητικό κόμμα.

ΓΙΑΤΙ τι άλλο από βαθύτατη ανησυχία για την ποιότητα των διαδικασιών αλλά και της ηγετικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ μπορεί να προκαλέσει η στάση της ΚΕ απέναντι στο θέμα; Ο συντάκτης αυτών των γραμμών που έχει ζήσει την ιστορία των τελευταίων 40 χρόνων του κινήματος, τη μόνη αντιστοιχία που βρίσκει είναι με τη στάση των στελεχών του ΚΚΕ έναντι του Πλουμπίδη.

ΟΤΑΝ ο Ζαχαριάδης δήλωσε ότι ο Πλουμπίδης είναι χαφιάς και πράκτορας και διασκεδάζει στη Λατινική Αμερική, στις φυλακές βρισκόταν μαζί του 70 τουλάχιστον στελέχη του ΚΚΕ, που ήξεραν την αλήθεια αλλά δεν τολμούσαν να το ομολογήσουν ούτε μεταξύ τους μιας και δεν έπρεπε να αμφισβητηθεί με κανένα τρόπο το αλάθητο του αρχηγού... Κι όταν παίρνουν τον Πλουμπίδη για εκτέλεση και τους φώναζε «γειά σας σύντροφοι!» ούτε ένας δεν τόλμησε να τον αντιχαιρετήσει γιατί ο σύντροφός τους Πλουμπίδης δεν υπήρχε, εφόσον έτσι το ήθελε ο Ζαχαριάδης!

ΕΤΣΙ λοιπόν και η ΚΕ του ΠΑΣΟΚ, άκουσε για ένα μέλος του ΕΓ ότι είναι τραβεστί ή πράκτορας και εσιώπησε. Ένας μόνο τόλμησε να ρωτήσει που οφείλεται η απουσία του, και ακούστηκε η απάντηση ότι έχει παραιτηθεί για «λόγους υγείας». Και αυτά άρκεσαν στην ηγεσία ενός σοσιαλιστικού κόμματος...

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη μεριά βέβαια, υπάρχει ο Χριστοδουλίδης, που και αυτός δημόσια σιωπά όχι βέβαια γιατί είναι ένοχος, αλλά γιατί δεν μπορεί να διανοηθεί ότι θα βλάψει τον αρχηγό, αποκαλύπτοντας τους σκευωρούς, οι οποίοι δεν βρίσκονται μόνο στη Δεξιά αλλά και στα ίδια τα ηγετικά κλιμάκια του ΠΑΣΟΚ.

ΟΛΑ ΑΥΤΑ όμως δεν δείχνουν τίποτε άλλο από το ότι το ΠΑΣΟΚ δεν διδάχτηκε τίποτα από τα πάθη και τις ήττες της Αριστεράς. Το ΠΑΣΟΚ δεν έχει οργάνωση αρχών δεν έχει σεβασμό και αυτοσεβασμό των οργάνων. Όλα υποτάσσονται στον αρχηγό και λειτουργούν υπέρ αυτού. Όλοι οι άλλοι έχουν παραγράψει την ευθύνη και την περηφάνια του στρετευμένου στελέχους σε ιδανικά, αφήνοντας επομένως τον ηγέτη έρμαιο εισηγήσεων και μεθοδεύσεων που δεν μπορούν να ελεγχθούν στις σκοπιμότητες και στα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Η ΚΕ του ΠΑΣΟΚ ανακοίνωσε πως πορεύεται σε Συνέδριο. Θα 'πρεπε όμως τα μέλη και τα στελέχη του ΠΑΣΟΚ να διαβάσουν με προσοχή την πρόσφατη ιστορία μας και να διαπιστώσουν πως το κόμμα τους παίρνει τον ίδιο δρόμο που οδήγησε την Αριστερά στην ήττα και στο περιθώριο.

ΓΙΑΤΙ αν σήμερα σιωπά η ΚΕ απέναντι στις πιο αισχρές και ατεκμηρίωτες συκοφαντίες, πώς τα μέλη και τα στελέχη της βάσης θα σηκώσουν το βάρος της σοσιαλιστικής ευθύνης, δηλαδή το βάρος της αλήθειας;

ΑΝ ΛΟΙΠΟΝ, υπάρχει πόνος και αγωνία για τη δημοκρατία αν υπάρχει πόνος και αγωνία για το σοσιαλιστικό κίνημα, η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ έχει άμεσα δύο επιλογές: ή να αποδείξει όσα καταμαρτυρήθηκαν στον Χριστοδουλίδη ή να τον αποκαταστήσει κατηγορηματικά ηθικά και πολιτικά.

ΚΑΙ ΟΛΟ το ΠΑΣΟΚ έχει την ευθύνη να ξεπεράσει εκείνες τις διαδικασίες και την έλλειψη αρχών που κάνουν δυνατή μια υπόθεση τύπου Χριστοδουλίδη, μετά 30 χρόνια αντίστοιχων εμπειριών και αθλιότητων...

Ένας Παλιός Αριστερός

Οι Μπόμπο

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΛΑΪΤΖΗ

ΣΤΟ ΠΑΣΟΚ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΝΤΑΡΤΕΣ ΚΑΙ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΟΝΟ ΣΥΜΜΟΡΙΤΟΠΟΛΕΜΟΣ

ΗΡΕΜΑ ΜΠΟΜΠΟ ΗΡΕΜΑ

ΗΞΥΧΙΑ ΣΤΟ ΑΚΡΟΑΘΗΡΙΟ ΑΡΧΕΤΑΙ Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

Ο ΚΑΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΤΗΓΟΡΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΣΥΣΤΑΣΗ ΣΥΜΜΟΡΙΑΣ ΜΕ ΣΚΟΠΟΤΗΝ ΑΠΟΣΠΑΣΗ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ ΝΑ ΠΡΟΣΕΛΘΕΙ Ο ΜΑΡΤΗΣ

ΙΟΨ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ

ΜΠΟΜΠΟ ΟΡΚΙΖΕΣΑΙ ΝΑ ΠΕΙΣ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΟΡΚΙΖΟΜΑΙ

ΣΥΓΝΩΜΗ ΠΟΥ ΣΑΣ ΔΙΑΚΟΠΤΕ ΗΘΕ ΠΑΛΙ ΑΥΤΟΣ Ο ΤΟΡΝ

ΤΟΡΝ ΤΟΡΝ

ΕΙΝΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΟΣ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

ΚΑΙ ΘΑ ΠΑΡΑΤΗΣΩ ΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΝΑ ΔΕΧΤΕ ΑΥΤΟΝ ΤΟΝ ΒΛΑΧΟ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ

ΑΠΟ ΤΟΤΕ ΠΟΥ ΑΝΑΛΑΒΑΤΕ ΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑ, Η ΕΟΚ ΕΧΕΙ ΠΙΑ ΜΙΚΡΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΗΣ

ΚΟΟΚ

ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΕΧΟΥΝ ΜΠΕΙ ΣΤΗ ΓΩΝΙΑ ΤΙΣ ΕΧΕΤΕ ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΑΦΙΣΚΟΛΗΣΗ ΧΩΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

ΚΟΟΚ

ΠΡΑΓΜΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΙΣΘΗΤΟ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΟΚ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ, ΤΙΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ ΤΟ ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

ΚΑΝΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥ "ΑΝΤΙ-ΕΙΣΗΓΗΣΗ" ΔΗΛΑΔΗ

ΑΠΛΩΣ ΣΑΣ ΥΠΟΒΑΛΩ ΚΙ ΕΓΩ ΕΝΑ "ΥΠΟΜΝΗΜΑ"

ΚΟΟΚ

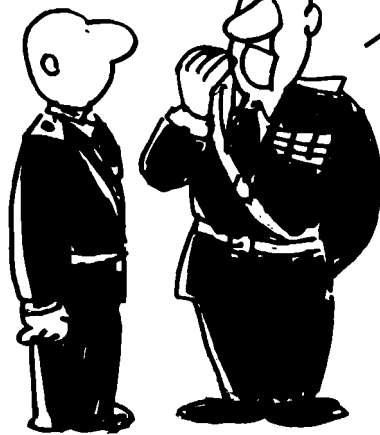

ΤΟ ΚΕΡΑΤΟ ΜΟΥ Μ'ΑΥΤΟΝ ΤΟΝ ΤΟΡΝ ΞΕΧΑΣΑ ΤΙ ΘΑΛΕΓΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

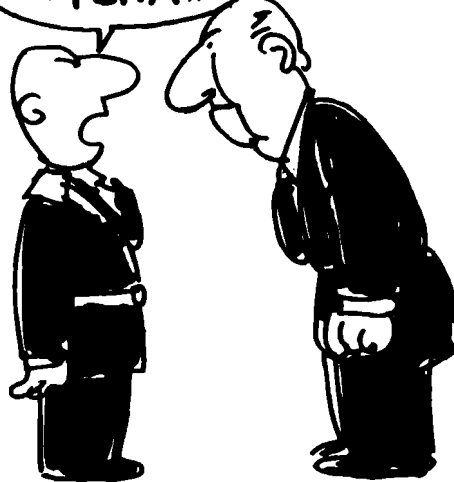
ΚΑΤΙ ΓΙΑ "ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗ"

"...ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΕΚΣΥΧΡΟΝΙΣΜΟ"

ΔΗΛΑΔΗ;;;

"ΗΡΕΜΑ ΜΠΟΜΠΟ ΗΡΕΜΑ"

Αψιμαχίες εν όψει Συνεδρίου

του Στέλιου Κούλογλου

«Η 10η Σύνοδος απέθανε, ζήτη το 1ο Συνέδριο». Μόνο αυτή η φράση θα μπορούσε να αποδώσει την πραγματικότητα γύρω από, την τελευταία Σύνοδο της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ. Γιατί, αντίθετα με όλες σχεδόν τις προηγούμενες συγκλήσεις του —θεωρητικά— ανώτερου οργάνου του κινήματος, η συνεδρίαση του περασμένου Σαββατοκύριακου δεν πρόσθεσε τίποτα καινούριο στην όλη στρατηγική και ταχτική του κινήματος και της κυβέρνησης του κ. Παπανδρέου. Η διατήρηση των υφιστάμενων ισορροπιών ανάμεσα στα διάφορα κέντρα εξουσίας (τα οποία αντλούν την δύναμη τους από τον πρόεδρο) και κυρίως η προετοιμασία της οργάνωσης ώστε να περάσει το τεστ του επισήμως αναγγελθέντος Συνεδρίου, φαίνεται ότι απετέλεσαν και τους μοναδικούς στόχους ενός κατά τα άλλα πληκτικού week-end. Έτσι η όλη σημασία της 10ης Συνόδου συνοψίζεται όχι τόσο στις ίδιες τις ομιλίες ή τις αποφάσεις, αλλά στις προϋποθέσεις που δημιούργησε για να περάσει —σχετικά— ανώδυνα ένας θερμός πολιτικά και κομματικά— χειμώνας.

Μετά απ' όλα αυτά, ήταν μάλλον, αναπόφευκτη η στροφή όλης της προσοχής γύρω από ορισμένα μέλη της ΚΕ, τα οποία κατόρθωσαν να κλέψουν την παράσταση, επειδή απλά και μόνο... διαφώνησαν.

Το βασικότερο υλικό της Συνόδου είναι —ή τουλάχιστον έπρεπε να είναι— η εισήγηση του πρωθυπουργού και προέδρου του ΠΑΣΟΚ. Λέμε έπρεπε να είναι, γιατί, αν εξαιρέσει κανείς κάποιες αποσπασματικές αναφορές στην κυβερνητική πολιτική, στα θετικά της σημεία ή τις αδυναμίες της, η όλη εισήγηση θα μπορούσε να διατυπωθεί —με τις αναγκαίες συγκυριακές διαφοροποιήσεις— τον περασμένο ή και τον επόμενο χρόνο.

Ο κ. Παπανδρέου παρ' ότι φρόντισε να διαφοροποιηθεί από την ιδεολογία και τα μοντέλα του ΚΚΕ, δεν κατάφερε να κάνει το ίδιο και σε ό,τι αφορά τις μεθόδους εισηγήσεων στα κομματικά σώματα: Μιλώντας επί δυόμισι περίπου ώρες χωρίς χειρόγραφο και εξαντλώντας το μεγαλύτερο ίσως μέρος της ομιλίας του σε μια —διδυμική μεν αλλά ανώδυνη— ανάλυση της παγκόσμιας κατάστασης, κατάφερε να κάνει τους ακροατές του να περιμένουν με ανακούφιση το τέλος...

Αντίθετα από την παγκόσμια κατάσταση, η ανάλυση της οποίας είχε και μια εσωτερική συνάφεια, τα ασφαλώς πιο ενδιαφέροντα σημεία (για ένα κόμμα που βρίσκεται στην εξουσία) παρατίθενται στην συνέχεια χωρίς ιεραρχήσεις, έτσι ώστε και όλα σχεδόν τα θέματα να θίγονται και να μην θίγεται ουσιαστικά κανένα...

Απ' αυτήν την άποψη, τα δύο πιο σημαντικά στοιχεία της ομιλίας ήταν η διαπίστωση «φαινομένων αλαζονείας στην άσκηση της εξουσίας» και «τρόπου ζωής αντίθετου με τη σοσιαλιστική ηθική» (θα μιλήσουμε γι' αυτά παρακάτω). Αυτό που χρειάζεται να σημειωθεί εδώ, είναι ότι οι αναφορές στην «αλαζονεία», ήρθαν να προλάβουν την εισήγηση Καργόπουλου, σε τέτοιο σημείο ώστε άλλα μέλη του ΠΑΣΟΚ, πιστά στην ηγεσία, να λένε μετά «Μα ο Καργόπουλος συμφωνεί με τον Πρόεδρο». Το δεύτερο σημείο ήταν μια εντονότατη πολιτική επίθεση εναντίον της δεξιάς και του ΚΚΕ. Αυτή όμως η αντίθεση με τα άλλα δύο εντός Βουλής κόμματα, (παρ' ότι δείχνει ότι ο πρωθυπουργός εμμένει σε ένα, πολύ λίγο δημοκρατικό, «τριπολικό» πολιτικό σύστημα), αποτελούσε ήδη στοιχείο της πολιτικής κατάστασης, όπως διαμορφώθηκε τους τελευταίους μήνες. Άξιζε η όλη Σύνοδος να πραγματοποιηθεί μόνο γι' αυτό;

ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

Ασφαλώς ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, διαθέτει πολιτική διορατικότητα, τέτοια ώστε να καταλαβαίνει καλύτερα από πολλούς άλ-

λους, ότι «κάτι δεν πάει καλά» στο βασίλειο... της κυβέρνησης και του κόμματος.

Φαίνεται όμως ότι δεν έκρινε, της στιγμής ή δεν θέλησε να διαταράξει τις ισορροπίες, αναλαμβάνοντας μάλιστα ο ίδιος την ευθύνη για κάτι τέτοιο. Αν —σχηματικά πάντα— ως κέντρο εξουσίας θεωρηθούν οι κοινοβουλευτικοί, οι τεχνοκράτες που βρίσκονται στην κυβέρνηση, ο κομματικός μηχανισμός και το οικογενειακό περιβάλλον στο Καστρί, όλοι... εκτός του κόμματος μπορούν να είναι ευχαριστημένοι και να αισιοδοξούν.

Οι πρόσφατες κοινές διακοπές στην Κέρκυρα του κ. Παπανδρέου με τον «φυσικό εκπρόσωπο» της Κοινοβουλευτικής ομάδας κ. Αλευρά, θεωρήθηκαν δίκαια σαν μια χειρονομία προσέγγισης του πρωθυπουργού προς τους βουλευτές. Είναι λίγο πολύ γνωστό ότι, ο πρόεδρος της Βουλής εκδήλωνε τους τελευταίους μήνες έντονα τη δυσαρέσκεια του και για το κυβερνητικό έργο, και για τη δράση των κλαδικών αλλά κυρίως για τον παραμερισμό των βουλευτών.

Ο Πρωθυπουργός φαίνεται ότι υπεσχέθη στον κ. Αλευρά αρκετά και στην ομιλία του τόνισε την αναγκαιότητα δραστηριοποίησης της κοινοβουλευτικής ομάδας. Οι βουλευτές μπορούν να ελπίζουν, αν μάλιστα αποτύχουν οι τεχνοκράτες οι οποίοι κατέχουν τα κυβερνητικά πόστα.

Οι τελευταίοι, παρ' ότι η ομιλία διαπιστώνει κυβερνητικές ανεπάρκειες, πήραν ακόμη μια πίστωση χρόνου. Έτσι, απ' αυτούς (:) εξαρτάται η βελτίωση του κυβερνητικού έργου και συνεπώς η παραμονή στην εξουσία. Το Καστρί δεν θίχθηκε έτσι ή αλλιώς, και ο άφωνος σ' όλα τη διάρκεια της Συνόδου κ. Κουτσόγιωργας, αναφέρθηκε σαν θύμα της δεξιάς η οποία «προσωποποιεί τον πολιτικό αγώνα».

Απομένει τέλος ο κομματικός μηχανισμός, ο οποίος ικανοποιήθηκε από την εμμονή στη στρατηγική του τρίτου δρόμου και του ρόλου του κινήματος, αλλά συγχρόνως έπρεπε να «συμμαζευθεί» και να διαταχθεί κατάλληλα. Σ' αυτή την περίπτωση, το «φίδι από την τρύπα», ανέλαβαν να το βγάλουν τα υπόλοιπα μέλη του «Εκτελεστικού Γραφείου».

Συμπέρασμα: ο κ. Παπανδρέου δεν θέλησε να σπαταλήσει καμιά από τις μετοχές του. Ο Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ φαίνεται να πιστεύει ότι μόνο ο ίδιος μπορεί να (ξανα)φέρει το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση και το λαό στην εξουσία...

ΤΟ ΦΙΔΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΥΠΑ

Η αποτελούμενη από 110 δακτυλόγραφες σελίδες εισήγηση του Εκτελεστικού Γραφείου, δεν δόθηκε στη δημοσιότητα, τουλάχιστον μέχρι την μέρα που τυπώνεται το «ΑΝΤΙ». Απ' όσα όμως καταφέραμε να μάθουμε, το πρώτο της μέρος αναφέρεται και εμμένει στην στρατηγική του ΠΑΣΟΚ, όπως «διαμορφώθηκε και εμπλουτίστηκε» από το 1974 μέχρι σήμερα.

Στο δεύτερο μέρος επισημοποιούνται τα μέτρα που είχαν ανεπίσημα ανακοινωθεί για τη δραστηριότητα των κλαδικών οργανώσεων και τη σταδιακή απορρόφηση τους από τις τοπικές οργανώσεις της γειτονιάς, ενώ προβλέπονται μέτρα για τη δραστηριοποίηση όλης της οργάνωσης.

Είναι γνωστό και αναμφισβήτητο, ότι η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα από τους συνδικαλιστικούς χώρους, άλλοτε εξαιτίας μιας «συντεχνιακής νοοτροπίας», αλλά κυρίως λόγω αντιδράσεων στην οικονομική και κοινωνική πολιτική της κυβέρνησης. Αυτές οι αντιδράσεις θα εκφραστούν και τώρα ως αντιστάσεις στην προσπάθεια διάλυσης των «προβληματικών» κλαδικών, και μάλλον στο Συνέδριο θα δοθεί οριστική λύση

στο πρόβλημα. Προς το παρόν αναμένεται η δραστηριοποίηση όλων των οργανώσεων εν όψει του Συνεδρίου και η «αύξηση της μαχητικότητάς τους». Μην ξεχνάμε, ότι έρχονται και εκλογές, ή τουλάχιστον ευρωεκλογές τον Μάιο του 1984...

ΟΙ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Δεν είναι τυχαίο, ότι μετά από τόση «εσωστρέφεια», οι απόψεις του κ. Καργόπουλου, μέλους της ΚΕ, έτυχαν της μεγαλύτερης δημοσιότητας. Όπως είναι γνωστό η «αντι-εισηγήσή» του έγινε γνωστή μετά από ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον άρθρο του Αρ. Μανωλάκου στην Ελευθεροτυπία της Κυριακής 31/7. (Η ίδια εφημερίδα είχε το πληρέστερο ρεπορτάζ και τις άλλες μέρες).

Ο μέχρι πρότινος γραμματέας της Επιτροπής Οργανωτικού του ΠΑΣΟΚ, διαπιστώνει «εκφυλιστικά φαινόμενα» της «αλλαγής που καρκινοβατεί» και «ενσωματώνεται στο σύστημα». Αναφέρεται χαρακτηριστικά στην «αλαζονεία της εξουσίας» και την «υπεροψία», την εχθρότητα «απέναντι στο μαζικό κίνημα», την «ρουσφετολογία», τους «καρριερισμούς», και τις «ραδιουργίες, μικρομοχθηρίες, ανήθικες μεθοδεύσεις, προβακάτσες» μέσα στον κομματικό μηχανισμό. Τέλος σε πολιτικό επίπεδο καταλογίζει στην κυβέρνηση «υποσχέσεις στο μεγάλο κεφάλαιο ότι δεν θα θιχθούν τα κέρδη του» και μια εξωτερική πολιτική, «προοδευτική, φιλειρηνική αλλά μέσα στα πλαίσια του ανήκομεν στη Δύση».

Ο δεύτερος «διαφωνών» της ΚΕ, έκφρασε μια κριτική μεν, αλλά εντελώς διαφορετική άποψη από την προηγούμενη. Ο Μ. Χαραλαμπίδης, διευθυντής του κέντρου Μεσογειακών Σπουδών, στάθηκε ιδιαίτερα στα θέματα της εσωκομματικής δημοκρατίας και της οργάνωσης Νεολαίας του ΠΑΣΟΚ., ενώ πρέπει να σημειωθεί ότι εδώ και πολλά χρόνια υποστηρίζει τις ίδιες απόψεις και έχει κατ' επανάληψη καταψηφίσει αποφάσεις της κεντρικής επιτροπής. Και ο κ. Παπανδρέου, αφού άκουσε τις δύο εισηγήσεις, έκφρασε τη διαφωνία του μόνο ως προς την πρώτη...

Παρουσιάζει ενδιαφέρον η συνέχεια που θα έχει, (αν έχει), η υπόθεση των δύο μελών της ΚΕ. Το Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ διευκρίνησε μεν ότι κανείς δεν διαγράφεται για τις απόψεις του, τόνισε δε ότι όλοι, (συνεπώς και όσοι διαφωνούν) υπακούουν στις αποφάσεις της ΚΕ την Τρίτη η «Ελεύθερη Γνώμη» απέδιδε στον κ. Καργόπουλο το στοιχείο ότι η εισήγηση του «είχε κυκλοφορήσει από μηνών, εκλεκτικά σε ορισμένα μέρη της Ελλάδας, αποδεικνύοντας ότι ορισμένοι θέλησαν να δημιουργήσουν παρασυναγωγή στα πλαίσια του Κινήματος» και προσθέτοντας ότι το φαινόμενο «θα απασχολήσει το κίνημα» (ας ελπίσουμε όχι τα... πειθαρχικά του Όργανα).

Πρέπει πάντως να υπογραμμισθεί ότι η ίδια εφημερίδα, προχωρεί και σωστά σ' ένα διαχωρισμό των δύο περιπτώσεων. Γιατί αμέσως μετά τη Σύνοδο, έγινε προσπάθεια οι δύο περιπτώσεις να ταυτιστούν, όχι μόνο από τον «Τύπο της Δεξιάς», αλλά και από κύκλους του ΠΑΣΟΚ που —όπως μαθαίνουμε— επιδιώκουν εδώ και καιρό να διαγράψουν τον «κριτικό» Μ. Χαραλαμπίδη. Πρόκειται προφανώς για τους ίδιους κύκλους (κάποια μέλη της Εκτελεστικής Γραμματείας και του Εκτελ. Γραφείου) από τους οποίους διοχετεύθηκε στην —κατάλληλη για παρόμοια θέματα— «Αυριανή» η μόνη υπάρχουσα «κατηγορία» κατά του Μ. Χαραλαμπίδη, ότι δηλαδή μιλώντας στη Σύνοδο χρησιμοποίησε τον πρώτο πληθυντικό, μ' ένα «εμείς»...

Σ' όλα αυτά, και στις προκύπτουσες δυσκολίες για την αντιμετώπιση των «διαφωνούντων», πρέπει να προστεθεί και το γεγο-

νός ότι και άλλα μέλη της ΚΕ έκφρασαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο κριτικές απόψεις, αν και υπερψήφισαν στο τέλος τις πολιτικές αποφάσεις. Και τα μέλη αυτά, τόνισαν στις ομιλίες τους, ότι μετέφεραν τις γνώμες ή τις ανησυχίες κι άλλων στελεχών, μελών αλλά και απλών οπαδών του ΠΑΣΟΚ, ακόμα και από τις επαρχίες...

Άλλωστε οι προηγούμενες αντιθέσεις αν και έκλεψαν την «παράσταση» δεν ήταν οι μόνες...

Μια άλλη αντίθεση που έμμεσα εκφράστηκε, αλλά ενυπάρχει στο ΠΑΣΟΚ από τη γένεσή του είναι και η διαμάχη κοινοβουλευτικών και κομματικών για τον έλεγχο του ηγετικού μηχανισμού. Στα πλαίσια αυτής της αντίθεσης εντάσσονται οι τοποθετήσεις από τη μια μεριά των κ. Φλώρου και Γκολφινόπουλου που άσκησαν κριτική στις κλαδικές τοπικές οργανώσεις για την παρέμβαση τους στο κυβερνητικό έργο, και η αντίθετη κριτική του κ. Λαλιώτη προς τους Υπουργούς και Βουλευτές για ελειπή συνεργασία με τον κομματικό φορέα.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Όλες αυτές οι εσωτερικές διεργασίες, παράλληλα με την πορεία των πολιτικών πραγμάτων της χώρας, προσδίδουν στο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ, το οποίο προσδιορίστηκε για τις αρχές του 1984, μια ξεχωριστή σημασία.

Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι οι προθέσεις των περισσότερων στελεχών και μελών του ΠΑΣΟΚ, βρίσκονται στην κατεύθυνση μιας κοινωνικής αλλαγής. Αλλά οι 20 μήνες διακυβέρνησης απέδειξαν ότι οι προθέσεις όχι μόνο δεν επαρκούν, αλλά μπορεί να λειτουργήσουν προς την αντίθετη ακριβώς κατεύθυνση.

Τα φαινόμενα, για παράδειγμα, της αλαζονείας της εξουσίας η του σοσιαλιστικού ήθους, στα οποία αναφέρθηκε και ο πρωθυπουργός αποτελούν μια πραγματικότητα. Η αντιμετώπισή τους όμως, μπορεί να εξελιχθεί σ' ένα στείρο λαϊκισμό (που θα προσωποποιεί τα φαινόμενα, βλέποντας μόνο το δένδρο) ή σε μια διαδικασία επίλυσης τους με πραγματικούς κοινωνικούς και πολιτικούς όρους. Στην περίπτωση αυτή, μόνο ένα κόμμα με συγκροτημένες θέσεις και δημοκρατική λειτουργία θα μπορούσε να ελέγξει και να «επαναφέρει στην τάξη» όσους παραβιάζουν κάποιους κανόνες. Αλλιώς, αναπόφευκτα παρουσιάζονται η προσωποποίηση των αντιθέσεων και οι ίντριγκες.

Παρόμοιο χαρακτήρα έχουν τα προβλήματα των σχέσεων κόμματος - κράτους ή αυτά μεταξύ του κόμματος και της υπόλοιπης κοινωνίας. Για παράδειγμα, για τα μέλη του ΠΑΣΟΚ που δεν κατέχουν κρατικές θέσεις, ο μόνος τρόπος επηρεασμού της εξουσίας, από τη στιγμή που λείπουν οι γνήσιες κομματικές, δημοκρατικές λειτουργίες, είναι οι ανορθόδοξες παρεμβάσεις των κλαδικών. Και φυσικά η «διοικητική» αντιμετώπιση τους δεν μπορεί να λύσει το πρόβλημα. Ή, ο μόνος τρόπος να επιβληθεί ένας πολιτικός πλουραλισμός στην κοινωνία δεν είναι τα διαρκή ευχολόγια, αλλά η συγκρότηση κομμάτων-θεσμών, τα οποία θα μπορέσουν να αποκτήσουν πραγματική υπόσταση και να δημιουργήσουν «ιστορικό προηγούμενο».

Θα ασχοληθεί με όλα αυτά, το επερχόμενο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ; Ή θα αναλωθεί στους καταμερισμούς, εξουσίας (μεταξύ κέντρων και προσώπων) και εργασίας (μεταξύ των μελών), εν όψει και των εκλογών; Αυτό είναι το βασικό ερώτημα που έθεσε —έμμεσα αλλά σαφώς— η κατά τα άλλα «ανιαρή» 10η Σύνοδος της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ....

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

αλεβιζοπουλος

ΦΕΙΔΙΟΥ 14-16 ΑΘΗΝΑ τηλ. 3600.059

...ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΜΕ...

Η πολιτική χειραφέτηση ενός χουντικού δημοσιογράφου και οι χειραψίες ενός κομμουνιστή ηγέτη

ΕΙΠΕ, γά ὅσα εἶπε, ὁ κ. Χαρ. Φλωράκης στόν Διευθυντή τῆς «Ε.Ω.» κ. Γρηγ. Μιχαλόπουλο.

του Αποστ. Αποστολόπουλου

Μπορεί κανείς να αρχίσει, πριν από την καταγραφή των γεγονότων, με το συμπέρασμα:

Η συνάντηση του διευθυντή του χουντικού εντύπου «Ελεύθερη Ώρα» Γρ. Μιχαλόπουλου με την ηγεσία του ΚΚΕ αποτελεί την πρώτη δημόσια πράξη αποδοχής, από κοινοβουλευτικό κόμμα, των Απριλιανών και ανοίγει δρόμο για την αποκατάστασή τους.

Δρόμο βέβαια —κατά την προσφιλή ορολογία του ΚΚΕ— «ανηφορικό και βασανιστικό» που φθάνει ως την Κορυφή του Πολιτεύματος. Αλλά και η ελευθερία κόποις κτάται...

Και είναι αλήθεια ότι οι κόποι δεν έλειψαν από πολλές πλευρές.

Η ηγεσία του ΚΚΕ —σε ιδιωτικές συζητήσεις φυσικά— τονίζει ότι ο Γρ. Μιχαλόπουλος δεν έγινε δεκτός αμέσως με ανοιχτές αγκάλες. Κοπίασε λένε πολύ για να αποκτήσει αυτό το ραντεβού.

Η ίδια πάλι η ηγεσία κοπίασε ανθιστάμενη στον πειρασμό. Πλην όμως εκάμφθη.

Και στελέχη όμως της κυβερνήσεως εκοπίασαν. Αρχικά για να πείσουν την ηγεσία του ΚΚΕ να υποδεχθεί τον Μιχαλόπουλο—αν τουλάχιστον πιστέψουμε τα υπονοούμενα του «Ρίζου» (Κυριακή 24 Ιουλίου) και τα λεγόμενα στελεχών του ΚΚΕ που πνέουν μένεα και ομιλούν για στημένη προβοκάτσια...

Μετά τη συνάντηση τα στελέχη της κυβερνήσεως κοπίασαν για να πείσουν φιλικές τους εφημερίδες να δώσουν μια αξιόλογη προβολή στο θέμα...

Φάνηκε τελικά ότι μόνο ο Τύπος παρουσίασε αποτελεσματική άμυνα σ' αυτή την υπόθεση. Πέρασε, μάλλον άκοπα, το θέμα δίπλα στα διάφορα —και

ατυχή— συμβάντα που τaráσσουν αποκλειστικά συγγενείς και στενούς φίλους.

Ταραχή υπήρξε. Οι ερωτήσεις απορρουντων μελών πέφτουν βροχή στις κομματικές συγκεντρώσεις. Σύμφωνα όμως με ασφαλείς πληροφορίες η στάση και οι απαντήσεις των αρμοδίων προσομοιάζουν με τη στάση των συγγενών και φίλων: Λίγα λόγια παρηγοριάς με φωνή χαμηλή και υπεκφεύγοντας. Τι να πουν οι άνθρωποι. Σάμπως ξέρουν:

Και φυσικά κανείς δεν ξέρει. Για μια τέτοια «πρωτοπόρα» πράξη που διάφορα σενάρια την τοποθετούν στο επίκεντρο σημαντικών πολιτικών εξελίξεων, το ΚΚΕ τηρεί σιωπή που δύσκολα θα την χαακτήριζε κανείς και αιδήμονα.

Το μόνο που αφήνεται, περιέργως να εννοηθεί είναι ότι οι δύο συνομιλητές βρήκαν «σοβαρά και σημαντικά πράγματα» να πουν. Λαμπρά.

Προφανώς γι' αυτό επικράτησε ενθουσιασμός και αποθανάτισαν με αρκετά ενσταντανέ διάφορες φάσεις της συναντήσεως. Διότι τρελάθηκαν στις πόζες οι άνθρωποι.

Τράβα μου μία φωτογραφία. Στιγμιότυπο από τη συνομιλία σε στιγμή σοβαρή στο γραφείο.

Τράβα μου άλλη μία φωτογραφία τη στιγμή του αποχαιρετισμού στο τέλος της συνομιλίας.

Τράβα μου ακόμα μία φωτογραφία. Σε στιγμή χαλάρωσης στον καναπέ.

Τις φωτογραφίες αυτές επέδειξε ο δικηγόρος Ν. Ρίζος, που παραστάθηκε σαν «πολιτική αγωγή», στη δίκη της «Ελεύθερης Ώρας» εναντίον του «Αντί» που είχε αποκαλέσει το έντυπο του Γρ. Μιχαλόπουλου χουντικό και λαθρόβιο.

Επικυρώθηκε στη δίκη ότι η «Ελεύθερη Ώρα» είναι χουντική. Έγινε όμως δεκτό —και η φωτογραφία ήταν ένα «επιχείρημα»— ότι η ηγεσία του ΚΚΕ δεν θα

ήταν δυνατόν να συνομιλεί με διευθυντή λαθρόβιου εντύπου. Έχουν πρόσωπο στην κοινωνία οι άνθρωποι, αδύνατον να έχουν πάρε-δώσε με λαθρόβια έντυπα σκέφθηκε ασφαλώς το δικαστήριο —τουλάχιστον πρωτοβαθμώς. Και το «Αντί» καταδικάστηκε.

Το περίεργο είναι ότι το ΚΚΕ υποστήριζε (ανεπισήμως) ότι το μόνο λαθραίο στην υπόθεση ήταν η φωτογραφία —η πρώτη— που δημοσίευσε η «Ελεύθερη Ώρα». Είναι να απορείς γιατί το έκαναν αφού γνώριζαν ότι υπήρχαν και οι άλλες. Λέτε να τους υποσχέθηκε ο κ. Μιχαλόπουλος ότι δεν θα δημοσιεύσει τίποτα και να τον εμπιστεύθηκαν;

Τα γεγονότα είναι βέβαια λίγο πολύ γνωστά.

Ο Γρ. Μιχαλόπουλος είχε, όπως λέει, συνάντηση δύο ωρών στις 20 Ιουνίου με τον Γ.Γ. του ΚΚΕ όπου του δηλώθηκε πως αν η κυβέρνηση αποφάσιζε να αμνηστεύσει τους πρωταίτιους του πραξικοπήματος το κόμμα δεν θα ήταν αντίθετο διότι η Δημοκρατία δεν πρέπει να φοβάται από τέτοιες πράξεις.

Ο Μιχαλόπουλος προσθέτει ότι και στέλεχος ανώνυμο του ΠΑΣΟΚ υποστήριξε ότι κάτι τέτοιο θα μας ερχόταν γάντι —δηλαδή για το ΠΑΣΟΚ— γιατί ο Παπαδόπουλος θα κάνει κακό στο χώρο της Δεξιάς και όχι στο δικό μας. Κατά τον κ. Μιχαλόπουλο πάντα, αντίθετος στην αποφυλάκιση είναι η ΝΔ και ο Καραμανλής κατά τρόπο που προξενεί θλίψη.

Επίσημη αντίδραση του ΚΚΕ δεν υπήρξε, ούτε πρόκειται να υπάρξει. Ανώνυμοι μόνο κύκλοι του ΚΚΕ υποστήριζαν ότι ὅσα δημοσίευσε η «Ελεύθερη Ώρα» ως δηλώσεις του Γ.Γ. του κόμματος αποτελούν μυθεύματα. Την άποψη αυτή δημοσίευσε και ο «Ριζοσπάστης» το Σάββατο 23 Ιουλίου σε μια καταχώρηση

τριών αράδων καταχωνιασμένη στην προτελευταία σελίδα...

Δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο ότι δεν υπήρξε —και δεν πρόκειται να υπάρξει— επίσημη δήλωση του κόμματος ότι είναι αντίθετο στην αμνηστία των πρωταιτών. Αυτό θα ήταν αρκετό...

Φυσικά ο καθένας καταλαβαίνει ότι σαν πραξικοπηματίες οι έγκλειστοι του Κορυδαλλού αποτελούν παρελθόν.

Παράγοντες όμως της ΝΔ προβάλλουν ένα σενάριο για το ρόλο που μπορεί να παίξουν σαν πολιτικοί, ρόλο που τους απέδιδε και το ανώνυμο στέλεχος του ΠΑΣΟΚ.

Σύμφωνα με το σενάριο αυτό οι υποσχέσεις για αμνηστία (που πάντως αποτελούν παλιά τακτική) αποβλέπουν στο να πείσουν ένα μικρό έστω ποσοστό χουντικών να ξαναψηφίσουν ΠΑΣΟΚ όπως (υποτίθεται ότι έκαναν) και στις περασμένες εκλογές.

Εναλλακτική λύση, πάντα σύμφωνα με τους ίδιους παράγοντες, θα ήταν πράγματι να αμνηστευθούν οι πρωταίτιοι ώστε ιδρύοντας κόμμα να κόψουν ένα ποσοστό από τη ΝΔ στις εκλογές.

Στόχος λένε των κινήσεων —που τις θεωρούν δεδομένες— για την αμνηστευση είναι ακριβώς η ΝΔ.

Πάντως ούτε η ΝΔ έκρινε σκόπιμο να αναφερθεί στη συνάντηση Μιχαλόπουλου - Φλωράκη ούτε εξέδωσε οποιαδήποτε ανακοίνωση για το ίδιο το θέμα της αμνηστίας. Αυτό έπραξε και η κυβέρνηση.

Τις ίδιες σκέψεις με το άνωθεν σενάριο έκανε και μέλος της κυβέρνησης επισημαίνοντας ότι αυτές οι κινήσεις πρέπει να σημαίνουν δύο πράγματα ταυτόχρονα:

- Κάποιες εκτιμήσεις αρμόδιων παραγόντων της κυβέρνησης ότι το ΠΑΣΟΚ δεν θα έχει το ίδιο νικηφόρο ρεύμα στις ερχόμενες εκλογές και επομένως αναζητούνται ήδη άλλα μέτρα για τη διασφάλιση της νίκης.

- Και ακόμα ότι ο χρόνος των εκλογών δεν μπορεί να είναι ο Οκτώβριος του 1985 γιατί τότε θα ήταν πολύ πρώιμη και άρα αδικαιολόγητη κάθε παρόμοια πρωτοβουλία. Και πρόσθετε ότι η μόνη καταληκτική ημερομηνία στην Ελλάδα είναι ασφαλώς η ημερομηνία διεξαγωγής των ευρωεκλογών γιατί τα αποτελέσματά τους θα σηματοδοτήσουν ουσια-

ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ...ΑΗΔΙΕΣ

Ξέρετε ποιοι υποκινούν την επίθεση εναντίον του ΚΚΕ και ιδιαίτερα εναντίον του ΓΓ Χ. Φλωράκη; Η «Βραδυνή», η «Αυγή», το «ΑΝΤΙ» και άλλα... λαθρόβια έντυπα. Τάδε έγραψε... λαμπρός συντάκτης του «Ριζοσπάστη», εξηγώντας επιτέλους ποια είναι τα μυστικά αντικομμουνιστικά κέντρα, που βάλθηκαν να χτυπήσουν πολιτικά το ΚΚΕ, τη στιγμή που η επιρροή του αυξάνεται και είναι έτοιμο να διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις κτλ., κτλ.

Η «Ελεύθερη Ώρα» δεν συμπεριλαμβάνεται —φυσικά— ούτε στα κέντρα της υπονόμευσης, ούτε στα λαθρόβια. Για το τελευταίο, υπάρχει άλλωστε και απόφαση του Δικαστηρίου, που καταδίκασε το ΑΝΤΙ επειδή αποκάλεσε την «Ελεύθερη Ώρα» λαθρόβια. Οι υπεύθυνοι της οποίας, για να αποδείξουν στο Δικαστήριο ότι όλες οι πολιτικές δυνάμεις «συνδιαλέγονται» μαζί της, χρησιμοποίησε μεταξύ των άλλων, και τη συνέντευ-

στικά την έναρξη της προεκλογικής περιόδου, αν βεβαίως οι εθνικές εκλογές δεν διεξαχθούν ταυτόχρονα με του Ευρωκοινοβουλίου.

Και τέλος. Υπάρχει προφανώς ένα θέμα ανταλλαγμάτων που θα μπορούσε να έχει το ΚΚΕ για να παραχωρήσει την ανοχή του στο ζήτημα της αμνηστίας. Κενόν.

Υπάρχει το θέμα γιατί αυτή η αποδοχή μιας κραυγαλέας προβολής της συνάντησης. Το ΚΚΕ ανέπτυξε τη θέση —όσο ήταν γνωστή μόνο η πρώτη φωτογραφία— ότι επρόκειτο περί σφάλματος. Η πολιτική αφέλεια είχε στόχο να καλύψει μια πολιτική πράξη. Η δημοσίευση των εύγλωττων φωτογραφιών σε διαφορετικές φάσεις της συζήτησης αποκλείει και για τον πιο αφελή των οπαδών την πιθανότητα αφέλειας των ηγετών του.

Μένει κατά συνέπεια ωμή η πολιτική πράξη. Το ΚΚΕ αποδέχθηκε συνειδητά να εκτεθεί αυτό και ο πρώτος γραμματέας του —να υποθέτει κανείς ότι και ο ίδιος επίσης συνειδητά έπραξε— φωτογραφούμενος με τον Μιχαλόπουλο. Κρινοντας προφανώς ότι κάτι τέτοιο άξιζε τον κόπο. Γι' αυτό ο Ριζοσπάστης όπως και το ΠΓ κάλυψαν τον κ. Φλωράκη. Άλλωστε τη συνάντηση δεν την αποφάσισε μόνος του...

ξη Φλωράκη, καταθέτοντας και τις σχετικές φωτογραφίες... Εξάλλου, ο ΓΓ ενός κόμματος κομμουνιστικού, και με βαρύνοντα ρόλο στις εξελίξεις, δεν δίνει συνεντεύξεις σε λαθρόβια έντυπα. Δίνει μόνο σε σοβαρά. Δεν θέλουμε να κάνουμε συγκρίσεις μεταξύ της κυκλοφορίας του «ΑΝΤΙ» και του «Ριζου της Δευτέρας» για παράδειγμα, ώστε να αποδειχθεί ποιος είναι ο «λαθρόβιος». Δεν θέλουμε να σημειώσουμε τις ταυτίσεις «Βραδυνής» και «ΑΝΤΙ». Δεν θέλουμε να επιμείνουμε στο γεγονός ότι με τις γνωστές συζητήσεις του χουντικού Μιχαλόπουλου με τον Φλωράκη, ο ΓΓ του ΚΚΕ και το κόμμα του, αυτουπονομεύονται.

Αλλα δεν μπορούμε να μην σημειώσουμε, ότι ορισμένοι του «Ριζοσπάστη» έχουν χάσει κάθε μέτρο. Πολιτική μυωπία, «μιζάρισμα» στο ένστικτο αυτοσυντήρησης της κομματικής βάσης που συσπειρώνεται εν όψει φαντασμάτων η ζέστη του καλοκαιριού που διαστέλει τους άδειους εγκεφάλους δημιουργώντας κενό;

Το μόνο που απομένει να πει κανείς είναι ότι οι φωτογραφίες ασφαλώς αποτελούν δέσμευση για το ΚΚΕ ώστε να τηρήσει όσα προφανώς δήλωσε ότι θα πράξει ή θα παραλείψει να πράξει όταν άλλοι κινηθούν. Ο χορός καλά κρατεί. □

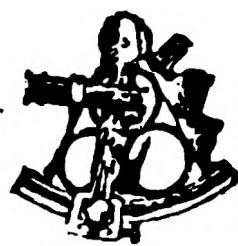
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ
ΓΙΑΝΝΗ
ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΕΚΔΟΣΗ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Ελληνική Λογοτεχνία • Δοκίμιο • Ξένη Λογοτεχνία
Φιλοσοφία • Εθνική Αντίσταση • Παιδικά
Ελληνικά Θέματα • Επιστημονική Φαντασία

Εξάντας

Κωλέττη 11 • Τηλ. 36.04.885
Τζαβέλα 1 • Τηλ. 36.21.236

Το κείμενο που ακολουθεί είναι μια καταγγελία που υπογράφεται από γνωστά στελέχη της αντιδικτατορικής αντίστασης.

Η εναλλασσόμενη παρουσία ενός ιδιόμορφου μέλους του ΠΑΣΟΚ και της δημοκρατικής μας κοινωνίας: Αυτός θα μπορούσε να είναι ο τίτλος της.

Αφορά κάποιον κύριο που ακούει στο όνομα Πάρις Βαρβαρούσης και που —σύμφωνα με την καταγγελία που δημοσιεύουμε— τον καιρό που βρισκόταν στο Μόναχο, στην διάρκεια της δικτατορίας, πρόσφερε τις σταθερές και πολυδιάστατες υπηρεσίες του στη χούντα. Ήταν, δηλαδή, αυτό που ο κοσμάκης αποκαλεί «χουντικός».

Σήμερα —λένε οι υπογράφωντες την καταγγελία— ο Πάρις Βαρβαρούσης «παρουσιάζεται όψιμος σοσιαλιστής, κινείται άνετα σε δημοκρατικούς κύκλους, σκοπεύοντας ψηλά και κρύβοντας με επιμέλεια το βρώμικο παρελθόν του».

Ο Πάρις Βαρβαρούσης διατείνεται πως είναι μέλος του ΠΑΣΟΚ. Μάλιστα σ' ένα ταξίδι του στη Γερμανία ισχυρίστηκε πως είναι μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του Κινήματος. Ανεξάρτητα όμως από την κομματική του ένταξη, έχει μια έντονη παρουσία στους... δημοκρατικούς κύκλους της χώρας μας:

- Επιμελητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Αθήνας.
- Αντιπρόεδρος της ΕΕΚΕ (Ελληνική Εταιρία Κοινωνικών Επιστημών).
- Παλιότερα, συνεργάτης του περιοδικού «Κοινωνιολογική Επιθεώρηση» που έπαψε να εκδίδεται.
- Με συγγραφική δραστηριότητα σχετική με το θέμα του —τις Διεθνείς Σχέσεις. (Έχει δημοσιεύσει άρθρο στον Οικονομικό Ταχυδρόμο και έχει εκδώσει δικό του βιβλίο —το οποίο μάλι-

στα έτυχε και «επαινετικής βιβλιοπαρουσίασης» από την Αυγή).

Φιλοδοξία του Πάρις είναι να εισακουστούν οι συμβουλές του και να ιδρυθεί στη Νομική Σχολή Έδρα για τη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων, στην οποία βεβαίως θα είναι αυτός ο καθηγητής.

Για ποιον όμως δουλεύει το δραστήριο παλικάρι; Για τον εαυτό του μόνο, ή και για λογαριασμό άλλων; Η καταγγελία υπαινίσσεται ότι «είναι όμως πολύ πιθανό... πως δεν πρόκειται απλά και μόνο για αρριβίστα. Αλλά ότι εξακολουθεί να υπηρετεί αντιδημοκρατικά και ανθελληνικά συμφέροντα». Και «ότι εξακολουθεί να έχει σχέσεις με όλο αυτό τον κόσμο του φασισμού, της εθνοπροδοσίας και μειοδοσίας».

Πράγμα που δεν πρέπει να είναι άσχετο με την εμμονή του στο θέμα των Διεθνών Σχέσεων. Ιδίως αν πάρει κανείς υπόψη του τα όσα λέγονται για τη σχολή στην οποία έκανε τις σπουδές του ο φέρελπις επιστήμων. (Σ' αυτό το θέμα θα επανέλθουμε αναλυτικά).

Πολύ θα θέλαμε, μετά από όλα αυτά, να είμαστε σε θέση να κραυγάσουμε: «Μέγα ηθικό και πολιτικό σκάνδαλο».

Δυστυχώς όμως δεν μας πάει. Δεν έχουμε, δηλαδή, την ανάλογη ψυχική διάθεση. Ίσως να φταίει το γεγονός ότι μετά από την συνεχή επανάληψη ανάλογων ερεθισμάτων, τα αντανεκλαστικά μας ατονίσανε.

Άλλωστε —ποιος ξέρει;— ίσως όλη αυτή η μεταμόρφωση ορισμένων κρατικών μας λειτουργών από χουντικό σε δημοκράτη κι από δημοκράτη σε σοσιαλιστή (κι ο θεός να δώσει να μην βρεθούμε ποτέ στη θέση να μάθουμε στο μέλλον αν η φορά είναι αμφίδρομη) να είναι φυσική. Αυτονόητη.

Της επταετίας τα καμώματα και οι μετασχηματισμοί ενός σοσιαλιστή

Η καταγγελία αυτή αφορά τον Πάρις Βαρβαρούση. Ο άνθρωπος αυτός, στη διάρκεια της δικτατορίας, ήταν συνεργάτης της Χούντας. Πρόκειται για άτομο που υπηρέτησε αυτούς που καταπίεσαν, βασάνισαν και δολοφόνησαν εκατοντάδες και χιλιάδες Έλληνες, που έγιναν αιτία να καταλειφθεί η μισή Κύπρος από τους Τούρκους σωβινιστές κτλ. Την ημέρα των εκλογών του ΣΕΦΕ Μονάχου —ημέρα που συνέπεσε με την εισβολή των τανκς στο Πολυτεχνείο— αυτός ηγείτο του χουντικού συνδυασμού στις εκλογές του συλλόγου, και με τρόπο προκλητικό χλεύαζε όλους εμάς τους αντιφασίστες, τους νεκρούς του Πολυτεχνείου, τον αγώνα του λαού μας για να απαλλαγεί από τους δικτάτορες και τη δικτατορία.

Προβαίνουμε σ' αυτή την καταγγελία γιατί αυτός ο υπηρέτης της χούντας, ο Πάρις Βαρβαρούσης, σήμερα παρουσιάζεται όψιμος σοσιαλιστής, κινείται άνετα σε δημοκρατικούς κύκλους, σκοπεύοντας ψηλά και κρύβοντας με επιμέλεια το βρώμικο παρελθόν του. Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά.

Επικεφαλής των χουντικών

Από το 1967 και μετά —έως τις εκλογές της 18ης Νοέμβρη 1973— ο Σύλλογος Ελλήνων Φοιτητών και Επιστημόνων Μονάχου (ΣΕΦΕ) βρισκότανε κάτω από τη διοίκηση, τον έλεγχο και την καθοδήγηση των ανθρώνων της χούντας και του ελληνικού προξενείου. Δεν είχε άλλη δράση, έξω από την

προπαγάνδισή των ιδεών και του «έργου» της δικτατορίας, τη στενή συνεργασία του με την ελληνική εκκλησία (που βρισκότανε κάτω από χουντικό-φασιστικό έλεγχο) και όλους εκείνους τους κύκλους και ανθρώπους που είχαν άμεση σχέση με φασιστικές δραστηριότητες, χαφιεδισμούς και τρομοκρατία των Ελλήνων μεταναστών, εργατών και φοιτητών.

Η άνοδος του αντιδικτατορικού-αντιφασιστικού αγώνα στην Ελλάδα, κύρια του φοιτητικού κινήματος, έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην κινητοποίηση και των Ελλήνων φοιτητών στο Μόναχο. Έτσι άρχισαν μια σειρά εκδηλώσεις συμπαραστάσης στους αγωνιζόμενους και διωκόμενους φοιτητές στην Ελλάδα. Αυτές τις εκδηλώσεις συμπαραστάσης τις καταπολέμησε η χουντική διοίκηση του ΣΕΦΕ Μονάχου μαζί με το Προξενείο. Κορύφωση της συμπαραστάσης αυτής ήταν η απεργία πείνας για τους φοιτητές που είχε συλλάβει η Χούντα χωρίς να 'χει ανακοινώσει ούτε τη σύλληψή τους επίσημα, ούτε το που βρίσκονταν (περίπτωση σύλληψης Τζουμάκα και άλλων). Αποτέλεσμα αυτών των ενεργειών, ήταν η δημιουργία μιας παράταξης αντιφασιστικής που ανέλαβε την κινητοποίηση και οργάνωση των Ελλήνων φοιτητών Μονάχου με στόχο να περάσει ο Σύλλογος σε χέρια δημοκρατικά-αντιφασιστικά.

Επικεφαλής του χουντικού συνδυασμού ήταν ο Πάρις Βαρβαρούσης, καθηγητής μαθηματικών στο ελληνικό Γυμνάσιο Μονάχου.

Σ' όλη τη διάρκεια της συνέλευσης όχι μόνο επικροτούσε τις αθλιότητες των ομογάλακτων του αλλά και τις διεύθυνε. Όταν δε γύρω στα μεσάνυχτα μάθαμε από τον γερμανικό Τύπο τι είχε συμβεί στο Πολυτεχνείο, μ' αποτέλεσμα η αγανάκτηση ενάντια στους φασίστες του προξενείου να κορυφωθεί, αυτός όχι μόνο έμεινε απαθής αλλά έγινε και προκλητικότερος, αμφισβητώντας την ύπαρξη νεκρών κτλ. Προς τιμήν τους τρία μέλη του συνδυασμού του παραιτήθηκαν εκείνη τη στιγμή από υποψήφιοι. Επρόκειτο για παιδιά δημοκράτων εργατών που με την τρομοκρατία τα είχαν υποχρεώσει να μπουν στο συνδυασμό του προξενείου. Οι ίδιοι αποκάλυψαν αργότερα το πως τους καθοδηγούσε το προξενείο, το ότι ο Πάρις Βαρβαρούσης ήταν ο «εγκέφαλος» στην «επιχείρηση σύλλογος» και ότι οι σχέσεις του με τη χούντα δεν περιορίζονταν σε επίπεδο δημοσιοϋπαλληλικό, αλλά έφταναν ψηλότερα. (Ίσως θα έπρεπε να ερευνηθούν οι σχετικοί κατάλογοι της ΚΥΠ).

Ο δημοκρατικός-αντιφασιστικός συνδυασμός υπερψηφίστηκε, και ο σύλλογος άρχισε μια έντονη και πολύπλευρη δράση. Και τότε ο Πάρις Βαρβαρούσης πάλι ενεργοποιήθηκε. Παρακολουθούσε τις εκδηλώσεις για να μαζεύει πληροφορίες (ονόματα κτλ.) και να τα αναφέρει στους εργοδότες τους. Μετά από καταγγελία ότι ζητούσε ονόματα φοιτητών, το Δ.Σ. τον κάλεσε σε απολογία. Εκεί ισχυρίστηκε ότι είναι υπάλληλος του κράτους κι ότι υπηρετεί το κράτος, άσχετα από ποια είναι η

κυβέρνηση. Μια άποψη βολική για κάθε αρριβίστα, και συνάμα βαθύτατα φασιστική. Ύστερα απ' αυτή τη στάση του διεγράφη από μέλος του ΣΕΦΕ Μονάχου και του απαγορεύθηκε να παρακολουθεί εκδηλώσεις του.

Στο μεταξύ οι μαθητές του είχαν καταγγείλει με προκήρυξή τους τη φασιστική συμπεριφορά του μέσα στο σχολείο.

Επιστήμονας «δημοκράτης»

Με την πτώση της χούντας τα ίχνη του χάνονται. Ξαναεμφανίζεται αργότερα σα μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού «Κοινωνιολογική Επιθεώρηση» (που το ίδιο εξαφανίστηκε) για να επανέλθει στο προσκήνιο πολύ αργότερα με άρθρο του στον Οικονομικό Ταχυδρόμο (22/4/82) με τίτλο «Η μελέτη των διεθνών σχέσεων», όπου αναφερότανε σαν επιμελητής της Νομικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών, και στη συνέχεια με βιβλία του πάνω στο ίδιο θέμα. Τελευταία εντυπωσιακή εμφάνισή του σαν αντιπρόεδρος της Ελληνικής Εταιρίας Κοινωνικών Επιστημών, με πρόεδρο τον κ. Μάριο Νικολινάκο, σε μια έκδοσή της με τίτλο «Τοπική Αυτοδιοίκηση και Κοινωνικός Μετασχηματισμός» της οποίας φέρεται να έχει την επιμέλεια. Θα πρέπει να μην παραλείψουμε να αναφέρουμε την επαινετική βιβλιοπαρουσίαση που έκανε στο βιβλίο του «Η Ελληνική Διπλωματία — Παραδοσιακή διπλωματική υπηρεσία στη σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική» η εφημερίδα «Αυγή» — γεγονός που διευκολύνει τους σκοπούς του Π. Βαρβαρούση, όπως θα αναφέρουμε αμέσως παρακάτω.

Ο Π. Βαρβαρούσης φρόντισε να εξαφανιστεί αμέσως με την πτώση της χούντας και να τελειώσει τις σπουδές του. Με επιμέλεια στη συνέχεια και με φορτικό τρόπο προσπάθησε να διεισδύσει σε «δημοκρατικούς κύκλους», όπως λέει ο ίδιος, να ενταχθεί στο ΠΑΣΟΚ και να αναρριχηθεί με κάθε τρόπο, ενώ παράλληλα ακολουθούσε ακαδημαϊκή

καριέρα σαν πολιτικός επιστήμονας.

Αρριβίστας, ή και κάτι άλλο;

Τυπική περίπτωση αρριβίστα, που κάνει το παν, μεταμορφώνεται ανάλογα με τους καιρούς. Είναι όμως πολύ πιθανό — κι αυτό μας ανησυχεί ιδιαίτερα — πως δεν πρόκειται απλά και μόνο για αρριβίστα. Αλλά ότι εξακολουθεί να υπηρετεί αντιδημοκρατικά και ανθελληνικά συμφέροντα. Με έμφαση στα βιβλία και άρθρα του επανέρχεται στο ίδιο θέμα: «Στην Ελλάδα οι Διεθνείς Σχέσεις δεν άρχισαν ακόμη να μελετώνται συστηματικά. Δεν υπάρχει σε πανεπιστημιακό επίπεδο έδρα Διεθνών Σχέσεων που να προωθεί την έρευνα και τη διδασκαλία στις σύγχρονες απαιτήσεις του κλάδου αυτού... οι Διεθνείς Σχέσεις στην Ελλάδα αντιμετωπίζονται ακόμα στην παραδοσιακή τους μορφή» («Οικονομικός Ταχυδρόμος» 22/4/82). Τα ίδια επαναλαμβάνει και στο τελευταίο βιβλίο του. Μάλιστα σ' αυτό βγάζει και αντιχουντικές κορώνες... Διαμαρτύρεται ότι παρόλο που το διπλωματικό σώμα έδωσε 7 υπουργούς και υφυπουργούς στη χούντα δεν έγινε κάθαρση στο διπλωματικό σώμα, παρά ολιγόμηνες παύσεις και μεταθέσεις των πιο εκτεθειμένων συνεργατών της δικτατορίας διπλωματών!!! Το θράσος του δηλαδή δεν έχει όρια. Ο συνεργάτης της χούντας, ο καταδότης στη χούντα των αντιφασιστών-δημοκρατών φοιτητών του Μονάχου ζητάει αποχουντοποίηση. Όλα αυτά (αρθρογραφία, βιβλία, όψιμος αντιχουντισμός, επιμελής απόκρυψη του χουντικού παρελθόντος του) εξυπηρετούν ένα μεγάλο, σπουδαίο, για τον ίδιο στόχο (που πιθανό πολύ να είναι στόχος και άλλων): την ανάθεση σ' αυτόν έδρας των Διεθνών Σχέσεων, την ανάληψη απ' αυτόν της ευθύνης της επιμόρφωσης των διπλωματών. Αν ο Π.Β. εργάζεται για λογαριασμό του θα έχει γίνει ένα κακό. Αν, όμως, εργάζεται για λογαριασμό ξένων δυνάμεων το κακό γίνεται πολύ μεγάλο...

Επικίνδυνη μεταμέλεια;

Να μη νομιστεί ότι είμαστε «δογματικοί». Ότι δεν θέλουμε να δεχτούμε τη μεταμέλεια ενός ανθρώπου, ακόμα και χουντικού. Ότι πιστεύουμε πως κάποιος δεν μπορεί ν' αλλάξει. Είναι πολύ πιθανό ο Π.Β. να έσφαλε, να αναγνώρισε το λάθος του, να θέλει να συνταχθεί με δημοκρατικές δυνάμεις. Αν ήταν έτσι το πράγμα η στάση του θα ήταν διαφορετική: δημόσια θα αποκάλυπτε το παρελθόν του και θα εξηγούσε γιατί έκανε ό,τι έκανε. Ακόμα θα αποκάλυπτε το πώς δρούσε η Χούντα στο εξωτερικό. Τι ρόλο του είχαν αναθέσει, πως γινότανε η παρακολούθηση των Ελλήνων φοιτητών του εξωτερικού. Ποιες διασυνδέσεις είχε το Προξενείο με τους φασίστες και τους συλλόγους τους, τους Γερμανούς φασίστες και τόσα άλλα ενδιαφέροντα. Δηλαδή με άλλα λόγια θα πολεμούσε το χουντισμό πολιτικά, έστω και εκ των υστέρων. Άλλωστε για τη δράση των χουντικών και φασιστών του Μονάχου ήδη έχει γράψει το ΑΝΤΙ. Σε αυτά θα μπορούσε να προσθέσει πολλά. Να ξεδοντιάσει το φασιστικό τέρας που αναδιπλώθηκε, αλλά εξακολουθεί να ζει και μέσα στο σκοτάδι βυσσοδομεί. Πολύ περισσότερο που με κέντρο τη Βαυαρία (Μόναχο) αρχίζει πάλι η ανασύνταξη φασιστικών ομάδων ελληνικών, κάτι που παρατηρήθηκε και λίγο καιρό πριν από την 21η Απριλίου 1967. Η σιωπή του Π.Β. δεν είναι χρυσός για τη δημοκρατική-σοσιαλιστική πορεία του τόπου. Αντίθετα μας κάνει να πιστεύουμε ότι εξακολουθεί να έχει σχέσεις με όλο αυτόν τον κόσμο του φασισμού, της εθνοπροδοσίας και μειοδοσίας και γι' αυτό κινείται κι ο ίδιος στο σκοτάδι, έστω κι αν καμώνεται τον «σοσιαλιστή» (Σε πρόσφατο ταξίδι του στο Μόναχο παρουσιάστηκε σα μέλος της Κ.Ε. ΠΑΣΟΚ. Παλιού του μαθητές, μέλη του ΠΑΣΟΚ Μονάχου ρώτησαν αμέσως την Αθήνα, ανήσυχτοι για το αν έτσι έχουν τα πράγματα, κι ησύχασαν με τη διάψευση).

Ποιοι υπογράφουν την καταγγελία

Εμείς που υπογράφουμε την ανακοίνωση-καταγγελία υπήρξαμε στελέχη αντιδικτατορικών και αντιφασιστικών πολιτικών οργανώσεων, μέλη διοίκησης μαζικών φορέων με αντιδικτατορική δράση. Είμαστε όλη μέλη του Συλλόγου Ελλήνων Φοιτητών και Επιστημόνων Μονάχου. Πήραμε δε μέρος στην ιστορική Γενική Συνέλευση του Συλλόγου και τις εκλογές της 18/11/1973, οπότε ο Σύλλογος πέρασε ξανά σε χέρια δημοκρατικά-αυτοφασιστικά.

Πιστεύουμε ότι εκφράζουμε και διερμηνεύουμε το φρόνημα και τη θέληση και πολλών άλλων, όλων θα λέγαμε, από αυτούς που το βράδυ της 18/11/73 κλείσαμε το δρόμο των φασιστών και του Π. Βαρβαρούση για να μην πέσει ο Σύλλογος Ελλήνων Φοιτητών και Επιστημόνων Μονάχου στα χέρια τους.

Δεν είχαμε την ευχέρεια να ζητήσουμε να υπογράψουμε όλοι ή τουλάχιστον οι περισσότεροι αυτή την ανακοίνωση-καταγγελία, γιατί είναι αδύνατο να τους βρούμε. Σαν παράδειγμα δεν μπορέσαμε να βρούμε τους Κώστα Πετοκόρη που βρισκότανε στη γενική συνέλευση, υποψήφιο ΠΑΣΟΚ στο υπόλοιπο νομό Αιτικής, το Γιώργο Τσουγιόπουλο, το Γιώργο Κανδηλιεράκη, το Νίκο Προσκυνητόπουλο, όλους όσους ήτανε υποψήφιοι του δημοκρατικού-αυτοφασιστικού συνδυασμού. Επικοινωνήσαμε με πολλούς άλλους και έχουμε τη συμπράξη τους, όπως με τους αδελφούς Νίκο και Δημήτρη Κουτσομπίτου (που και οι δυο είχαν πολιτικό άσυλο), τον Μάρκο Παπαγεωργίου (στέλεχος σήμερα της Εταιρίας Μελετών DORSCH, δρ

συγκοινωνιολόγο και ηλεκτρολόγο-μηχανολόγο) που ήταν επικεφαλής του δημοκρατικού συνδυασμού και πρόεδρος του Δ.Σ. του Συλλόγου, το Σπύρο Καραμούλα πτυχιούχο γεωλόγο Παν/μίου Μονάχου, (που υπήρξε ειδικός γραμματέας στο Δ.Σ.), το Θόδωρο Σιδηρόπουλο (πτυχιούχο γεωλόγο Παν/μίου Μονάχου, μέλος του Δ.Σ.), κ.ά.

- **Αλευρός Γιάννης** (Διπλ. μηχανικός, πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης, πολιτικό άσυλο, αντιπρ. Εκπολιτιστικής Κοινότητας Εργατών Μονάχου-ΕΚΕΜ, στέλεχος ΑΚΕ, μέλος ΑΣΟΜ)
- **Βασιλειάδης Δαμιανός** (καθηγητής, υπεύθυνος ΠΑΚ Μονάχου, μέλος της πρώτης Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ, πολιτικό άσυλο και Γ.Γ. όλων των οργανώσεων ΠΑΚ Δ. Γερμανίας).
- **Βασιλειάδη Αγόπη** συζ. Δαμιανού (μέλος του ΣΕΦΕ, παρούσα στη Γεν. Συνέλευση, μέλος του Δ.Σ. 1974-75 ΠΑΣΠ).
- **Κουτσομητόπουλος Αλέξανδρος** (πτυχιούχος πολιτικός επιστήμων Μονάχου, μέλος ΣΕΦΕ, παρών στη Γ.Σ. πολιτικό άσυλο) υπεύθυνος της «Νεολαίας Πέτρουλα», μέλος Δ.Σ. ΕΚΕΜ.
- **Ριζός Ελευθέριος** (εκδότης περιοδικού «Μηνιαία Επιθεώρηση», πολιτικό άσυλο, μέλος ΣΕΦΕ στέλεχος του «Αντιφασιστικού Κινήματος Ελλάδας-ΑΚΕ).
- **Ταβιανόπουλος Αγγέλο** (Ηλεκτρολόγος-Μηχανολόγος, Μόναχο, Γενική Γραμματεύς του Δ.Σ. 1973-75 στέλεχος στην Αρχιρρόδον και πρόεδρος σωματίου υπαλλήλων της Αρχιρρόδον, τότε μέλος της Αντιφασιστικής Συσπείρωσης — Ομάδα Μονάχου — ΑΣΟΜ).

Η ΠΑΛΙΡΡΟΙΑ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ» και μερικά ερωτήματα

του Χρήστου Γιανναρά

Στο περιοδικό «ΘΕΣΕΙΣ» (που έχει υπότιτλο: Αναλύσεις - Κριτική - Προβλήματα της πάλης των τάξεων) και στο τεύχος 3 (Απρίλης - Ιούνιος 1983) ο κύριος Γιάννης Μηλιός δημοσιεύει ένα άρθρο με τίτλο: *Η «φάρμα» των ορθολογιστών και η κιβωτός της ρωμιοσύνης (Με αφορμή την εκλογή του Χρ. Γιανναρά στην έδρα Φιλοσοφίας της Παντείου).*

Με αφορμή αυτή την εκλογή υπήρξαν πολλά δημοσιεύματα (θα έλεγα: αφαντάστως πολλά) και, από τη μεριά μου τουλάχιστον, έμειναν όλα αναπάντητα, αφού στο επίκεντρο παρέμενε μια ακαδημαϊκή κρίση στην οποία εκούσια υποβλήθηκα.

Ούτε και στον Γιάννη Μηλιό σκοπεύω να απαντήσω, σε ό,τι αφορά την καταλληλότητα ή ακαταλληλότητά μου γι' αυτή τη διδακτική θέση. Όμως το γενικότερο θέμα που θέτει, με αφορμή την εκλογή μου, με ενδιαφέρει πολύ και το βρίσκω αντικειμενικά αξιοπρόσεχτο. Γι' αυτό και θέλω να του ζητήσω κάποιες συμπληρωματικές διευκρινίσεις, απαραίτητες για μια σωστή ανάλυση και κριτική.

Αν συνοψίζω σωστά τον προβληματισμό του, ο Γ.Μ. βλέπει στην περίπτωση της εκλογής μου στην Πάντειο ένα ακόμα σύμπτωμα νεκρανάστασης του «ελληνοχριστιανισμού» στον τόπο μας και παλιρροϊκής του εξάπλωσης στους χώρους της διανόησης και της τέχνης. Και μάλιστα, αυτή τη φορά ο «ελληνοχριστιανισμός» κερδίζει εκπροσώπους όχι τόσο από τη Δεξιά, όσο από τις «προοδευτικές δυνάμεις» και την Αριστερά.

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτού του φαινομένου είναι για τον Γ.Μ. τα εξής:

α. Ο *ανορθολογισμός* που αντιμάχεται απερίφραστα την κριτική σκέψη και την επιστημονική βεβαιότητα, «αντλώντας επιχειρήματα και θεωρητικά σχήματα από τη θρησκευτική ιδεολογία».

β. Ο *εθνικισμός*, που αντιπαρατάσσει μια «ομοιογενή» ελληνικότητα στην ευρωπαϊκή Δύση, παραθεωρώντας τις εσωτερικές αντιφάσεις του ελλαδικού χώρου, επομένως και τον πυρήνα της κοινωνικής δυναμικής που είναι η πάλη των τάξεων.

Δυστυχώς, παρά τον τόσο ουσιαστικό προβληματισμό του, το άρθρο είναι γραμμένο με τη μέθοδο και τη λογική της κομματικής προσούρας: Οι θέσεις του συγκροτούνται περισσότερο με αναφορά στον «αυτονόητο» χαρακτήρα μιας κατεστημένης συνθηματολογίας και λιγότερο με κριτική ανάλυση.

Όμως αυτό το είδος της γραφής δεν πρέπει να εμποδίσει την ουσιαστική συζήτηση πάνω στο καιρία πρόβλημα που τίθεται. Γι' αυτό και θα ήθελα να ζητήσω από τον Γ.Μ. να κάνει μια προσπάθεια για πληρέστερη και συνεπέστερη διασαφήση τόσο της ορολογίας που χρησιμοποιεί, όσο και των θέσεων του, ώστε να γίνει δυνατός ο διάλογος. Προσωπικά, στα σημείωμα αυτό δεν θα θίξω την ουσία του προβλήματος. Ζητώ μόνο διευκρινίσεις. Και συγκεκριμένα:

Α. Τι ακριβώς σημαίνει *ανορθολογισμός*. Είναι, απλώς και μόνο, το αντίθετο του ορθολογισμού; Και όταν λέμε: ορθολογισμός, τι ακριβώς εννοούμε; Τον «ορθό λόγο» του Πλάτωνα, το «λελογισμένως, συνενώς διανοεῖσθαι» το αριστοτελικό «λογικώς ζητεῖν», ή τη σχολαστική γαίω με τις καρτεσιανές και μετακαρτεσιανές εκδοχές της;

Δεν ζητώ μια συστηματική πραγματεία από τον Γ.Μ., αλλά θέλω να καταλάβω τι ακριβώς περιλαμβάνει νοηματικά ο «ορθολογισμός» του. Ταυτίζεται σε κάθε περίπτωση με τον «παραδοξο-

λογισμό», αρνείται τη δυνατότητα να μεταδοθεί η γνώση με νοητικές κατηγορίες και αντιστρατεύεται οπωσδήποτε τις επιστήμες; Αντιλαμβάνεται ο Γ.Μ. πόσα προβλήματα γνωσιοθεωρητικά θα δημιουργούσε μια απλουστευτική κατάφαση σε αυτά τα ερωτήματα;

Ο Einstein, λ.χ. δεν βλέπει πάντοτε αντίθεση ανάμεσα στον ανορθολογισμό και στις επιστήμες. Γράφει στο *Mein Weltbild*, με αφορμή την έρευνα για εκείνους τους κατεχοχην γενικούς νόμους, από τους οποίους μπορούμε με καθαρή παραγωγή να αντλήσουμε την εικόνα του κόσμου: «Δεν υπάρχει λογικό μονοπάτι που να οδηγεί σε αυτούς τους νόμους. Μπορεί κανείς να φτάσει σε αυτούς μόνο με μια διαίσθηση, που στηρίζεται σε κάτι που μοιάζει με νοητική αγάπη (Einfühlung) για τα αντικείμενα της εμπειρίας». Και ο Porretz (που μάλλον συνέβαλε κάπως στη σύγχρονη επιστημολογία) προσθέτει (στην *Logik der Forschung*): «Η επιστημονική ανακάλυψη δεν είναι δυνατή χωρίς πίστη σε ιδέες θεωρητικές και μερικές φορές ασαφείς» αυτή η πεποίθηση δεν έχει κανένα επιστημονικό εχέγγυο, και στο βαθμό που δεν έχει, είναι μεταφυσική».

Τέτοιες αποφάνσεις (και πάμπολλες ανάλογες που θα μπορούσε κανείς να συνάξει από κείμενα θετικών επιστημόνων του αιώνα μας) ερμηνεύουν, κατά τον Γ.Μ., στον «ανορθολογισμό» ή πρέπει να τις καλύψουμε με άλλο χαρακτηρισμό;

Ακόμα: η οξυτάτη κριτική του δυτικού ρασιοναλισμού από τη λεγόμενη «κριτική σχολή» ή «σχολή της Φρανκφούρτης» εντάσσεται και αυτή από τον Γ.Μ. στον «ανορθολογισμό» — και αν όχι, πως θα πρέπει να την αντιμετωπίσουμε, αφού εμφανίζεται να πολεμάει μαζί με τους δικούς μας «ελληνοκεντρικούς» τον ίδιο αντίπαλο; Ας μου συχωρεθούν και πάλι μερικές ενδεικτικές αποφάνσεις.

Ο Horkheimer και ο Adorno (στο βιβλίο τους: *Dialektik der Aufklärung*) καταλογίζουν στον ορθολογισμό τον πρωτεύοντα ρόλο για τη δημιουργία του σημερινού «πολιτισμού της μάζας». Είναι μια λειτουργία έκπτωσης του ατομικού στην ικανότητα του γενικού: τα άτομα εντάσσονται στο σύνολο ως απλοί «κόμβοι κυκλοφορίας» των τάσεων του γενικού — και αυτή η ένταξη είναι ακριβώς η μαζοποίηση. «Ο ορθολογισμός είναι μια λατρεία της αποτελεσματικότητας. Αποτελεσματικό είναι το ουδέτερο, το αφηρημένο προϊόν του «μέσου όρου», που διευκολύνει την ανταλλακτική σχέση. Αλλά η ανταλλαγή είναι ένα υποκατάστατο σχέσης, γι' αυτό και ο πολιτισμός της μάζας είναι μια βαρβαρότητα απουσίας σχέσεων (barbarische Beziehungslosigkeit). Η απουσία σχέσης φαίνεται στη γλώσσα: η γλώσσα επισημαίνει, αλλά δεν ερμηνεύει. Αντί να συνδέει το αντικείμενο με την εμπειρία του υποκειμένου, το εκθέτει ως αφηρημένη περίπτωση. Το υποκείμενο αυτοεξουδετερώνεται για χάρη της προτεραιότητας του αντικειμένου. Η σκέψη υποβιβάζεται σε μέθοδο, η αλήθεια είναι το υπόλοιπο που μένει μετά την εξάλειψη του υποκειμένου».

Ο Habermas μίλησε (στο *Theorie und Praxis*) για την αυτονομισμένη διαδικασία εξορθολογισμού της επιστήμης και της τεχνικής — σε πλήρη αντιστοιχία με τη «φυσική διαδικασία» (Naturprozess) της βιολογικής εξέλιξης. Και μέσα στη «φυσική» διαδικασία εξέλιξης της επιστήμης και τεχνικής εμπεριέχεται η κοινωνική τους θεσμοποίηση, δηλαδή η επιστημονική οργάνωση των διοικητικών θεσμών, που αρθρώνει τις κοινωνικές σχέσεις σε «θετικά»

πλαίσια ελέγχου, και νομιμοποιεί τα συστήματα κυριαρχίας με μόνη την επίκληση της τεχνολογικής ορθολογικότητας. Αποτέλεσμα είναι η απόλυτα αφαιρετική εκδοχή του ατόμου: η ατομική ύπαρξη γίνεται συνάρτηση μιας συστηματοποιημένης - εργαλειώδους - στρατηγικής ορθολογικότητας (system - instrumentelle - strategische Rationalität) πραγματοποιώντας τη ζή της μέσα από κάποια ομαδική ταυτότητα (Gruppenidentität).

Και ο Marcuse γράφει (στον «Μονοδιάστατο άνθρωπο»): «Ο ορθολογισμός δημιούργησε μια νοοτροπία και μια μορφή συμπεριφοράς που δικαιώνουν και εξηγούν ακόμα και τις πιο καταπιεστικές και καταστροφικές πλευρές της ορθολογικής δραστηριότητας... Το γεγονός ότι ο άνθρωπος αλυσσοδέεται προδεδειγμένα σε ένα παραγωγικό μηχανισμό, δείχνει τα όρια αυτής της ορθολογικότητας και της ολέθριας δύναμής της... Η λογική, ως εννοιακή σκέψη, ως συμπεριφορά, παράγει αναγκαστικά κυριαρχία... Η επιστημονική ορθολογικότητα, μεταφρασμένη σε πολιτική εξουσία, είναι ο αποφασιστικός παράγοντας στην ανάπτυξη των ιστορικών ενδεχομένων».

Επαναλαμβάνω λοιπόν το ερώτημα: Πού θα εντάξουμε αυτές τις καταγγελίες του ολοκληρωτικού και απάνθρωπου χαρακτήρα που προσέλαβε στην κοινωνική πρακτική ο δικτικός ρασιοναλισμός; Κάθε κριτική του ρασιοναλισμού συνιστά οπωσδήποτε «ανορθολογισμό» αντιμάχεται τις επιστήμες και υιοθετεί τον «αγνωστικισμό» και τον «παραδοξολογισμό»; Και αν είναι η κριτική λειτουργία του λόγου μια κατεξοχήν δυνατότητα αντίστασης στον εξουσιαστικό χαρακτήρα της αντικειμενοποιημένης ratio, θα ήταν έτοιμος ο Γ.Μ. να αρνηθεί αυτή τη λειτουργία στην αποφατική γνωσιοθεωρία των Ελλήνων από τον 5ο π.Χ. ως τον 15ο μ.Χ. αιώνα;

Β. Έρχομαι τώρα στο θέμα του εθνικισμού, για να ζητήσω και εδώ κάποιες διευκρινίσεις.

Ο Γ.Μ. μου έκανε την τιμή να σταχυολογήσει φράσεις από δύο βιβλία μου, προκειμένου να καταδείξει ότι «νομιμοποιώ» μια «πολιτική θεωρία που όραμά της είναι το να συγκροτηθεί ο ελληνοχριστιανικός πολιτισμός σε αντίπαλο πόλο της δυτικής βαρβαρότητας».

Αυτόν τον «ελληνοχριστιανισμό» που συνάγει από τις σταχυολογημένες φράσεις μου, τον κατατάσσει ο Γ.Μ. στις «δεξιές σκοταδιστικές μορφές και εκδοχές του θεωρητικού ανορθολογισμού που κατακτά έδαφος σήμερα στην Ελλάδα, αντλώντας επιχειρήματα και θεωρητικά σχήματα από τη θρησκευτική ιδεολογία».

Επειδή, είκοσι χρόνια τώρα, είχα την εντύπωση πως πολεμώ ανοιχτά τόσο την ιδέα του ελλαδικού εθνικισμού όσο και τον μεταπολεμικό «ελληνοχριστιανισμό» της Δεξιάς (και πλήρως κάποιο τίμημα γι' αυτή την πολεμική), με ενδιαφέρει πολύ να καταλάβω, αν τελικά οι θέσεις μου εντάσσονται αναπόφευκτα και παρά την πρόθεσή μου στη «δεξιά - σκοταδιστική θρησκευτικοεθνικιστική ιδεολογία», που καταγγέλλει ο Γ.Μ.

Γι' αυτό και θα μου επιτρέψει να του παραθέσω μερικές επιπλέον φράσεις από βιβλία μου, (με την ίδια λογική της σταχυολόγησης), για να μου πει, αν και αυτές υπηρετούν και πως υπηρετούν την «ελληνοχριστιανική» πολιτική θεωρία της εθνικοφροσύνης, ή αν αντιπροσωπεύουν κάποιο διαφορετικό προβληματισμό, που διαφεύγει από τα απλοστευτικά ερμηνευτικά του σχήματα.

Πρόχειρα επιλέγω τις ακόλουθες φράσεις:

— Οι «λαϊκές αξίες» έγιναν ένα κενό σύνθημα στα χείλη διανοουμένων... οι «πνευματικές μας παραδόσεις» έμβλημα μιας σκοταδιστικής αντίδρασης, που καλύφθηκε πίσω από τη ρητορεία του «ελληνοχριστιανισμού» για να παγιώσει τον εξευρωπαϊσμό... Και φτάσαμε στην «Ελλάδα Ελλήνων Χριστιανών», που ταυτίστηκε σαν σύνθημα με τον πιο απροκάλυπτο εξανδραποδισμό του τόπου. (Κ.Π.Θ. σελ. 24)*

— ... Η ξενόφερτη και ανεδάφικη προσπάθεια της Δεξιάς να καλυφθεί ιδεολογικά κάτω από την κενή ρητορεία των «ελληνοχριστιανικών» συνθημάτων... (Κ.Π.Θ., 80).

— Η αναζήτηση της νεοελληνικής ταυτότητας δεν έχει τίποτα να κάνει με εθνικές και εθνικιστικές φιλοδοξίες (Ν.Τ., 10).

— Ο εθνικισμός, η εθνικοφροσύνη και όλα τα συναφή που δίχασαν τόσο βαθιά και ταλαιπώρησαν τον τόπο, είναι τυπικά προϊόντα του στενόκαρδου και μυωπικού κρατικού επαρχιωτισμού. (Κ.Π.Θ., 148).

— Εφευρέθηκαν ορισμένα φαιδρά υποκατάστατα (της σχέσης που συνδέει τη θεολογία με την πολιτική), όπως οι ρητορικές συνδέσεις θρησκείας και έθνους, η εθνικιστική καπηλεία του ελληνοχριστιανισμού ή η αφελής πολιτική ηθικολογία (Κ.Π.Θ., 150).

— Η ελλαδική Εκκλησία εμφανίζεται σήμερα μόνο ως εγκύστωμα του εθνικού παρελθόντος στο ιστορικό παρόν — ένα δεκαίνικι που στηρίζει τον εθνισμό μας (Κρ. Πρ., 132).

— (Χρειαζόμαστε) ένα πολιτικό αισθητήριο που να έχει επισήμανει τις συνέπειες της καπηλείας του «ελληνοχριστιανισμού» από τη μεταπολεμική δεξιά, αλλά και τη μυωπία της αριστεράς, που δεν υποψιάστηκε ποτέ το τι αντιπροσωπεύει στην Ελλάδα η λαϊκή βάση της Ορθοδοξίας (Κ.Π.Θ., 127).

Αυτές οι αποσπασματικές φράσεις δεν συνιστούν — είναι φανερό — ολοκληρωμένες θέσεις, αλλά μόνο εξορκίζουν τις απλοστευτικές σχηματοποιήσεις του Γ.Μ., για να προκαλέσουν μια σοβαρότερη ανάλυση των απόψεων του. Αρκεί να μη δεσμεύεται (και έτσι δείχνει) ούτε από δεδομένη «άνωθεν» κομματική γραμμή, ούτε από υποχρεώσεις σε ενδο-ακαδημαϊκές φατρίες, ούτε από συμπλέγματα εξουσιαστικού πουριτανισμού (εκείνου του πουριτανισμού, που όταν περιβληθεί κάποιες εξουσίες, θυσιάζει και την αλήθεια και τη νομιμότητα και την ελευθερία, προκειμένου να τις «σώσει» από υποθετικούς αντιπάλους — με πρόσφατο παράδειγμα τα γεγονότα που συνοδεύσαν την αφορμή της συγγραφής του άρθρου του Γ.Μ.).

Και ένα τελευταίο αίτημα διευκρινίσεων — για το ουσιαστικότερο, κατά τη γνώμη μου, και πιο γόνιμο σημείο του άρθρου.

«Ο ορθολογισμός, γράφει ο Γ.Μ. (σελ. 21) παραμένει πάντα, στρατηγικά, ο κύριος ιδεολογικός αντίπαλος του μαρξισμού». Αλλά, αν είναι αντίπαλος ο ορθολογισμός, τότε ποιος απομένει για «σύμμαχος»; Γιατί και η επιστήμη αποκλείεται από τον Γ.Μ. (μέσω απόψεων Balibar), αφού και αυτή «τοποθετείται δίπλα στην πολιτική εξουσία και καθιερώνεται ένα καθεστώς ανταλλαγής αμοιβαίων και ισότιμων υπηρεσιών υπεράνω του λαού». Όσο για τον θετικισμό, αυτός πια είναι ο κατεξοχήν αποδιοπομπαίος, αφού αυτός συνιστά τη «ρίζα» του ανορθολογισμού και την εσωτερική λογική του εθνικισμού.

Σε αυτό τον διαδοχικό αποκλεισμό γνωσιοθεωρητικών στηριγμάτων της αντίληψής του για τον μαρξισμό βρίσκεται, όπως πιστεύω, η καρδιά του προβλήματος που θέτει το άρθρο του Γ.Μ., η πιο γόνιμη αφετηρία διάλογου. Αν, όπως έμμεσα συμπεραίνω, το ζητούμενο για τον Γ.Μ. είναι μια κριτική λειτουργία του λόγου και της λογικής, ελευθερωμένη τόσο από τον εξουσιαστικό χαρακτήρα του θετικισμού, όσο και από τον ορθολογισμό ως κυριαρχή ιδεολογία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, ή και από τον «φετιχισμό της επιστήμης» που κατήγγειλε ο Habermas, τότε οι αναζητήσεις του είναι για μένα ό,τι πιο πολύ με ενδιαφέρει, αυτό για το οποίο παλεύω, χρόνια τώρα. Οι παραμορφωτικές ετικέτες μέσα από τις οποίες με αντιμετωπίζει ο Γ.Μ. («ο Χρ. Γιανναράς εκπροσωπεί μια φιλοσοφίζουσα θρησκευτικοεθνικιστική ιδεολογία», και τα παρόμοια) λίγο με απασχολούν μπροστά στην ουσία μιας τέτοιας αναζήτησης.

Περιμένω λοιπόν απάντηση: Είναι πραγματικά η κριτική λειτουργία του λόγου και της λογικής το ζητούμενο; Και με ποιο τρόπο θα λειτουργήσει μια τέτοια λειτουργία τόσο στο επίπεδο της φιλοσοφικής σκέψης όσο και της κοινωνικής πρακτικής; Ποια μπορεί να είναι σήμερα η κριτική δυναμική που θα αντισταθεί σε κάθε (δίχως εξαιρέσεις) δογματισμό και θα αναίρεσει στην πράξη το ανίερο πάντρεμα ορθολογισμού και ανορθολογισμού, θετικισμού και εθνικισμού, που τόσο εύστοχα καταγγέλλει ο Γ.Μ.;

Καιρός να αρχίσει κάποτε ένας διάλογος στα ουσιαστά του πολιτικού προβληματισμού πέρα από την συνθηματολογική αδολεσχή ή τη μακάρια επανάπαυση στη σιγουριά που εξασφαλίζουν οι δογματικές «βεβαιότητες». Για να μην αντιγράψουμε επάπειρον εκείνους τους φαρμακοποιούς που διαφημίζουν ένα θαυματουργό φάρμακο για τη φαλάκρα, ενώ οι ίδιοι είναι τελείως φαλακροί, χωρίς μια τρίχα στο κεφάλι τους, χωρίς ίχνος αλήθειας και πειστικότητας στην επαγγελματική τους ρητορεία.

*Κ.Π.Θ. = Κεφάλαια πολιτικής θεολογίας, Εκδόσεις Παπαζήση, 1976.

Ν.Τ. = Η Νεοελληνική ταυτότητα, Εκδόσεις Γρηγόρη, 1978.

Κρ. Πρ. = Η κρίση της προφητείας, Εκδόσεις Δόμος, 1981.

Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΥΤΑΝΗ ΣΤΗ ΠΑΝΤΕΙΟ

● Ο πρύτανης της Παντείου ΑΣΠΕ Ν.Σ. Πετραλιάς παραιτήθηκε από το αξίωμά του και τους λόγους αναπτύσσει στο γράμμα που ακολουθεί και που απευθύνεται προς τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Το γράμμα αυτό, που έχει ημερομηνία 29 Ιουλίου '83 δημοσιεύουμε εδώ, σαν ένα στοιχείο στη συζήτηση για την εκλογή του Χρ. Γιανναρά στην έδρα της Φιλοσοφίας στην Πάντειο αλλά και για τα θέματα που θέτει για τις ευθύνες του φοιτητικού κινήματος, τα αδιέξοδά του και τις αντιφάσεις του στην κρίσιμη αυτή φάση για την ανασύνταξη των Ανώτατων Εκπαιδευτικών μας Ιδρυμάτων.

Αξιότιμε κύριε Υπουργέ,

Με λύπη σας υποβάλλω αμετάκλητα την άμεση παραίτησή μου από το αξίωμα του Πρυτάνεως της Παντείου ΑΣΠΕ.

Λυπάμαι ακόμα περισσότερο που οι λόγοι αυτής μου της αμετάκλητης πράξης ανάγονται σε θεμελιώδη ζητήματα σοβαρότητας και εντιμότητας της ακαδημαϊκής μας ζωής, σε ζητήματα

Πανεπιστημιακής τάξης των πραγμάτων, ιδιαίτερα στην Πάντειο, καθώς και σε ζητήματα λειτουργίας του φοιτητικού κινήματος και της εθνικής δημοκρατικής παιδείας.

Πρώτον, αξιότιμε κ. Υπουργέ, αναφέρομαι στην γνωστή εκλογή ενός θεολόγου στην Έδρα «Εισαγωγή στην Φιλοσοφία». Το γεγονός αυτό τραυματίζει βαρύτερα το κύρος της ελληνικής Πανεπιστημιακής ζωής. Και τούτο, διότι το σώμα των πρώην τακτικών καθηγητών της Σχολής παραμέρισε τα κριτήρια της επιστημονικής εξειδίκευσης και των ουσιαστικών προσόντων. Στην έδρα εισαγωγής στον γνωστικό χώρο της φιλοσοφίας, η οποία αναπτύχθηκε και καταξιώθηκε ιστορικά και ακαδημαϊκά από τα τέλη του 18ου αιώνα ως γνωστικός χώρος χειραφετημένος από την θεολογία, εκλέγεται σήμερα ο κατ'εξοχήν θεολόγος. Δεν αρνούμαι το τυπικό κύρος της εκλογής, η οποία βασίστηκε σε μια ισοψηφία, εφ' όσον βέβαια αρμόδια δικαστική πολιτειακή αρχή δεν κρίνει διαφορετικά. Οι νομικές πράξεις, όμως, δεν γεννούν επιστημονική συνέπεια αλλά την προϋποθέτουν. Με νόμο ένας θεολόγος δύναται να μετονομαστεί αλλά δεν

μεταβάλλεται σε φιλόσοφο. Μαζί με τους συναδέλφους Σ. Θεοφανίδη, Δ. Καράγιωργα, Γ. Καρούση, Χ. Ροζάκη, Δ. Τσάτσο και Β. Φίλια προσπαθήσαμε να αποτρέψουμε το πλήγμα που υπέστη η Πανεπιστημιακή μας ζωή. Υπήρξα ο κύριος αντι-εισηγητής για να αποδείξω ότι η σχετική έκθεση της Εισηγητικής Επιτροπής δεν συγκέντρωνε τις απαραίτητες προϋποθέσεις εισηγητικής έκθεσης. Την εκλογή όμως, αντι να ακολουθηθεί τουλάχιστον μια ένοχη σιωπή, την ακολούθησε μια θεολογική κωδωνοκρουσία που εκθέτει ανεπανόρθωτα την ακαδημαϊκή υπόσταση της Φιλοσοφίας και την λειτουργία της σε μια Σχολή Πολιτικών Επιστημών. Η ιδιότητά μου ως Πρύτανη με εμπόδιζε να εκτελέσω το ύψιστο λειτουργήμα του Πανεπιστημιακού δασκάλου που είναι η προάσπιση της επιστήμης σε ένα τόσο σημαντικό θέμα το οποίο όχι μόνον δεν έχει κλείσει αλλά θα πρέπει να αρχίσει να συζητιέται ουσιαστικά.

Υπήρξα κ. Υπουργέ, από την πρώτη στιγμή, ο Πρύτανης που προσπάθησε, χωρίς βέβαια να συμφωνεί με ολο το περικείμενο του Νόμου Πλαισίου, να συμβάλει στην υλοποίησή του. Οι απρο-

Και μια επιστολή του Καθηγητή Σάκη Καράγιωργα

● Αλλά για τη διαμάχη που διχάζει την Πάντειο σε σημείο που να οδηγήσει τον πρύτανή της σε παραίτηση, μας έστειλε την δική του άποψη ο καθηγητής της Παντείου, κ. Σάκης Καράγιωργας. Η επιστολή του αναφέρεται σε σχετικό γράμμα του κ. Θ. Διαμαντόπουλου που είχε φιλοξενηθεί στη στήλη του «διαλόγου» του προηγούμενου τεύχους του ANTI.

Αγαπητό «ANTI»,

Στις 22.7.83 δημοσίευσε επιστολή του κ. Διαμαντόπουλου που σχολιάζει την αναταραχή που ξέσπασε πρόσφατα στην Πάντειο, ύστερα από το διορισμό του κ. Χρ. Γιανναρά ως καθηγητή της Φιλοσοφίας. Ο κ. Διαμαντόπουλος αποδίδει την ευθύνη της αναταραχής στη «φοιτητική παράταξη που πρόσκειται στο ΚΚΕ», η οποία κατά τους ισχυρισμούς του υποκινεί την αναταραχή για να εξυπηρετήσει υποχθόνιους και σκοτεινούς στόχους όπως «την πλήρη καθυστάση των κέντρων αποφάσεων», «την κατάλυση του νόμου-

πλαίσιο», «την τρομοκράτηση των αντιφρονούντων», την εφαρμογή «επαναστατικής άσκησης» κτλ., κτλ. Όλα αυτά δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και αποβλέπουν στον αποπροσανατολισμό του κοινού ως προς τα αίτια και τους πραγματικούς υπεύθυνους της αναταραχής που επικρατεί σήμερα στη Σχολή αυτή.

Οι φοιτητές της Παντείου όλων σχεδόν των πολιτικών παρατάξεων — και όχι μόνο μιας παράταξης όπως υποστηρίζεται — βρίσκονται πράγματι σε αναβρασμό για τον εξής απλό λόγο: εμπιστεύτηκαν τους καθηγητές τους να εκλέξουν καθηγητή της Φιλοσοφίας και οι μισοί από αυτούς (7 στους 14) αντί για φιλόσοφο τους διάλεξαν θεολόγο. Στη συνέχεια ο Υφυπουργός Παιδείας διόρισε το Θεολόγο στη θέση του καθηγητή της Φιλοσοφίας, παρ' όσον ότι δε συγκέντρωσε την πλειοψηφία των καθηγητών και οι σπουδές και το συγγραφικό του έργο είναι άσχετα με το περιεχόμενο του μαθήματος. Είναι δηλαδή σαν να αναθέτεις στον εντολοδόχο σου να σου αγοράσει παπούτσια και αυτός σου παίρνει καπέλλο. Αυτή σε γενικές γραμμές είναι η αιτία της αναταραχής και δεν έχει καμιά σχέση με υποχθόνιους πολιτικούς στόχους κάποιας πολιτικής παράταξης όπως υποστηρίζεται. Το ότι έτσι έχουν τα πράγματα προκύπτει από τα εξής δεδομένα:

Το περιεχόμενο της έδρας της φιλοσοφίας που προκήρυξε η Πάντειο στις 2.12.80 είχε οριστεί με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης της Σχολής ως εξής: α) φιλοσοφία της ιστορίας, β) πολιτική φιλοσοφία, γ) εισαγωγή στην επιστημονική μέθοδο. Από τους εννέα υποψήφιους, η εισηγητική επιτροπή πρότεινε, οι μισοί καθηγητές ψήφισαν και ο Υφυπουργός Παιδείας κ. Παπαθεμελής διόρισε τον πιο άσχετο με το περιεχόμενο της έδρας: τον διδάκτορα της Θεολογίας κ. Γιανναρά. Και όλα αυτά έγιναν παρά το γεγονός ότι ο Νόμος, με βάση τον οποίο έγινε η εκλογή και ο διορισμός (Ν. 5343/1932, άρθρο 59 παρ. 2), απαιτεί το συγγραφικό έργο του υποψηφίου να ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο της έδρας. Ότι ο κ. Γιανναράς είναι άσχετος προς το περιεχόμενο του μαθήματος της φιλοσοφίας στην Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών δεν είναι δύσκολο να το καταλάβει κανείς αν λάβει υπόψη του τα εξής:

α) οι σπουδές του είναι καθαρά θεολογικές: το 1958 απέκτησε πτυχίο της Θεολογικής Σχολής Αθηνών. Το 1970 διδακτορικό δίπλωμα της Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης με θέμα διατριβής «Το οντολογικό περιεχόμενο της Θεολογικής εννοίας του προσώπου». Τέλος, το 1971 απέκτησε διδακτορικό δίπλωμα τρίτου κύκλου σπουδών στη Θρησκευολογία από το Πανεπιστήμιο της Σορβόνης, με θέμα δια-

δόκητες όμως συμμαχίες που συμπτώχθηκαν εναντίον του νόμου, και στον χώρο της Παντείου χρησιμοποιήσαν το θέμα Γιανναρά, το κομματικοποίησαν και προσπαθούν τώρα να το κάνουν επαλήθεια να ανασταλλεί, για μια ακόμη φορά, η φυσιολογική εξέλιξη της Παντείου σε ΑΕΙ με εξειδικευμένα και σύγχρονα Τμήματα Κοινωνικών Επιστημών. Εύγλωττη μαρτυρία αυτής της κομματικοποίησης είναι και ο αντιεπιστημονικός θεοκρατισμός αλλά και η στυγνή κομματική σκοπιμότητα που διέπει την προσφατη επερώτηση της Νέας Δημοκρατίας στην Βουλή σχετικά με το θέμα Γιανναρά.

Εξάλλου, η άσκηση του ρόλου μου ως διαιτητή των διαδικασιών που προβλέπει ο Νόμος Πλαίσιο —ρόλος που επωμισθήκα παρά τις τεράστιες επιστημονικές και προσωπικές θυσίες που απαιτεί— προσκρούει στην διστακτικότητα της πολιτικής βούλησης για θεσμική, ερευνητική και διδακτική δημιουργία στον χώρο των Κοινωνικών Επιστημών. Είμαι υποχρεωμένος να επισημάνω ότι η διστακτικότητα αυτή ολοκλήρωσε την κρίση στην οποία βρίσκεται η Πάντειος την στιγμή αυτή.

Τέλος, κ. Υπουργέ, η νέα δομή του Πανεπιστημίου ως λειτουργική σύνθεση και των δύο ακαδημαϊκών του φορέων,

των διδασκόντων και διδασκομένων, νομοθετήθηκε με την εθνική, θα έλεγα, ελπίδα πως το φοιτητικό κίνημα στο σύνολό του, ως εκφραστής της νέας γενιάς, θα στήριζε την ριζική αυτή μεταρρύθμιση. Θα την στήριζε κατανοώντας την βαθειά πολιτική διάσταση της επιστημονικής γνώσης, εμπλουτίζοντας γόνιμα τις διοικητικές, διδακτικές και ερευνητικές διαδικασίες. Θα συντελούσε έτσι, να δοθεί τέλος στην επικίνδυνη μυθολογία της δήθεν ουδέτερης επιστήμης, σε εκείνη δηλαδή την μυθολογία την οποία είχε επιβάλλει, ιδίως στον χώρο των Κοινωνικών Επιστημών, η καθηγητική παράδοση της χώρας μας. Ως την στιγμή αυτή, η εθνική μας τούτη ελπίδα δεν δικαιώθηκε. Με άλλα λόγια το φοιτητικό κίνημα δεν ανέλαβε, ακόμα, τις ευθύνες του.

Στην Σχολή μας ζω την τραγική για την ακαδημαϊκή μας ζωή σύγχυση μεταξύ πολιτικής σκέψης και κριτικής συνείδησης, από την μια μεριά, και κομματικής σκοπιμότητας του φοιτητικού κινήματος, από την άλλη.

Όλοι αυτοί οι λόγοι, κ. Υπουργέ, μου στερούν την δυνατότητα να ασκήσω το λειτουργήμα του Πρυτάνεως.

Αισθάνομαι ότι δεν δικαιούμαι να σας αποσιωπήσω πως τόσο εμένα όσο και πολλούς συναδέλφους μου διακατέχει

βαθύτατη ανησυχία για την πορεία της Ανώτατης Παιδείας. Την κρίση αυτή, την εκμεταλλεύεται με φαρισαϊσμούς ανησυχιών για πολιτική δύναμη η οποία, τελικά, είναι και η μεγάλη υπεύθυνη αυτής της κρίσης και αποκομίζει, σήμερα, άμεσα κέρδη από αυτή. Δεν χρειάζεται να πω σε σας ποια είναι η σχέση της παιδείας με μια μακρόπνοη δημοκρατική προοπτική στον τόπο μας. Αισιοδοξώ, κ. Υπουργέ, ότι η παραίτησή μου θα δώσει, ίσως, έναυσμα για κάποια περισυλλογή και αναθεώρηση στάσεων και απόψεων. Η απόλυτη αδυναμία, για τους παραπάνω λόγους, να ασκήσω, έστω και για μια ακόμη στιγμή, το λειτουργήμα μου, μεταθέτει από σήμερα τα καθήκοντά μου στον εκλεγμένο αναπληρωτή μου.

Καθηγητής Ν. Σ. Πετραλιάς

● Ενώ το ANTI βρισκόταν στη διαδικασία της εκτύπωσής του, σημειώθηκαν νέες εξελίξεις στο θέμα της παραίτησης του κ. Πετραλιά. Η δημόσια πλευρά αυτών των εξελίξεων είναι κάποια σχόλια της κ. Μαραγκοπούλου σχετικά με την παραίτηση του κ. Πετραλιά καθώς και η απάντηση του δεύτερου. Τα κείμενα ήδη δημοσιεύθηκαν στις εφημερίδες.

τριβής «Η μεταφυσική του σώματος: σπουδή στον Άγιο Ιωάννη της Κλίμακος». Ειδικότερα του απενεμήθη ο τίτλος Διδάκτωρ της Επιστήμης των Θρησκειών (Βυζαντινή Μυστική).

β) Τα ερευνητικά του έργα αναφέρονται στο χώρο της Θεολογίας και ειδικότερα στην Πατερική Θεολογία. Παραθέτουμε τα κυριότερα: Η Κρίση της Προφητείας. Τίμιοι με την Ορθοδοξία (Νεοελληνικά Θεολογικά Κείμενα). Ορθοδοξία και Δύση (η Θεολογία στην Ελλάδα). Η Ελευθερία του Ήθους (δοκιμές για μια ορθόδοξη θεώρηση της Ηθικής). Απολογητική στα όρια της Ορθοδόξου Θεολογίας. Το πρόσωπο και ο έρωσ (Θεολογικά δοκίμια οντολογίας). Κεφάλαια Πολιτικής Θεολογίας. Αλήθεια και Ενότητα της Εκκλησίας.

γ) Οι καθηγητές των Φιλοσοφικών Σχολών της χώρας αποφαινόμενοι ότι ο κ. Γιανναράς είναι άσχετος με την έδρα της Φιλοσοφίας της ΠΑΣΠΕ. Τούτο φαίνεται στις γνωματεύσεις που ζήτησε από τους έξι Καθηγητές της Φιλοσοφίας η Γενική Συνέλευση της Σχολής κατά τη διαδικα-

σία εκλογής. Από αυτούς οι τέσσερεις (κ. Θ. Βέικος, Β. Κύρκος, Α. Μπαγιόνας και Ε. Μπιτσάκης) διαπιστώνουν ότι τα έργα του κ. Γιανναρά ασχολούνται με προβλήματα από τους χώρους της Θεολογικής Οντολογίας και Μεταφυσικής καθώς και της Ανατολικής Ορθοδοξίας, θεματολογία που δεν ανήκει στο αντικείμενο της Πολιτικής Φιλοσοφίας, της Φιλοσοφίας της Ιστορίας και της Επιστημονικής Μεθοδολογίας, που είναι το περιεχόμενο του μαθήματος της Φιλοσοφίας μιας Σχολής Πολιτικών Επιστημών. Οι καθηγητές αυτοί θεωρούν αξιολογότερους και σχετικότερους προς το μάθημα τον κ. Μαρκή ή την κα Κάκουλου. Ο καθηγητής φιλοσοφίας κ. Μουτσόπουλος, χωρίς να προβαίνει σε συγκεκριμένες κρίσεις, θεωρεί ως βασικό κριτήριο για την επιλογή μεταξύ των υποψηφίων «τον θεματικά συγγενέστερο προς την ιδιοτυπία της Σχολής προβληματισμό» που προφανώς για μια Σχολή πολιτικών επιστημών δεν μπορεί να είναι η Θεολογία. Τέλος, ο καθηγητής κ. Αυγελής αποφαινόμενος ότι από τους υποψηφίους επικρατέ-

στερος είναι ο κ. Μαρκής.

Από τα παραπάνω μπορεί κανείς εύκολα να εντοπίσει τους πραγματικούς υπεύθυνους της αναταραχής που έχει ξεσπάσει στην Πάντειο. Δεν είναι φυσικά οι φοιτητές αλλά εκείνοι που ενώ τους δόθηκε εντολή να εκλέξουν φιλόσοφο διάλεξαν και διόρισαν θεολόγο, αγνοώντας εντελώς τη γνώμη των ειδικών. Στη συγκεκριμένη περίπτωση οι φοιτητές επέδειξαν αξιοθαύμαστη ωριμότητα και ενδιαφέρον για τα πράγματα της Σχολής τους. Έδειξαν δηλαδή ότι δεν είναι διατεθειμένοι από δω και πέρα να δέχονται αδιαμαρτυρητά για καθηγητή τους τον οποιοδήποτε ακατάλληλο με τις επιστημονικές απαιτήσεις της διδασκαλίας και της έρευνας του κλάδου που σπουδάζουν. Ίσως η αντίδρασή τους να ήταν εντονότερη απ' ό,τι θα έπρεπε, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι ενέργειες τους είχαν τους σκοτεινούς και υποχθόνιους στόχους, που τους αποδίδει ανεξήγητα ο αρβρογράφος σας.

ΣΑΚΗΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑΣ

Κυκλοφορούν 17 τόμοι
του ANTI

Να πούμε κι ένα καλό λόγο

του Σπύρου Καβουνίδη

Αυτές τις μέρες, όλοι εμείς που αντιδρούμε στην αυθαιρεσία ατομική ή ομαδική, που θλιβόμαστε με την καταρράκωση της αξιοπιστίας του κράτους, που εκνευριζόμαστε διαπιστώνοντας καθημερινά ότι οι νομοταγείς πολίτες πιάνονται κοροίδα, που δυσφορούμε με την επιβράβευση της ασιδωσίας, πρέπει να βρούμε το θάρρος να χειροκροτήσουμε. Ναι, να χειροκροτήσουμε γιατί έπεσαν τα πρώτα παραθεριστικά αυθαίρετα και οι πρώτοι παράνομοι φράκτες των ακτών. Έστω κι έτσι, με τα χέρια και με βαριές, ασυντόνιστα, με κωμικοτραγικά γιουρούσια, σε μια επιχείρηση γνησια «αλά ελληνικά».

Κάποτε έπρεπε να γίνει μια τομή. Κάποτε τέλος πάντων έπρεπε να ειπωθεί όχι μόνο με λόγια —είμαστε χορτασμένοι από αυτά— το ως εδώ και μη παρέκει. Η σημερινή ηγεσία του ΥΧΟΠ στα δυο περίπου χρόνια της θητείας της έχει ήδη ένα αρκετά βεβαρυμένο παρελθόν στο θέμα των αυθαιρέτων. Ήδη από πριν οι μεγαλοστομίες περί αγαμάτων στους αυθαιρέτους οικιστές εισπράχθηκαν, έξω ίσως από το πλαίσιο μέσα στο οποίο λέχθηκαν, σαν ενθάρρυνση της αυθαιρέσις. Και η χρυσή ευκαιρία της τομής τον Οκτώβρη του '81 αφού εξαγγέλθηκε επανειλημμένα, ντροπιασμένα αποσύρθηκε μετά 15 μήνες. Τ' είχες Γιάννη τ' είχα πάντα λοιπόν και νέα ώθηση στην αυθαίρετη κατασκευή. Θες ήταν οι πιέσεις ψηφοθηρούντων πολιτικάντηδων έστω και μετά την κατάργηση του σταυρού, θες ήταν η ατολμία ή η υποχώρηση της πολιτικής βούλησης (για να χρησιμοποιήσουμε επικαιρή ορολογία), γεγονός είναι ότι το Γενάρη του '83 με την ουσιαστική νομιμοποίηση και των νέων αυθαιρέτων προστέθηκε ένας ακόμα κρίκος στη μακριά αλυσίδα της ανυπο-

ληψίας του κράτους. Για να φτάσουμε στο σημείο, για να «περάσει» ο νέος οικιστικός νόμος, τα χρήματα που εισπράττει το κράτος από τις άδειες οικοδομών να πηγαιίνουν στη διασπαστική καμπάνια που διατυμπανίζει τη νομιμοποίηση των αυθαιρέτων με λιγότερα λεφτά απ' ό,τι θα κόστιζε η κανονική α-δεια!

Βεβαρυμένο λοιπόν το παρελθόν. Φαίνεται όμως ότι έστω και τώρα, έστω και καθυστερημένα φτάσαμε στο σημείο τούτης. Επιτέλους! Έστω και τώρα λοιπόν ας πούμε τον καλό μας λόγο και ας ευχηθούμε στο ΥΧΟΠ σταθερότητα στις αποφάσεις του. Αλλά βέβαια δεν μπορούμε να πούμε καλό λόγο και για εκείνες τις εφημερίδες που άλλες από φτηνή αντιπολιτευτική προπαγάνδα κι άλλες από επίσης φτηνό λαϊκισμό έσπευσαν να θρηνησουν για τα γκρεμισμένα όνειρα των «φτωχών βιοπαλαιστών». Δεν ξέρω αν ήταν ή όχι φτωχών βιοπαλαιστών τα παραθεριστικά αυθαίρετα που κατεδαφίστηκαν και αναρωτιέμαι αν το γνωρίζουν και οι εφημερίδες. Αναρωτιέμαι όμως ακόμα περισσότερο αν είναι προοδευτική η υποστήριξη ιδιωτικών ονείρων βασισμένων στην αυθαιρεσία.

· Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το πρόβλημα των αυθαιρέτων έχει οικονομικά και κοινωνικά αίτια. Το αυθαίρετο για πολλά χρόνια ήταν η λύση για το φτωχό οικογενειάρχη που ζητούσε να βάλει μια στέγη πάνω από το κεφάλι του και δεν είχε άλλο τρόπο ούτε και τη συμπάρταση του κράτους. Εκείνα τα αυθαίρετα δεν έχουν καμία σχέση με τα σημερινά παραθεριστικά. Κι αν υπάρχουν και περιπτώσεις σήμερα που μοιάζουν με κείνες τις παλιές, αυτές οι περιπτώσεις πράγματι ας αποτελέσουν την εξαίρεση. Εκείνα πάντως τα παλιά αυθαίρετα και

η ανυπαρξία πολιτικής στέγης οδήγησαν στην ανυποληψία του κράτους και ανοίξαν το δρόμο για τα σημερινά αυθαίρετα παραθεριστικής κατοικίας. Χωρίς πια εκείνο το κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο των παλιών αυθαιρέτων, με μόνο κοινό σημείο το «κεκτημένο» της αυθαιρέσις που επιβεβαιωνόταν είτε από την ανοχή είτε και από την εκ των υστέρων νομιμοποίηση που παρείχε κατά διαστήματα το κράτος. Και αν η παραθεριστική κατοικία αποτελεί ανάγκη, ασφαλώς αυτή η ανάγκη δεν είναι ανάγκη επιβίωσης, δεν είναι μεγαλύτερη ανάγκη π.χ. από την ανάγκη απόκτησης τηλεόρασης. Αλήθεια οι θλιβόμενοι για τις κατεδαφίσεις τι προτείνουν για τις τηλεοράσεις;

Και ας μη γελιόμαστε. Πάω στοίχημα ότι πάνω από το 90% των παραθεριστικών αυθαιρέτων είναι αυθαίρετα μικρομεσαίων. Οι πλούσιοι και λίγοι ποσοστιαία είναι και δεν έχουν ανάγκη να χτίσουν αυθαίρετα. Βέβαια και των πλουσίων τ' αυθαίρετα πρέπει να πέσουν, είναι δυνατόν και πρώτα πρώτα, αλίμονο όμως αν η μπουλντόζα σταματήσει εκεί. Και όλοι αυτοί που οδύρονται για τις κατεδαφίσεις δεν σκέπτονται άραγε τους άλλους, τους νομοταγείς πολίτες, μικρομεσαίους σε μεγάλο ποσοστό κι αυτούς, που, υπακούοντας στο νόμο δεν προχώρησαν κι αυτοί στη δική τους αυθαιρεσία; Πρέπει ακωνίως να νιώθουν κοροίδα μέχρι που και αυτοί, αληθυσμένοι, να περάσουν στην άλλη πλευρά;

Παράλληλα, βέβαια, το ΥΧΟΠ θα έπρεπε να προχωρήσει στη σωστή και οργανωμένη λύση του προβλήματος της φτηνής παραθεριστικής κατοικίας. Έχει το υπουργείο ένα θαυμάσιο εργαλείο στα χέρια του, τη ΔΕΠΟΣ, που αν είχε ξεκινήσει πριν είκοσι μήνες θα μπορούσε ήδη να παραδίδει τα πρώτα, χαμηλού κόστους, παραθεριστικά συγκροτήματα. Για να υπάρχει απτή, πραγματική η εναλλακτική λύση που προσφέρει η οργανωμένη κοινωνία στον πολίτη που αντιστέκεται στη λύση της ιδιωτικής αυθαιρέσις. Ας ξεκινήσει μια τέτοια προσπάθεια έστω και τώρα.

Και βέβαια από δω και μπρος ας μένει σταθερό στην απόφαση του το ΥΧΟΠ. Αφού, έστω και καθυστερημένα ορίσε σημείο τομής την 31 Ιανουαρίου του '83 ας εμμένει στην απόφασή του, ας προχωρήσει στις κατεδαφίσεις όλων των μεταγενέστερων αυθαιρέτων. Ταυτόχρονα, μ' αυτό τον τρόπο θα αναστυλώνει το κύρος του κράτους. Και ας ξέρει ότι μπορεί ορισμένοι δημαγωγικά ή συμφεροντολογικά να φωνασκούν αλλά ο παλός ο κόσμος χειροκροτά, έστω και σιωπηλά. □

Πώς οι ελέφαντες δεν χωράνε στο δάσος ή γιατί η δάφνη δεν είναι μόνο για τις φακές...

Στις σελίδες που ακολουθούν καταχωρούμε την εκτενή, αλήθεια, άποψη - αντίρρηση που μας έστειλε ο συνταξιούχος κ. Δημοσθένης Π. Σιδερίδης, επίτιμος Γενικός Διευθυντής Δασών σχετικά με το άρθρο (τχ.

228) του συνεργάτη μας Νίκου Μάργαρη, καθηγητή στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Στη συνέχεια, ο Νίκος Μάργαρης απαντά στις απόψεις του επιστολογράφου μας.

ΑΠΟΨΗ ΠΡΩΤΗ: ΟΙ ΕΛΕΦΑΝΤΕΣ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ

Γράφει ο Δημοσθένης Π. Σιδερίδης:

Στο περιοδικό σας της 1.4.83, διάβασα ένα περιεργό άρθρο που γράφτηκε από τον καθηγητή της Οικολογίας του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) κ. Ν.Σ. Μάργαρη.

Είναι γνωστό, πως στον τόπο μας μία απ' τις μεγάλες πληγές που μασιτίζουν μερικούς ευφαντασιώτους λειτουργούς της δημόσιας διοίκησης και των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (ΑΕΙ) είναι η προσπάθεια και η τάση εισβολής ή διείσδυσης (INTRUSION) σε ξένα πεδία γνώσης για τα οποία δεν έχουν ούτε την απαιτούμενη μόρφωση ούτε και τη διοικητική αρμοδιότητα. Πάσχουν οι άνθρωποι αυτοί από ένα είδος «πνευματικής ελεφαντίασης», η οποία αναπτύσσει ορισμένες νεοπλασίες, που παίρνουν τεράστιες διαστάσεις, ξεχειλίζουν και μπαίνουν σε ξένα οικόπεδα, και ταυτόχρονα εμποδίζουν την κανονική λειτουργία του πνεύματος. Οι ζημιές που μπορεί να προκαλέσουν οι θιασώτες της νοοτροπίας αυτής είναι πολλαπλές, αλλά και πολύ μεγάλες.

Αντίρρηση ο συντάκτης του άρθρου «ΟΙ ΕΛΕΦΑΝΤΕΣ ΔΕΝ ΧΩΡΑΝΕ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ» ανήκει στην κατηγορία αυτή. Αυτό αποδεικνύεται από το δημοσίευσμά του, που είναι ένας σωρείτης από ανακριβείς και χονδροειδή λάθη. Ένα λιμάνι «μαργαριτών» αληθινό Pearl Harbor. Η ποιότητα, ωστόσο του αναγνώσματος αυτού θα ήταν αδιάφορη στον αναγνώστη, πάρα τον εντυπωσιακό του τίτλο, εάν μέσα στη θολούρα των νεφελωμάτων του δεν ησαν ευδιάκριτοι οι κερανοί, που εξαπολύει ο νεφελωγερής συντάκτης του εναντίον των Υπηρεσιών Δασών και όλων συλλήβδην των δασολόγων.

Και γεννάται εύλογη η απορία για ποιον λόγο ένας κατά τεκμήριο σοφός λειτουργός ΑΕΙ, ένας συνειδητός ακαδημαϊκός δάσκαλος, που υποτίθεται ότι διδάσκει την επιστημονική αλήθεια και υψηλή επιστημονική ηθική κάνει χονδροειδείς γκάφες και υποπίπτει σε αλληπάλληλα κατά συρροήν ολισθήματα. Μήπως έχει προσωπικούς ιδιοτελείς λόγους για τις επιθέσεις του αυτές κατά του δασολογικού κόσμου; Μήπως ενεργεί για λογαριασμό άλλων, στους οποίους θέλει να φανεί αρεστός; Γιατί να στεναχωριέται ο πολυγραφότατος αρθρογράφος για τα αντικείμενα και τις δραστηριότητες των δασολόγων; Γιατί τον κατατρέχει το άγχος των προβλημάτων του δασολογικού κλάδου, στον οποίο δεν ανήκει; Μήπως ανήκει στην κατηγορία εκείνων, για τους οποίους η γνωστή σοφή λαϊκή παροιμία λέγει. «Τον... και τον... Ξένες έννοιες τον παιδεύουν;»

Ανεξάρτητα ωστόσο από το πλήθος των ερωτημάτων, που ανακύπτουν από το άστοχο αυτό δημοσίευμα του αρθρογράφου, κρίνεται σκόπιμο να διατυπωθούν οι ακόλουθες παρατηρήσεις ξεχωριστά σε καθεμιά από τις οχτώ παραγράφους του. Ξεχωριστές παρατηρήσεις στα οχτώ αντίστοιχα διαδοχικά σενάρια του πρωτοφανούς αυτού παραδοξολογήματος:

1. Δεν είναι εύκολο να εξακριβώσει κανείς σε ποιο κείμενο βρήκε ο επικριτής του δασολογικού κόσμου καθηγητής τα ποσοστά δασοκάλυψης των 17%, 20% και 50% της Ελλάδος κατά τα έτη 1821 και 1842 για τη χώρα μας. Έχοντας όμως υπόψη, όλα τα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία, που υπάρχουν στον τόπο μας, τον διαβεβαιώνω υπεύ-

θυνα, πως οι αριθμοί των ποσοστών αυτών, που χρησιμοποιεί στον δασολογικό του πόλεμο όχι μόνο είναι ανύπαρκτοι, αλλά και να υπήρχαν ακόμη σε κανένα απίθανο δημοσίευμα είναι αναντίρρητα ανακριβείς και παραπλανητικοί για τον ανύποπτο αναγνώστη του περιοδικού στο οποίο δημοσιεύθηκαν. Ως εκ τούτου η πολυμέτρη αυτή επίθεσή του των «ανεμομύλων», αποτελεί ασύγγνωστο σφάλμα για έναν ακαδημαϊκό δάσκαλο. Για έναν κάτοχο διδακτορικού διπλώματος, που σε σοφιστείες και ψευδείς συλλογισμούς —όπως λέγονται στην λογική— δεν διστάζει να βγάλει συμπεράσματα από τα επιμέρους στοιχεία για το σύνολο της ελληνικής επικράτειας. Από μια έκταση της χώρας κάτω των 25 εκατομμυρίων στρεμμάτων κατά το 1821 και το 1842 για τα 132 εκατομμύρια στρέμματα, που είναι σήμερα.

Πιστεύω, πως ο διαπρεπής διδάκτωρ ύστερα από τα πιο πάνω θα είναι σε θέση να κατανοήσει το χονδροειδές σφάλμα, στο οποίο υπέπεσε. Ωστόσο χωρίς δυσκολία αποκαλύπτει την ανακούφιση, που αισθάνθηκε, όταν ανακάλυψε, πως ένας διπλωματικός υπάλληλος, —ο Βαυαρός Strong, που αναφέρει— περιορίζει το ποσοστό εκτίμησης της δασοκάλυψης της χώρας σε 17% αντί εκείνου των 50%, που βρήκε ο ερευνητής στα ελληνικά δημοσιεύματα. Συγκινήθηκε ιδιαίτερα για το 17% αυτό, που το βρίσκει και «σωστό» και «λογικό», όπως λέει. Κι έτσι ξεπέρασε το πρώτο ψυχικό άλγος, που τον διακατείχε. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί, πως όση καλή θέληση και αν είχε ο καλός του διπλωμάτης, δεν ήταν σε θέση να κάνει έστω και μία χονδροειδή εκτίμηση του ποσο-

στού δασοκάλυψης της χώρας την εποχή εκείνη.

Εκφράζω την ειλικρινή μου λύπη για τον αυτόκλητον αυτόν «ερευνητή», των δασολογικών προβλημάτων, που τον απογοητεύω για τα αποτελέσματα της έρευνάς του, αλλά και για τον σαρκασμό με τον οποίο διατυπώνει τις λανθασμένες του σκέψεις και προ παντός για την ανευλάβεια με την οποία εκφράζεται, —ένας ακαδημαϊκός δάσκαλος— για τη μεγαλύτερη ηρωϊκή μορφή, που ελάμπρυνε και θα λαμπρύνει αιώνια το στερέωμα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

2. Συνεχίζοντας την προσφορά του πληθωρικού του πνεύματος για τα δασολογικά στατιστικά στοιχεία δεν παραλείπει να ασχολείται και με την πολιτική τοποθέτηση δύο διακεκριμένων δασολόγων της εποχής του Μεσοπολέμου.

Είναι προφανές, πως τα σχολία του αυτά, άσχετα τελείως με την καλά σχεδιασμένη έρευνά του, αποτελούν ένα άλλο αντιπροσωπευτικό δείγμα και μέτρο της σοβαρότητας του συντάκτη του άρθρου. Και το ολισθήμά του αυτό συνέβη στην προσπάθειά του να ενισχύσει την άποψη της αρέσκειάς του, ότι το 17% είναι το σωστό ποσοστό δασοκάλυψης της χώρας και όχι το 22-23%.

Αναπτύσσοντας το θριαμβευτικό του σενάριο από τη «μεγάλη του ανακάλυψη» μπαίνει στο χώρο της δασολογικής ορολογίας για να αποκαλύψει έναν καινούριο και μεγάλο «μαργαριτή», που οι δασολόγοι του τόπου αυτού δεν κατόρθωσαν μέχρι σήμερα να ανακαλύψουν και το πολύτιμο αυτό «μαργαριτάρι» είναι το «δυνάμει δάσος» το οποίο για πρώτη φορά στην ιστορία της ελληνικής δασολογίας φέρνει

**ΚΙ' ΕΣΟΥ
ΚΑΘΕ ΑΥΓΗ
ΜΕ ΤΗΝ**

ΑΥΓΗ

ΖΗΤΗΣΗ ΤΟΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑ ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Μεροληπτική κατάθεση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΑΘΗΝΑ 1982

Εύθυμη Βαγδάνη
μια νύχτα στην Σαντορίνη

ΟΥΪΛΙΑΜ ΜΠΑΡΟΥΖ
Βίβλος των Ασσανοών

ΠΕΤΡΟΥ ΑΡΣΙΝΩΦ
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ
ΜΑΧΝΟΒΙΤΙΚΟΥ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

**ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ**

Ζωδ. Πηγής 17
τηλ. 36.39.980

στο φως ο διαπρεπής διδάκτωρ και επεξηγεί τον όρο του λέγοντας... «δηλαδή ουσιαστικά ό,τι δεν καλλιεργείται». Και το τελευταίο αυτό λήμμα που δημιουργεί καινούριες σκοτούρες. Άλλες στεναχώριες. Δεν φτάνει, που το ποσοστό δάσωσης της χώρας, ένας από τους διαπρεπείς δασολόγους, που αναφέρει κατόρθωσε να το ανεβάσει στο 50%, αλλ' αναδιφώντας τα κείμενα από «παλιούς περιηγητές» βρήκε πως εκτάσεις που καλύπτουν σήμερα υποβαθμισμένοι θαμνώνες ήσαν μεγάλα δάση. Και ήταν φυσικό το τελευταίο αυτό εύρημα να ανεβάσει την πίεσή του σε επικίνδυνο βαθμό, σε σημείο, που τον ισχυρισμό αυτό τον αποκαλεί «γεγονός απαράδεκτο και γελοίο».

3. Στο τρίτο του σενάριο ο μαχητικός αρθρογράφος απορρίπτει αναμφιλέκτα σαν καθαρό μύθο το γεγονός, ότι η Ελλάδα άλλοτε, —κατά την αρχαιότητα— εκάλυπτετο από εκτεταμένα δάση. Και τον μύθο αυτό (άκουσον... άκουσον!!!) τον θεωρεί σαν προϊόν της «αποικιακής νοοτροπίας», που έχουμε εμείς οι Έλληνες. Προσωπικά πιστεύω, πως σε καμία περίοδο της ιστορίας οι Έλληνες δεν είχαν αποικιοκρατικές τάσεις. Η μετανάστευση σε χώρες ξένες προς εξεύρεση εργασίας ή καλύτερης τύχης δεν φαντάζομαι να είναι αποτέλεσμα αποικιακής νοοτροπίας, όπως αναφέρει ο «άσπονδος φίλος των δασολόγων».

Προκειμένου ωστόσο να υποστηρίξει τις σφαλερές και αβάσιμες απόψεις του δεν διστάζει να αμφισβητήσει και να παραποιήσει και ιστορικές αλήθειες. Αμφισβητεί την πασίγνωστη ιστορική αλήθεια, πως η ακμή και η ισχύς της Ελλάδας κατά την Μυκηναϊκή περίοδο και την κλασική αρχαιότητα βασίστηκε στα εκτεταμένα και πολύξυλά της δάση, από τα οποία προήρχετο η πρώτη ύλη για την κατασκευή πλοίων για έναν επιβλητικό για την εποχή εκείνη εμπορικό και πολεμικό στόλο, που διέσχιζε τις θάλασσες και τους ωκεανούς προς όλες τις κατευθύνσεις και μετέφερε αγαθά και πολιτιστική ακτινοβολία, προς όλες τις γνωστές τότε ηπείρους. Πως από τα δάση αυτά σ' όλες τις περιόδους και μέχρι σήμερα ο πληθυσμός της υπαίθρου προμηθεύεται τα υλικά για την κατασκευή της στέγης, των επίπλων και των λοιπών του ανέσεων. Πως από τα δάση αυτά, τροφοδοτούνται με καύσιμη ύλη και σήμερα ακόμη όλα τα νοικοκυριά των μικρών και μεγάλων οικισμών των κοινοτήτων και του μεγαλύτερου μέρους των κωμοπόλεων, για τη θέρμανση, την παρασκευή του φαγητού, την καθαριότητα και τις λοιπές οικιακές τους ανάγκες. Αυτά όλα αποδεικνύουν, πως η προσπάθεια του συντάκτη της αρθρογραφίας για την υποβάθμιση του ρόλου και της συμβολής του δάσους για την κάλυψη ζωτικής σημασίας αναγκών της οικονομίας εγγίζει τα όρια του παραλογισμού.

Εκείνο, όμως που αποτελεί ασυγχώρητο αγνόημα για τον συγγραφέα της παραδοξολογίας, —παρόλο που είναι καθηγητής του ΑΠΘ— είναι ότι δεν γνωρίζει ακόμη πως η γεωργία και η δασολογία αποτελούν εντελώς διαφορετικές σφαίρες γνώσης. Διαφορετικούς και αυτοτελείς επιστημονικούς κλάδους, που χρησιμοποιούν διαφορετική τεχνολογία και φιλοσοφία στις παραγωγικές τους διαδικασίες. Το μόνο

κοινό, που έχουν οι δύο κλάδοι είναι ότι χρησιμοποιούν τη γη για τους σκοπούς τους. Ακριβώς τα ίδια κοινά σημεία, που έχουν και με τους λοιπούς κλάδους της οικονομίας, που χρησιμοποιούν τη γη, όπως είναι η πολεοδομία, η βιομηχανία, η συγκοινωνιολογία, κτλ. Και ως εκ τούτου θεωρείται αστήρικτη και πεπλανημένη η θέση του, ότι «στην Μεσευρώπη... σ' ό,τι αφορά τη γεωργία υπήρχαν δύο κλάδοι, η γεωπονική για τις καλλιεργούμενες εκτάσεις και η δασολογική (θέλει να πει ο γεωπονικός... και... ο δασολογικός κλάδος) για τις μη καλλιεργούμενες, που στις περιοχές του εύκρατου κλίματος ήσαν φυσικά δάση».

Εδώ για τη θέση αυτή πρέπει να του υπενθυμίσουμε, πως ακόμη και προϊστορικοί, πρωτόγονοι κάτοικοι του ελληνικού χώρου είχαν πιο καθαρό μυαλό από πολλούς σημερινούς σοφούς και είχαν ορίσει σαν προστάτιδα της άγριας γης, της άγριας χλωρίδας και πανίδας την θεά Άρτεμι, (την Diana των Ρωμαίων αργότερα) και για την καλλιεργούμενη γη και για τα ήμερα φυτά και ζώα την θεά Δήμητρα (την Ceres των Ρωμαίων). Επομένως να μην προσπαθεί με την ανακρίβολογία του να κομίσει γλαύκα στην Αθήνα. Και για να τον βγάλουμε οριστικά από την πλάνη του για τις έννοιες των δασών και των δασικών γαιών πρέπει να του καταστήσουμε γνωστό πως σύμφωνα με τις νέες αντιλήψεις της Οικονομικής των Χρήσεων της Γης που επικρατούν σήμερα, διακρίνονται οι ακόλουθοι τύποι ή μορφές χρήσης της:

3.1. **Αρμοδιότητας δασολόγου:** Βιομηχανικά δάση. Υδρονομικά ή προστατευτικά δάση. Κυνηγότοποι. Βοσκότοποι. Άλση ψυχαγωγίας. Εθνικά άλση (γνωστοί σαν Εθνικοί Δρυμοί). Μεταλλεία και Ορυχεία. Γυμνές και άγονες εκτάσεις. Η καθεμία από τις μορφές αυτές χρήσεις της γης αποτελεί και ένα οικοσύστημα πολλαπλών σκοπών, του οποίου η προστασία, συντήρηση, ανάπτυξη, διαχείριση και μεγιστοποίηση της παραγωγής αγαθών και ωφελειών από αυτό είναι έργο των δασολόγων. Και την ύπαρξη των οικοσυστημάτων αυτών, που είναι ξεκάθαρες έννοιες έπρεπε να τις γνωρίζει πολύ καλά ένας φιλόδοξος σκαπανεύς της οικολογίας χωρίς να περιπλανάται άσκοπα μέσα σε ξένα οικόπεδα. Χωρίς να κάνει οικ(τ)ολογία για τους άλλους, χωρίς να κλαυθμηρίζει, χωρίς να θρηνολογεί και να στεναχωριέται για τα προβλήματα των άλλων. Χωρίς να παιδεύεται με τις ξεπερασμένες έννοιες δασών, μερικών δασοσκεπών εκτάσεων και τα παρόμοια. Να ασχολείται περισσότερο με το «πλάτεμα» και το «βάθεμα», —όπως λένε οι λέξεις αυτές του συρμού— της οικολογίας και όχι της οικ(τ)ολογίας του.

3.2. **Αρμοδιότητας γεωπόνου:** Είναι οι γεωργικές και δενδροκομικές καλλιέργειες. Και τέλος,

3.3. **Αρμοδιότητας μηχανικού:** Οι οικιστικοί χώροι. Οι συγκοινωνιακές εγκαταστάσεις (περιλαμβάνουν τους αυτοκινητόδρομους, πεζόδρομους, χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων και άλλων οχημάτων, σιδηροδρομικές γραμμές και σταθμούς, αεροδρόμια, προβλήτες και λιμενικές γενικά εγκαταστάσεις). Εμπορικοί και βιομηχανικοί χώροι. Και τέλος χώροι Υπηρεσιών (χώροι στρατιωτικών εγκαταστάσεων, πο-

ναστηριακές και εκκλησιαστικές εγκαταστάσεις, φυλακές, νεκροταφεία, δεξαμενές, υδροηλεκτρικές εγκαταστάσεις).

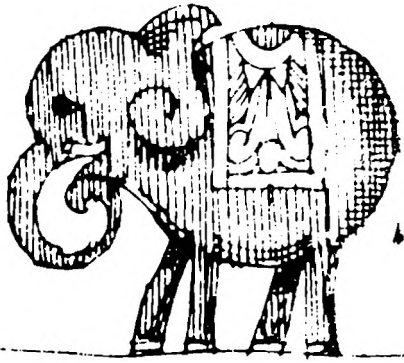
4. Για το τέταρτο σενάριο του δημοσιεύματος, διατυπώνονται τρεις παρατηρήσεις. Η μια αφορά τις κλιματικές ζώνες. Η δεύτερη τα αειφύλλα πλατύφυλλα. Και η τρίτη τις πυρκαϊές των δασών. Η άποψη του συντάκτη του άρθρου ότι «βρισκόμαστε σε μια περιοχή μεσογειακού κλίματος, με εξαίρεση περιοχές της ορεινής Ελλάδας, όπου το κλίμα είναι εύκρατο και φυσικά υπάρχουν και δάση» είναι ανακριβής. Διότι η χώρα μας βρίσκεται εξ ολοκλήρου μεταξύ των παραλλήλων των 23ο, 37' και 66ο, 33' που καθορίζουν το εύρος της εύκρατης κλιματικής ζώνης.

Και για το λόγο αυτό δεν έχουν εύκρατο κλίμα μόνο τα ορεινά διαμερίσματα της χώρας αλλά και τα λοφώδη και τα πεδινά. Και τα δάση δεν βρίσκονται μόνο στα ορεινά, όπως λέγει ο αρθρογράφος, αλλά και στα λοφώδη, ακόμη και στα πεδινά (δάση κουκουναριάς στη Δυτική Πελοπόννησο. Και πολλά άλλα στην περιοχή Λεσβίου, Κεντρικής Μακεδονίας και στις εκβολές του Νέστου ποταμού, που έχουν εκχερσωθεί πρόσφατα επί των ημερών μας και αποδοθεί στη γεωργία). Τα δάση αειφύλλων πλατυφύλλων στη χώρα μας, τα γνωστά με την Αγγλική ονομασία CHAPARRAL χρησιμοποιούνται σήμερα σαν βοσκότοποι και είναι υποβαθμισμένα από την εντατική γιδοβοσκή και τις συχνές πυρκαϊές. Παιίζουν, ωστόσο πολύ σημαντικό ρόλο στην προστασία του περιβάλλοντος και ειδικότερα του εδάφους των υδρολογικών λεκανών από τη διάβρωση, τον εμπλουτισμό των υπόγειων υδροφόρων στρωμάτων με νερό και χρησιμεύουν σαν ιδανικοί βιότοποι για το θηραματικό πλούτο της περιοχής εξαπλώσεώς τους. Και από περιβαλλοντική άποψη μαζί με τις άλλες ευεργετικές τους επιδράσεις έχουν αισθητικά ευχάριστη εμφάνιση του τοπίου. Παραγωγικά αποδίδουν ξυλεία κατάλληλη για την κατασκευή διαφόρων γεωργικών εργαλείων και πολύτιμη καύσιμη ύλη για θέρμανση και άλλες οικιακές ανάγκες για τον αγροτικό πληθυσμό της υπαίθρου και ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων των κωμοπόλεων και των πόλεων.

Και όταν κάποτε στον τόπο μας εκλείψουν οι δυο υπερδυνάμεις καταστροφής των δασών, η γίδα η νομαδική και οι πυρκαϊές, τότε ευκολα τα πρεμνοφυούς μορφές αυτά δάση, μπορεί να μετατραπούν σε σπερμοφυή, ικανά να παράγουν ακόμη και ξυλεία κατασκευών.

Συμπερασματικά, παρά την ιδιότυπη μορφή τους τα δάση της διάπλασης των αειφύλλων πλατυφύλλων καλύπτουν πολλές και σημαντικές ανάγκες της οικονομίας και του περιβάλλοντος.

Η δραματοποίηση επομένως της κατάστασης, που επικρατεί σήμερα στα δάση αυτά από τον αρθρογράφο, που αγνοεί ως φαίνεται τη χρησιμότητα και τον πολυσχιδή τους ρόλο δεν προσφέρεται να εξυπηρετήσει την προσπάθειά του να υποβαθμίσει το πολύμορφο έργο του δασολόγου. Ξεχωριστή εντύπωση προκαλεί το γεγονός, ότι παρόλο, που είναι καθηγητής της οικολογίας σε ΑΕΙ, επιχειρεί να εμφανίσει τις πυρκαϊές των δασών σαν οικολογικό παράγοντα. Δεν γνωρίζει, πως στη χώρα μας όλες οι πυρ-

καίες είναι ανθρωπογενείς και δεν οφείλονται σε φυσικούς παράγοντες, —όπως είναι οι κεραυνοί— πράγμα, που συμβαίνει σ' άλλες χώρες του πλανήτη μας με διαφορετικές κλιματικές συνθήκες. Ούτε και είναι απαραίτητη η πυρκαϊά για την αναγέννηση των συστάδων μετά την αποτέφρωσή τους, όπως θέλει να τις εμφανίσει. Και στις περιπτώσεις εκείνες, που οι πυρκαϊές λαμβάνουν χώραν στις ηλικίες εκείνες των δασοσυστάδων, που δεν καρποφορούν τα δένδρα, εξαφανίζονται τα δάση από προσώπου της γης. Για τους λόγους αυτούς προσφέρει πολύ κακή υπηρεσία υποστηρίζοντας ότι η φωτιά αποτελεί αναγκαίο οικολογικό παράγοντα.

5. Από τα ολίγα, που με κάθε δυνατή συντομία αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο για τα δάση των αειφύλλων πλατυφύλλων αποδεικνύεται σαφώς η μεγάλη οικολογική τους σημασία. Και χωρίς δυσκολία συνάγεται το συμπέρασμα, πως η δυσμενής κριτική, την οποία ασκεί ο αρθρογράφος κατά των δασολόγων είναι τελείως ανεδαφική. Οι Έλληνες δασολόγοι αποδεικνύονται από τα γραφόμενα σε τούτο το άρθρο γνωρίζουν πολύ καλά τη δομή και τη λειτουργία του οικοσυστήματος των αειφύλλων πλατυφύλλων και δεν περιμένουν τα φώτα εκείνων, που όχι μόνο δεν υποβοηθούν το έργο τους αλλά και καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια να το υπονομεύσουν, με τα δημοσιεύματά τους, που είναι γεμάτα από ασύγγνωστα σφάλματα και λανθασμένες ιδέες.

6. Το βασικό γνώρισμα και της παραγράφου αυτής είναι η ασάφεια. Η πρώτη πρότασή της για το άλσος είναι διατυπωμένη σαν Δελφικός Χρησμός. Εννοιολογικά μπορεί να δημιουργήσει στον αναγνώστη την εντύπωση είτε ότι το άλσος είναι, όπως αναφέρεται «φυτεμένα δένδρα», είτε ο αρθρογράφος επικρίνοντας τους δασολόγους γράφει, ότι ταυτίζουν την έννοια του άλσους με εκείνη του δάσους. Αυτό δείχνει, πως παρόλο, που ο σχολιαστής διδάσκει στο ΑΠΘ οικολογία, φαίνεται ότι αγνοεί, ότι το άλσος είναι ένα οικοσύστημα με πολύ πλατιά έννοια. Ένα οικοσύστημα πολλαπλών σκοπών. Στην κυριολεξία το άλσος το βρίσκει κανείς στην ελληνική γλώσσα από αρχαιότατων χρόνων. Η λέξη άλσος σημαίνει κατάφυτη μικρή ή μεγάλη έκταση γης. Ιερό χώρο ή περιβολο σύδενδρο ή άδενδρο, που είναι αφιερωμένος σε κάποια θεότητα, υψηλή ιδέα ή σκοπό. Η ευρύτητα της έννοιας του άλσους φαίνεται και από το γεγονός, ότι σήμερα υπάρχουν και θαλασσινά άλση (marine parks), —το πόντιο άλσος των αρχαίων, που ήταν αφιερωμένο στον Ποσειδώνα, ή άλλα για άλλους σκοπούς ή ιδέες. Τα Nerptunia Prata του Κικέρωνα κατά τη ρωμαϊκή εποχή.

Από όλα αυτά εύκολα συνάγεται το συμπέρασμα, πως το άλσος μπορεί να προέρχεται από τεχνητή α-

ναδάσωση, —«φυτεμένα δένδρα», όπως λέγει ο σχολιαστής— ή να συγκροτείται από φυσικές συστάδες. Με άλλα λόγια μπορεί να προέρχεται από φυσική ή τεχνητή αναγέννηση. Ή να είναι ακόμη και άδενδρο επιφάνεια γης ή και θάλασσα. Όλα αυτά σημαίνουν, πως δεν κάνουν λάθος, οι δασολόγοι και όταν το άλσος το ταυτίζουν με το δάσος, αλλ' ότι φωράται ο ακαδημαϊκός δάσκαλος, πως δεν το ξέρει καλά το μάθημα.

Για τους δασολόγους όλου του κόσμου τα άλση έχουν αποκτήσει μεταπολεμικά τεράστια σπουδαιότητα και η ανάπτυξή τους είναι έργο πρώτης προτεραιότητας, όχι μόνο για την κάλυψη ενός ευρέος φάσματος αναγκών της σύγχρονης βιομηχανικής κοινωνίας, αλλά και για την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος. Και οι προοπτικές και δυνατότητες ανάπτυξης των αλσότοπων της χώρας μας είναι τεράστιες. Η ανάπτυξη αλσών αναψυχής αλλά και εθνικών αλσών τόσο στην ηπειρωτική Ελλάδα, όσο και τη νησιώτικη είναι αναγκαία και επιβάλλεται να προωθηθεί στο έπακρο, όχι μόνο για την τόνωση του τουριστικού ρεύματος αλλά και για την έξαρση της πολιτιστικής ακτινοβολίας της χώρας. Ο σχολιαστής εκφράζει τη δυσφορία του, που κάποιος συγγραφέας ή συνθέτης τραγουδιών απεκάλεσε τον Ιλισσό με τα πλατάνια του ποταμού και όχι χειμάρρο. Για να συμβιβάσει τα διεστώτα στο μεγάλο αυτό θέμα προτείνεται να αποκληθεί του λοιπού ο Ιλισσός χειμάρροπόταμος.

Στο ροι - ρουίρι του έκτου σεναρίου, ο λόγιος συντάκτης τον «ισοστεφή Υμηττό» τον έχει μετατρέψει σε «ηωστεφή Υμηττό». Είναι γνωστό, πως η πόλη της Αθήνας απεκαλείτο από τους λογοτέχνες και ποιητές της αρχαιότητας ισοστεφές Άστυ. Προσωπικά δεν γνωρίζω αν χρησιμοποιούσαν το ίδιο επίθετο και για τα βουνά της Αττικής και μάλιστα παραμορφωμένο και αγνώριστο σε «ηωστεφές». Τέλος ο αρθρογράφος ισχυρίζεται, πως κακώς υποστηρίζουν οι δασολόγοι, ότι καταστράφηκαν τα δάση της Αττικής από διάφορες αιτίες και ειδικά από υλοτομίες. Στην αρχαιότητα, λέει, τα δένδρα εθεωρούντο ιερά και δεν υλοτομούντο.

Και βγάζει το συμπέρασμα, πως ποτέ δεν υπήρχαν δάση στην Αττική. Ξεχνάει όμως πως κατά τη διάρκεια του II Παγκοσμίου Πολέμου και της Κατοχής υλοτομήθηκε το μεγαλύτερο μέρος των δασών της Αττικής γιατί ήταν η μοναδική πηγή καυσίμων για θέρμανση και για άλλες αδήριτες, οικιακές ανάγκες. Και αυτό συνέβαινε στο παρελθόν σε κάθε πολεμική και ανώμαλη περίοδο. Και τέτοιες καταστάσεις πέρασε πάρα πολλές ο τόπος αυτός.

7. Στο έβδομο σενάριό του ο σχολιαστής αποκαλεί «γελοία υπόθεση, τη χρησιμοποίηση απολιθωμένων οστών, από μεγάλα ζώα, όπως τα λιοντάρια, οι ρινόκεροι και ελέφαντες». Ανησυχεί μήπως με τα ευρήματα αυτά αποδειχθεί η ύπαρξη δάσους σε παλαιότερους χρόνους. Η επίθεσή του αυτή εναντίον των παλαιοντολόγων είναι αδικαιολόγητη, διότι οι παλαιοντολόγοι ασχολούνται με τη φυτική ζωή, ή τη ζωή των ζώων, που εμφανίσθηκε πάνω στη γη, και τη γνωρίζουμε μόνο από τα απολιθώματά της. Και από τα είδη αυτά, που ανακαλύπτουν βρίσκουν τεκμήρια και ενδείξεις των κλιματικών συνθηκών, που επικρατούσαν

σε μια περιοχή όταν ζούσαν τα είδη αυτά των φυτών και ζώων. Δεν υπάρχει επομένως λόγος ανησυχίας για το έργο των παλαιοντολόγων και των στοιχείων, που φέρνουν στο φως από τις έρευνές τους. Εξάλλου μέσα στους συλλογισμούς, που κάνει είναι και η ανακριβής έννοια της λέξης σαβάνα, η οποία λέγει είναι ανοιχτοί θαμνώνες, —προφανώς θα εννοεί αραιοί θαμνώνες. Η ερμηνεία όμως, που δίνει είναι λανθασμένη, διότι οι σαβάνες είναι πεδινοί τροπικοί ή υποτροπικοί βοσκότοποι, —όπως αναφέρει η οικολογία των φυτών— στις οποίες η επικρατούσα διάπλαση βλάστησης είναι οι γράσσιες. Και οι σαβάνες καλύπτονται είτε από αμιγείς γράσσιες (σαβάνες γράσσιων), είτε φέρνουν και διάσπαρτα δένδρα (δενδροσαβάνες), είτε ακόμη και διάσπαρτους θάμνους (θαμνοσαβάνες). Είναι ωστόσο γνωστό, πως η κίνηση ζώων ή ανθρώπων μέσα στις δενδροσαβάνες είναι ευκολότερη από εκείνη μέσα στις θαμνοσαβάνες. Διότι η διακλάδωση των δένδρων αρχίζει από πολύ υψηλότερα σημεία του κορμού μας και εμποδίζουν λιγότερο τις κινήσεις ανθρώπων και ζώων, ενώ οι θαμνοσαβάνες δημιουργούν μεγαλύτερα εμπόδια στην κίνησή τους αυτή επειδή οι διακλαδώσεις τους αρχίζουν από χαμηλότερα σημεία του κορμού σχεδόν από την επιφάνεια του εδάφους. Και όλες αυτές τις ανακρίβειες τις γράφει για να αποδείξει την ανυπαρξία δάσους στον ελληνικό χώρο και σε παλιότερους ακόμη της προϊστορικής εποχής χρόνους.

8. Τέλος στην όγδοη παράγραφο κάνει τη διαπίστωση, πως «στην Ελλάδα υπάρχει σοβαρότατη υποβάθμιση σε πολλές περιοχές». Και συνεχίζει: «Όμως υπάρχουν άλλες αιτίες και άλλοι βαθμοί καταστροφής. Προϋπόθεση της σωστής διαχείρισης είναι η γνώση...» Παρόλο, που το σενάριο 8 στο σύνολό του είναι ακατάληπτο, εικάζεται ωστόσο, πως η υποβάθμιση, που αναφέρει αφορά τα δάση. Αλλά στη χώρα μας υποβαθμισμένα από διάφορες αιτίες δεν είναι μόνο τα δάση (βιομηχανικά, υδρονομικά, κτλ.) αλλά και οι βοσκότοποι, κυνηγότοποι, αλσότοποι, οι γεωργικές καλλιέργειες και η άγρια γη (χερσότοποι). Και για τη συντήρηση και βελτίωση των πλουτοπαραγωγικών αυτών πηγών δεν είναι αρκετή μόνη η σωστή τους διαχείριση. Μια ολοκληρωμένη προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή χρειάζεται συνεχή και αποτελεσματική προστασία όλων των ανανεωμένων φυσικών πόρων, όλων των οικοσυστημάτων. Συστηματική ανάπτυξη. Συνετή διαχείριση. Ορθολογισμό στην κάρπωση με σκοπό την μεγιστοποίηση αγαθών και ωφελειών από τους πόρους αυτούς για την σχεδιασμένη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Και όλα αυτά για την ευημερία του ανθρώπου. Για το καλό της ανθρωπότητας.

ΤΕΛΕΙΩΝΟΝΤΑΣ κρίνεται σκόπιμο να ενημερώσουμε με δύο λόγια τον σχολιαστή για τις εντυπωσιακές εξελίξεις στο δασολογικό χώρο και ιδιαίτερα για τα προβλήματα εκείνα, που τον βασανίζουν και να τον απαλλάξουμε από το άγχος, που τον κατέχει γι' αυτά. Ταυτόχρονα να του κάνουμε και ορισμένες παραινέσεις:

ΠΡΩΤΟΝ: Να μην ασχολείται του λοιπού με τη συλλογή, λανθασμένων και παραπλανητικών στατιστι-

κών στοιχείων από ανεπίσημες, μη τεκμηριωμένες φυλλάδες, αλλά να χρησιμοποιεί τις υπάρχουσες πηγές της Υπηρεσίας Δασών του Υπουργείου Γεωργίας. Και τέτοια δημοσιευμένα στοιχεία που υπάρχουν είναι:

- Για την παραγωγή δασικών προϊόντων και για όλα τα έτη από του 1922 μέχρι σήμερα.

- Για τις εκτάσεις δασών και δασικών γαιών λεπτομερή στοιχεία που δημοσιεύθηκαν το 1964.

- Από του έτους 1974 εκδίδονται κατ' έτος «Επιτηρίδες Στατιστικών Στοιχείων της Ελληνικής Δασοπονίας» περισσότερο ολοκληρωμένα και με την απαιτητή πληρότητα.

- Πολύ υψηλής ακριβείας στοιχεία υπάρχουν για τα δάση, τους δασικούς τύπους, τις μορφές σημερινών χρήσεων γης, τον όγκο, ηλικία και προσαύξηση των δασών της χώρας από τη συνεχή απογραφική έρευνα των δασών και δασικών γαιών, που διεξάγεται από ειδικά εκπαιδευθέντα συνεργεία με αεροφωτογραφικές, υλοβιομετρικές και μηχανογραφικές μεθόδους από του 1963 σε συνδυασμό με:

- Την παραγωγή μεγάλης ακριβείας χαρτών με ορθοφωτοχαρτογράφηση των δασών και δασικών γαιών ύστερα από προηγούμενη οριογράφηση των διαφόρων τύπων βλάστησης και των σημερινών χρήσεων της γης.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ: Συνεργεία της Υπηρεσίας Δασών εργάζονται από το 1976 με βάση ένα άρτια καταρτισμένο Σχέδιο Εκτελέσεως στο έργο οικολογικής χωροταξίας (ταξινόμησης) των χρήσεων της γης, βάσει του οποίου θα γίνει η χωροθέτηση των διαφόρων οικοσυστημάτων (μορφών ενδεδειγμένης χρήσης της γης) πάνω στο έδαφος, με πέντε ποιότητες τόπου σε κάθε μια από τις μορφές χρήσης γης.

ΤΡΙΤΟΝ: Παράλληλα και με ειδικό σχέδιο εκτέλεσης διεξάγεται από του έτους 1976 το Εθνικό Κτηματολόγιο Δασών και Δασικών Γαιών σε εθνική κλίμακα με υψηλή ακρίβεια οριογράφησης της βλάστησης, που βρίσκεται μέσα στα όρια κάθε ιδιοκτησίας και με προοπτική καθορισμού και των ποιοτήτων τόπου που περιλαμβάνει κάθε ιδιοκτησία μέσα στα όρια της και είναι απαραίτητο για την εκτίμηση της αξίας κάθε δασοκτήματος.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ από τα αμέσως πιο πάνω εκτεθέντα συνάγεται, πως τα έργα αυτά, που εκτελούνται αποτελούν εγγύηση για την εξασφάλιση μιας πλήρους καθόλα χωρονομίας των δασών και δασικών γαιών σ' ολόκληρο τον ελληνικό ηπειρωτικό και νησιώτικο χώρο. Κανένας ως εκ τούτου φόβος, ή λόγος ανησυχίας δεν πρέπει να υπάρχει σε κανένα γύρω από την πλήρη και υπερσύγχρονη πληροφόρηση για καθετί, που αφορά τα δάση και τις δασικές γενικά γαίες. Και ύστερα από τα όσα έχουν λεχθεί συνοπτικά σε τούτο το άρθρο, φαίνεται σαφώς, πως αντί του τίτλου, που φέρει το άρθρο του οικολόγου των δασολογικών πραγμάτων στο περιοδικό ANTI της 1.4.1983, είναι προσηφύεστερο παραφράζοντας να τον αντικαταστήσουμε με τον τίτλο:

«Η ΕΛΕΦΑΝΤΙΑΣΗ ΤΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΒΑΛΛΕΙ ΤΟ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ, ΠΟΥ ΛΕΓΕΤΑΙ ΔΑΣΟΣ».

Δημοσθένης Π. Σιδερίδης
Επιτ. Γενικός Διευθυντής
Δασών

ΑΠΟΨΗ ΔΕΥΤΕΡΗ: Η ΔΑΦΝΗ ΣΤΙΣ ΦΑΚΕΣ

Γράφει ο Νίκος Μάργαρης:

Συνήθως δεν απαντώ σε γράμματα που αντί για τεκμηριωμένα επιχειρήματα χρησιμοποιούν χυδαιές προσωπικές επιθέσεις και αντί για υπαρκτά στοιχεία, υπερβατικές διαβεβαιώσεις και βερμπαλιστικές εκρήξεις.

Προσπάθησα, πέρα από την απογοήτευση που αισθάνομαι διαβάζοντας τέτοια κείμενα (... αναφέρει κοροϊδευτικά τη θέση μου στο Α.Π.Θ. δεκαέξη φορές!), να βρω κάποιο λογικό σημείο που ν' αντικρούει την άποψή μου ότι το ποσοστό 50% δάσωσης, κατά την επανάσταση του '21, είναι γελοίος μύθος. Αν κατάλαβα καλά, ο κ. Σιδερίδης εστιάζεται στη βεβαιότητα ανυπαρξίας κατοχής τέτοιων στοιχείων ή που πάρθηκαν από «απίθανα δημοσιεύματα» «ανεπίσημες μη τεκμηριωμένες φυλλάδες» και πάει λέγοντας. Συνιστά, μάλιστα, να χρησιμοποιώ μόνον «τις υπάρχουσες πηγές της Υπηρεσίας Δασών». Τον παραπέμπω, λοιπόν, στη «Δασική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος» του Π. Γρίσπου (1973) που εκδόθηκε από την ... Υπηρεσία Δασών καθώς και σε ανακοίνωση του ... Γενικού Διευθυντή Δασών, Μαργαρόπουλου που έγινε το 1979 στο Συνέδριο για την Προστασία της Πανίδας, της Χλωρίδας και των Βιοτόπων (Πρακτικά σ. 52). Και οι δυο αμφισβητούν το 50% με ισχυρά επιχειρήματα. Δεν θ' αναφέρω άλλες πηγές, πέρα από αυτές που ο ίδιος θεωρεί επίσημες. Υπάρχει, βέβαια, αφθονία στοιχείων, αλλά δεν τα χρησιμοποιώ για την ώρα. Όμως, τον ρωτώ. Ποιος μέτρησε τα δάση πριν από 150 χρόνια; Ας μας πει τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του (αυτή τη φορά να είναι κόσμιος, αν θέλει απάντηση!).

Σ' ό,τι αφορά την εισαγωγή ξυλείας στην κλασική Αθήνα τον παραπέμπω σε: Θουκιδίδη, 4, 108· Ξενοφώντος Ελληνικά 6, 1, 11· Δημοσθένη 17, 28 - 49, 26.

Ο όρος *υδάτιο* που χρησιμοποιώ (και όχι ... χειμαρροπόταμος που διγστρευλωτικά που αποδίδει) χρησιμοποιήθηκε για τον Ιλισσό από τον Στράβωνα (2, 1, 24) καθώς και από τον Πλάτωνα στο Φαίδρο.

Τα παραπάνω είναι στοιχεία κ. Σιδερίδη! Δεν πρόκειται φυσικά ν' απαντήσω με λεπτομέρειες σε σχόλια του είδους *τι κρύβεται από πίσω μου* (... η πλάτη μου προφανώς), *σε ποιους πάω να φανώ αρεστός* (... στις γίδες;), *για το αν μπορώ ν' ασχοληθώ με θέματα στα οποία δεν έχω διοικητική αρμοδιότητα* (... ούτε ο ίδιος ως συνταξιούχος), *για το ότι φταίνε οι γίδες* (... πάει πολύ να ρίχνουμε ευθύνες στα ζώα), *για τις αρμοδιότητες των δασολόγων* (... τα δάση, φυσικά, όχι τα πάντα!), *τις πυρκαϊές* (... είναι από ... άλλο άρθρο) *για το μπέρδεμα αποικιακής και αποικιοκρατικής νοοτροπίας* (... ήμαστε αποικία), *για το ότι «η γεωργία κι η δασολογία είναι εντελώς διαφορετικές σφαίρες γνώσης... που χρησιμοποιούν διαφορετική τεχνολογία και φιλοσοφία...»* (... η ελιά είναι αρμοδιότητα των γεωπόνων ενώ η ... α-γριελιά των δασολόγων!), *για το αν η μη ορεινή Ελλάδα έχει ... εύκρατο και όχι μεσογειακό κλίμα* (... υπάρχουν κλιματολόγους), *για το αν φοβάμαι ότι η παρουσία οστών ελεφάντων, θ' αποδειξει παρουσία δάσους* (... τι να κάνουμε, δεν χωράνε!), *για το ότι «κάνω επίθεση σ' όλους συλλήβδην τους δασολόγους»* (... τους ρώτησε;), *ότι κάνω επίθεση στους ... παλαιοντολόγους* (... για ποιο λόγο;), *ότι δεν μπορώ να ... προσβάλλω το οικοσύστημα που λέγεται δάσος* (... άλλο πάλι τούτο!).

Πριν κλείσω θα ήθελα να σχολιάσω το «εύρημά» του ότι η Άρτεμις και η Δήμητρα δείχνουν την ύπαρξη μόνο των κλάδων... δασολογίας και γεωπονίας. Μάλιστα στο σημείο αυτό γράφει «*ότι κομίζω γλαύκα στην Αθήνα*». Ας χρησιμοποιήσω λοιπόν, την Αθηνά που έδωσε στην Αθήνα την ελιά, τη μυρσίνη που ήταν χαρακτηριστικό φυτό των ιερών της Αφροδίτης και της Δήμητρας και τη Δάφνη του Απόλλωνα. Είναι γνωστό το ιερό του Απόλλωνος του Δαφνηφόρου (Πλούταρχος, Θεμ., 15, 12). Κάποτε πρέπει, κ. Σιδερίδη, ο αυτοχθονισμός να υπερτερήσει του λογιοτατισμού, όπως λέει ο Τερτσέτης. Κάποτε πρέπει, κ. Σιδερίδη, ν' ασχοληθούμε σοβαρά με τα οικοσυστήματα της πατρίδας μας που ξεπατώνουμε στο όνομα της όποιας αναδάσωσης. Γεμίσαμε την Ολυμπία με ευκαλύπτους, φερμένους από την Αυστραλία, προβάλλοντας χυδαία την παράδοσή μας. Πόσα άτομα από τους εκατοντάδες που η Δασική Υπηρεσία απασχολεί κ. Σιδερίδη, έχουν δουλέψει με τη Δάφνη, τη Μυρτιά, το Σχοίνο, το Θυμάρι;

● Η Δάφνη κ. Σιδερίδη, είναι φυσικός μας συνοδός. Δεν είναι μόνο για να τη βάζουμε στις φακές. Σ' αυτή την περίπτωση είμαστε, απλώς, παλικάρια της φακής!

ΙΑΝΟΣ
Ένα Τετράδιο Αναζητήσεως

Τεύχος 5 Μάρτιος - Ιούνιος 1983 σελ. 120

ΑΝΤΙΦΡΟΝΟΥΝΤΕΣ ΣΤΗΝ Ε.Σ.Σ.Δ.

Cr. Labarsky "Η Σοβιετική Αυτοκρατορία το 1917"	P. Reddaway "Η Κ.Γ.Β. και η φωτιστική πολιτική της"	A. Siniavski Νόστιμα μετά τη μίση	
Vl. Bukovskii Ανταρσιαστές και Δόξα		P. Edelman Παρόνομος για ποσοστό χρόνια στην ΕΣΣΔ (V. Stauden)	
	"Αλμοτικό Παραλλάξις Συνταξία με το μέλι της συνταξίας"	Ivan Kovalev Συνταξία	Len Kaplev Συνταξία
M. Deutch Στασιαστές ενός πρόδρομου			

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

η έκρηξη των εργαζομένων

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Επιμένει να αγωνι-
ζεται καθήμενοι για τα
ζητήματά του λαού

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

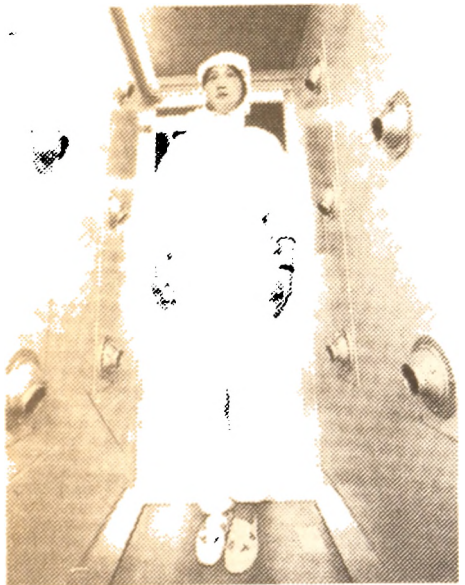
Κυκλοφορούν

17 τόμοι
του **ΑΝΤΙ**

αντι

Ο ΓΙΑΠΩΝΕΖΙΚΟΣ ΜΥΘΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

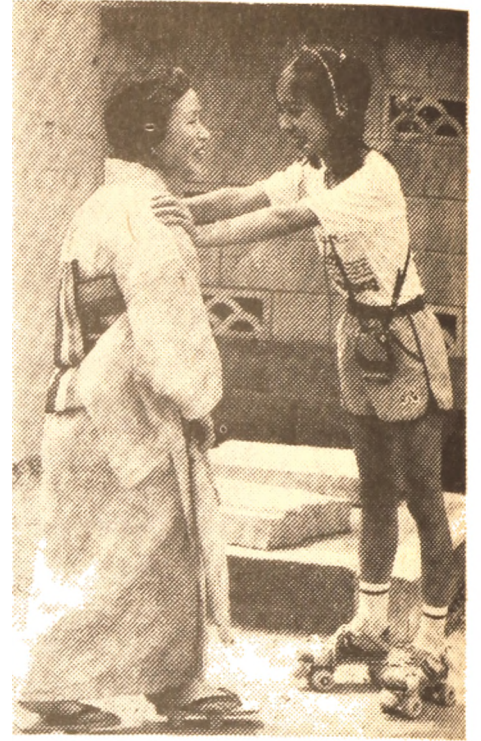
του Νίκου Χριστοδουλάκη

Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από τη Δύση —το φάντασμα της Ιαπωνίας. Όλες οι κυβερνήσεις του γηραιού καπιταλιστικού κόσμου έχουν σχηματίσει μια ιερή συμμαχία για να εξορκίσουν την πλημμυρίδα των γιαπωνέζικων προϊόντων από τις αγορές τους: Η συντηρητική Θάτσερ και ο ρεπουμπλικάνος Ρήγκαν, ο Φανφάνι και ο Τρυντώ, Γάλλοι σοσιαλιστές και Γερμανοί χριστιανοδημοκράτες. Και οι οικονομολόγοι, που μάταια προσπάθησαν να αλλάξουν το καθεστώς διεθνών συναλλαγών και να περιορίσουν τις εισαγωγές, έχουν βαλθεί τώρα να εξηγήσουν το μυστικό της επιτυχίας της ιαπωνικής οικονομίας...

Σε αρκετές περιπτώσεις όμως οι εξηγήσεις αρκούνται να εκθειάζουν με θαυμασμό τις αρετές της γιαπωνέζικης εργατικότητας* σε άλλες συμπεραίνουν ότι ο μόνος τρόπος «άμυνας» που απομένει στις δυτικές καπιταλιστικές χώρες είναι η μίμηση αυτών των αρετών, και είναι βέβαια περιττό να αναλύσει κανείς πως εννοούν την εφαρμογή μιας συνταγής για περισσότερη εργατικότητα στις συνθήκες της σημερινής οικονομικής κρίσης. Αυτό που φαίνεται να απουσιάζει συστηματικά στις περισσότερες απόπειρες ιαπωνολογίας είναι η περιγραφή και η ανάλυση των κοινωνικών μηχανισμών και των συγκεκριμένων συνθηκών παραγωγής που διαμορφώνουν τελικά τη «θαυμαστή» αποτελεσματικότητα του γιαπωνέζικου καπιταλισμού, ίσως γιατί μια τέτοια ανάλυση πιθανόν να μείωνε την έλξη προς τις συνταγές που διακηρύσσονται ή υπονοούνται.

Στο άρθρο που ακολουθεί γίνεται μια προσπάθεια σκιαγράφησης του καθεστώτος των εργασιακών σχέσεων που επικρατούν στην Ιαπωνία, και των ιδεολογικών σταθερών πάνω στις οποίες στηρίζονται, για να φανεί ακριβώς ότι και εκεί, όπως και αλλού, διέπονται αποκλειστικά από τη λογική του κέρδους και είναι, γι' αυτό, καταπιεστικές.*

Ο δυϊκός χαρακτήρας της οικονομίας

Ένα από τα χαρακτηριστικά της Ιαπωνικής οικονομίας είναι ο μεγάλος αριθμός μικρών επιχειρήσεων που, παρά την ταχύτατη συγκεντρωποίηση του κεφαλαίου στη μεταπολεμική περίοδο, εξακολουθούν να αποτελούν τον κυτταρικό ιστό της παραγωγικής δραστηριότητας. Στις αρχές του αιώνα οι επιχειρήσεις με προσωπικό μέχρι 100 άτομα αποτελούσαν το 97% του συνόλου των εταιρειών και απασχολούσαν το 58% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Στη διάρκεια της δεκαετίας του '20 κάτω από την επίδραση της γερμανικής οικονομικής όκείψης και σαν δομικό στοιχείο της διαδικασίας εκφασισμού του ιαπωνικού κράτους παρατηρείται μια έντονη επέκταση των μεγάλων εταιρειών, που μετριάζεται όμως από τις συνέπειες της παγκόσμιας κρίσης του 1930. Ακόμα και σ' αυτή την περίοδο οι μικρές επιχειρήσεις εξακολουθούν να απασχολούν το 41% του συνολικού εργατικού δυναμικού, ποσοστό που τελικά ισορροπεί γύρω στο 50% για όλη τη μεταπολεμική περίοδο (δες και πίνακα 1, που αναφέρεται στο έτος 1970). Το φαινόμενο αυτό του «δυϊσμού» της ιαπωνικής οικονομίας δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο ιστορικιστικά ανατρέχοντας στην χρονικά παρατεταμένη διαδικασία αστικοποίησης, που άφηνε πάντα το περιθώριο στα μεσαία στρώματα του φεουδαρχικού να μεταπηδούν στη σφαίρα της καπιταλιστικής δραστηριότητας. Αντίθετα συνδέεται αποφασιστικά με τις συγκεκριμένες απαιτήσεις (παλιότερες ή τωρινές) των συνθηκών παραγωγής. Έτσι για παράδειγμα όταν η κρίση του '30 έκανε πολλές μεγάλες επιχειρήσεις να χάσουν την επεκτατική τους ορμή και ταυτόχρονα συσσωρευε

πλεονάζουσα και φτηνή εργατική δύναμη, οι μικρές επιχειρήσεις έχοντας χαμηλότερο οργανωτικό κόστος και μεγαλύτερη ευλυγισία στις μεταβολές της αγοράς, αποδείχτηκαν αρκετά αποτελεσματικές στο να φέρουν σε πέρας πολλές από τις απαιτήσεις της στρατιωτικής προετοιμασίας. Σήμερα οι μικρές επιχειρήσεις επειδή παρουσιάζουν αντικειμενικά μικρότερο επενδυτικό ρίσκο θεωρούνται πιο κατάλληλες για την εισαγωγή νέων τεχνολογιών, για την αύξηση της ποικιλίας των προϊόντων και για την πειραματική παραγωγή καινούριων καταναλωτικών ειδών.

Το πλεονέκτημα αυτό εκμεταλλεύονται οι μεγάλες εταιρείες που με εργολαβικές συμβάσεις αναθέτουν σε μικρότερες σημαντικό μέρος της παραγωγής τους πετυχαίνοντας έτσι μικρότερο συνολικό κόστος. Όπως συμβαίνει παντού οι συνθήκες εργασίας στις μικρές επιχειρήσεις είναι πιο εντατικές και οι αμοιβές μικρότερες. Ο Πίνακας 1 δείχνει τον διαφορισμό αμοιβών κατά κλίμακα επιχειρήσεων. Όσο και αν η απόσταση έχει μειωθεί στο μισό απ' ότι ήταν το 1960¹, το 30% των εργαζομένων εξακολουθεί να αμοιβεται πολύ χαμηλότερα από τους συναδέλφους τους στις μεγάλες επιχειρήσεις. (Η διαφορά μεγαλώνει ακόμη κατά 6% αν υπολογιστεί μόνο για τις γυναίκες). Παιρνοντας κανείς υπόψη του ότι στο εσωτερικό των μεγάλων επιχειρήσεων επικρατεί επίσης ένας σημαντικός διαφορισμός αμοιβών, ενώ στις μικρές είναι εκ των πραγμάτων συρρικνωμένος, σχηματίζει εύκολα την εικόνα δύο διαφορετικών εργατικών στρωμάτων. Αν το επίπεδο αμοιβών είναι το ειδοποιό στοιχείο αυτού του διαφορισμού, είναι μια σειρά από άλλους κοινωνικούς παράγοντες που τον επιβάλλουν και τον

αναδεικνύουν, όπως για παράδειγμα η σχεδόν πλήρης ανυπαρξία εργατικού συνδικαλισμού στις μικρές επιχειρήσεις, που έχει σαν συνέπεια τη διαμόρφωση ενός εργασιακού καθεστώτος σκληρότερης εκμετάλλευσης. Ο τομέας των κοινωνικών παροχών καθρεφτίζει επίσης έντονα την παραπάνω διαφοροποίηση. Η Ιαπωνία, υστερεί, σε σύγκριση με άλλες αναπτυγμένες χώρες, στον τομέα της Δημόσιας Υγείας από την άποψη όχι της τεχνικής τελειότητας και των επιστημονικών δυνατοτήτων της ιαπωνικής ιατρικής, αλλά της έκτασης της προληπτικής και γενικής θεραπευτικής. Διαθέτοντας μόνο 12 γιατρούς ανά 10.000 κατοίκους⁵ έρχεται προτελευταία στις χώρες του ΟΟΣΑ ξεπερνώντας μόνο την Τουρκία, που διαθέτει 6. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης πολλές μεγάλες εταιρείες διαθέτουν δικά τους θεραπευτικά και αναρρωτικά κέντρα για το μόνιμο προσωπικό, πράγμα που φυσικά δεν παρέχεται στους εργαζομένους των θυγατρικών ή των μικρών επιχειρήσεων.

Η απασχόληση σε μικρού μεγέθους επιχειρήσεις είναι επίσης πολύ περισσότερο επισφαλής από ό,τι σε μεγάλες εταιρείες όπου σημαντικός αριθμός εργαζομένων εντάσσεται στα λεγόμενα σχήματα σχεδόν μόνιμης απασχόλησης. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά αντικατοπτρίζουν το δυϊσμό της οικονομίας στην αγορά εργασίας και δημιουργούν τις υλικές προϋποθέσεις διαστρωμάτωσης των εργαζομένων, που σε συνδυασμό με τα πρότυπα που κυριαρχούν στη συνδικαλιστική οργάνωση έχουν καταφέρει να εξασφαλίσουν τη συναίνεση ή την πειθαρχία της εργατικής τάξης σε όλη μεταπολεμική φάση της οικονομικής επέκτασης. Η έλλειψη σοβαρής κινητικότητας ανάμεσα στα διάφορα στρώματα της ιαπωνικής κοινωνίας, όπως εύγλωττα δείχνει ο πίνακας 2, σημαίνει ότι η σχετική σταθερότητα της σύνθεσης της εργατικής τάξης τείνει να ενισχύει τη διατήρηση του «ρόλου» της κάθε κατηγορίας, καθώς οι προσδοκίες μεταπήδησης σε άλλη κοινωνική βαθμίδα είναι εξαιρετικά περιορισμένες. (Αντίστοιχοι πίνακες για τη Βρετανία, που χαρακτηρίζεται από την πιο στατική ταξική διάρθρωση του πληθυσμού ανάμεσα στις αναπτυγμένες χώρες, παρουσιάζουν υψηλότερους δείκτες κοινωνικής κινητικότητας από τους αντίστοιχους της Ιαπωνίας!)

Η συνδικαλιστική οργάνωση

Ο εργατικός συνδικαλισμός στην Ιαπωνία δεν απέκτησε ποτέ τη σημασία, την έκταση ή τη μαχητικότητα που συναντάμε σε άλλες αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες. Οι πρώτες προσπάθειες ίδρυσης συνδικάτων αρχίζουν το 1880, δώδεκα χρόνια αργότερα από την επικράτηση του καθεστώτος Μείτζι (Παλινόρθωση) με το οποίο εγκαινιάζεται η σύγχρονη καπιταλιστική εξέλιξη της Ιαπωνίας. Ο νόμος περί Δημοσίας Τάξεως του 1900 καταπνίγει ουσιαστικά κάθε συνδικαλιστική δραστηριότητα για πολλά χρόνια και μόνο μετά το τέλος του Α' Παγκόσμιου Πολέμου και κάτω από την επίδραση της οχτωβριανής επανάστασης αρχίζει πάλι να παρατηρείται κάποια ανάπτυξη. Παρ' όλη όμως τη δραστηριότητα των αριστερών εργατών και διανοουμένων δεν πετυχαίνεται η κατοχύρωση του δικαιώματος συνδικαλισμού. Το 1936 μόνο 420.000 εργαζόμενοι (7% του συνόλου) είναι μέλη συνδικάτων, ενώ το 1940 η милитарιστική κυβέρνηση κηρύσσει τη διάλυσή τους και τα αντικαθιστά με τις πατροναρισμένες «Πατριωτικές Βιομηχανικές Ενώσεις» που ιδρύονται και λειτουργούν πάνω στα αντίστοιχα πρότυπα της χιτλερικής Γερμανίας. Μετά τη λήξη του πολέμου η Ιαπωνία τίθεται κάτω από την κηδεμονία του Στρατη-

Αριθμός εργαζομένων ανά επιχείρηση	5-29	30-99	100-499	500 και άνω
Εργατική δύναμη (% του συνόλου)	29.6	19.7	23.5	27.2
Σχετικός μισθός (σύγκριση %)	62	70	81	100

* Τα στοιχεία επεξεργάστηκαν από πίνακες που περιέχονται στις αναφορές (1) και (3).

γείου Συμμαχικών Δυνάμεων Άπω Ανατολής με επικεφαλής τον Μακ Άρθουρ. Ο ψυχρός πόλεμος δεν έχει αρχίσει ακόμα και η αμερικάνικη πολιτική προωθεί ένα σχέδιο φιλελευθεροποίησης της ιαπωνικής κοινωνίας, που μακροπρόθεσμα θα απέσειε κάθε φόβο παλινόρθωσης του милитарισμού και του φασισμού. Έτσι το Νοέμβριο του 1945 με διαταγή προς τον τότε πρωθυπουργό Σιντεχάρα επιβάλλεται το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες, ο εκδημοκρατισμός της οικονομίας, η φιλελευθεροποίηση στην εκπαίδευση, η κατάργηση της αυτοκρατορικής κυβέρνησης και η σύσταση εργατικών συνδικάτων (οι γνωστές σαν «πέντε κύριες μεταρρυθμίσεις»). Η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται από αρκετό φιλελευθερισμό που, σύμφωνα με αρκετούς μελετητές, υπήρξε ανεπανάληπτος στην ιαπωνική ιστορία.

Ο συνδικαλισμός εξαπλώνεται και το 1948 φτάνει να καλύπτει 6½ εκατομμύρια εργαζόμενους, που αποτελούσαν το 53% του συνόλου. Τα όρια όμως της ανάπτυξης του γρήγορα αποδεικνύονται περιορισμένα. Η Γενική Απεργία που είχε προκηρύξει για την 1η Φεβρουαρίου 1947 η Πανιαπωνική Ομοσπονδία Εργασίας (που είχε 850.000 μέλη και επηρεαζόταν κυρίως από το Ιαπωνικό ΚΚ) απαγορεύεται και ο Στρατηγός Μακ Άρθουρ διατάσσει τον πρωθυπουργό Χιτόσι να θέσει εκτός νόμου κάθε πολιτική δραστηριότητα των δημοσίων υπαλλήλων. Το πείραμα της φιλελεύθερης μεταμόσχευσης πλησιάζει προς το τέλος του καθώς θεωρείται τώρα πια φρένο στην ταχύρυθμη οικονομική ανάπτυξη. Η επικράτηση της κινέζικης επανάστασης τον επόμενο χρόνο και η έναρξη του πολέμου της Κορέας το 1949 επιταχύνουν τη διαδικασία της αυταρξικοποίησης της Ιαπωνίας, που μετατρέπεται σ' ένα από τα κύρια προγεφυρώματα της Αμερικάνικης πολιτικής στην Ασία. Οι καταδικασμένοι милитарιστές αμνηστεύονται, οι βιομηχανίες ξαναρχίζουν την παραγωγή όπλων, ο συνδικαλισμός περιορίζεται δραστικά και εναντίον των αριστερών εξαπολύεται ο «Κόκκινος Διωγμός» του 1950 που οδήγησε τα περισσότερα στελέχη του ΙΚΚ στη φυλακή και το ριζοσπαστικό εργατικό κίνημα σε διάλυση.

Η σημερινή κατάσταση του συνδικαλισμού αντικατοπτρίζει τις γενικότερες δομές και τάσεις της ιαπωνικής οικονομίας. Ακριβέστερα, η συνδικαλιστική οργάνωση στο μεγαλύτερο μέρος της αποτελεί «προέκταση» της ένταξης των εργαζομένων στις επιχει-

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΓΥΙΟΥ	Επαγγελ- ματίας	Διοίκηση	Υπάλλ. Γραφείου	Εμπόριο	Ειδ. εργάτης	Ημι-ειδι- κευμένος	Ανειδι- κευτος	Γεωργία	Κοινωνική κινητικότητα της Ιαπωνίας με βάση τη σύγκριση επαγγελματιών πατέρα και γιου. Οι αριθμοί εκφράζουν το ποσοστό απασχολούμενων στον κλάδο Α', των οποίων οι γονείς απασχολούνται στον κλάδο Β'. Παρατηρεί κανείς ότι τα υψηλότερα ποσοστά είναι πάνω η κοντά στη διαγώνιο, πράγμα που υποδηλώνει μικρή πιθανότητα μεταπήδησης σε ουσιαστικά διαφορετικό κοινωνικό στρώμα. (Οι αστερίσκοι αφορούν ποσοστά χαμηλότερα του 4½%). Αριθμός δείγματος 2.338. Πηγή: Κ. Τομινάγκα, «Κοινωνική δομή της Ιαπωνίας», Τόκιο, 1979.
Επαγγελματίας	37	9	10	6	6	8	★	★	
Διοίκηση	15	28	14	11	8	11	6	6	
Υπάλλ. Γραφείου	24	26	27	21	14	15	10	11	
Εμπόριο	7	11	17	30	10	11	9	9	
Ειδ. εργάτης	5	10	14	16	39	25	32	17	
Ημι-ειδικευμένος	7	10	10	11	14	23	26	18	
Ανειδίκευτος	★	★	★	★	6	★	11	5	
Γεωργία	★	★	★	★	★	6	★	30	

τα νέα βιβλία της «Γνώσης»

ΑΛΕΞ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΙΚΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΤΩΝ

Κριτικές μελέτες
για το ποιητικό έργο
των:

- ΛΕΙΩΤΗ
- ΓΚΑΤΣΟΥ
- ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΥ
- ΕΛΥΤΗ
- ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ
- ΚΑΚΝΑΒΑΤΟΥ
- ΠΑΠΑΔΙΤΣΑ
- ΡΑΝΤΟΥ
- ΣΑΧΤΟΥΡΗ
& ΝΤΟΡΡΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ», ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ
ΑΘΗΝΑ 621, ΤΗΛ. 7794879 - 7754963 - 7786441

ρήσεις, που όχι μόνο δεν αντιπαράτίθεται αλλά προάγει τα συμφέροντα της εταιρείας. Ο κυρίαρχος τύπος συνδικαλισμού είναι η «Ένωση της Επιχείρησης», όπου δικαιούνται να ανήκουν όλοι οι μόνιμα απασχολούμενοι στην εταιρεία ανεξάρτητα αν είναι ανειδίκευτοι εργάτες ή μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Με τον τρόπο αυτό μένουν εκτός συνδικάτου οι μη μόνιμοι εργαζόμενοι και το προσωπικό των θυγατρικών ή υπεργολαβικών εταιρειών, ενώ οι επικεφαλής συμπλέουν κατά κανόνα με τις επιδιώξεις της Διοίκησης. Άλλωστε ο «ρεαλισμός» και οι διαπραγματευτικές ικανότητες ενός συνδικαλιστή αποτελούν σπουδαία προσόντα για την ιεραρχική του ανέλιξη μέσα στην εταιρεία και αρκετοί σημερινοί πρόεδροι ή αντιπρόεδροι μεγάλων εταιρειών διατέλεσαν στο παρελθόν πρόεδροι του συνδικάτου της Επιχείρησης. Τα μέλη των επιχειρησιακών αυτών ενώσεων συνιστούν το 83% του συνόλου των συνδικαλισμένων εργαζομένων, που με τη σειρά τους αντιπροσωπεύουν μόλις το 33% του εργαζόμενου πληθυσμού⁴. Σ' ένα βιβλίο που κυκλοφόρησε πρόσφατα και περιγράφει τις προσωπικές εντυπώσεις του συγγραφέα κατά τη διάρκεια εξαμήνης εργασίας του στην Τογιότα, αναφέρεται πως το συνδικάτο της επιχείρησης φρόντιζε κυρίως για την εκπλήρωση των πλάνων της Διοίκησης και συστηματικά απέφευγε την προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών εργασίας ή την καταγγελία των αναγκαστικών υπερωριών και των συχνών ατυχημάτων, επειδή κάτι τέτοιο θα ανέκοπτε την άνοδο της παραγωγικότητας⁶. Ποιοι είναι όμως εκείνοι οι παράγοντες που κάνουν εφικτή και διαρκή μια τέτοια διαμόρφωση της συμπεριφοράς των εργαζομένων, που σκορπά ριγή συγκινησέως σ' όσους καπιταλιστές την αναλογίζονται;

Σίγουρα υπάρχει μια αποφασιστική επίδραση ιδεολογικής και ψυχολογικής φύσης, σύμφωνα με την οποία η κοινωνική «ταυτότητα» του κάθε ατόμου καθορίζεται με βάση την ομάδα (οικονομική, πολιτική ή καταγωγής) που ανήκει σε αντίθεση με το πρότυπο του ατομισμού που κυριαρχεί στις δυτικές κοινωνίες. Ο ιντιβουτουαλισμός και ο φιλελευθερισμός σαν φιλοσοφικά ρεύματα ή σαν πολιτικές σχολές δεν απέκτησαν ποτέ καμιά σημαντική επιρροή στην ιαπωνική κοινωνία, όχι μόνο κατά τη διάρκεια σταθεροποίησης του αστισμού αλλά ούτε και κατά την προετοιμασία και τη μεταβατική περίοδο της επικράτησής του. Περιγράφοντας την αστική μεταρρύθμιση της Μείτζι (1868) ο ιστορικός Μουρ γράφει χαρακτηριστικά ότι

«Το φιλελεύθερο κίνημα προκλήθηκε από τη φεουδαλική και σωβινιστική αντίδραση των σαμουράι που απογοητεύτηκαν από το αποτέλεσμα της παλινδρόμησης. Παρ' όλα αυτά όμως το κίνημα μπορεί εν μέρει να αποκληθεί φιλελεύθερο επειδή επιδίωκε ευρύτερη λαϊκή συμμετοχή στην πολιτική, από την άποψη τόσο του διαλόγου όσο και του δικαιώματος ψήφου, από ό,τι η κυβέρνηση Μείτζι ήταν διαθετειμένη να χορηγήσει»⁷.

Αντίθετα ήταν μια υπολογισμένη εκδοχή του Κομφουκιανισμού αυτή που προμήθευσε τα συστατικά της κυρίαρχης ιδεολογίας τόσο πριν όσο και κατά την περίοδο του αστισμού. Ο ιαπωνικός κομφουκιανισμός εξάρει ιδιαίτερα τις αρετές της νομιμοφροσύνης, της υπακοής και της υποταγής του προσωπικού στα συμφέροντα της ομάδας που ανήκει το άτομο, όπως αυτά καθορίζονται από τους επικεφαλής και αντιπαραβάλλονται με τα συμφέροντα άλλων παρόμοιων ομάδων της κοινωνίας.

Ο Μ. Μορίσιμα, επηρεασμένος από τη βεμπεριανή σκέψη, αντιδιαστέλλει αυτή την έμφαση του ιαπωνικού κομφουκιανισμού με την κινέζικη εκδοχή και περιγράφει ως εξής τους διαφορετικούς ιδεολογικούς πόλους των δύο κοινωνιών:

«Στην Κίνα νομιμοφροσύνη σήμαινε ειλικρίνεια απέναντι στη συνείδηση. Στην Ιαπωνία, αν και χρησιμοποιήθηκε και με αυτή την έννοια, σήμαινε κυρίως την ειλικρίνεια της ολοκληρωτικής αφοσίωσης στον άρχοντα, που έφτανε μέχρι σημείου αυτοθυσίας... Κατά συνέπεια στην Ιαπωνία η νομιμοφροσύνη υπήρξε μια έννοια που, σε συνδυασμό με την υποταγή στους γονείς και το καθήκον προς τους ανώτερους, διαμόρφωσε μια τριάδα αξιών με βάση τις οποίες ρυθμίστηκαν οι ιεραρχικές σχέσεις της κοινωνίας...»¹

Η ιδεολογία αυτή κατάφερε να διαπλάσει ένα πρότυπο πολιτικής συμπεριφοράς που διαπότισε βαθιά όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής δραστηριότητας. Σύμφωνα μ' αυτό ένα μέλος μιας ομάδας, ή μια κατηγορία μελών της ομάδας, ανεξάρτητα από τη φύση της σχέσης του με τις άλλες κατηγορίες και μέλη, δεν θα πρέπει ποτέ να αντιτίθεται ή να αμφισβητεί την πραγμάτωση του σκοπού

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

Σουλίου 9
Τηλ. 3602644

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

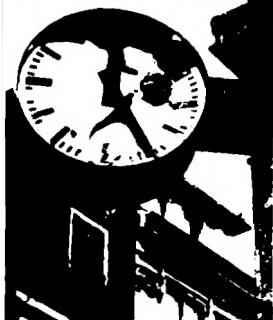
Γιούλια Βοσνεσένσκαγια
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΙΝΑΙ «ΙΣΗ»
ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΤΡΑ
(σ' ένα στρατοπέδο της Σιβηρίας)

Γιούλια Βοσνεσένσκαγια

ΓΙΟΥΛΙΑ
ΒΟΣΝΕΣΕΝΣΚΑΓΙΑ
Η «ασύτητα» άνδρα - γυναι-
κας στο Γκουλάγκ

Γεώργιος Καραμπέλιος
σύγχρονος καπιταλισμός
και
επαναστατικό υποκείμενο

Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ
Σύγχρονος καπιταλισμός και
επαναστατικό υποκείμενο

Αντόνιο Νεγκρι
από τον εργάτη μάζα
στον κοινωνικό εργάτη

ΑΝΤΟΝΙΟ ΝΕΓΚΡΙ
Ο «Μάης» της Ιταλίας
(Από τον εργάτη-μάζα
στον κοινωνικό εργάτη)

S.P.K.
Προσκόμιση Κανάρα Λαθηνών
ΟΙ «ΨΥΧΑΣΘΕΝΕΙΣ»
ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
(No middle class in the proletariat
in Italy)

S.P.K.
Οι ψυχοσθενείς ενάντια
στο κεφάλαιο

ΙΤΑΛΙΑ
Νεγκρι, Καραμπέλιος,
Σκαλτσόνη, κ.α.
αυτοκρατική
του ανταρτικού

P. ΚΟΥΡΤΣΙΟ - Α. ΝΕΓΚΡΙ
Ο. ΣΚΑΛΤΣΟΝΕ
Ιταλία, αυτοκρατική
του ανταρτικού

ΓΕΡΜΑΝΙΑ
Κον - Μπεντίτ, Σαρτρ,
Μπαρμπι, Ροτ, κ.α.
από τη RAF
στους πράσινους

ΚΟΝ - ΜΠΕΝΤΙΤ, ΣΑΡΤΡ,
ΕΒΑΡΤΣΕΡ, ΡΟΤ,
ΜΠΑΡΜΠΙ κ.α.
Γερμανία, από τη RAF
στους πράσινους

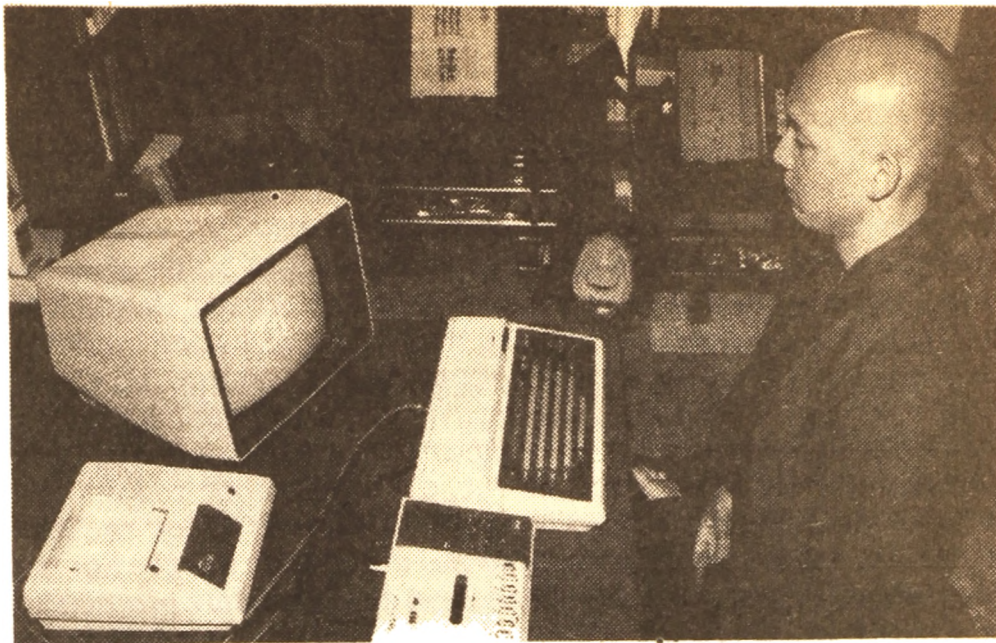
της ομάδας σαν συνόλου επειδή κάτι τέτοιο θα υπονόμει τη σχετική της θέση ως προς τους ανταγωνιστές της. Η εξωτερικευση μιας εσωτερικής διαφωνίας και πολύ περισσότερο η διαμόρφωση κοινού μετώπου με άλλες υποκατηγορίες ομάδων στη βάση μιας κοινής εγκάρσιας αντίθεσης με τους επικεφαλής των ομάδων θεωρείται έτσι σαν απόκλιση από τη θεμελιώδη κοινωνική αρετή. Περιγράφοντας τις διαδικασίες των αγροτικών κοινοτήτων του περασμένου αιώνα ο Μουρ αναφέρει ότι:

«Τα μεγάλα θέματα —αυτά που χωρίζουν πλούσιους και φτωχούς— δεν αποφασίζονται σε τοπικό επίπεδο την εποχή της δυναστείας Τοκουγκάβα, όπως δεν αποφασίζονται και σήμερα. «Μικρά» ζητήματα που αφορούν μόνο την τοπική κοινότητα συζητούνται με έναν τρόπο που είναι αρκετά οικείος σε όσους έχουν ποτέ λάβει μέρος σε ακαδημαϊκές επιτροπές. Θα μπορούσε κανείς να τους δώσει το συλλογικό τίτλο της επίτευξης συμφωνίας διαμέσου της πλήξης και της εξάντλησης... Κατά βάση το σύστημα δουλεύει με το να αφήνονται όσοι έχουν γνώμη να μιλούν χωρίς τελειωμό μέχρι να έρθει η ώρα που η ομάδα δεχτεί να αναλάβει τη συλλογική ευθύνη μιας απόφασης. Στην Ιαπωνία, όπως πιθανό και αλλού, οι ουσιαστικές συζητήσεις διεξάγονται γενικά μακριά από τη δημοσιότητα, πράγμα που τους επιτρέπει να γίνονται χωρίς περιστροφές και αυξάνει τις δυνατότητες παραδεκτών συμβιβασμών»⁷.

Είναι εκπληκτική η ακρίβεια με την οποία το ίδιο ακριβώς πρότυπο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει πάρα πολλές καταστάσεις στη σημερινή Ιαπωνία. Ακόμα κι αν κανείς δεν είναι ενημερωμένος για τις εσωτερικές διαδικασίες των ιαπωνικών συνδικάτων, ή των κομμάτων, μπορεί απλούστατα να παρατηρήσει πως μια παρέα γιαπωνέζων συμπεριφέρεται σε ένα εστιατόριο: Αφού διασταυρώσουν όλες τις πιθανές γνώμες των μελών της παρέας καταφέρνουν στο τέλος να παραγγέλνουν το ίδιο φαγητό για όλους.

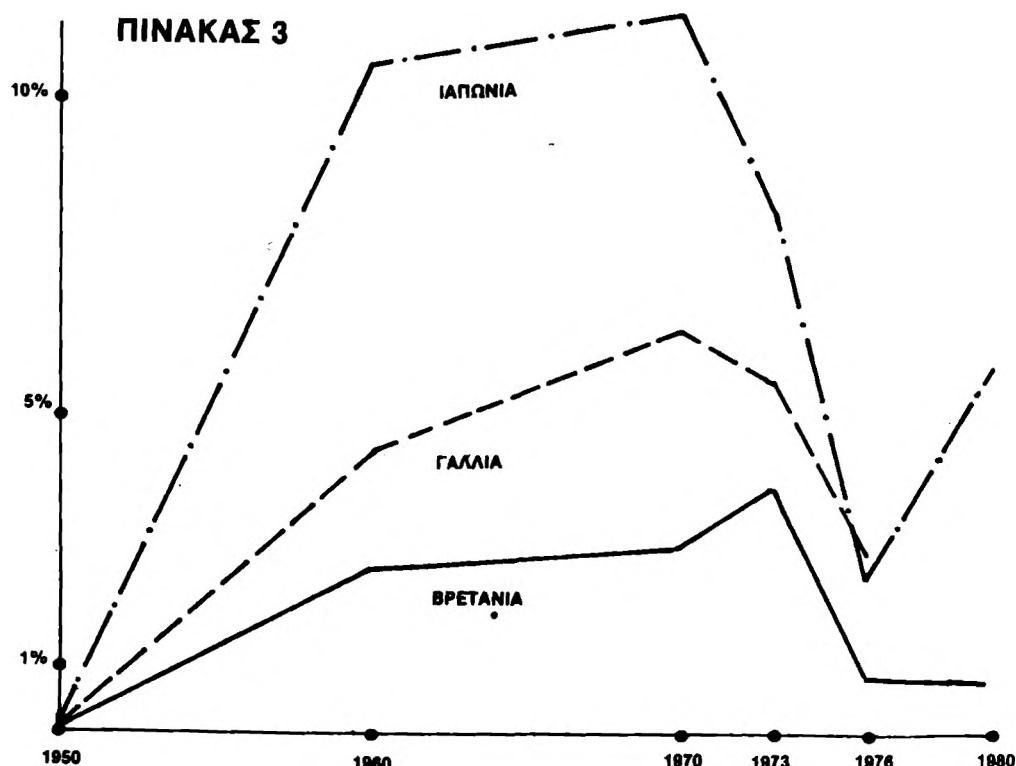
Όσο όμως πειστική και να φαίνεται σε πολλούς η ερμηνεία των αρμονικών σχέσεων εργασίας - κεφαλαίου με βάση τα πολιτισμικά πρότυπα, δεν καλύπτει παρά τη μια πλευρά του ζητήματος. Γιατί στην άλλη βρίσκονται μηχανισμοί αρκετά αποτελεσματικοί για να εξασφαλίζουν αυτήν την «αρμονία». Ο κυριότερος τέτοιος μηχανισμός είναι το καθεστώς της αποκαλούμενης σχεδόν - μόνιμης απασχόλησης (life-time employment) στο οποίο εντάσσονται οι υπάλληλοι των μεγάλων εταιρειών. Σύμφωνα με αυτό η εταιρεία προσφέρει στον εργαζόμενο τη δυνατότητα μιας πλήρους σταδιοδρομίας μέσα στην ίδια επιχείρηση, με ελαχιστοποιημένο (αλλά όχι ανύπαρκτο) τον κίνδυνο απόλυσης σε εποχές ύφεσης και βαθμιαία ένταξη στο πολύπλοκο σύστημα πριμ που υπάρχει σε κάθε εργοστάσιο. Πολλές φορές μάλιστα η πρόσληψη συμφωνείται από την έναρξη των σπουδών του μέλλοντος υπαλλήλου κι αυτό δημιουργεί δυνατότητες ουσιαστικής επέμβασης των μεγάλων εταιρειών στα πανεπιστήμια, που συχνά οδηγεί σε πλήρη οικονομική εξάρτηση των τελευταίων. Το αντάλλαγμα που ζητείται από τον εργαζόμενο είναι η αφοσίωση του στην επιχείρηση, και είναι παροιμιώδης η δυσκολία που θα συναντήσει ένας απολυμένος μεγάλης εταιρείας όταν προσπαθήσει να ξαναβρεί δουλειά, καθώς θα θεωρείται πια σαν φορέας «αντι-ομαδικού» πνεύματος. Στην πραγματικότητα οι μεγάλες εταιρείες θεωρούνται περίπου αυτοτελείς κοινωνικές κατηγορίες στην Ιαπωνία με τις δικές τους εσωτερικές συνήθειες, ξεχωριστά κέντρα αναψυχής, ιδιόκτητες κλινικές, πολιτιστικούς ομίλους κλπ. Είναι πολύ συχνή η περίπτωση οικογενειών που απασχολούνται επί δύο ή τρεις γενιές στην ίδια εταιρεία, η οποία μάλιστα καταβάλλει τα έξοδα των ιδιαίτερων φροντιστήριων στον νεαρό μαθητή της οικογένειας ώστε να πετύχει σε καλό πανεπιστήμιο και να προσληφθεί με την σειρά του στην εταιρεία κ.ο.κ.

Παρ' όλα αυτά το σύστημα δεν λειτουργεί εντελώς ρόδινα. Από το στάτους του σχεδόν - μόνιμα απασχολούμενου μέχρι την απόλυση υπάρχουν αρκετές ενδιάμεσες βαθμίδες που χρησιμοποιούνται μαζικά σε περιόδους οικονομικής ύφεσης ή ατομικά για όσους προσπαθούν να αμφισβητήσουν το κατεστημένο πλαίσιο εργασιακών σχέσεων. Μείωση των ωρών εργασίας (και ανάλογη έξοδος από το σύστημα πριμ), στασιμότητα στην μισθολογική ή ιεραρχική εξέλιξη, μετάθεση σε θυγατρική ή υπεργολαβική εταιρεία με ταυτόχρονη έκπτωση από το συνδικάτο της επιχείρησης κλπ. αποτελούν παραδείγματα αυτής της πρακτικής. Μέσα σε τέτοιες συνθήκες είναι δύσκολο να εφαρμόσει κανείς το κενύσιανό

μοντέλο της μη-εθελοντικής ανεργίας, που βασίζεται στην καταγραφή όσων δεν έχουν καμιά απασχόληση και συντηρούνται από το επίδομα. Όσο κι αν ο αριθμός των τελευταίων σημείωσε πρόσφατα μεταπολεμικό ρεκόρ φτάνοντας το ποσοστό 2,4% της συνολικής εργατικής δύναμης⁸, εξακολουθεί να οδηγεί σε υπερβολικά ευνοϊκές κρίσεις για την ευρωστία της ιαπωνικής οικονομίας ακριβώς επειδή αγνοείται η «συγκαλυμμένη ανεργία» (όπως την απικαλεί ο Μ. Μορίσιμα²), που είναι δύσκολο να εντοπιστεί και ακόμα δυσκολότερο να μετρηθεί. Η σημερινή τάση του ποσοστού ανέργων εμφανίζεται ανοδική κυρίως εξαιτίας της εισαγωγής νέων τεχνολογιών που χαμηλώνουν την οροφή στα σχήματα της σχεδόν - μόνιμης απασχόλησης (η Νίππον Στηλ, για παράδειγμα μείωσε τις προσλήψεις αποφοίτων κατά 30% σε σύγκριση με πέρσι) και τον περιορισμό εισαγωγών που επιβάλλουν διάφορες χώρες στα ιαπωνικά προϊόντα. Παρουσιάζεται επίσης μια αξιολογητή πτώση δραστηριότητας σε σημαντικούς κλάδους της μεταποίησης, όπως στα ναυπηγεία, που οι παραγγελίες έπεσαν κατά 32% το 1982 και το απασχολούμενο προσωπικό μειώθηκε κατά 37% (με απολύσεις 134.000 εργαζομένων) στην πενταετία 1976 - 1980⁹.

Η δυναμική αυτή θα αποκαλύψει ευκρινέστερα το γεγονός ότι και στην ιαπωνική οικονομία, όπως και σε κάθε άλλο καπιταλιστικό σύστημα, είναι ο κλασικός μηχανισμός ανεργίας / υποαπασχόλησης αυτός που χρησιμοποιείται στις περιόδους κρίσης για τον έλεγχο της εργατικής δύναμης και τη ρύθμιση των κερδών, παρά τον οποιοδήποτε εμπλουτισμό που πετυχαίνει να εμφανίζει. Ενδέχεται μάλιστα η διαδικασία δομικής αναπροσαρμογής της ιαπωνικής οικονομίας να έχει ισχυρότερο αντίκτυπο στην διάρθρωση και τον βαθμό απασχόλησης του εργατικού δυναμικού, απ' ό,τι έχει τώρα στις άλλες χώρες επειδή η πορεία ανάπτυξης της τείνει να παρουσιάζει έντονα μεταβαλλόμενο ρυθμό (δες πίνακα 3) και υποδηλώνει έτσι την ύπαρξη χαμηλής αδράνειας του συστή-

Μεταβολή ετήσιου ρυθμού ανάπτυξης μεταξύ διαφόρων χρονικών περιόδων (έτος εκκίνησης: 1950)

Πηγή: Επεξεργασία διεθνών στατιστικών στοιχείων.

ματος σε εξωτερικές μεταβολές. Αν αυτό οδηγεί σε ιλιγγιώδεις ρυθμούς ανάπτυξης όταν η οικονομική συγκυρία είναι ευνοϊκή, μπορεί να οδηγήσει σε εξίσου έντονη ύφεση όταν οι ούριοι άνεμοι αντιστραφούν.

Η διάρθρωση του συνδικαλισμού σε εθνική κλίμακα δεν είναι ενιαία και υπάρχουν κάμποσες γενικές συνομοσπονδίες. Από αριθμητική άποψη υπερτερεί το Γενικό Συμβούλιο Ιαπωνικών Συνδικάτων (Σόχου) με 4,5 εκατομμύρια μέλη, από τα οποία μόνο 1,5 εκατ. απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα και τα υπόλοιπα είναι υπάλληλοι δημοσίων οργανισμών. Η μεγαλύτερη ένωση συνδικάτων του ιδιωτικού τομέα είναι η ιαπωνική Συνομοσπονδία Εργασίας (Ντομέι) με 2,5 εκατ. μέλη, που η ηγεσία της πρόκειται στο κεντροδεξιό απόκλιση «Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα»⁴. Περιγράφοντας τον χαρακτήρα της, ο αντιπρόεδρος του Ιαπωνικού ΚΚ Κοϊχίρο Ουέντα λέει ότι η Ντομέ «...είναι μέλος της Διεθνούς των Ελευθέρων Συνδικάτων και φανερώνει ολοένα και περισσότερο το ρόλο της σαν φερέφωνο των μεγάλων εταιρειών, των μεγάλων ιδιωτικών εταιρειών που ελέγχουν τα συνδικάτα των επιχειρήσεων»¹⁰. Από την άλλη μεριά το Σόχου είναι προσεταιρισμένο στο Σοσιαλιστικό Κόμμα, που κατά καιρούς προβάλλει ορισμένους προοδευτικούς στόχους αλλά μετά την ανάληψη της προεδρίας του κόμματος από τον Ασουκάτα υιοθέτησε μια ανοιχτή φιλοαμερικάνικη και ρεβανσιστική πολιτική (αποδοχή της Συνθήκης ΗΠΑ - Ιαπωνίας, της στρατιωτικής αμυντικής δύναμης κλπ.). Έχει ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι η δεξιά αυτή στροφή πραγματοποιήθηκε κάτω από την πίεση της συνδικαλιστικής ηγεσίας του Σόχου¹⁰.

Η σκοπιμότητα ενός μύθου

Υπάρχουν επίσης πολλά συνδικάτα μεγάλων επιχειρήσεων που συνολικά περιλαμβάνουν το 37% των συνδικαλισμένων χωρίς να ανήκουν σε καμιά εθνική συνομοσπονδία. Τέλος το Ιαπωνικό ΚΚ παρά το ότι συγκέντρωσε πάνω από 10% στις εκλογές του 1979 έχει δύναμη κυρίως σε συνδικάτα μικρών επιχειρήσεων ή κλαδικά. Η ισχυρή επιρροή του στα συνδικάτα των μεγάλων επιχειρήσεων αποδίδεται στις διώξεις της δεκαετίας του '50 και το πλήγμα των απαγορεύσεων που έκτοτε επιβλήθηκαν.

Τα όσα γράφτηκαν μέχρι τώρα απέχουν από το να περιγράφουν με επάρκεια τις παραγωγικές σχέσεις στην Ιαπωνία ή ακόμα περισσότερο τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού σχηματισμού. Επιχειρούν όμως να προβάλλουν, και ως ένα βαθμό να ερμηνεύσουν, ορισμένες ιδιαιτερότητες της εργασιακής δομής και της ιδεολογίας που την περιβάλλει, για να δείξουν τόσο τα όρια της αποτελεσματικότητας της όσο και την καταπιεστική φύση των κοινωνικών μηχανισμών που την επιβάλλουν.

Είναι αλήθεια ότι ο δυναμισμός και η υψηλή παραγωγικότητα της ιαπωνικής οικονομίας έχουν πολλούς θαυμαστές στις δυτικές καπιταλιστικές χώρες, ιδιαίτερα τώρα που η ύφεση στις τελευταίες φαίνεται να έχει μάλλον χρόνιο παρά συμπτωματικό χαρακτήρα. Πλήθος από βιβλία, άρθρα και τηλεοπτικά φιλμ προσπαθούν να περιγράψουν το πώς ζουν και εργάζονται οι Γιαπωνέζοι και να εκλαϊκεύσουν την αποτελεσματικότητα του «μοντέλου» τους. Αρκετοί αναζητούν της αιτίες της υπεροχής τους στον ιδιαίτερο χαρακτήρα του θρησκευτικού συστήματος, και αφιερώνονται με ζήλο στην αποκρυπτογράφηση της ελλειπτικής διδα-

σκαλίας του Κομφούκιου. Άλλοι θεωρούν ότι είναι η Φύση που έχοντας προικίσει «...τους γιαπωνέζους με μικρά χέρια και δάχτυλα κατάλληλα για να συναρμολογούν και να συγκολλούν λεπτές ενώσεις»¹¹, τους έχρισε σε ανύποπτο χρόνο περιούσιους. Από κει και πέρα η κοινωνική δομή, το κράτος κτλ. υπήρξαν απλώς τα μέσα που επέτρεψαν την εκμετάλλευση αυτών των πολύχρονων ή έμφυτων πλεονεκτημάτων. Έτσι, «η εργατικότητα, η αφοσίωση, η εγκράτεια κτλ.» δεν είναι το αποτέλεσμα ενός ταξικού καταναγκασμού αλλά η προϋπάρχουσα ύλη πάνω στην οποία ταίριαξε «φυσιολογικά» η οργάνωση της κοινωνίας. Είναι προφανής η υστεροβουλία ενός τέτοιου μύθου όταν μάλιστα λανσάρεται σε μια εποχή κρίσης του παγκόσμιου καπιταλισμού. Βασίζόμενος στην σιωπηρή υπόθεση ότι παρόμοια «φυσικά» χαρακτηριστικά ενυπάρχουν σε όλους αλλά πιθανόν δεν αξιοποιούνται και ότι ορισμένες πολιτιστικές αξίες μπορούν να καλλιεργηθούν, προβάλλει άλλοτε διακριτικά και άλλοτε απροσημάτιστα την ανάγκη υιοθέτησης μιας άλλης, πιο παραγωγικής, «αντίληψης» για την εργασία. Πρακτικά αυτή η αντίληψη σημαίνει την ανάγκη μεγαλύτερης πειθαρχίας της εργατικής τάξης η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο μύθο, έχει γίνει λιγότερο αποτελεσματική εξαιτίας της ευμάρειας και των πολλών δημοκρατικών διαδικασιών που «απολαμβάνει» στις δυτικές καπιταλιστικές χώρες. Ζηλεύοντας προφανώς την τύχη των συναδέλφων του της Άπω Ανατολής ένας Βρετανός βιομήχανος μονολόγησε κατά τη διάρκεια μιας πρόσφατης απεργίας ότι «...αν οι Γιαπωνέζοι συνδικαλιστές ήταν το ίδιο πεισματάρηδες δεν θα είχαν πλημμυρίσει σήμερα οι αγορές με προϊόντα Made in Japan».

Καταλογίζοντας έτσι την ενοχή της οικονομικής κρίσης στις «υπερβολικές» απαιτήσεις και τα «αντιπαραγωγικά» δικαιώματα των εργαζομένων, ο μύθος ταυτόχρονα παράγει μια ερμηνεία αυτής της κρίσης και νομιμοποιεί την εφαρμογή μιας σκληρότερης πολιτικής απέναντι στην εργατική τάξη σαν την αποφασιστική αλλαγή που απαιτούν οι περιστάσεις για να αφυπνιστεί ξανά η κατά τα άλλα αειθαλής ζωτικότητα του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

Είναι ακριβώς αυτές οι διαστάσεις του γιαπωνέζικου μύθου παραγωγής, που προσδίδουν μεγαλύτερη σημασία στις σχετικές συζητήσεις και απόψεις, από ό,τι θα είχε η απλή καταγραφή των κοινωνικών συνθηκών μιας μακρινής χώρας. Αν το να απορρίπτει κανείς ολοκληρωτικά ένα πρόβλημα μαρτυρά αφέλεια, το να μετατρέπεται σε ένθερμο υποστηρικτή του υποδηλώνει ουσιαστικότερες προθέσεις που, στην προκειμένη περίπτωση, επιδιώκουν την καλλιέργεια ενός νέου «ήθους εργασίας», χωρίς βέβαια να κατονομάζουν ποιος θα ωφεληθεί και ποιος θα σηκώσει τις συνέπειες της επικράτησής του. Ο Γιασουνάρι Καβαμπάτα¹² έγραφε ότι «...πρέπει να δείχνουμε συμπάθεια όταν κάποιος πικραίνεται επειδή, ενώ του είχαν τάξει τριζόνι, ανακαλύπτει πως αυτό που του δίνουν είναι μια ακρίδα». Ίσως είναι πιο ενδιαφέρον αν κάποιος πικραθούν, όταν ανακαλύψουν ότι και τα τριζόνια που τάζουν δεν τραγουδούν πια όπως παλιά.

Το άρθρο είχε συνταχθεί πριν από τις φετινές εκλογές του Ιουνίου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

* Στο τεύχος 225 του ANTI είχε δημοσιευτεί μια επιστολή του Γ. Μαρίνου, διευθυντή του «Οικονομικού Ταχυδρόμου», όπου, απαντώντας, σε παλιότερο άρθρο μου, εκθείαζε την αποτελεσματικότητα της οικονομίας και την τελειότητα της δημοκρατίας που επικρατεί στην Ιαπωνία. Το παρόν άρθρο νομίζω ότι ανασκευάζει ορισμένα από τα επιχειρήματα του.

1. Μορίσιμα, Μ: Why Japan has «succeeded» έκδοση Cambridge University Press, 1982.
2. Του ίδιου: The Economic Theory of Modern Society, έκδοση C.U.P., 1976.
3. Κιγιονάρι, Τ: Small Businesses, άρθρο στο βιβλίο «Politics and Economics in Contemporary Japan», έκδοση Japan Culture Institute, Τόκυο, 1979.
4. Κοσίρο, Κ: Japan's Labour unions, στο ίδιο όπως (3).
5. ΟΟΣΑ, Economic Surveys, Japan, Ιούλιος 1981.
6. Καμάτα, Σ: Japan in the Passing Lane, έκδοση Pantheon, 1983.
7. Μουρ, Μπάρρινγκτον ΤΖ: Asian Fascism: Japan, 5ο κεφάλαιο του βιβλίου «Social Origins of Dictatorship and Democracy», έκδοση Penguin, 1977.
8. Εφημερίδα Guardian, 3 Φεβρ. 1983.
9. Εφημερίδα Financial Times, 3 Μαρτίου 1983.
10. Marxism Today, Απρίλιος 1981.
11. Φοξ, Μπάρρυ: Japan's Electronic Lesson, στο περιοδικό New Scientist, 20 Νοεμβρίου 1980.
12. Καβαμπάτα, Γ: «Τρεις μικρές ιστορίες».

Για τους φίλους συνδρομητές

Επειδή στο νέο Ταχυδρομικό κατάλογο που αφορά στους κωδικούς αριθμούς διευθύνσεων, επίσημάναμε ορισμένες ελλείψεις, παρακαλούμε τους φίλους μας που έχουν ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΕΣ ΘΥΡΙΔΕΣ, να μας γράψουν ή τηλεφωνήσουν το νέο αριθμό. Επίσης οι φίλοι μας συνδρομητές από τη ΠΡΟΑΣΤΙΑ της ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ πρέπει να μας πληροφορήσουν για τους νέους κωδικούς των διευθύνσεών τους.

Ευχαριστούμε

Το Συνταγματικό Δίκαιο από την «καθαρή» λογική στην ιστορική αμφισβήτηση

*Σκέψεις με αφετηρία
το «Συνταγματικό Δίκαιο»
του Δ. Τσάτσου*

του Κωνσταντίνου Τσουκαλά

«Η ευθύνη του ερμηνευτή του δικαίου, ιδιαίτερα του ερμηνευτή του Συνταγματικού Δικαίου είναι *ευθύνη πολιτική*, ευθύνη για την πολιτεία, ευθύνη για τη δημοκρατία. Γι' αυτό τελικά το έργο του δεν είναι μόνο ερμηνευτικό. Είναι έργο *κριτικό*, αποκαλυπτικό της λειτουργίας του Συντάγματος και των νόμων μέσα στην κοινωνία». Αυτές οι σκέψεις βρίσκονται γραμμένες στο εξώφυλλο του πρώτου τόμου του «Συνταγματικού Δικαίου» του Δημήτρη Τσάτσου (Γ' έκδοση Α. Σάκκουλα, Αθήνα 1983).

Και δίνουν αφορμή για μερικές γενικότερες παρατηρήσεις που σχετίζονται ακριβώς με τον *κριτικό* χαρακτήρα της ερμηνείας του Δικαίου, που προβάλλεται από τον Τσάτσο, στο πλαίσιο μιας προσέγγισης που μου φαίνεται από κάθε άποψη *ριζοσπαστική*. Πράγματι, η παραδοσιακή και «λόγια» επιστήμη του Δικαίου δεν διερευνά το αντικείμενό της αλλά το προϋποθέτει. Το σύστημα των κανόνων υπάρχει και ισχύει ως *αρθρωμένο* κοινωνικό γεγονός. Σε μεγάλο βαθμό η παραδοσιακή διδασκαλία της επιστήμης του Δικαίου αντιμετωπίζει το αντικείμενό της με τη μορφή ενός δεδομένου σώματος κανόνων. Και όταν ακόμα δεν εμφανίζεται σαν εντελώς «κλειστό» το αντικείμενο - Δίκαιο φέρεται ως πεδίο κωδικοποιημένο, πεπερασμένο και αυστηρά περιχαρακωμένο. Με την έννοια αυτή το Δίκαιο είναι *δογματικό* και *εννοιοκρατικό*, και εξ ορισμού, *βαθύτατα* συντηρητικό, αφού μόνη, ανάμεσα στις «επιστήμες», η νομική *δεν μπορεί* να εκκολάψει νέα ή ανταγωνιστικά «*παραδείγματα*», ούτε να υποστεί εσωτερικές κρίσεις που να την εξαναγκάσουν να μετασχηματίσει τις μεθόδους της και την προβληματική της. Αντίθετα, λοιπόν, από τις άλλες κοινωνικές επιστήμες που χαρακτηρίζονται από μian εγγενή δυσκολία συγκρότησης ενός κυρίαρχου «*παραδείγματος*» και από έναν *συνακόλουθο* θεωρητικό πλουραλισμό, το Δίκαιο είναι *αυστηρά* μονιστικό. Είναι η *κατ' εξοχήν* «*κανονιστική*» επιστήμη, στα πλαίσια της οποίας *δεν είναι δυνατόν* να αναφανούν παράλληλες ή αλληλοαποκλειστικές προτάσεις και συστηματοποιήσεις.

Όσο και αν το *κατ' εξοχήν* πρακτικό έργο του νομικού συνίσταται στην υπαγωγή των κοινωνικών σχέσεων και της κοινωνικής πραγματικότητας στους κανόνες δικαίου, η πρωτοκαθεδρία του κανόνα παραμένει *απαρασάλευτη*. Ο νόμος, ως τυπικός, αφηρημένος και γενικός κανόνας, προτάσσεται *λογικά* με τη μορφή της *μείζονος* προτάσεως και *καταξιώνεται* συμβε-

λικά θεμελιώνοντας τη νομιμοποίηση της έννομης τάξης. Η δικαίωση της εξουσίας περνάει, λοιπόν, μέσα από την πανηγυρική θέσπιση ενός δικαιοκού συστήματος που σηματοδοτεί την κοινωνική δυνατότητα μιας ταυτόχρονα αποδεκτής και *αναπόδραστης* άσκησης υλικής βίας.

Έτσι, η «*υπακτέα*» και «*ρυθμιστέα*» πραγματικότητα αντιμετωπίζεται ως «*δεύτερο*» και ίσως και ως *δευτερεύον* στοιχείο της δικαιοκής δομής. Ο συμβολισμός του καθαρού κανόνα λάμπει με μian αυτοδύναμη διαύγεια, φωτίζοντας μian εξ ορισμού *άμορφη* και *ακατάστατη* πραγματικότητα, που *in extremis* θα ήταν δυνατόν και να απουσιάζει. Πλήθος κανόνων δικαίου υπάρχουν «*ισχύουν*», αναλύονται και ερμηνεύονται ως *συνιστώσες* ενός αφηρημένου λογικού συστήματος, *παρ' όλο* που καλύπτουν *αδιανόητες* πραγματικές καταστάσεις.

Η αντίληψη του νομικού για το νόμο σφραγίζεται, λοιπόν, *αναπόφευκτα* από τον *κανονιστικό* του χαρακτήρα. Η δημιουργικότητα και η *χαρά* εκείνων που χειρίζονται τις νομικές έννοιες *θυμίζουν* τη *χαρά* των μαθηματικών: *αισθησιασμός* *μπροστά* στην λεπτότητα και την κομψότητα επιχειρημάτων, *έκσταση* *μπροστά* στην κατασκευή πειστικών συστηματοποιήσεων σε έναν *ιδεατό* κόσμο που *υπακούει* στην *αυστηρή* απαγωγή. Πριν απ' όλα η νομική επιστήμη βιώνεται ως *λογική* άσκηση, στο πλαίσιο της οποίας είναι φυσικό να μην επιτρέπονται *κενά* και να μη *χωρούν* αντιφάσεις. Η *εγκυρότητα*, αλλά και η *ομορφιά* του νομικού συστήματος *συναρτώνται* με την *αξιωματική* *παραδοχή* του *πλάσματος* της *ενεργεία* ή *δυνάμει* *πληρότητας* της *εσωτερικής* *λογικής* του. Έτσι η *υποτιθέμενη* *σαφήνεια* του νομικού λόγου *εκφράζει* *ανάμεσα* στα *άλλα* και την *εγγενή* *αλαζονεία* μιας σκέψης που έχει μάθει να *αυτοδικαιώνεται* μέσα από την *ψευδαισθηση* της *σημασιολογικής* της *επάρκειας*.

Ο νομικός κανόνας, και *συνακόλουθα* ο νομικός λόγος, *αποκλείει* λοιπόν *καταστατικά* κάθε δυνατότητα *αμφισημίας*: αν *de facto* προβάλλονται διαφορετικές «*ερμηνείες*» του, *δεν επιτρέπονται* οι *πολλαπλές* *αναγνώσεις* του. Μόνον *μία* *ερμηνεία* είναι η «*σωστή*» η *κατ' επίφασιν* «*λογικότερη*». Έτσι η *νομική* *σκέψη* είναι από τη φύση της *ουσιοκρατική* και *νομιναλιστική*. Το νομικό σημαίνον και το νομικό *σημαινόμενο* *εμφανίζονται* σαν να *συνδέονται* με μian *αποκλειστική*, *μονοσήμαντη* και *ευθύγραμμη* *σχέση* που *καταλήγει* στην *αξιωματική* *πάλι* *παραδοχή*, ότι η *αρμονία* του *σημαινόντος* *κώδικος* είναι *ομόλογη* προς την *αρμονία* του *σημαινόμενου* *συστήματος*. Η *περιχαράκωση* του νομικού δόγματος από οποιαδήποτε *εξωνομική* *παρεμβολή* *εκφράζεται* με την *αξιωματική* *μονοσημία* της *νομικής* *γλώσσας*.

Έτσι η *θεραπεία* της νομικής επιστήμης *υπήρξε* για μεγάλο διάστημα *συνειδητά* *αποκομμένη* από *οποιαδήποτε* *δυνατότητα* *αντιφατικότητας* του *νομικού* *λόγου*. Αλλά και σήμερα *δεν λείπουν* οι *νοσταλγοί* αυτής της *νοοτροπίας*. Οι *μέλλοντες* *υπηρέτες* της *Θέμιδας* *θήτευαν* στη *μυθική* και *εξώκοσμη* *χώρα* μιας *τυπικής* *λογικής* που *προηγείται* και *προβαδίζει* της *πραγματικότητας*. Η *ολύμπια* και *υψηπετής* *σαφήνεια*, *λειτούργησε* λοιπόν *ταυτόχρονα* ως *αυτάρεσκη* *θεμελίωση* αλλά και ως *διαρθρωτική* *προϋπόθεση* της *νομιμοποίησης* του *νομικού* *λόγου*. Και οι *τυχόν* *εσωτερικές* *αντιφάσεις* που *έπρεπε* να *εκριζωθούν* με *κάθε* *θυσία* ως *ζιζάνια* *δυσλειτουργικές* *αποφύσεις* ενός «*καθαρού*» *δικαιοκού* *συνόλου*.

Δεν *βρισκόμαστε* *βέβαια* *πια* *εκεί*. Η *νομική* *πραγματικότητα* *αντιμετωπίζεται* *κριτικά*, *και* *οι* *κοινωνικο-πολιτικές* *της* *διαστάσεις* *είναι* *προφανείς*. Η *αναγνώριση* ότι το *νομικό* *εποικοδόμημα* *εκφράζει*, *δικαιώνει* και *αναπαράγει* τις *κοινωνικές* *αντιθέσεις* ή ότι *συμπυκνώνει* το *ισχύον* *σύστημα* *ταξικής* *κυριαρχίας*, *όπως*, *και* η *καταγγελία* του «*καταπιεστικού*» ή «*εξουσιαστικού*» *χαρακτήρα* των *νομικών* *ρυθμίσεων*, *αποτελούν* *πια* *κοινούς* *τόπους* του *προοδευτικού* *κινήματος* της *νο-*

μικής επιστήμης. Είναι γεγονός ότι το πλάσμα της ταξικής και κοινωνικής ουδετερότητας του δικαίου ανήκει πια στο παρελθόν.

Υπό την πίεση αυτών των αντιλήψεων οι νομικές σπουδές έχθυν βέβαια υποχρεωθεί να πλατύνουν την προβληματική τους. Χαρακτηριστικά όμως, η διερεύνηση αυτή γίνεται σχεδόν αποκλειστικά μέσα από την προώθηση συμπληρωματικών γνωστικών αντικειμένων. Το Συνταγματικό Δίκαιο συμπληρώνεται από τη θεωρία περί Κράτους και την Πολιτική Επιστήμη, το Εργατικό από την Κοινωνική Πολιτική, το Διεθνές από τις Διεθνείς Σχέσεις και το Αστικό από μίαν έωλη κοινωνιολογία. Εισάγεται έτσι, βέβαια, η κριτική αντιμετώπιση των νομικών θεσμών και της δικαιοκτικής πρακτικής, και προβάλλεται η δυνατότητα διατύπωσης ανταγωνιστικών και αμφισβητικών προτάσεων. Ταυτόχρονα όμως διατηρείται αλώβητη η δογματική επάρκεια του νομικισμού, που εξακολουθεί να περιχαράκωνει ζηλότυπα την επιστημονική του αυτοτέλεια, εξοβελίζοντας από το «αυστηρό» του αντικείμενο κάθε κριτική σχετικοποίηση της λειτουργίας του. *Η καθ' εαυτή νομική επιστήμη ανθίσταται στο να γίνει κριτική, και ο ειδοποιητικός νομικός λόγος διατηρείται καθαρός, αυστηρός και σαφής.* Οι αμφισημίες και οι αντιφάσεις μετατίθενται στους διδακτικά «δευτερεύοντες» (και κατά τεκμήριο εξωνομικούς και ίσως ακόμα και «αντιεπιστημονικούς») γειτονικούς χώρους που σε σχέση με τον κύριο νομικό κορμό, λειτουργούν περισσότερο σαν άλλοθι και λιγότερο σαν συμπλήρωμα. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή μόνον τα «καθαρά» νομικά είναι νομικά και συνεπώς απρόσβλητα στην εννοιολογική τους αυτάρκειά. Η δικαιοσύνη και το δικαιοκτικό σύστημα είναι δυνατόν να βρίσκονται σε κρίση. *Η ίδια όμως η νομική επιστήμη ποτέ!!!*

Έτσι στο πλαίσιο της γενικότερης απομυθοποίησης της κοινωνικής λειτουργίας του δικαίου το σημαντικότερο είναι ίσως το εγχείρημα της απελευθέρωσης από το πλάσμα της α priori αρτιότητας της νομικής λογικής και του νομικού λόγου. Και της επισήμανσης των λογικών και ουσιαστικών αντιφάσεων και κενών που διατρέχουν το ίδιο το corpus του δικαιοκτικού συστήματος, που δεν μπορεί παρά να αναπαράγει, άθελά του, τις αποφάσεις και αντιθέσεις των κοινωνιών που υποτίθεται πως ρυθμίζει.

Αυτή την εσωτερική ασάφεια και ρευστότητα του νόμου που δεν είναι μόνο μεταβαλλόμενος και μετασχηματιζόμενος, αλλά και εύπλαστος, ρευστός και διάτρητος καλείται να αντιμετωπίσει ο σημερινός νομικός. Οι γυάλινοι πύργοι της ασφάλειας του δικαίου κατέρρευσαν μαζί με τις θετικιστικές βεβαιότητες της ανερχόμενης αστικής τάξης του 19ου αιώνα που διατύπωσε την αναγκαιότητά τους και πίστεψε στην αιώνια στερεότητά τους. Φθάσαμε στην εποχή της ανασφάλειας του δικαίου, όχι μόνο από την άποψη των «λύσεων» που μεθοδεύονται, αλλά και από την πολύ συστηματικότερη άποψη της περιχαράκωσης του δικαιοκτικού αντικειμένου και την αποσαφήνιση της ισχύος και της εγκυρότητας του νομικού δόγματος. Και όχι μόνο δυναμικά στη διαδικασία της εξέλιξής του, αλλά ακόμα και στατικά στην ίδια την εσωτερική του δομή.

Η εγγενής αυτή ασάφεια μπορεί να συνοψισθεί στο πολιτικό περιεχόμενο του δικαίου, που εκφράζει και συμπυκνώνει σχέσεις εξουσίας, επιβολής και εκμετάλλευσης. Και στο μέτρο που οι σχέσεις αυτές, εντασσόμενες σ' ένα αδιάκοπο παιχνίδι στρατηγικών αντιπαραθέσεων, δεν μπορεί παρά να μετασχηματίζονται συνεχώς, αλλοιώνεται αναγκαστικά και η νομική τους έκφραση. Έτσι το Δίκαιο δεν μεταβάλλεται μόνο μέσα από τη ρητή μεταβολή των κανόνων του. Μετασχηματίζεται συνεχώς μέσα από τη μεταβολή της άρθρωσης των συγκρούσεων που αναφέρονται στο νομικό εποικοδόμημα με τα άλλα επίπεδα σύγκρουσης των κοινωνικών δυνάμεων. Κοντολογίς αρχίζει

να μην είναι πια προφανές ποιες σχέσεις ρυθμίζει ο νόμος και μέχρι που φτάνει η εμβέλειά του.

Δεν είναι φυσικά τυχαίο, ότι η νομική διδασκαλία αποσιώπησε συστηματικά τη διάσταση αυτή του νομικού γίνεσθαι. Όπως επίσης και δεν είναι τυχαίο ότι η προβληματική αυτή πρωτομπάνει ουσιαστικά στα ελληνικά πανεπιστήμια μετά τη μεταπολίτευση του 1974. Τέλος είναι ασφαλώς χαρακτηριστικό ίσως από όλους του κλάδους του Δικαίου η διάσταση αυτή επισημαίνεται στα πλαίσια της διδασκαλίας του Συνταγματικού Δικαίου που έχει σαν ρητό αντικείμενο την οργάνωση της πολιτικής εξουσίας. Αυτό ακριβώς προσφέρει το έργο του Δημήτρη Τσάτσου όπως και το έργο του Αριστόβουλου Μάνεση. Ο Δημήτρης Τσάτσος δεν παριστάνει τον ουδέτερο ακαδημαϊκό νομικό, αλλά εντάσσει ρητά τη θεωρητική και τη νομική πρακτική του σε ένα ευρύτερο σύστημα πολιτικών επιταγών. Η αμφισβήτηση του νομικισμού δεν μπορεί παρά να περνάει από τη διαπίστωση του πολιτικού και κοινωνικού. Κι εδώ ακριβώς βρίσκεται η καιρία συμβολή του.

Θα σταθώ σε ορισμένα μόνο σημεία του έργου του Τσάτσου που μου φαίνονται εντελώς βασικής σημασίας.

Ας αρχίσουμε με ένα πρώτο ζήτημα που μου μοιάζει να είναι το κεντρικό. Αναφέρεται στον ορισμό του ίδιου του αντικειμένου του Συνταγματικού Δικαίου. Στο σημείο αυτό ο Τσάτσος είναι σαφής. Αντικείμενο του Συνταγματικού Δικαίου είναι ολόκληρο το σύστημα κανόνων που «ρυθμίζουν τη δομή και τη λειτουργία της πολιτείας ή τη θέση του ατόμου ή της κοινωνικής ομάδας στην εξουσία» (σ.28). Δηλαδή, τη σχέση «Κράτους και κοινωνίας». *Η ρήξη του με την παραδοσιακή νομική αντιμετώπιση του προβλήματος έγκειται στον τρόπο που αντιλαμβάνεται τη σχέση αυτή.* Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμισθούν δύο στοιχεία. Το γεγονός ότι το Κράτος και η «Κοινωνία» όπως και η άρθρωσή τους δεν αντιμετωπίζονται σαν «κατηγορίες του καθαρού λόγου», αλλά ως προϊόντα μιας συγκεκριμένης κοινωνικοπολιτικής εξέλιξης (σ. 61). Και στο συνακόλουθο γεγονός ότι ολόκληρη η προσέγγιση του αποσκοπεί ρητά όχι στο να διατυπώσει ορισμούς, (σ. 62), αλλά στο να κατανοήσει την πραγματική σχέση εξουσίας και κοινωνίας στο χώρο που εξετάζει, με σκοπό να κατευθύνει την πολιτειακή πράξη (σ. 63).

Η βασική αυτή τοποθέτηση του Τσάτσου απέναντι στο αντικείμενο του επιτρέπει να προχωρήσει στη διερεύνηση της ιστορικότητας της σχέσης κοινωνίας και εξουσίας. Η μορφή που παίρνει η σχέση κράτους και κοινωνίας μας δίνει κάθε φορά το νόημα της πολιτείας (σ. 74). Έτσι ανοίγει η πόρτα για τη σχετικοποίηση όλων των βασικών δογμάτων του δημοσίου δικαίου. Υπό την προϋπόθεση ότι η σχέση κράτους και κοινωνίας αντιμετωπίζεται ως ιστορική, η έννοια του κράτους μπορεί να απελευθερωθεί από τις νομιναλιστικές της δεσμεύσεις. Ούτε το «Κράτος» ούτε η «κοινωνία» υπάρχουν ως a priori προσδιορισμένοι και περιχαράκωμένοι χώροι, ο ίδιος ο ορισμός των χώρων αυτών ως διακεκριμένων σφαιρών περνάει από τη συγκεκριμένη μορφή που παίρνει η άρθρωση μεταξύ τους. Με την έννοια αυτή, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για το «Συνταγματικό Δίκαιο του σύγχρονου καπιταλιστικού κράτους» ως νέας μορφής Πολιτεύματος που παράγεται κάτω από τις ανάγκες και τις μορφές της πολιτικής πάλης. Σήμερα με άλλα λόγια ανοιγόμαστε προς μια προβληματική που αντιμετωπίζει την έννομη μορφή άρθρωσης «Κράτους και κοινωνίας», ή όπως εκφράζεται στο αντικείμενο του Συνταγματικού Δικαίου ως ιστορικό προϊόν και αντικείμενο πάλης στο πλαίσιο του μονοπωλιακού καπιταλισμού.

Οι συνέπειες μιας τέτοιας αντιμετώπισης είναι πολλαπλές. Μια τέτοια που επισημαίνει ο Τσάτσος έγκειται στη σχετικοποίηση της διάκρισης δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου (56). Μήπως όμως μπορούμε προχωρώντας περισσότερο από τον Τσά-

τσο να οδηγηθούμε στην πλήρη αναίρεση της διάκρισης δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου. Αφού είναι προφανές ότι τα όρια ανάμεσά τους δεν είναι παρά ιστορικά και ότι ο ίδιος ο ορισμός της διάκρισης αυτής είναι συνάρτηση μιας εξουσιαστικής δομής που και είναι ιστορικά προσδιορισμένη και είναι ρευστή και μεταβλητή. Έτσι αναφαινεται καθαρά ο διδακτικός - συστηματικός χαρακτήρας των διακρίσεων. Έτσι και μόνο είναι δυνατό να οδηγηθούμε σε μια ορθότερη ανάλυση των αντιφάσεων ανάμεσα στα παραδοσιακά συνταγματικά δόγματα και στην πραγματική οργάνωση της πολιτικής εξουσίας.

Έτσι τέλος θα πρέπει να εξηγηθεί το γεγονός ότι τα τοπικά Συντάγματα δεν περιέχουν πια παρά ένα μικρό μέρος από τη ρύθμιση των ορίων της σχέσης ατόμου και κρατικής εξουσίας. Για να δώσω ένα μικρό παράδειγμα, αν το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, που εμφανίστηκε ήδη από τα πρώτα συντάγματα του 18ου αιώνα παραμένει διατυπωμένο με κάποια σαφήνεια, το δικαίωμα στην εργασία, που αποτελεί πρόσφατη συνταγματική «κατάκτηση» των εργαζομένων αποτελεί ουσιαστικά συμβολική και μόνο ρήση. Πράγματι στα συστήματα όπου κυριαρχεί η ελεύθερη αγορά εργασίας το δικαίωμα στην εργασία δεν είναι παρά μια ανεστραμμένη μορφή διατύπωσης ενός δικαιώματος για αποζημίωση σε περίπτωση ανεργίας ή απόλυσης και μάλιστα υπό όρους ρευστούς που αποτελούν το αποτέλεσμα μιας συνεχούς ταξικής και πολιτικής διαπραγμάτευσης. Το σταυρικό αυτό σημείο, που αναφέρεται στην πιο θεμελιώδη από βιωτική άποψη άρθρωση του Κράτους και του ατόμου (κυρίως σε κοινωνίες όπου το σύνολο περίπου των κοινωνιών δεν έχει ιδιοκτησία παραγωγικών μέσων) βρίσκεται έξω από τις τυπικές συνταγματικές ρυθμίσεις.

Μέσα στην ίδια αυτή λογική αναλύει ο Τσάτσος και το πρόβλημα της διάκρισης των λειτουργιών. Η διάκριση των εξουσιών (ή λειτουργιών), τουλάχιστον ως προς το σκέλος της αντιπαραθέσης νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας είναι «ιστορικά ξεπερασμένη» (σελ. 282). Όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά σε όλες τις κοινοβουλευτικές δημοκρατίες (όπως και εντελώς χαρακτηριστικά στις λαϊκές), η Βουλή, η ενσάρκωση της νομοθετικής λειτουργίας που έχει τη συνταγματική πρωταρχότητα και υπεροχή (σ. 278) είναι λειτουργικά υποβαθμισμένη. Το γεγονός αυτό δεν είναι συνάρτηση ούτε των «ελληνικών» συνταγματικών κειμένων, ούτε της οποιασδήποτε πολιτικής δυσλειτουργίας. Απορρέει από το ρόλο που καλείται να παίξει και παίζει το κράτος ως οργανωμένη Πολιτεία στο κράτος του μονοπωλιακού καπιταλισμού. Το κράτος σήμερα είναι «αναγκασμένο» να υποδυθεί μια νέα αυταρχική μορφή.

Ο ρόλος της εξουσίας στον καταμερισμό της εργασίας και στην αναπαραγωγή των παραγωγικών σχέσεων, καθιστά την εξέλιξη αυτή αναγκαία. Σε μια φάση, όπου η «διάκριση» Κράτους και Κοινωνίας σχετικοποιείται αν δεν αίρεται τελείως, με την ολοένα πιο λεπτομερειακή κανονιστική παρέμβαση της Πολιτείας στην αγορά της εργατικής δύναμης και στην αναπαραγωγή της είναι πια φανερό, ότι οι κρίσεις εξουσίας που συμπυκνώνονται στο Κράτος θα πρέπει να μετατοπίζονται από τον θεατρικό χώρο της βουλευτικής αντιπαραθέσης των λαϊκών αντιπροσώπων, στον κανονιστικό και εκτελεστικό χώρο της διοίκησης. Με την έννοια αυτή η ανάδυση των κομμάτων ως παγίων και οργανωμένων φορέων που διεκδικούν την άσκηση της εξουσίας (όχι μόνο στη Βουλή αλλά και σε όλα τα κρατικά όργανα) είναι φαινόμενο που συνδέεται άμεσα με την απομυθοποίηση του ρόλου της Βουλής. Στο σημείο αυτό οι αντιφάσεις και τα κενά του «τυπικού» Συντάγματος γίνονται εμφανείς. Το Σύνταγμα εμμένει στη λειτουργία της Βουλής ως πρωταρχικού στοιχείου του πολιτεύματος, ενώ η Βουλή στην πραγματικότητα έχει αλλάξει ρόλο. Το κοινοβούλιο δεν είναι πια (εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις) η αρένα όπου συγκρούονται οι πολιτικές ομάδες, αλλά έχει μετατραπεί σε θέατρο σκιών, όπου οι φορείς

παίζουν ένα προκατασκευασμένο ρόλο.

Έτσι το τυπικό Σύνταγμα φαίνεται να ρυθμίζει περισσότερο το τελετουργικό παρά το ουσιαστικό σύστημα οργάνωσης της πολιτικής εξουσίας. Υποβαθμίζει τα κόμματα, αγνοεί περίπου την αντιπολίτευση, ή τις αντιπολιτεύσεις και αγνοεί τελείως τα συνδικάτα και τις παραγωγικές τάξεις, που αποτελούν τους συγκεκριμένους χώρους όπου παίζεται η οργάνωση της πολιτείας. Με αποτέλεσμα η εσωτερική οργάνωση και δόμηση των οργάνων αυτών, να εξακολουθεί τυπικά να μην αποτελεί αντικείμενο δημοσίας αρμοδιότητας και να «θεωρείται μέλος της κοινωνίας πολιτών».

Έτσι η μεγαλύτερη ίσως καινοτομία του «Συνταγματικού Δικαίου» του Τσάτσου έγκειται στο γεγονός ότι θέτει υπό αμφισβήτηση τη στεγανότητα, την ασφάλεια και τη σαφήνεια του νομικού λόγου. Με άλλα λόγια στο ότι εισάγει την αντίφαση, τη ρευστότητα και τη σχετικότητα στο εσωτερικό της νομικής σκέψης, αρνούμενος να αποδεχθεί την a priori αρτιότητα και αρμονία του ισχύοντος θεσμικού δικαιοκρατικού συστήματος.

Αποφασιστική είναι τέλος η διδασκαλία του Τσάτσου για τον αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα του πολιτεύματος σε σχέση με το πρόβλημα της εσωτερικής λειτουργίας των πολιτικών κομμάτων. Επισημαίνω εδώ ιδιαίτερα τις αναλύσεις του στις σελ. 232 επ. 236 επ., 241 επ. Πειστικά θεμελιώνει την ιστορική ανεπάρκεια του αντιπροσωπευτικού συστήματος και οδηγείται από εκεί στην αναγκαιότητα, η λαϊκή κυριαρχία να βρίσκει πεδίο εφαρμογής στον πολικομματισμό και στη δημοκρατική εσωτερική οργάνωση του πολιτικού κόμματος, αρχή που ο Τσάτσος εντάσσει στο κανονιστικό περιεχόμενο του Συντάγματος παρά την έλλειψη σχετικής διάταξης.

Μπορεί κανείς να διατυπώσει την άποψη πως με το στοχασμό του Μάνεση και του Τσάτσου το ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο αγκαλιάζει την αμφισβήτηση και προσθέτει μια νέα διάσταση στην ιστορία του.

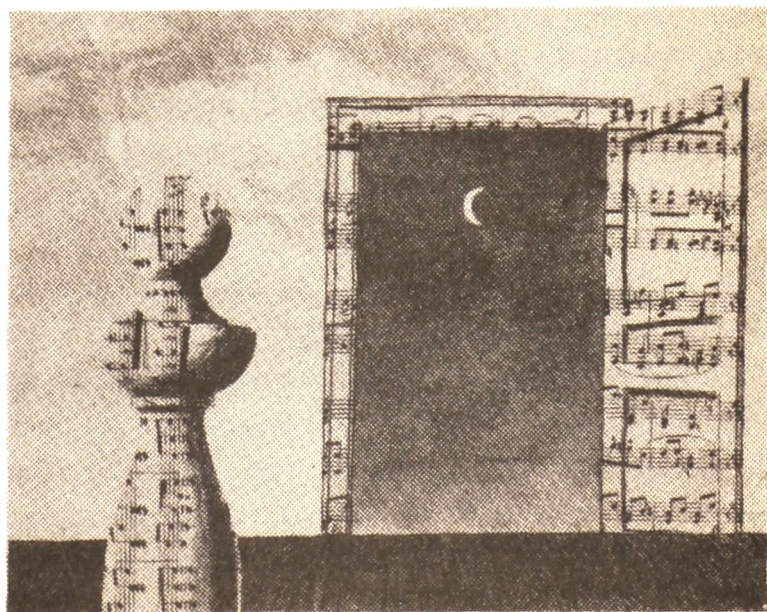
Στον αγώνα που αρχίζει στις νομικές σχολές για την ουσιαστικοποίηση της νομικής παιδείας η νέα διάσταση που δίνει το Συνταγματικό Δίκαιο του Τσάτσου στον κλάδο θα αποτελεί καίρια συμβολή.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Αντεια Φραντζή

Μεταποίηση ύλικων

Μπαρμπουνάκης

Τα συλλογικά πεπρωμένα του κυπριακού ελληνισμού τον ΙΗ' και ΙΘ' αιώνες: Διαπιστώσεις και προοπτικές

του Πασχάλη Κιτρομηλίδη

Θα ήθελα να αρχίσω με μερικές γενικότερες μεθοδολογικές προδιαγραφές, γιατί πρόθεση μου δεν είναι να προβώ σε αφήγηση λεπτομερειακών περιστατικών, αλλά να προσπαθήσω να προωθήσω μιας μορφής πολιτικό και κοινωνικό προβληματισμό, όπως μπορεί να βγει από τη μελέτη του ιστορικού παρελθόντος. Έχει γίνει πια σαφές στη σύγχρονη νεοελληνική ιστοριογραφία, και ελπίζω ότι οι πιέσεις αυτές θα αγγίσουν και την πραγμάτευση των κυπριακών προβλημάτων, ότι επείγει μια μεθοδολογική ανατοποθέτηση και εισαγωγή νέων προσεγγίσεων με στόχο την ουσιαστικότερη γνωριμία του ιστορικού παρελθόντος, ώστε μέσα από νέες σημασιολογήσεις, πέρα από τις ιδεολογικές χρήσεις της ιστορίας, να μεταβληθεί ο χώρος της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής γνώσης σε μήτρα κριτικής αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων.

Η ανάγκη της μεθοδολογικής ανανέωσης γίνεται όλο και επιτακτικότερη όσο επεκτείνεται η γνώση μας για το ιστορικό παρελθόν, όσο δηλαδή έρχονται νέα στοιχεία στην επιφάνεια από τις ιστορικές έρευνες, όσο η ιστοριοδιφία πλουτίζει τη γνώση μας των λεπτομερειών του ιστορικού παρελθόντος, όσο εκδίδονται νέες πηγές με τις οποίες διευρύνεται και σε βάθος και σε πλάτος η αντίληψή μας για τις τάσεις, τις δομές και τα γεγονότα που συνθέτουν το ιστορικό παρελθόν. Αν ο πλούτος αυτός των στοιχείων που έρχονται στην επιφάνεια με τις νέες έρευνες δεν ενταχθούν σε ορισμένα γενικότερα ερμηνευτικά πλαίσια, αν δεν γίνει μια προσπάθεια συστηματικής τους σημασιολόγησης με τη σύνδεσή τους με ορισμένα ευρύτερα θεωρητικά προβλήματα, θα προχωρήσουμε από την ελλειπή γνώση του παρελθόντος σε μια χαώδη συσσώρευση στοιχείων χωρίς εσωτερικό ειρμό, χωρίς την αναγωγή τους σε ορισμένες προτάσεις και τοποθετήσεις που θα μας βοηθούσαν να προχωρήσουμε προς ουσιαστικότερη γνώση και σύλληψη της δυναμικής του ιστορικού γίνεσθαι.

Όμως συγχρόνως με τη συνειδητοποίηση της ανάγκης αυτής προβάλλει η εξίσου σημαντική μεθοδολογική προτεραιότητα να αποφύγουμε τη μετάπτωση από μιας μορφής ιστορικό δογματισμό σε κάποιο άλλο ιστορικό δογματισμό. Ο ιστορικός δογματισμός που καθρεφτιζόταν στην ανεκδοτολογική χρήση της ιστορίας ως το πολύ πρόσφατο παρελθόν, θα ήταν ολέθριο να δώσει τη θέση του σε μια άλλη μορφή δογματισμού που θα κακοποιούσε απλώς τα ιστορικά στοιχεία για να τα εντάξει και να τα προσαρμόσει στις ιδεολογικές και πολιτικές σκοπιμότητες του παρόντος. Ούτε η μια μορφή του δογματισμού ούτε η άλλη δε θα μπορούσαν να προσφέρουν την ουσιαστική εκείνη ιστορική γνώση που απαιτείται για να αποβεί η ιστορική έρευνα ένας χώρος σκέψης και προβληματισμού και όχι απλή συσσώρευση λεπτομερειών και ανεκδοτολογικών περιστατικών. Πώς μπορεί αυτή η νέα προσπέλαση που επιβάλλεται από τις νέες μεθοδολογικές ανάγκες να επιτευχθεί στο συγκεκριμένο χώρο της κυπριακής ιστορίας; Με βάση τα δεδομένα και την πείρα των πρόσφατων εξελίξεων της νεοελληνικής ιστοριογραφίας, θα ήταν

δυνατό να επιχειρήσουμε τη διατύπωση μερικών προτάσεων για το πώς θα μπορούσε να συντονιστεί η έρευνα, για το πώς θα μπορούσε να οργανωθεί η προσπέλαση του παρελθόντος ώστε να επιτευχθούν οι ανασηματολήψεις που απαιτεί η ανανέωση της ιστορικής γνώσης. Θα αναφερθώ σε τρεις τέτοιες προδιαγραφές που μπορούν κατά κάποιο τρόπο να εφαρμοστούν στα ιστορικά στοιχεία της κυπριακής ιστορίας του 18ου και 19ου αιώνα.

Πρωταρχικό μέλημα πρέπει να γίνει η ένταξη των στοιχείων της κυπριακής ιστορίας, όπως βγαίνουν από τις πηγές και κωδικοποιούνται από την ιστοριοδιφία, σε ευρύτερα πλαίσια ιστορικού προβληματισμού. Μόνο μια εξέταση των δεδομένων της κυπριακής ιστορίας μέσα στο πλαίσιο της παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και συγχρόνως η ένταξη των φαινομένων της ιστορικής πορείας του κυπριακού ελληνισμού τον 19ο αιώνα στο ευρύτερο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας της ανατολικής Μεσογείου, όπως συντίθεται από τα δεδομένα του παροικιακού φαινομένου, που χαρακτηρίζει την εποχή εκείνη, μπορούν να προσφέρουν τις αναγκαίες βάσεις για να επιχειρηθεί η νέα προσπέλαση στην ιστορική γνώση.

Δεύτερο, για να αποφευχθούν ορισμένοι από τους κινδύνους του δογματισμού και της γενικολογίας που προδιέγραφα, θα πρέπει παράλληλα προς την ένταξη στα ευρύτερα πλαίσια να λειτουργήσει σωστά η προοπτική από την τοπική βάση στα γενικότερα φαινόμενα, γιατί η ιστορική λειτουργία του ίδιου φαινομένου, δεν είναι πάντα ταυτόσημη στα μερικότερα και τα γενικότερα επίπεδα. Μπορεί το ίδιο ιστορικό φαινόμενο να λειτουργεί με τρόπους όχι απόλυτα ταυτόσημους στα επίπεδα της τοπικής και της γενικότερης ιστορίας. Για να μην περιπέσουμε σε δογματισμούς και άκριτες ιστορικές τοποθετήσεις είναι ανάγκη στην πραγμάτευση των ιστορικών στοιχείων να έχουμε υπόψη μας τις διακρίσεις που πρέπει να επιχειρούνται με βάση το κριτήριο αυτό για να αποφεύγεται ουσιαστικά η κακοποίηση των ιδιαιτεροτήτων της τοπικής ιστορίας.

Τρίτη προδιαγραφή είναι ο εστιασμός της ιστορικής έρευνας στο πεδίο της κοινωνικής ιστορίας. Μια μετατόπιση, δηλαδή, από τα εξωτερικά γεγονότα, τα γεγονότα που συνήθως καταγράφει η χρονολογία, προς τους εσωτερικούς ρυθμούς της συλλογικής ζωής.

Ο επαναπροσανατολισμός που εισηγούμαι στρέφει την έρευνα προς τους ρυθμούς εκείνους της συλλογικής ζωής που εκφράζουν τα πεπρωμένα μιας κοινωνίας στην καθημερινότητά τους, αλλά και στη βαθύτερή τους ουσία, κάτι που σήμερα έχει γίνει το πρωταρχικό αντικείμενο μελέτης της ιστορίας στο επίπεδο της διεθνούς ιστοριογραφίας. Σ' όλες τις γλώσσες παρατηρείται σήμερα μια συνεχής μετατόπιση της ιστορικής έρευνας προς την κατεύθυνση αυτή, προς την κατεύθυνση δηλαδή της ανίχνευσης των βαθύτερων ρυθμών του συλλογικού πεπρωμένου πέρα από τις εξωτερικότητες των δραματικών φαινομένων της πολιτικής ζωής και της διπλωματικής ιστορίας. Είναι αυτό που μας έδίδαξε, σ' όλους τους μέλετες, όχι μό-

νο της ιστορίας με τη στενή έννοια, αλλά της κοινωνίας στην ολόκλητά της, ο μεγάλος Γάλλος ιστορικός Fernand Braudel στο κλασικό του έργο για τη Μεσόγειο στον 16ο αιώνα μέσα στο οποίο ενέταξε και την προβληματική της κυπριακής ιστορίας. Οι προσπάθειές μας πρέπει να στραφούν προς αυτές τις κατευθύνσεις. Νομίζω ότι βρισκόμαστε σ' ένα στάδιο αρκετής ωριμότητας από άποψη συναγωγής υλικού, ώστε αν δεν είμαστε ακόμα σε θέση να επιχειρήσουμε μεγάλες συνθέσεις, είμαστε τουλάχιστο σε θέση να στοιχειοθετήσουμε τα ερωτήματα που πρέπει να τεθούν, να ιεραρχήσουμε τις προτεραιότητες της επανασυγγραφής της ιστορίας μας και να βάλουμε στη σωστή βάση, όπως την προδιαγράφουν τα μεθοδολογικά αυτά κριτήρια, τα προγράμματα της έρευνας που πρέπει να συντονίσουν τις προσπάθειές μας.

Τώρα θα ήθελα να στραφώ στην κυπριακή ιστορία της περιόδου που μου ανατέθηκε να αναπτύξω για να επιστημάνω τους βαθύτερους ρυθμούς που καθορίζουν τα συλλογικά πεπρωμένα σ' αυτή την εποχή. Όπως είπα και στην αρχή δεν πρόκειται να ασχοληθώ με την αφήγηση των γεγονότων, δεν πρόκειται να επιχειρήσω μια ανεκδοτολογική παράθεση της κυπριακής ιστορίας του 18ου και του 19ου αιώνα, πράγμα που θα ήταν εξάλλου και πρακτικά ανέφικτο μέσα στα δεδομένα της εισήγησης αυτής.

Πρώτα πρέπει να αρχίσουμε από μια χρονολογική οριοθέτηση. Πώς μπορούμε να οριοθετήσουμε την περίοδο της οποίας η παρουσία ως αντικείμενο μιας εισήγησης προϋποθέτει και κάποια θέση για τη βαθύτερη ενότητα των ιστορικών φαινομένων που τη συνθέτουν. Νομίζω ότι μπορούμε να μιλήσουμε για μια περίοδο της κυπριακής ιστορίας που επεκτείνεται από τις αρχές του 18ου αιώνα, συγκεκριμένα από τη λήξη των βενετοτουρκικών πολέμων το 1718 μέχρι την αγγλική κατάληψη το 1878. Η λήξη των βενετοτουρκικών πολέμων και γενικότερα των πολεμικών αναμετρήσεων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τη Χριστιανική Δύση, που καταλαμβάνει μια μεγάλη περίοδο στο μεταίχμιο του 17ου αιώνα με το 18ο αιώνα αντιπροσωπεύει, και για την κυπριακή ιστορία, ένα τέλος. Πρόκειται για το τέλος των προσδοκιών οι οποίες από την εποχή της Οθωμανικής κατάκτησης επιβίωσαν το 17ο αιώνα και συντήρησαν την προσμονή ότι ενδεχόμενα κάποιου είδους απελευθέρωση του κυπριακού λαού μπορούσε να προέλθει από επέμβαση δυτικών δυνάμεων. Σ' όλο το 17ο αιώνα με μεγαλύτερη στις αρχικές του δεκαετίες πυκνότητα, που διαλύεται προς το τέλος του αιώνα, έχουμε επανειλημμένες απόπειρες επαφών των κυπριακών ηγετικών ομάδων με ηγεμόνες της Δύσης, τους βασιλείς της Ισπανίας, τους δούκες της Σαβοΐας, για να επιτύχουν κάποια στρατιωτική τους επέμβαση στην Ανατολή, στην Κύπρο συγκεκριμένα, που θα ανέτρεπε τα δεδομένα της Οθωμανικής κατάκτησης. Η νέα διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων της εποχής μετά τη λήξη των βενετοτουρκικών πολέμων και των πολέμων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τις δυνάμεις της κεντρικής Ευρώπης, έφερε και την οριστική εγκατάληψη τέτοιου είδους πρωτοβουλιών από πλευράς των Κυπρίων. Αυτό που χαρακτηρίζει τον κυπριακό 18ο αιώνα είναι μια τάση εσωστρέφειας. Είναι ένας δύσκολος αιώνας, ένας αιώνας που μπορεί να χαρακτηριστεί ως εποχή θεομηνιών, φυσικών και πολιτικών, στην κυπριακή ιστορία. Πρόκειται για εποχή θλιβερών δοκιμασιών που τις κατέγραψε με μοναδική αμεσότητα στην ιστορία του ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός, ο μεγαλύτερος ιστορικός στοχαστής της Κύπρου στην περίοδο αυτή, αλλά και μεταγενέστερα.

Ο Κυπριανός μας μεταδίδει την αίσθηση του βαθύτερου ρυθμού της κυπριακής ιστορίας του 18ου αιώνα ως την εποχή των θεομηνιών: θεομηνίες φυσικές, ακρίδες, λοιμοί, ανομβρίες, αλλά και θε-

ομηνίες πολιτικές που εμφανίζονταν με τη μορφή των τυραννίσκων που κατά καιρούς κατελάμβαναν το προσκήνιο της κυπριακής ιστορίας στο πλαίσιο της γενικότερης παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η παρακμή των θεσμών της αυτοκρατορίας, η αποσύνθεση του ελέγχου της κεντρικής κυβέρνησης στις επαρχίες της αυτοκρατορίας οδήγησε και στην εμφάνιση των ανεξέλεγκτων αυτών τοπικών τυραννίσκων οι οποίοι στην περίπτωση της Κύπρου ταλάνισαν επανειλημμένα τον κυπριακό λαό. Υστερότερα, προς το τέλος του αιώνα σε άλλες επαρχίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τα στοιχεία αυτά αποπειράθηκαν να μετεξελιχτούν από τοπικούς διοικητές, τοπάρχες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σε ανεξάρτητους ηγεμόνες. Στην Κύπρο οι πολιτικές αυτές θεομηνίες, που προέκυπταν από την παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εμφανίστηκαν, για παράδειγμα, στη δεκαετία του 1760 με τον Τζηλ Οσμάν, στις δεκαετίες υστερότερα του 1770 και 80 με τον τύραννο Χατζημπακή τον οποίο με τόση βδελυγμία στιγματίζει στην ιστορία του ο Κυπριανός. Όμως αυτά τα γεγονότα, παρά το ότι αποτελούν συμπτώματα μιας ευρύτερης τάσης, μιας ευρύτερης δυναμικής της κυπριακής ιστορίας, δεν αποτελούν και τις αποφασιστικές τομές στην εξέλιξη της κυπριακής κοινωνίας. Αντιπροσωπεύουν απλές ενδείξεις ορισμένων γενικότερων φαινομένων. Θα μπορούσα, λοιπόν, στη χρονολογική δόμηση της κυπριακής ιστορίας της εποχής να αντικατασταθούν με χρονολογίες που βγαίνουν αμεσότερα από τη συλλογική ζωή των υποδούλων. Για παράδειγμα θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε ως σηματοδότες, όπως έχει ήδη γίνει, τις χρονολογίες της αρχιερατείας των Κυπρίων Αρχιεπισκόπων. Οι χρονολογίες αυτές θα έδιδαν το εξωτερικό περιγράμμα από τη σκοπιά των υποδούλων και θα μας οδηγούσαν, ίσως, ουσιαστικότερα στη σύλληψη του εσωτερικού ρυθμού της ιστορίας. Για να κάμω πιο συγκεκριμένη τη θέση ότι μια αναγωγή της ιστορικής γνώσης στα εξωτερικά γεγονότα, που διαγράφονται από τέτοιου είδους χρονολογίες, δεν μπορούν αναγκαστικά να θεωρηθούν τομές στην εξέλιξη της κοινωνίας, θα ήθελα να αναφερθώ με δυο λόγια σ' ένα από τα δραματικά επεισόδια του 18ου αιώνα, την εξέγερση του 1764 —εξέγερση που προκλήθηκε λόγω της επιβολής υπερβολικής φορολογίας από τον κυβερνήτη Τζηλ Οσμάν και οδήγησε τελικά στο φόντο του τυράννου από τους εξεγερμένους Κυπρίους.

Παρά το γεγονός ότι το επεισόδιο αυτό αποτελεί μια πραγματικά δραματική έκρηξη στην εξέλιξη του συλλογικού πεπρωμένου, εν τούτοις δεν ανέτρεψε τους βαθύτερους ρυθμούς, δεν επέφερε οποιαδήποτε ριζική αλλαγή στις γενικότερες κατευθύνσεις τις οποίες στην εποχή εκείνη σχιαγράφησε ο Κυπριανός. Το δραματικό αυτό επεισόδιο, στο οποίο θα μπορούσε κανονικά να σταματήσει η αφήγηση των γεγονότων, δεν αποτελεί παρά μια περίπτωση αυτού που ο Braudel χαρακτήρισε για τη μεσογειακή ιστορία των προγενέστερων αιώνων μια ανολοκλήρωτη επανάσταση, η οποία αποτελούσε μια μορφή κοινωνικής διαμαρτυρίας που όμως δεν κατάφερε τελικά να ανατρέψει τα αρχικά δεδομένα. Από την άποψη αυτή όλα τα στοιχεία της εξωτερικής ιστορίας, οι διάφορες δραματικές εκρήξεις και κορυφώσεις της καμπύλης της ιστορικής γνώσης, δεν αποτελούν παρά ερμηνευτικές και σημασιολογικές εκκρεμότητες τις οποίες θα πρέπει η έρευνα, όπως την περιέγραφα στην αρχή, να επανεξετάσει και να προσπαθήσει να ερμηνεύσει με κριτήρια άλλα από εκείνα της εξωτερικής προσπέλασης. Από τις εκκρεμότητες αυτές είναι που καλείται να αρχίσει το έργο της η νέα μας ιστοριογραφία. Το ερώτημα που ανακύπτει τώρα είναι το ακόλουθο: Πώς θα μπορούσαμε μετά τις διαπιστώσεις αυτές να προχωρήσουμε σε ορισμένες ερμηνευτικές τοποθετήσεις που θα άνοιγαν ακριβώς τις

προοπτικές της έρευνας και της πρώτης σύνθεσης για τη νέα προσέγγιση των ιστορικών δεδομένων.

Το πλαίσιο της παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μας προσφέρει την αφετηρία και τη βάση των αναζητήσεών μας. Η αποδιοργάνωση της Αυτοκρατορίας είχε την πρώτη της επίπτωση στην αποσύνθεση της τοπικής εξουσίας, ώστε η άσκησή της να περιέρχεται στα χέρια τυραννικών διοικητών οι οποίοι υπονόμευαν, με τις ενέργειές τους, τους θεσμούς της Αυτοκρατορίας. Όμως, πέρα από τα φαινόμενα αυτά, μέσα στο πλαίσιο της παρακμής των διοικητικών θεσμών της αυτοκρατορίας, μέσα στη γενικότερη τάση της πτώσης της Οθωμανικής δύναμης, μπορούν να ενταχθούν τα αντίστροφα εκείνα στοιχεία τα οποία συνθέτουν την έναρξη, την αφετηρία της ανοδικής πορείας των υποδούλων.

Στο πλαίσιο της παρακμής του οθωμανικού κράτους γίνεται παράλληλα δυνατή η ανασύνταξη των δυνάμεων των υποδούλων. Από τη στιγμή μάλιστα που στην κυπριακή κοινωνία, μετά τη λήξη του επεισοδίου του Χατζηπαχή το 1785 και υστερότερα, εδραιώνονται πια οι πραγματικότητες μιας νέας ηγεσίας, γίνεται εμφανέστερη η τάση της ανασύνταξης των δυνάμεων των υποδούλων. Ήδη από τα μέσα του αιώνα και πιο πριν, στα χρόνια του Αρχιεπισκόπου Φιλοθέου, με αποκορύφωση στην εποχή των Αρχιεπισκόπων Χρυσάνθου και Κυπριανού, δυο πραγματικά μεγάλων ηγετών της κυπριακής συλλογικής ζωής, παρατηρούνται εκείνα τα φαινόμενα της ανασύνταξης της εκκλησιαστικής ζωής και της παιδείας, που σηματοδοτούν τη μελλοντική ανάκαμψη του κυπριακού ελληνισμού. Αυτά τα φαινόμενα είναι κατά κάποιο τρόπο γνωστά στο εξωτερικό τους περιγράμμα. Είναι γνωστές οι δραστηριότητες του Αρχιεπισκόπου Φιλοθέου και του Αρχιεπισκόπου Χρυσάνθου και στο τέλος της περιόδου του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού, για την ανασυγκρότηση του εκκλησιαστικού βίου και ιδίως για την ανασυγκρότηση της παιδείας.

Ένας άλλος τομέας ο οποίος έχει άμεση σχέση με την παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά που δεν έχει σχεδόν καθόλου μελετηθεί, είναι η αναζήτηση της απαρχής των κοινωνικών μετασχηματισμών, των διαφοροποιήσεων στους κόλπους της κυπριακής κοινωνίας που παρατηρούνται ως συνέπεια της επέκτασης του δικτύου των εμπορικών δραστηριοτήτων. Έτσι από τις μεσαίες δεκαετίες του 18ου αιώνα και μετά, σ' ένα επίπεδο ακόμα επιφανειακό, αλλά όχι ξεκομμένο από την κυπριακή ζωή, μπορούμε να παρακολουθήσουμε τη σταδιακή έναρξη της μετατόπισης από την παραδοσιακή, αγροτική, ημιφεουδαλική κοινωνική δομή, προς τις νέες πραγματικότητες των κοινωνικών αλλαγών. Τα φαινόμενα αυτά είναι ποσοτικά πολύ περιορισμένα. Περιορίζονται γεωγραφικά στις παραλιακές πόλεις του νησιού και έχουν άμεση σχέση με τις δραστηριότητες ξένων εμπόρων στην Κύπρο. Όμως εδώ εντοπίζονται οι απαρχές των κοινωνικών διαφοροποιήσεων, εμφανίζονται τα πρώτα αστικά στοιχεία τα οποία μπαίνουν στην πολιτική ζωή του τόπου μέσα από τους θεσμούς της κρατικής διοίκησης, όπως εκείνοι του Δραγομάνου του Σεραγίου. Προς το τέλος ιδίως της περιόδου και μάλιστα στη Λεμεσό με την ίδρυση του Φιλολογικού Γυμνασίου (1819) παρατηρούνται και οι πρώτες ιδεολογικές διαφοροποιήσεις. Δε θέλω να υπερβάλω την ποσοτική σημασία των φαινομένων αυτών, να υπερτονίσω δηλαδή τις διαστάσεις τους στο γενικότερο πλαίσιο των ρυθμών της συλλογικής ζωής. Όμως παρά το γεγονός ότι τα φαινόμενα αυτά είναι ακόμα κοινωνικά περιθωριακά, εν τούτοις είναι ιστορικά σημαντικά και αποτελεί μια από τις πρωταρχικές προτεραιότητες της έρευνάς μας η σε βάθος μελέτη των σχετικών στοιχείων, γιατί προοιωνίζονται τις μελλοντικές αλλαγές στη δομή της κυπριακής κοινωνίας. Διαγράφηκε ή

δη με τις διαπιστώσεις αυτές μια σειρά προτεραιοτήτων έρευνας: από την ανασηματολόγηση των γνωστών με νέες προσεγγίσεις στα γεγονότα τα οποία χαρακτήρισα ερμηνευτικές εκκρεμότητες της κυπριακής ιστορίας, ως την ανίχνευση των άγνωστων και αγνοημένων παραγόντων. Με αυτή την αφορμή ξανατονίζω, για να το συκρατήσουμε, την ανάγκη της διεύρυνσης των ιστορικών μας ερευνών, ώστε να γίνει δυνατή η μελέτη της διαδικασίας των κοινωνικών διαφοροποιήσεων που έχουν την αφετηρία τους στο 18ο αιώνα. Προς την κατεύθυνση αυτή τα έγγραφα των προξενικών αρχείων που βρίσκονται στις διάφορες πρωτεύουσες μας επιφυλάσσουν ασφαλώς πλούσιες αποκαλύψεις.

Με τις διαπιστώσεις αυτές μπορούμε να αφήσουμε πίσω μας την εποχή των θεομηνιών και να προσβλέψουμε σε μια νέα περίοδο, που μπορεί να χαρακτηριστεί ως η εποχή της ανάκαμψης. Η εποχή των θεομηνιών είχε τραγική απόληξη το έτος 1821. Ο ευρύτερος 18ος αιώνας τερματίζεται για τον ελληνισμό γενικότερα, αλλά και τον ελληνισμό της Κύπρου, το 1821. Εδώ στη τοπική μας ιστορία το έτος 1821 με τις αφορμές που έδωσε η εξέγερση του έθνους, πρόσφερε την ευκαιρία για το ξεκαθάρισμα ορισμένων λογαριασμών, που ανέκυπταν από τον ανταγωνισμό των ηγετών του υπόδουλου κυπριακού ελληνισμού, της εκκλησιαστικής —πιο συγκεκριμένα— ηγεσίας, με τους τοπικούς τουρκικούς παράγοντες. Μπορούμε να μιλήσουμε, πιστεύω, για μια εικοσαετία ανταγωνισμών που κορυφώνεται το 1821 με την εξουδετέρωση μέσα από το μαρτύριο των ηγετών της ελληνικής κοινωνίας της Κύπρου. Η απόληξη όμως του αγώνα αυτού, που πέρασε στη συλλογική συνείδηση των Κυπρίων των μεταγενέστερων γενιών με το έπος του Βασίλη Μιχαηλίδη, δεν αποτέλεσε οριστικό ανασταλτικό παράγοντα για τις μετεξελίξεις της κυπριακής ιστορίας. Η πορεία της ανάκαμψης, που είχε αρχίσει ήδη την εποχή των θεομηνιών, παρά το τραγικό διάλειμμα των ετών της επανάστασης, συνεχίζεται και επιτείνεται στην κυπριακή κοινωνία του 19ου αιώνα.

Από τη δεκαετία του 1830 και μετέπειτα, στα τελευταία 50 χρόνια της Τουρκοκρατίας, παρατηρείται έλλειψη εξωτερικών δραματικών περιστατικών στην κυπριακή ιστορία. Είναι μια περίοδος που αν ο ιστορικός της θέλει να γράψει την ιστορία της με μόνα τα δεδομένα των δραματικών εκρήξεων, των μεγάλων αντιπαραθέσεων, όλων εκείνων των γεγονότων που συνθέτουν την πολιτική και διπλωματική ιστορία, θα έχει αρκετή δυσκολία να γεμίσει της σελίδες του. Όμως παρά την επιφανειακή αυτή ιστορική νηνεμία, πρόκειται στην ουσία για μια εποχή βαρυσήμαντη, γιατί στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που αρχίζουν το 1808, συνεχίζονται σε νέα βάση το 1839 και κορυφώνονται το 1856, γίνεται δυνατή η συνέχιση του ανορθωτικού έργου στην κυπριακή κοινωνία, ανορθωτικού έργου το οποίο κατοπτρίζεται σ' όλες τις πλευρές του συλλογικού βίου του κυπριακού λαού. Η ανάκαμψη της περιόδου αυτής δεν μπορούσε να ήταν αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων που επαγγέλλονταν κάθε τόσο οι Οθωμανοί σουλτάνοι και οι οποίες ποτέ δεν μπόρεσαν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά. Όμως, ακριβώς λόγω της γενικότερης παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που την εξανάγκασε να δεχτεί τις πιέσεις των ευρωπαϊκών δυνάμεων για την εισαγωγή μεταρρυθμίσεων, δημιουργήθηκαν εκείνες οι προϋποθέσεις, που επέτρεψαν την εσωτερική ανασυγκρότηση του κυπριακού ελληνισμού μετά την εποχή των θεομηνιών και τις τραγωδίες της επαναστατικής δεκαετίας.

Το σημαντικότερο, ίσως, στοιχείο της ανάκαμψης ήταν η δημογραφική πρόοδος του ελληνισμού στην Κύπρο. Όπως φαίνεται από την πρώτη αγγλική απογραφή του 1881, στο τέλος ακριβώς

της περιόδου, κατά την εποχή αυτή οριστικοποιούνται οι πληθυσμιακές αναλογίες με συντριπτική την πλειοψηφία του ελληνικού στοιχείου στην Κύπρο. Η ιστορική δημογραφία της περιόδου μας έχει δώσει συγκεντρωμένες τις σχετικές μαρτυρίες που τεκμηριώνουν την ιστορική ανάκαμψη στο πληθυσμιακό επίπεδο την εποχή αυτή. Συγχρόνως, τα αμέσως μετεπαναστατικά χρόνια, τα χρόνια του Αρχιεπισκόπου Παναρέτου, συνιστούν εποχή αναδιοργάνωσης της κοινωνικής ζωής και της παιδείας. Όλη η περίοδος 1830-1878 αποτελεί συνεχή αγώνα για την ανασύνταξη της παιδείας.

Παράλληλα προχωρεί η αναδιοργάνωση και ανασύνταξη της οικονομικής ζωής, δηλαδή, η επαναδραστηριοποίηση του εμπορίου στις παραλιακές πόλεις της Κύπρου. Οι επιπτώσεις που είχε η δραστηριότητα αυτή στους κοινωνικούς μετασχηματισμούς, οδήγησαν στις απαρχές της εμφάνισης ορισμένων αστικών στοιχείων στην κοινωνική δομή του τόπου. Ήταν ακριβώς αυτού του είδους οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις, οι οποίες αποτέλεσαν και τις βάσεις για της εμφάνιση των πρώτων πολιτικών αγώνων και την έκφραση των πρώτων εθνικών αιτημάτων του κυπριακού ελλητισμού. Για τους λόγους αυτούς η συστηματικότερη μελέτη της εμπορικής δραστηριότητας στην τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας και των κοινωνικών της προεκτάσεων αποτελεί μια από τις αναγκαίες προτεραιότητες της έρευνας. Η μελέτη μπορεί ν' αρχίσει με τις εκδόσεις των πηγών, όπως είναι η έκδοση των προξενικών εγγράφων του 19ου αιώνα, την αξιοποίηση σποραδικών παλαιότερων εργασιών και των πολλών στοιχείων που θησαυρίστηκαν στο περιοδικό *Κυπριακά Χρονικά* (1922-1937). Μετά τη συναγωγή του υλικού αυτού απαιτείται να προχωρήσουμε σε εξειδικευμένη μελέτη των φαινομένων της εμπορικής δραστηριότητας του 19ου αιώνα, από τη σκοπιά της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας.

Οι τελευταίοι δύο παράγοντες της κοινωνικής και ιστορικής ανάκαμψης της τελευταίας 50χονταετίας της Τουρκοκρατίας στο χώρο της παιδείας και στο χώρο του εμπορίου, μας οδηγούν και στην επισήμανση μιας άλλης διάστασης της συλλογικής ζωής της Κύπρου στην περίοδο αυτή. Με την προσπάθεια για την παιδεία και με την προσπάθεια στο χώρο της οικονομικής δραστηριότητας ο ελλητισμός της Κύπρου ξανοίγεται προς της ευρύτερη ελληνική κοινωνία της ανατολικής Μεσογείου. Με τους άξονες της πολιτισμικής δραστηριότητας και της οικονομικής ζωής η ελληνική κοινωνία της Κύπρου συνάπτεται με την ελληνική κοινωνία της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου, που στην περίοδο αυτή λόγω της μεγάλης ακμής των παροικιών, αποτελεί έναν από τους κυριαρχικούς συντελεστές στη γενικότερη ροή της ελληνικής ιστορίας. Από τη σκοπιά των προσπαθειών για την παιδεία και από τη σκοπιά των εμπορικών ανταλλαγών, μπορούν να διερευνηθούν οι σχέσεις και η θέση της Κύπρου στην ευρύτερη ελληνική κοινωνία της ανατολικής Μεσογείου και να μελετηθούν οι επιπτώσεις του παροικιακού φαινομένου στην τοπική κοινωνία.

Αυτό που μπορούμε να συγκρατήσουμε για τους δικούς μας σκοπούς είναι οι επιπτώσεις των σχέσεων αυτών μέσω της παιδείας και μέσω του εμπορίου στην ενίσχυση του ελλητισμού της Κύπρου από τα μεγάλα κέντρα του αλύτρωτου ελλητισμού και του ελλητισμού της διασποράς του 19ου αιώνα. Χορηγίες για την παιδεία, συστηματικές εμπορικές ανταλλαγές με τα μεγάλα κέντρα του ελλητισμού της περιοχής, με την Κωνσταντινούπολη, ιδιαίτερα με τη Σμύρνη, με τις πόλεις της Αιγύπτου και με την Τεργέστη, ενισχύουν την παιδεία και αναθερμαίνουν την οικονομία. Όταν οι αλυτρωτικοί στόχοι του ελλητισμού τον 19ον αιώνα μπαίνουν σε συστηματικότερες βάσεις με τη δημιουργία συλλόγων για την προώθηση της παιδείας των αλυτρώτων, την αποστολή δασκάλων και

εκπαιδευτικού υλικού προς τις κοινωνίες της ελληνικής περιφέρειας, η Κύπρος γνωρίζει τις άμεσες επιπτώσεις των πρωτοβουλιών αυτών. Κατ' επανάληψη ανιχνεύουμε στις ιστορικές πηγές τους τρόπους με τους οποίους ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος της Κωνσταντινούπολης, για παράδειγμα, ενίσχυσε τις εκπαιδευτικές προσπάθειες του κυπριακού ελλητισμού. Οι εμπορικές σχέσεις με τις παροικίες της Αιγύπτου και της Τεργέστης ενισχύουν τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις, που πηγάζουν από την εμπορική δραστηριότητα. Στην ίδια περίοδο, με αυξανόμενη πυκνότητα προϊόντος του 19ου αιώνα έρχεται και η παρέμβαση του ελληνικού κράτους. Η παρέμβαση αυτή παρατηρείται τόσο στο χώρο της παιδείας, αλλά παίρνει και τη μορφή της χορήγησης της ελληνικής υπηκοότητας και της προστασίας των Ελλήνων υπηκόων που συνεπάγεται η ιθαγένεια.

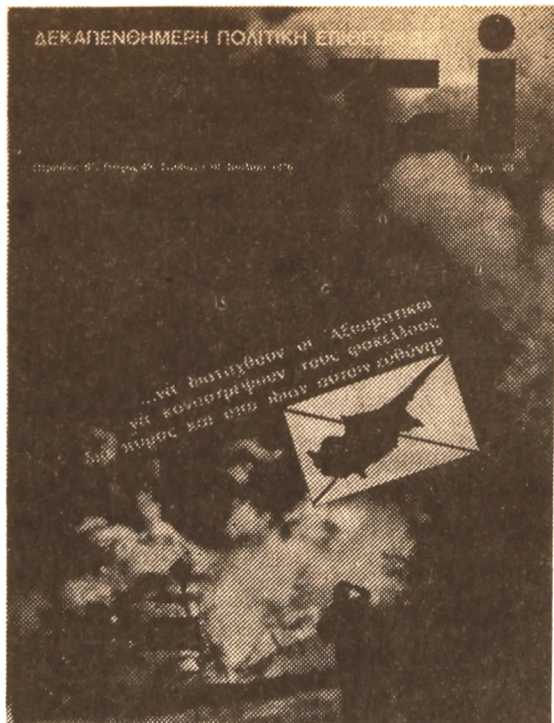
Το ιστορικό αποτέλεσμα που μπορούμε να συγκρατήσουμε από τις διαπιστώσεις αυτές, είναι η ενίσχυση και η τελική επίτευξη της επιβίωσης του ελλητισμού, που είχε δοκιμασθεί δεινά τους προηγούμενους αιώνες. Στον αιώνα των θεομηνιών μέσα από το πρίσμα του Αρχιμανδρίτη Κυπριανού, παρά την πίστη του στα πεπρωμένα της Κύπρου, στέκεται πολλές φορές ο αναγνώστης και αναρωτιέται μήπως οδηγούμαστε προς το τέλος του κυπριακού ελλητισμού. Όμως οι διαδικασίες, που μόλις τώρα περιγράψαμε, είχαν ως αποτέλεσμα την τελική διασφάλιση της επιβίωσης του κυπριακού ελλητισμού στην πανάρχαιά του κοιτίδα. Έτσι, όταν το 1878 στα πλαίσια μιας άλλης κρίσης του Ανατολικού ζητήματος, που εγκαινιάζει ουσιαστικά και της αρχή του τέλους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο κυπριακός ελλητισμός περνά στην κυριαρχία του βρετανικού ιμπεριαλισμού, έχει εξασφαλισθεί η εθνική του επιβίωση. Ο κυπριακός ελλητισμός, αρχαίος στις δομές του, πρωτόγονος ακόμα στην κοινωνική του ζωή, όπως το βλέπουμε από τα βιβλία των πρώτων Άγγλων επισκεπτών της Κύπρου, είναι εν τούτοις ως εθνική ομάδα, ακμαίο στοιχείο που περνά στην κυριαρχία της βρετανικής αυτοκρατορίας και έρχεται για πρώτη φορά σε συστηματική επαφή με τον πολιτισμό της Δύσης.

Πάνω σ' αυτές τις αντικειμενικές βάσεις των κοινωνικών μετασχηματισμών, που βρίσκονται στις πρώτες τους αφετηρίες, και της εθνικής επιβίωσης, που εξασφαλίστηκε με τόσες δοκιμασίες και με τόσες σιωπηρές και παρατεταμένες προσπάθειες, οικοδομήθηκαν οι εθνικοί και πολιτικοί αγώνες, που αποτελούν τον εσωτερικό ρυθμό της κυπριακής ιστορίας του 20ου αιώνα.

Νομίζω ότι από την προοπτική αυτή της προσπάθειας ανασυγκρότησης των συντελεστών της επιβίωσης του κυπριακού ελλητισμού η περίοδος που προδιαγράψαμε μέσα στα χρονολογικά πλαίσια 1718-1878, διαθέτει εσωτερική ενότητα: την εσωτερική ενότητα, που εκφράστηκε στο επίπεδο του συλλογικού πεπρωμένου από την επιβίωση του ελλητισμού. Για το λόγο αυτό πιστεύω ότι έχει ιδιαίτερη σημασία η ενασχόληση με την ιστορία της περιόδου αυτής. Σε μια φάση, μάλιστα, που η Κύπρος αντιμετωπίζει έντονο το πρόβλημα της εθνικής επιβίωσης του τοπικού ελλητισμού στην πανάρχαιά του αυτή εστία, η ιστορική γνώση, η ενασχόληση με τα συλλογικά πεπρωμένα του παρελθόντος μας αποβαίνει όχι μόνο αφετηρία προβληματισμών, αλλά και πηγή εγκαρδιώσης και παρηγορίας με τη διαπίστωση της ευόδωσης των προσπαθειών του κυπριακού ελλητισμού σε μια άλλη εποχή δοκιμασιών και σκληρών αγώνων.

★ Το κείμενο αυτό προέρχεται από απομαγνητοφώνηση προφορικής εισήγησης στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο του Δήμου Λευκωσίας στις 28 Ιανουαρίου 1982. Στη δημοσιευμένη μορφή δεν έγιναν παρά όσες παρεμβάσεις κρίθηκαν απόλυτα αναγκαίες για τη μεταφορά του προφορικού λόγου σε γραπτό και προστέθηκε ενδεικτική τελείως βιβλιογραφική τεκμηρίωση.

Αφιερώματα Περιοδικών στην Κύπρο

Για τη σύνταξη του καταλόγου (αφιερωματικά τεύχη περιοδικών στην Κύπρο) πολύτιμο βοήθημα στάθηκε το βιβλίο της Μάρθας Καρπόζηλου: Αφιερώματα Περιοδικών, συμβολή στην καταγραφή τους (1880 - 1908), Ε.Λ.Ι.Α. Αθήνα 1982, όπου αναφέρονταν 23 αφιερώματα περιοδικών. Η παραπέρα έρευνα τα ανέβασε στα 49. Η έρευνα δεν ολοκληρώθηκε ακόμα. Εδώ καταλογραφούνται τα αφιερώματα με γενική αναφορά στην Κύπρο (πολιτιστική δημιουργία, αγώνες του κυπριακού λαού, κυπριακό πρόβλημα). Υπάρχουν και άλλα αφιερώματα που αναφέρονται σε επιμέρους θέματα της Κύπρου ή για προσωπικότητες της (στην λογοτεχνική δημιουργία ή την πολιτική).

Είναι φανερό ότι τα αφιερώματα των περιοδικών για την Κύπρο κυκλοφορούν κυρίως τις περιόδους όξυνσης του Κυπριακού και των αγώνων του λαού της μεγαλονή-

σου. Η πλειοψηφία των αφιερωμάτων εκδόθηκε κυρίως κατά τη διάρκεια των πιο κάτω περιόδων:

- α. '55 - '59 (εθνικοαπελευθερωτικός - ανταποικιακός αγώνας για αυτοδιάθεση, ένωση).
- β. '63 - '66 (ταραχές στην Κύπρο, αναθέρμανση του αιτήματος της αυτοδιάθεσης, τουρκικοί αεροπορικοί βομβαρδισμοί).
- γ. 1974 - σήμερα (πραξικόπημα, εισβολή, κατοχή και επιπτώσεις).

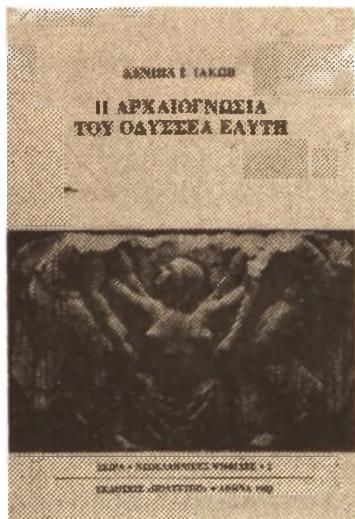
Πάντως δεν αφιερώθηκαν σε άλλο τόπο, πρόσωπο ή θέμα, τόσα τεύχη ελληνικών περιοδικών. Η Κύπρος κρατά εδώ την πρωτοκαθεδρία. Κι αυτό είναι ενδεικτικό του ενδιαφέροντος και των επιπτώσεων που προκαλεί η Κύπρος και το Κυπριακό πρόβλημα σ' όλο τον Ελληνισμό.

Σ.Π.

1. Ελληνική Δημιουργία,	αρ.	36,	1949	29. Ελλάδα, Κύπρος, Τουρισμός,	αρ.	56-57,	1975
2. Ελληνική Δημιουργία,	αρ.	43,	1949	30. Τομές,	αρ.	3,	1975
3. Πνευματική Ζωή,	αρ.	19,	1953	31. Δελτίον Πληροφοριών (Επιτροπή			
4. Νέα Εστία,	αρ.	659,	1954	Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων),	αρ.	4,	1975
5. Αλκυονίδες,	αρ.	20,	1955	32. Ελληνοβελγική Επιθεώρησης,	αρ.	7-8,	1974
6. Κυπριακά Γράμματα,	αρ.	247-252,	1956	33. Ελληνοβελγική Επιθεώρησης,	αρ.	9-11,	1975
7. Κρίκος,	αρ.	103-104,	1959	34. Τετράδιο,	αρ.	10,	1975
8. Περιοδικό Ελληνίδων Β. Ελλάδος,	αρ.	45,	1959	35. ANTI	αρ.	49,	1976
9. Αριστοτέλης,	αρ.	47,	1964	36. Οικονομικός Ταχυδρόμος			1976
10. Ελληνικά θέματα,	αρ.	103,	1964	37. Τομές,	αρ.	46,	1979
11. ΑΝΕΡΑΝ,	αρ.	6,	1964	38. Ευθύνη,	αρ.	93,	1979
12. The Charioteer,	αρ.	7-8,	1965	39. Ο Μέτοικος, χρ. Ιος, τχ. 2, Ιούλιος			
13. Η ζωή του Παιδιού,	αρ.	432-433,	1965	1980, Μόντρεαλ Καναδάς			
14. Ελληνική Ανεξαρτησία (L' Independance Hellenique),	τχ. Δεκεμβρίου		1965	40. Τετράδια, πολιτικού διαλόγου, έρευνας και κριτικής,	αρ.	1,	1980
15. Δωδεκάτη Ώρα,	αρ.	9,	1966	41. Τετράδια, πολιτικού διαλόγου, έρευνας και κριτικής,	αρ.	5,	1982
16. Αρχιτεκτονική,	αρ.	55,	1966	42. Τριφυλιακή Εστία,	αρ.	46,	1982
17. Σμύρνα,	αρ.	9,	1969	43. Ελληνοσουηδικά,	αρ.	2,	1982
18. Σμύρνα,	αρ.	46-48,	1972	44. Σοσιαλιστική Πράξη, περιοδική έκδοση της Ν.Ε. ΠΑΣΟΚ στην Ιταλία. (Χωρίς χρονό και τόπο έκδοσης. Στο εξώφυλλο: Για το Κυπριακό ζήτημα.)			
19. Ελληνικός Κόσμος,	αρ.	37,	1974	45. AGORA (εκτός σειράς),			1983
20. Αιολικά Γράμματα,	αρ.	22,	1974	46. Δημοκρατική πορεία,	αρ.	9,	1983
21. Νέα Εποχή,	αρ.	107-108,	1974	47. Foreign Litterature (στην κινεζική),	αρ.	1,	1983
22. Φύση και Ζωή,	αρ.	16,	1974	48. ANTI,	αρ.	236,	1983
23. Βωμοί,	αρ.	21,	1974	49. ANTI,	αρ.	237,	1983
24. ΑΝΕΡΑΝ,	αρ.	5,	1974				
25. Ελλάδα, Κύπρος, Τουρισμός,	αρ.	53-54,	1974				
26. ANTI,	αρ.	18,	1975				
27. ANTI,	αρ.	23,	1975				
28. Ελλάδα, Κύπρος, Τουρισμός,	αρ.	55,	1975				

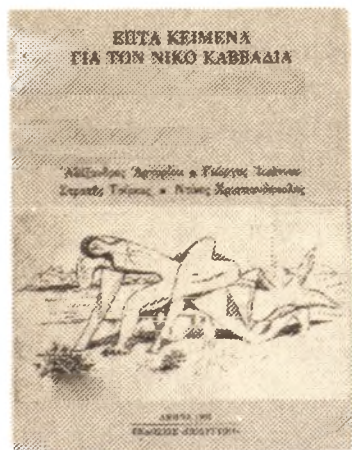
εκδοτική προσφορά

Δανιήλ Ι. Ιακώβ
Η αρχαιογνωσία
του Οδυσσέα Ελύτη
 σελ. 112, δρχ. 150

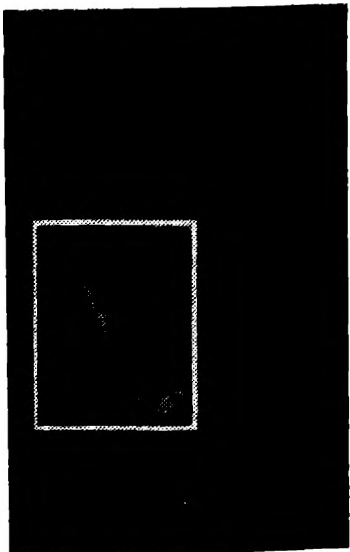
Μια ενδιαφέρουσα μελέτη για τις πηγές αρχαιογνωσίας του Οδυσσέα Ελύτη. Τεκμηριωμένη προσέγγιση του ποιητικού έργου, μέσα από την καταγραφή των αντλήσεων του από τα αρχαία ελληνικά κείμενα.

Επτά κείμενα για τον ΝΙΚΟ ΚΑΒΒΑΔΙΑ
 Γράφουν οι
Αλέξανδρος Αργυρίου,
Γιώργος Ιωάννου,
Στρατής Τσίρκας, Ντ.
Χριστιανόπουλος.
 σελ. 80 δρχ. 120

Αφηγήσεις και μελετήματα—συμβολές στη γνωριμία του ποιητή των μακρινών οριζώντων. Στην ίδια σειρά —«Νεοελληνικές ψηφίδες»— κυκλοφορούν προσεχώς επιτομές με δοκίμια για τον Οδ. Ελύτη, τον Γ. Σεφέρη, τον Γ. Ρίτσο, την Κυπριακή Λογοτεχνία.

Πιέτρο Ινγκράο
Η κρίση και ο τρίτος
δρόμος
 σελ. 175 δρχ. 280

Μια ανάλυση για τις προοπτικές και τη φιλοσοφία του τρίτου δρόμου προς το σοσιαλισμό, την κρίση του μαρξισμού και της αριστεράς και τα προβλήματα του μεσογειακού εργατικού κινήματος.

Νίκου Πουланτζά
Για τον
Γκράμσι—Μεταξύ
Σάρτρ και Αλτουσέρ
 σελ. 158 δρχ. 250

Το τελευταίο βιβλίο του Νίκου Πουλαντζά που συνοψίζει τις αναζητήσεις του για τη σύγχρονη φιλοσοφία τη θεωρία του κράτους, την κρίση των πολιτικών κομμάτων.

Στην ίδια σειρά —«Σύγχρονη Πολιτική Σκέψη»— κυκλοφορούν προσεχώς:
 ● Ραλφ Μίλιμπαντ, Το κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία
 ● Λουί Αλτουσέρ, Αυτοκριτική
 ● Ανιές Χέλλερ, Ριζοσπαστική Φιλοσοφία
 ● Λουπορίνι, Μπαλιμπάρ, Τόζελ Η κριτική της πολιτικής στον Μαρξ

Γιάννη Ιωάννου
Η Άλλη Επταετία
 σελ. 256 δρχ. 400

Γιάννη Ιωάννου
Ο Τρίτος Δρόμος
 σελ. 224 δρχ. 400

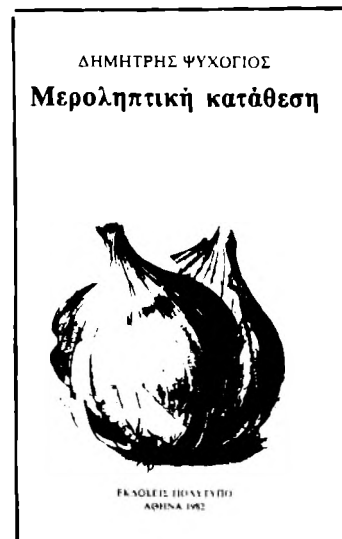
Δυο λευκώματα με καυστικά σχόλια-σκίτσα για την μεταπολιτευτική Ελλάδα από το 1974 ως το 1982

Πέτρου Μαρτινίδη
Συνηγορία της
Παραλογοτεχνίας
 σελ. 240 δρχ. 350

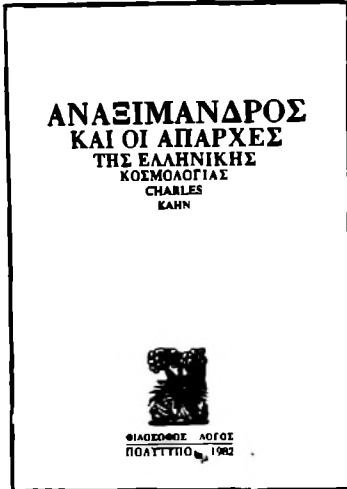
Τεκμηριωμένη ανάλυση για τον κόσμο του αστυνομικού και κατασκοπευτικού μυθιστορήματος, των κόμικς και της επιστημονικής φαντασίας.

Δημήτρη Ψυχογιού
Μεροληπτική κατάθεση
 σελ. 112 δρχ. 180

Οδοιπορικό των προσδοκιών και απογοητεύσεων της μεταπολιτευτικής περιόδου.

CHARLES KAHN
Ο Αναξιμανδρος και οι
απαρχές της ελληνικής
κοσμολογίας
 σελ. 384 δρχ. 480

Το πρώτο βιβλίο μιας σειράς που παρουσιάζει το φιλοσοφικό λόγο των Ελλήνων, από τους προσωκρατικούς ως τους νεοπλατωνικούς. Τα αρχαία κείμενα, με παράλληλη υπεύθυνη μετάφραση, σχόλια και εισαγωγές σε επιμελημένη και χρηστική έκδοση.

Κυκλοφορούν σε λίγο καιρό εκδόσεις για τον Πρόκλο, τον Ηράκλειτο, τον Διονύσιο Αρεοπαγίτη, τον Επίκουρο.

ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΑΘΗΝΑ: εκδόσεις «ΝΕΦΕΛΗ» Μαυρομιχάλη 9, Τηλ. 36.07.744 — 36.39.962

Διαφημιστική βία

Επιτέλους ένα νομοσχέδιο για την «καταστολή» της διαφημιστικής βίας. Το σχέδιο νόμου που ετοίμασε το υπουργείο Εμπορίου δείχνει —αν μη τι άλλο— την πρόθεσή του να υπερασπιστεί τον καταναλωτή. Μια προσπάθεια —για πρώτη φορά— να φρεναριστεί η διαφημιστική ασυδοσία και η ανεξέλεγκτη «πληροφόρηση», που παρέχεται με τους πιο σύγχρονους κανόνες μάρκετινγκ. Θα απαλλαγούμε πλέον από τους μαγικούς κόσμους του ενός ή του άλλου τσιγάρου, καθώς και από τις ονειρεμένες νύχτες, που μας προσφέρει κάποιο ποτό. Η απαγόρευση διαφήμισης καπνού, τσιγάρων, ειδών καπνιστού και αλκοολούχων ποτών άνω των 30 βαθμών θα ισχύσει παντού, πλην του ημερησίου ή περιοδικού Τύπου· γιατί άραγε; Θα ήταν μια καλή ευκαιρία, μια και δεν μπορούμε να απαλλαγούμε από τη χρήση τους, τουλάχιστον να απαλλαγούμε από την κατάχρηση της προβολής τους. Αλλά και στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, θα υπάρξουν περιορισμοί του οπτικού βομβαρδισμού μας, καθώς η περιγραφική —εικονιστική παρουσίασή τους δεν θα αφήνει περιθώρια για την κυριαρχία του σλόγκαν, που ήταν, ως τώρα, ο διαφημιστικός κράχτης.

Ειδική επιτροπή ελέγχου των διαφημίσεων θα συσταθεί με σκοπό να γνωμοδοτεί τόσο για τις παραπλανητικές, όσο και για τις αθέμιτες διαφημίσεις. Ο καθορισμός των όρων παραπλανητικό και αθέμιτο —αν και ήδη έχει γίνει προσπάθεια αποσαφήνισης— είναι και δυσχερές και ευπαθές· η πολλαπλότητα ερμηνειών είναι ενδεχόμενη και η περιπλοκή του ζητήματος πιθανή. Καλό, λοιπόν, θα είναι να βαθύνει ο προβληματισμός, ο σχετικός μ' αυτό το θέμα, έτσι ώστε να προβλεφθεί η διαφημιστική «ευρηματικότητα», που θα προκύψει ως αποτέλεσμα των περιορισμών. Όπως, για παράδειγμα, θα μπορούσε να περιοριστεί —έως εξαφανιστεί— η «στιχοποιητική» και «μουσική» ευκολία ορισμένων σλόγκαν, που συχνά μετατρέπονται σε φράσεις -κλισέ στον καθημερινό λόγο μικρών και μεγάλων («οι δύσκολες...», ...μι... δραχμή, κτλ.) και μουσικά μοτίβα σε παιδικά πάρτι. Γιατί η εύπλαστη ύλη, η άγραφη πλάκα των παιδιών είναι ο «καλύτερος» δέκτης διαφημίσεων, που καταχωρούνται, και δια/παρα-μορφώνουν το γλωσσικό τους αίσθημα, τις αισθητικές τους επιλογές, τη νοοτροπία τους, τον ψυχισμό τους. Άλλωστε, τα παιδιά είναι οι σημαντικότεροι (ποσοτικά και μέσω των γονιών τους) καταναλωτές διαφημιζόμενων προϊόντων. Έτσι, η ολοσχερής απαγόρευση διαφήμι-

σης παιδικών παιχνιδιών είναι μια πράξη που αξίζει κάθε έπαινο. Αλλά και η διεύρυνση αυτής της απόφασης με τους περιορισμούς διαφήμισης προϊόντων που απευθύνονται κατ' αποκλειστικότητα ή και εν μέρει σε παιδιά είναι η σημαντικότερη προσφορά του νέου νόμου, που κυριολεκτικά διακατέχεται από την παιδαγωγική ανησυχία, που κάθε σκεπτόμενος άνθρωπος θα έπρεπε να έχει για τη βλάβη που προκαλεί η διαφήμιση, ιδιαίτερα μάλιστα στα μικρά παιδιά. Βέβαια, τα παιδιά εγγράφουν τα πάντα και η διαπαιδαγώγησή τους περνά αναγκαστικά απ' το γνωστικό κανάλι των γονέων τους και τα πρώτα χρόνια της ζωής τους —τόσο καθοριστικά για τον υπόλοιπο βίο τους— ανήκουν σχεδόν αποκλειστικά στην οικογένεια, και συσχετίζονται υποχρεωτικά από το βαθμό συνειδητοποίησης των ενηλίκων που τα περιβάλλουν.

Ίσως, θα έπρεπε να προγραμματιστούν, παράλληλα, κρατικές ενημερωτικές εκπομπές, που να πληροφορούν έγκυρα για τα καταναλωτικά είδη που προσφέρονται στην αγορά, με τρόπο διερευνητικό, ευχάριστο και αποκαλυπτικό —όταν χρειάζεται— έτσι που να συστηματοποιηθεί η γνώση των πολιτών για τις ιδιότητες των προϊόντων και να τους προσφερθεί η δυνατότητα να αυτενεργήσουν και να γίνουν οι ίδιοι ικανοί για ασφαλέστερες, και με κριτικό τρόπο, επιλογές.

Οι αντιδράσεις εμπορικών και βιομηχανικών φορέων, και οι πιέσεις που ασκούνται στο Υπουργείο Εμπορίου, εντάσσονται σε μια γενικότερη αντίσταση που προβάλλεται από αυτούς τους κύκλους· επομένως, είναι και λογικά προβλέψιμες. Παρ' όλο που, σ' αυτή την περίπτωση, δίνεται σε εμπόρους και βιομηχάνους η ευκαιρία να μειώσουν το κόστος των προϊόντων τους σε συσχετισμό με τη μείωση της διαφήμισης και να ανοίξουν ένα νέο δρόμο στην προσέγγισή τους με το καταναλωτικό κοινό.

Οι βασικές επιλογές του «αντι-διαφημιστικού» νόμου και σημαντικές είναι και αναδεικνύουν μία νέα αντιμετώπιση του πολίτη - καταναλωτή. Αξίζει να συστηματοποιηθούν και αποσαφηνιστούν περισσότερο και να μην έχουν την τύχη άλλων νομοσχεδίων που στην πορεία συζητήσεων και διαπραγματεύσεων αποπρωχέονταν. Αντίθετα, είναι η κατάλληλη στιγμή, μέσα στην «εφ' όλης της ύλης» υποβάθμιση της ζωής μας και μέσα στη δυσχερή οικονομική συγκυρία, να δοθεί μια ανάσα αισιοδοξίας από την ορθολογικότερη αντιμετώπιση των καθημερινών προβλημάτων, αλλά και τη θεσμοποίηση ενός νέου ήθους.

Υπέρ Λουκιανού...

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Λουκιανός Κηλαϊδόνης έκλεψε

την (καλοκαιρινή) παράσταση με το «μπητς-πάρτι» της Βουλιαγμένης. Δεν πρόκειται μόνον για την θαυμάσια αρχική ιδέα (λέτε να βρει μιμητές;) αλλά και για το πρωτόγνωρο κλίμα διασκέδασης και ερωτισμού που επικράτησε. Σαν το πολιτιστικό γεγονός του καλοκαιριού, η πρωτότυπη συναυλία προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις και κριτικές, που φιλοξενήθηκαν από μερίδα του Τύπου ή αποτέλεσαν το αντικείμενο των μεταμεσονύχτιων θερινών συζητήσεων.

Άλλοι στάθηκαν στο οικονομικό μέρος, πολλαπλασιάζοντας την τιμή των εισιτηρίων με τα κεφάλια (των θεατών) και βγάζοντας τα «υπερ-κέρδη» του Λουκιανού, που ενώ τον είχαμε συνηθίσει τόσα χρόνια σαν «φτωχό και μόνο καουμπό», κέρδισε ένα βράδυ ξαφνικά κάποια λεφτά στο πόκερ ενός... σαλόνι. Και βέβαια εκτός από το χρήμα, εμίσησαν

και... τη δόξα. Γιατί ο μέχρι πρότινος «περιθωριακός» Λουκιανός, κινδυνεύει να χαλάσει την πιάτσα, των λίγων ακριβοπληρωμένων αλλά υπό πολλών χειροκροτούμενων.

Άλλοι πάλι, όπως για παράδειγμα η «Αυριανή» δεν άντεξαν, μέσα στο συντηρητισμό τους, το κλίμα ενός —στα ελληνικά πάντα μέτρα— «Γούντστοκ». Και δεν θα ήταν υπερβολή, αν κοντά σ' αυτούς, προσθέταμε και τη δυσθυμία αυτών, που βλέπουν ότι η νεολαία δεν συντάσσεται πλέον με πάθος στη θέση του θεατή πο-

λιτικών συναυλιών, αλλά χορεύει ή ερωτροπεί μαζικά στα μπητς πάρτι ενός «απολίτικου» (που επί πλέον δεν ανήκει και στο κόμμα).

Υπάρχουν τέλος και όσοι εξαιτίας των πραγματικών αδυναμιών της διοργάνωσης ή λόγω της πολυκοσμίας «δεν τη βρήκαν», παρ' ότι τους αρέσουν τα τραγούδια του Λουκιανού και είχαν έρθει επί τούτου. Αυτοί οι τελευταίοι θα έπρεπε απλώς, όταν φύγαν οι πολλοί ή οι «ξενέρωτοι», να κάτσουν και να τη «βρουν»...

Και το όνομα αυτού Μαλβόλιο...

«Μια φορά κι έναν καιρό ήταν μια χώρα όπου οι κάτοικοί της αγαπούσαν το τραγούδι, το χορό, το ξεφάντωμα και έτσι ζούσαν γελώντας και διασκεδάζοντας, αγαπώντας ο ένας τον άλλο και ευτυχισμένοι. Όσπου ξαφνικά εμφανίστηκε ο Μαλβόλιο —έτσι έλεγαν τον ηγέτη— που δεν αγαπούσε ούτε το τραγούδι, ούτε το χορό, ούτε τον έρωτα και που αποφάσισε να απαγορεύσει τη διασκέδαση, τη χαρά, την ευτυχία τους. Τότε οι κάτοικοι αντιστάθηκαν: άρχισαν να διαμαρτύρονται και συσπειρώθηκαν στην προσπάθειά τους να ξαναγίνουν ευτυχισμένοι. Μια γυναίκα, μάλιστα, ήταν αυτή που ηγήθηκε της «συνωμοσίας» και είπε στον Μαλβόλιο: Καλά ήσουν ως τώρα στο μνημείο σου, ήσουν ένα ωραίο άγαλμα εκεί πρέπει να ξαναγυρίσεις».

Μ' αυτά, περίπου, τα λόγια ο Πολωνός σκηνοθέτης Καζιμίρ

Μπράουν επεξήγησε τη δική του εκδοχή για τη «Δωδεκάτη Νύχτα» του Σαίξπηρ, που θα παρουσιαστεί για τρεις μέρες στην Αθήνα, 3, 4 και 5 Αυγούστου, 9.30 το βράδυ, στο θέατρο «Αβέρωφ», Λ. Κατσώνη 28-30 στα πλαίσια της «Διεθνούς Θεατρικής Συνάντησης '83», που οργανώνεται από τη «Θεατρική Συντεχνία». Ο Κ. Μπράουν, σκηνοθέτης και διευθυντής του «Σύγχρονου Θεάτρου του Βρότσαβ» —Σπουτσέσι— επεξήγησε με τρόπο θαυμαστό την πολιτιστική σύζευξη της Πολωνίας με την Ελλάδα, μέσα από τους δρόμους της Ρώμης, της Αναγέννησης και της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας. Μίλησε για το ρόλο του θεάτρου στην Πολωνία σήμερα που, όπως είπε, κρατά υψηλό το φρόνημα των ανθρώπων, την πίστη στην ελευθερία, και την ηθική ακεραιότητα και παλεύει, χωρίς συμβιβασμούς,

για την στήριξη του ανθρώπου των καιρών μας, που ζει μέσα σε ιδιάζουσες πολιτικές και πολιτιστικές πιέσεις.

Το Θέατρο, έτσι όπως το αντιλαμβάνονται οι Πολωνοί, είναι ένα θέατρο ποιητικό. Ποιητικό, όμως, όχι με τη σημασία ή την αναφορά στις λέξεις, αλλά σ' αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ποιητική μεταφορά ή αλληγορία. Είναι οι συνθήκες της ζωής των Πολωνών που τους έχουν οδηγήσει, από παλιά, στην καλλιέργεια μιας μορφής συμβολικού ποιητικού λόγου στο θέατρο και όχι στη δημιουργία κοινωνικού ή πολιτικού θεάτρου. Όλα όσα έχουν να πουν οι Πολωνοί θεατρικά τα λένε με παρομοιώσεις, μεταφορές, παραβολές, αλληγορίες. Και προσπαθούν, ανεξάρτητα απ' το αν θεατροποιούν ένα σύγχρονο κείμενο ή ανεβάζουν ένα κλασικό έργο, να κά-

νουν το έργο αυτό σημερινό, μιλώντας τη γλώσσα των νέων, χρησιμοποιώντας τη δική τους ψυχική φόρτιση και ασκώντας έτσι, μια νέα μορφή επικοινωνίας ηθοποιού-θεατή.

Κύριο αίτημα γι' αυτούς παραμένει να εκφράσουν το ουσιώδες εδώ και τώρα.

ΕΙΔΙΡΕΙΣ

● «Ο άνθρωπος που ζει στη σκόνη / μοιάζει με κοριό παγιδευμένο σ' ένα κύπελο / όλη τη μέρα σκαρφαλώνει γύρω γύρω / μα δεν ξεφεύγει ποτέ...» του Hans Shan, σε μετάφραση Μάκη Λαχανά απ' την περιοδική έκδοση σπαρμός, που ο ίδιος εκδίδει. Πάει καιρός που δεν είδαμε καινούριο τεύχος. Τι γίνεται, άραγε; Ανησυχούμε. Ας δώσει κάποιο σημείο ζωής, γιατί αλλιώς θα τηλεφωνήσουμε στο 72.90.789 να μάθουμε τι συμβαίνει...

● Κεντήματα από Υφαντά της Κρήτης. Μια πολύ όμορφη, όσο και φιλόπονη δουλειά της Ελένης Παλαιολόγου-Κλάδου, που προσπαθεί να διασώσει τα υπέροχα παλιά σχέδια από τα κρητικά υφαντά, δίνοντας συγχρόνως τον τρόπο της αναπαραγωγής τους σήμερα. Η λαϊκή δημιουργία που για αιώνες φρούρησε ο λαός και ιδιαίτερα το υφαντό που κληρονομήθηκε από μάνα σε κόρη, βρίσκει σήμερα έναν πιστό όσο και σύγχρονο τρόπο να επιβιώσει. Η ατομική πρωτοβουλία κι αυτή τη φορά έρχεται να αναπληρώσει το απαράδεκτο κενό της κρατικής μέριμνας, που όψιμα ενδιαφέρονται, αλλά σχεδόν πάντα αργά, για τη διάσωση, συγκέντρωση και αξιοποίηση του υλικού μέρους του λαϊκού μας πολιτισμού.

● Οι καιροί της άνοιξης: Είναι ο τίτλος του μεγάλου δίσκου που κυκλοφόρησε με μουσική του Δημήτρη Λέκκα σε ποιήματα του Γιώργου Σαραντάρη. Τραγουδάει η Ελένη Μαντέλου.

● «Κλίναμεν»: φυλλάδιο φιλίας και τέχνης, κυκλοφορεί εκτός εμπορίου. Έχουν συμπληρωθεί ήδη δύο σειρές από 12 τεύχη στην κάθε μια. Μια νέα χειρονομία, του «κλίναμεν» είναι η παρουσίαση της δεύτερης σειράς σε μια πρωτότυπη συσκευασία που

όσοι ενδιαφέρονται, θα μπορούν, να αποκτήσουν τηλεφωνώντας στο 77.97.553, και πληρώνοντας πια, μια και έτσι θα μπορούν να καλυφθούν κάποια έξοδα της και να χρηματοδοτηθεί η τρίτη σειρά. Ο εκδότης Δημοσθένης Αγραφιώτης, με τρόπο ιδιόμορφα διακριτικό για τα «καλλιτεχνικά» μας ήθη, έφτιαξε ήδη μια εκδοτική πραγματικότητα ποιητική - αισθητική - φιλική.

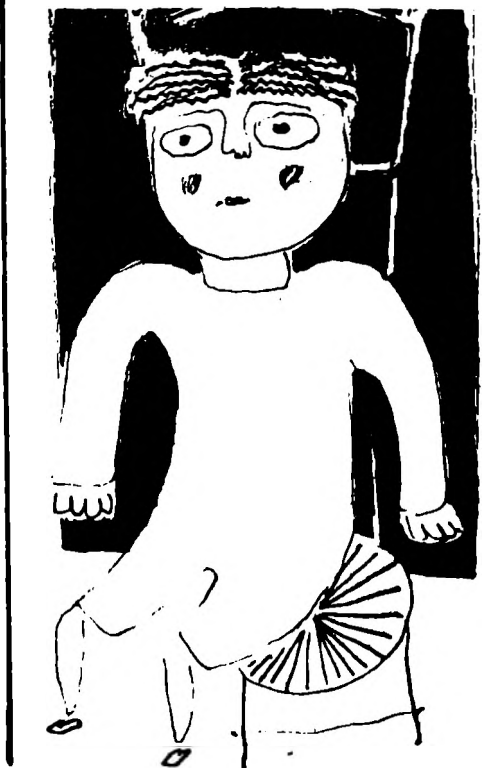
● Νέα παιδιά στο Παλιό Φάληρο, έφτιαξαν το δικό τους στέκι, ένα παλιό σπίτι στην οδό Αφροδίτης 44. Με τη μουσική τους, τα παιχνίδια τους, ένα μπαράκι και μια βιβλιοθήκη προσπαθούν να στήσουν μικρές ερασιτεχνικές καλλιτεχνικές ομάδες: χορός, φωτογραφία, λογοτεχνία, θέατρο. Κάθε βράδυ κάτι διαφορετικό, κάτι για να σπάσει η πλήξη, η μοναξιά, η πνευματική άπνοια, τα ναρκωτικά, τα UFO και η υποκουλτούρα.

● Το περιοδικό «Μνήμων», εκδίδεται από την Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού. Στον όγδοο τόμο περιλαμβάνονται μελέτες και άρθρα που καλύπτουν ένα αρκετά πλατύ φάσμα ιστορικών ενδιαφερόντων και θεωρήσεων. Μεθοδολογικά ζητήματα της παιδείας και της ιστορίας πραγματεύονται οι Κ. Θ. Δημαράς και Ε. Πρεβελάκης, για την οικονομία των βαλκανικών χωρών στον 15ο και 16ο αιώνα αναφέρεται ο Σπ. Ασδραχάς, για την κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης στα 1916-1917, γράφει ο Γ. Μουρέλος και ο Η. Fleischner αναπτύσσει τις σχέσεις Γερμανών και Ταγμάτων Ασφαλείας. Κι αυτά είναι μόνο τμήμα από τα πλούσια περιεχόμενα του τόμου που περιλαμβάνει, επίσης, τη βιβλιογραφία της Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού του 1977, που έχει αρχίσει η συστηματική καταγραφή της από το 1973. Μια δουλειά εξαιρετικά απαραίτητη και σε ευρύτερο κοινό με ιστορικά ενδιαφέροντα.

● Το δεκαπενθήμερο νομικό περιοδικό «Επιθεώρησις Εργατικού Δικαίου», αφιέρωσε ολόκληρο το τεύχος του Ιουλίου που μόλις κυκλοφόρησε, στην Κοινωνικοποίηση και την Απεργία. Αναλύουν και σχολιάζουν το νέο νόμο οι: Στ. Γαρδικας, Παν. Θεοδωρόπουλος, Θ. Θεοδώρου, Αλ. Καρακατσάνης, Γιαν. Ληξουριώτης, Δ. Σπανός, Γ. Τσατήρης, Λ. Ντάσιος, Αντ. Φλώρος.

● Προκηρύχθηκε ήδη ο διαγωνισμός συγγραφής

παιδικού βιβλίου με πρωτοβουλία του Συνδέσμου Ελληνίδων Επιστημόνων και η προθεσμία υποβολής των βιβλίων λήγει στις 30 Νοεμβρίου '83. Ένα μεγάλο πρωτότυπο παραμύθι με φιλειρηνικό περιεχόμενο, όχι πιο μεγάλο από 80 δακτυλογραφημένες σελίδες, οπωσδήποτε ανέκδοτο και αδημοσίευτο από τον Τύπο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, σταλμένο στο Σύνδεσμο Ελληνίδων Επιστημόνων, Βουλής 44α, με ψευδώνυμο απαραίτητως και το όνομα και τη διεύθυνση σε εσώκλειστο σφραγισμένο φάκελο. Μόλις βγουν τα αποτελέσματα, στις αρχές Ιανουαρίου '84, το βιβλίο που θα κριθεί σαν το καλύτερο θα εκδοθεί από το Σ.Ε.Ε. και θα εικονογραφηθεί από παιδιά. Για περισσότερες πληροφορίες: τηλ. 32.34.268.

Γιώργος Μαρκόπουλος:

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΥΠΗΜΕΝΗΣ

«Η ιστορία του ξένου και της λυπημένης, είναι η ιστορία δύο ανθρώπων που ο «βίος» τους υπήρξεν παράλληλος, αλλά που στην ουσία ποτέ δεν «συναντήθηκαν» παγιδευμένοι κάτω από το βαρύ πέλμα της μοναξιάς τους, φοβισμένοι κάτω από τις αόρατες μαχαιριές των παιδικών τους τραυμάτων, τραγικοί, κάτω από την αδυναμία του έρωτα και της αγάπης έτσι όπως λειτουργεί σήμερα, να τους ενώσει. Στην πορεία τους αυτή λοιπόν, προσπαθούν να ξαναγίνουν αθώοι. Τυφλοί, προσπαθούν να ξαναγυρίσουν στις πηγές που τους γέννησαν, ενώ στην ουσία δεν κάνουν τίποτα περισσότερο από το να προσπαθούν να «χωρέσουν» ο ένας στον άλλον, ζητώντας ο καθένας το δικό του αόρατο κομματάκι που κάποτε επιμονα στην ζωή του αρνήθηκαν. Έτσι, ένας χώρος από απωθημένες ταπεινώσεις γεννιέται. Μια καταστροφική δύναμη, όπου ο «ισχυρότερος», ή μάλλον ο πιο «αυτάρκης» βγαίνει στο τέλος φαινομενικά «νικητής», μιας και μέσα σε έναν κόσμο «θωράκων» και «πανοπλιών», δεν μπορεί κανείς να περιμένει τίποτα το διαφορετικό. Η λυπημένη θα παραμείνει στην ουσία η «βασίλισσα με την εύθραυστη αίγλη της». Με τις αδιόρατες πίκρες της ανάμεσα «στα φώτα του γλεντιού». Με τις κρυφές αϋπνίες της, τα στακτοδοχεία με τα είκοσι κάθε βράδυ σβησμένα τσιγάρα —κάθε ένα και μια ματαιώση— και τις συμβατικές σχέσεις της που στην ουσία δεν είναι τίποτε άλλο από μια έντονη ανάγκη να αγαπηθεί, από μια καλυμμένη έμμομη αγωνία απέναντι στην μοναξιά και την νύκτα, και ο ξένος; (θα παραμείνει επίσης) ένας άνθρωπος «σημερινός»: Αυτός που «όλοι τον συμπάθησαν, κανένας όμως δεν τον έμπασε στο σπίτι του».

Αυτά τα λίγα λόγια έγραφα σαν σχέδιο πριν δύο χρόνια, για ένα δικό μου ποίημα και τώρα, ξαναδιαβάζοντας τους «τρεις εραστές» και κατ' επέκτασιν ολόκληρη τη συλλογή με τον τίτλο «η λησμονημένη» του Μίλτου Σαχτούρη, σκέπτομαι, όπως έγραφε και ο Ignazio Silone, πόσο πικρή είναι η μνήμη. Πικρή, γιατί ξαναβρήκα τα ποτάμια που με βάφτισαν, τα πρόσωπα που σε μια ανύποπτη ηλικία για πάντα με στιγμάτισαν. Γιατί έτσι είναι πράγματι, μιας και ο «ξένος» εδώ «ενστερνίζεται» χιλιάδες πρόσωπα, χρόνια πριν, και η «λυπημένη» μετονομάζεται σε «λησμονημένη», πάντα το ίδιο τραγική, γιατί είναι η γυναίκα που γυρνάει μόνη στους δρόμους με πρόσωπο ακαθόριστο, φορτωμένο την μικρότητα των καιρών σε έναν κόσμο στιγνό και αποτρόπαια παγιδευμένο στις ανεκπλήρωτες θελήσεις του και την τυραννική για αυτόν έλλειψη θάρρους και τόλμης.

Γιατί ξεκινά μέσα σε αυτή την εχθρική προαιώνια τραγωδία της ζωής της με μια μέρα θολή, «φίδι στον λαιμό», όπου τα τυφλά πάθη των ανθρώπων μέσα από τα σκοτεινά κίνητρά τους, διακινούν. Γιατί η «συμφορά» πλέον «συγκεκριμενοποιείται» στο πρόσωπο της και καλείται να την βιώσει, να περάσει μόνη μέσα από την σκοτεινή νύκτα των ανθρώπων, από αυτό το «ελεεινό θέατρο»* της χυδαιότητας και των προσχημάτων: («... μια μπόχα συμφωνίας ανθίζει την αγγελική ζωή / άνθρωποι μου' άγγελοι χρυσοί / ανοίξτε με λίγο ροδόκερο τα πρησμένα μάτια σας / εδώ παρακάτω είναι το σπίτι ενός θεού / (υπάρχουν πολλοί θεοί μην παραξενεύεστε) / λοιπόν αυτός ο θεός / δέχεται από την Άνοιξη έως τον Κεραυνό / ελάτε μαζί μου να σας τον συστήσω / γιατί αλλιώς θα μείνετε σαν Πάσχα δίχως κόκκινο αυγό / σαν το ζητιάνο που δεν ξέρει τι να κάνει το δισάκι του / σαν τη γυναίκα που δεν ξέρει τι να κάνει το φιλί της / και σαν το βοσκό που ψάχνοντας για τα χλωμά τ' αρνιά του / περιπλανήθηκε και χάθηκε στο χάος της ψυχής του»). Γιατί (παρά τη θέλησή της) μέσα από αυτήν η ζωή οδηγείται στο μεγάλο σφαγείο του χρόνου, στο μεγάλο εργαστήριο καταστολής των οραμάτων του οποίου εργάτες είμαστε όλοι, με ανταμοιβή μια πενιχρή επίπλαστη ησυχία, έναν ελάχιστο «οβολό» βεβαρυμένο με χιλιάδες ανεσταλμένες ονειρώξεις και χλωμούς, ημιτελείς, έρωτες μιας άνοιξης που το χορτάρι της είναι μαύρο σαν την νύχτα, μικρόπνοο σαν

Χαρακτικό του Σπύρου Κούκου

την παραμορφωμένη συνειδησή μας.

Γιατί, «οι τρεις εραστές», οι χιλιάδες «προδομένοι» μαζί τους και πάνω από όλους ζουν μέσα στην τρομακτική νύχτα της αγρύπνιας της. Αυτή, η ευαίσθητη σπορά των απελπισμένων, η «τραγική γέννα» της συνένωσης των «σκληρών μητέρων και των αδέξιων πατεράδων», καλείται να βιώσει για πάντα το σκότος της μοναξιάς, σπέρνοντας μέσα από την δική της ανασφάλεια, αόρατες σφαίρες, δημιουργώντας κομμάτια και θρύψαλα σε όποιον την πλησιάζει, εγκυμονώντας την πίκρα και τον τελεσιδικό θάνατο σε όποιον επαναπαύεται στην άστατη θέλησή της, σε όποιον επιζητάει την «ταπεινή θαλπωρή» ή την επιβεβαίωση μέσα σε αυτή την ακατάστατη και ατέρμονη θάλασσα που συνθέτει την ψυχή της.

Γιατί, στρατιά ολόκληρη «αποκεφαλισμένων» θα την περιζώνει για πάντα, θα την συνοδεύει αιώνια στην άγωνα Κυριακή της, στην άνυδρη προσπάθειά της για λίγη επικοινωνία, για μια απελπισμένη επιστροφή στην απωλεσθείσα νεότητα, για μια επίπονη προσπάθεια επαναπόκτησης αυτής της πολυπόθητης δίψας, αυτής της βίαιης ανάγκης μπροστά στο γκριζό φάσμα του χρόνου, να αγαπηθεί.

Γιατί μια ακατάσχετη βιασύνη θα την συνεπαίρνει στην δίνη της και

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΡΑΣΤΕΣ

Στίς βραδυνές βρεγμένες στράτες
άχνιζει ένα φῶς θαλασσί
πλατύ χέρι στήν καρδιά
βήματα έρειπωμένα
τρεῖς έραστές διαβαίνουν άπ' τά χέρια πιασμένοι
ὁ πρῶτος

Κρέμασε σ' ένα δέντρο τήν άγάπη του
τά μεσάνυχτα προσεύχεται κάτω άπ' τό δέντρο
νά κατέβει ή άγάπη πιασμένη άπ' τά φύλλα
νά κοπάσει ή πλημμύρα τῶν φύλλων πού λιώνουν
τά δάκρυά του στό χῶμα τά πίνει ένας σκύλος
ή άγάπη στά κλαδιά τόν πετροβολάει
τό δέντρο ούρλιάζει ὁ άγέρας ὁ σκύλος
ὁ δεύτερος

Χάρισε τήν άγάπη του σ' έναν τρελό βιολιστή
ὁ τρελός τήν έπῆρε τραγούδι
βρέχει ὁ ούρανός λουλούδια νομίσματα
άντηχοῦνε οἱ δρόμοι τ' όλέθριο βιολί
τῆς άγάπης τό τραγούδι τό 'χουν μάθει τώρα ὅλοι
μέ χείλια σμιχτά μελανά τό σφυρίζουν
μόνο αὐτός δέν τό ξέρει
ὁ τρίτος

Έκανε τήν άγάπη του καράβι
τήν κατευόδωσε στίς τρεῖς θάλασσες
τόρα ἔγινε πάλι παιδί
σιάχνει πύργους μέ άμμο
καί μαζεύει χαλίγια κοχύλια
καί προσμένει νά γυρίσει ξανά
τό καράβι ή άγάπη

Στήν καρδιά τους ἔχουν κι οἱ τρεῖς χαράξει ένα δέντρο
ένα βιολί σιμά στ' αὐτί θάν τούς τρελάνει
κι ὁ καπετάνιος παίζει στό βυθό μέ τά κοράλια

Μίλτος Σαχτούρης

θα την αφήνει σκάφος ακυβέρνητο, ημιτελή και αποσπασματική στην
μεγάλη της αυτή προσπάθεια.

Γιατί μέσα στην μονήρη φωτεινότητά της, θα αντιμετωπίσει την ε-
χθρότητα αυτών που δεν εξέλαβαν σαν θείο δῶρο τις πληγές της αγά-
πης που έστω και για λίγο, μέσα σε στιγμές παρόρμησης, τους εμπι-
στεύτηκε αυτό το θείο πλάσμα της γης, μέσα στην φοβερή καθημερι-
νότητα των μικροπρεπών και σκοτεινών επιδιώξεων, των ευτελών αν-
τεκδικήσεων και των χαμερπών ονειρων, την εχθρότητα αυτών που
φοβούνται την στιγμιαία και ανεπανάληπτη λάμψη της ποιότητας, την
εξαισία λάμψη αυτού που «αγίασε» μέσα από την ερημιά.

Έτσι, θα μείνη μόνη για πάντα, ολόκληρη μια χαινουσα αόρατη
πληγή, ένα βαθύ ανεκπλήρωτο ταξίδι ένα «στερεμμένο πηγάδι» που
περίμενε τον χειμώνα μέσα στη διαρκή ανομβρία, μια «αξεδίψαστη
γη» που δεν την υπερκάλυψαν οι ισχνές πηγές των αδυναμιών της:
(«απλώνει τ' άσπρο χέρι της / παίρνει όμως ένα χρωματιστό γυαλί και
τραγουδάει / Σε φωνάζω όχι μέσα από τ' όνειρο / αλλά μέσα από τα
συντριμμια των πολύχρωμων αυτών γυαλιών / μα συ όλο φεύγεις / τώ-
ρα ναι με φοβίζει αληθινά το πρόσωπό σου / όσο και να τα ταιριάζω τα
σπασμένα αυτά γυαλιά / δε μπορώ πια να σ' αντικρίσω ολάκαιρο /

κάποτε φτιάχνω μόνο το κεφάλι σου / ανάμεσα σε χίλια άλλα άγρια
κεφάλια / που μ' αποξενώνουν / άλλοτε μοναχά τ' αγαπημένο σώμα
σου / ανάμεσα σε χίλια άλλα κορμιά ακρωτηριασμένα / άλλοτε πάλι
μονάχα το ευλογημένο χέρι σου / ανάμεσα σε χίλια άλλα χέρια τεντω-
μένα / που παιδεύουν τα πόδια μου κάτω απ' τα φουστάνια μου / μου
δένουν τα μάτια με τα μαύρα μαντίλια τους / με προστάζουν να περ-
πατήσω να μη γυρίσω πίσω / το κεφάλι μου / να δω τα μάτια σου να
θρυμματίζονται»).

Θα κοιμηθεί αιώνια τον βαθύ νικηφόρο ύπνο της, που θα την φέρει
μακριά, εξαγνισμένη, στα «απάτητα λειβάδια της λήθης», άτρωτη και
ισχυρή όσο ποτέ, σε έναν κόσμο δικό της, κατακτημένο, μακριά από
τις «πέτρες» των δειλών των ματαιωμένων και τις ύβρεις των περιφρο-
νημένων, νομιμοποιώντας στο πέρασμά της μόνον αυτόν που τόλμησε
να εξοικειωθεί με τον φρενήρη καλπασμό της, χωρίς να φοβηθεί τιπο-
τε, μόνος, ανάμεσα στις αντιφάσεις του και την θανατηφόρα αδεξιό-
τητά του, διχασμένος ανάμεσα στις φοβίες του και τον άσβεστο πόθο
του για ζωή: («... ανοίγει το παράθυρο / ανοίγει τα μάτια της / κάτω
περνούν φορτηγά με μαυροφορεμένες / που δείχνουν το φύλο τους
γυμνό / με οδηγούς μονόφθαλμους που βλαστημάνε / το χριστό της
και την παναγία της / οι μαυροφορεμένες θέλουν το κακό της / κι ας
της πετάνε τα ματωμένα τους γαρίφαλα / απ' τον αναβρασμό του κή-
που της ηδονής τους / απ' την εξάτμιση της μπενζινας μέσα στο σύν-
νεφο του καπνού / οι οδηγοί / σκίζουν το σύννεφο και τηνε κράζουν
πόρνη / όμως αυτή είναι μια θλιμμένη Παναγιά / με τον αγαπημένο
της μέσα στα εικονίσματα / έτσι όπως τον φύλαξε ο χρόνος / με τα
κεριά όλων των προδομένων / πολύ βάδισαν στο θάνατο ανάμεσα
στις μαργαρίτες και τα χαμομήλια / με βάγιες δούλους κι αστέρια του
βουνού / με σπαθιά που κόβανε λαιμούς και φοινικόδεντρα» ή «αυτά
τα λόγια θα τα ξεριζώσει μετά σαράντα / χρόνια η λησμονημένη, και
σ' αυτό το δρόμο / να πω πως γίνονται θαύματα; όχι. Τα θαύματα / γί-
νονται μόνο στις στοιχειωμένες εκκλησίες / Να πω για τον άνθρωπο
που έγινε δέντρο και για / το στόμα του που φύτρωσαν λουλούδια;
ντρέπομαι / κι όμως πρέπει να μιλήσω κι ας μη με πιστέψουν / ο μό-
νος που θα μπορούσε να με πιστέψει τον σκό/τωσαν εκεί μπροστά στο
βωμό κάτι γυμνά αγόρια / τον σκότωσαν με τις πέτρες. Ήθελαν να
πληγώσουν ένα λυκόσκυλο ήθελαν να πουν να πουν ένα τραγούδι ήθε-
λαν / να φιλήσουν μια γυναίκα. Πάντως τον σκότωσαν / και τον κό-
ψαν στα δύο μ' ένα σπαθί. Από τη μέση / κι απάνω τον έστησαν άγαλ-
μα σ' ένα παράθυρο. / Από τη μέση και κάτω τον έμαθαν να περπατά-
ει σαν / τα μικρά που αρχινάνε. Γι' άγαλμα δε φάνηκε άξιος / γιατί δε
μπόρεσαν να γίνουν άσπρα τα μάτια του. / Τα πόδια του πάλι κάνουνε
ένα σωρό τρέλες και / τρομάζουν τις γυναίκες που νυχτώνονται στα
πα/ράθυρα. Τώρα πλάι στα χείλια του έχουν φυτρώσει / δυο φυλλάρά-
κια πικρά. Καταπράσινα. Είναι άνθος / ή άνθρωπος; Είναι άνθρωπος
ή άγαλμα; Είναι / άγαλμα ή απόκρυφος θάνατος. Αυτά τα λόγια / θα
τα ξεριζώσει μετά σαράντα χρόνια η λησμονημένη» ή «Αυτός ο άν-
τρας / με τα δύσκολα λόγια / μέσα στη νύχτα / δίχως τη φωνή του /
έρχεται σε φωνάζει / κόβεις το ένα χέρι σου / λησμονημένη / έρχεται
σε φωνάζει / κόβεις το ένα στήθος σου / λησμονημένη / έρχεται σε
φωνάζει / δεν έχεις πια μάτια / λησμονημένη / έρχεται σε φωνάζει /
πηγαίνεις λησμονημένη / ψηλαφητά / μεσ' στα μαύρα πηγάδια / ούτε
το φιλί σου / να κάψεις / ούτε στο πηγάδι / να πέσεις / ούτε το αίμα
σου / να συνάξεις / όταν θα σκύβει / βαρύς επάνω σου / να πάρεις ένα
/ δάχτυλό του / να κάνεις δική σου / τη νύχτα / να ξημερώσεις / πάλι
ολάκαιρη / πάλι ωραία / τη χαραυγή».

Όσπου να προχωρήσει στο τέλος προς αυτή την θυσία για την οποία
ετάχθη. Προς αυτόν τον κρανίου τόπο των ριψοκίνδυνων και των τολ-
μηρών. Προς αυτό το σκοτεινό πλήθος των συνενόχων, των δολοφό-
νων και των αυτόχειρων, μόνη και ανώνυμη. Ή, μάλλον, (βλέπε συλ-
λογή «παραλλογές» του 1948) επώνυμη, μιας και λίγα χρόνια αργότε-
ρα θα μετωνομαστεί σε «Ακτή» και «Κυριακή». «Ακτή», για να περιέ-
χει την μοναξιά της απεραντωσύνης, «Κυριακή», για να περικλείει την
θλίψη ενός επαναλαμβανόμενου μικρού τέλους, για να περικλείει το
πηλίκον της μεγάλης διαίρεσης της αιωνιότητας με τον θάνατο, του ο-
νειρου με την επιθυμία.

*«Ελεεινό θέατρο»· τίτλος ποιήματος του Μανώλη Πρατικάκη από τη συλλογή
το «σώμα της γραφής».

Η Τατιάνα Γκρίτση Μιλλιέξ γράφει για την ποιητική συλλογή του Θανάση Τζούλη, «Η γλώσσα του Αδάμ» Εκδ: Μικρή Εγνατία, Αθήνα 1982

Η κάθε καινούρια ποιητική συλλογή του Θ. Τζούλη περιέχει τις προηγούμενες, έτσι, όπως οι αρχαιολόγοι ανακαλύπτουν κάτω από έναν πολιτισμό έναν άλλο ακόμα πιο παλιό, ο ερευνητής της ποίησης του Τζούλη θα βρει κάτω από τις επιστρωματώσεις την κρυφή του ροή, που υπογορεύεται από το ασυνείδητο ή και ελέγχεται απ' αυτό.

Αυτή την ποίηση δεν μπορεί κανείς να την πλησιάσει παρά μυρίζοντάς την με την αφή και με το σώμα, αφήνοντας τις λέξεις του να εισχωρούν στα ενδότερα όπου συναντιέται η μνήμη της γεύσης, της όσφρησης, της επαφής με τη γαϊώδη γονιμότητα και τραντάζεται ερωτικά το σώμα, έχοντας:

«ένα πελώριο μάτι στη βουβή γλώσσα του»
Ρινόκερος 1975

Από την πρώτη του κι όλας συλλογή, το 1961, με τον τίτλο «Σπόνδυλοι» αυτοπαρουσιάστηκε μεταφέροντας και όλα τα υλικά του που θα συνθέσουν λίγο λίγο το ποιητικό του έργο και θα επιβεβαιώσουν την τελείως προσωπική του φωνή και ταυτότητα.

«έχουμε τη νύχτα στο κορμί μας

*θηλάζουμε τη μνήμη μας
τα χέρια των νεκρών σάλευαν στο κορμί μας»*

Όλοι αυτοί οι στίχοι ανήκουν στους «Σπονδύλους» και είναι η πρώτη τοπογραφία της ποίησής του, οι χώροι προς εξερεύνηση, το απτό και το άπιαστο, αυτό που θα χαθεί κι αυτό που θα μείνει αιώνια.

Από συλλογή σε συλλογή αυτή η πρώτη ύλη αξιοποιείται, εμπλουτίζεται, οι μνήμες, τα βιώματα, οι καταστάσεις μετασχηματίζονται, περνάνε μέσα από την κρισάρα της γνώσης και της κρίσης, της ευαισθησίας της καρδιάς αλλά και της ευαισθησίας του νου. Ο Τζούλης δε γράφει από ταλέντο —καθώς μάθαμε να λέμε— ταλέντο ήταν η έφεση, το αποτέλεσμα όμως είναι το πάθος και η γνώση της ίδιας της ποίησης.

*«Παράγραφος από άχτιστο φως
το ποίημα*

*που κόβει τον κόσμο
σε εικοσιτέσσερα γράμματα
και φέγγει όπως τα πλάγια τρυφερού κοφινιού.»*
Ρινόκερος 1975

Πρώτη η εικόνα, ακολουθεί η ένταση της λέξης μετά συγυρίζει τις έννοιες ο νους.

Φως, φέγγει, άχτιστο και το τρυφερό κοφίνι καταγωγή του ματιού που του δόθηκε η εικόνα με την ένταση μεσημεριάτικου φωτός, γρίλια που σπάει τη σκληρότητα της απ' ευθείας επαφής μαζί του και δίνει τη δροσιά του υγρού ακόμα καλαμιού που κάνει τρυφερό το κοφίνι.

Η εικόνα και η αίσθηση έρχονται από πολύ μακριά, κατάγονται: ερημοκκλήσι, καλοκαιριό-ξω κάψα και μαύρο το φως, μέσα δροσιά και φέγγει τρυφερά το φως, σαν στο κοφίνι του Τζούλη.

Κάθε ποίημα κι ένα τοπίο, γιατί τοπίο είναι ο ψυχισμός, η μήτρα και η υγρή της κοιλότητα όπου θα πλεύσει ασυνείδητο το πρώτο κύτταρο ζωής για να διακινδυνεύσει την έξοδό του από τη θαλλωρή, το σκοτάδι και την προστασία των τοιχωμάτων και των υγρών, προσπαθώντας μεταξύ αυτοκτονίας και θέλησης κυριαρχίας, να κατακτήσει τον έξω χώρο.

Νομίζω πως η μαθητεία του Τζούλη στην κριτική και ψυχαναλυτική Γαλλική Σχολή με δασκαλούς σαν τους Λακάν, Μπαρτ, Σολλέρς, όπως και ο φανερός του έρωτας προς τον Ηράκλειτο επηρέασαν τη σκέψη του και την ποίησή του. Όμως η θεωρητική του σοφία (ίσως είναι από τους ελάχιστους Έλληνες που γνωρίζουν και δεν παπαγαλίζουν τις θεωρίες για τη γλώσσα, το στρουκτουραλισμό, την ψυχανάλυση κτλ.) δεν επεμβαίνει άμεσα στην ποίησή του, αντίθετα νομίζω πως η γνώση του τον ελευθερώνει, πως αντί για «βώδι» πάνω στη γλώσσα, έχει «μάτι» και το φυτόχωμα από το φώσφορο χιλιάδων νεκρών, λαμπιρίζει, όπως όταν ξαφνικά οι πυγολαμπίδες αποχτούνε φτερά και τρεμουλιάζει το φως τους στους αιθέρες.

*«Γύρευα λέξεις αμφίβιες
.....
όσο που βρήκα σάπιο σιτάρι και
άλλα σκουτέλια
με λέξεις χωνεμένες σε βαθιά πη-
θάρια...»*
Αμφίβια 1980

Εναγώνια η έρευνα της λέξης που θα μπορέσει να επιζήσει και να εκφράσει το ανέκφραστο.

Σε ένα δοκίμιό του ο Τζούλης υπογραμμίζει τη σημασία του λόγου «που δε λέει ούτε κρύβει, αλλά σημαίνει»

*«Άνοιξε το κλουβί - το ποίημα
να ιδείς που οι λέξεις μένουν με
ριζώματα
και αρμούς και ιδίως με εντελέ-
χεια που τις ωθεί
κι όπως χύνονται από μέσα τους
γλυκά νερά της γέννας
με τον πλακούντα να παραμερίζει
μ' άλλα τρύπια νέφη
γύρισε αθέατα το διακόπη της Ε-
κάτης
ν' αναδυθεί
το ποίημα φεγγαροπρόσωπο»*

Η γλώσσα του Αδάμ 1982 Λέξεις αμφίβιες που ζούνε μέσα στην υγρασία της ασύνειδης λίμνης της ονειρικής όπου όλα συμβαίνουν και ο νεκρός είναι αιώνιος.

Εκλαιγε ο ποιητής
*«Εκλαιγε ο ποιητής στο βουβό
νερόμυλό του
γιατί του πήραν τη νύχτα το νερό
του
Κι άνοιγε γούρνες στην κοιλιά και
στο πλευρό του*

Ο Γιώργος Κοντογιώργης γράφει για το βιβλίο του Κώστα Φωτεινού, «Το πορτόνι», «Τα κακά στενά» (πεζογραφήματα), Αθήνα, Εκδ: Νεφέλη, 1982

Α. Τα δύο πεζογραφήματα του Κώστα Φωτεινού, «Το πορτόνι», «Τα κακά στενά», ανήκουν στην κατηγορία εκείνη της λογοτεχνίας που οικοδομείται ακριβώς πάνω στη δυναμική της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

Παρόλο που ο συγγραφέας φαίνεται να αναλύει σ' αυτά δύο σχετικά απόμακρους όσο και αρκετά διαφορετικούς κόσμους —τον αγροτικό του άγονου ελληνικού χωριού και τον μικροαστικό της μικρής επαρχιακής πόλης, σε δύο κρίσιμες στιγμές τους, όπως ήταν η περίοδος της ιταλογερμανικής κατοχής για τον πρώτο, η δικτατορία των συνταγματαρχών για τον δεύτερο— στην πραγματικότητα η προβληματική του διατρέχει με ενιαίο τρόπο την ανθρώπινη ύπαρξη στην επιβιωτική της προσπάθεια και την αγωνία της απέναντι στην καταπιεστική εξουσιαστική μηχανή του κράτους.

Από την άποψη αυτή τα πεζογραφήματα του Κ.Φ. δεν αποτελούν μια απλή συμβολή στη λογοτεχνία —με τη δυνατή και α-

δρή γραφή, με τη διεισδυτικότητα την πυκνότητα και την εμμονή στην ουσιαστική λεπτομέρεια, με την εμβάθυνση στη λειτουργία του τοπίου και του ανθρώπου— αλλά και μια βαθιά πραγματικοκοινωνιολογική και πολιτική θεώρηση και ηθογραφία της αγροτικής και της επαρχιακής μικροαστικής ελληνικής κοινωνίας των μέσων του αιώνα.

Β. Στο ένα πεζογράφημα διαγράφεται μέσα από τη ζωή μιας αγροτικής οικογένειας, η μικρή κοινωνία του χωριού με την ισχυρή συνοχή, τις απαγορευτικές επιπτώσεις της κοινωνικής ηθικής, που ωστόσο την συντηρούν μπροστά στις συνθήκες της ατάρκειας και του φόβου που την οδήγησε η κατοχή. Συνθήκες που συντρίβουν την ελπίδα όπως συμβολίζεται μέσα από το παράτολμο για την εποχή ακόμα όνειρο της επισκευής του πατρικού σπιτιού και της προσθήκης ενός ορόφου.

Είναι πραγματικά τραγική η αίσθηση ότι κάτω από τις συνθήκες αυτές —που θα μπορούσαν αναμφίβολα να θυμίσουν ανάλογα βιώματα στους πιο ηλικιωμένους αγρότες των ημερών μας— η βιολογική αναπαραγωγή ανάγεται σε ένα είδος μεταφυσικής ενατένισης όπου η προσδοκία της

ευτυχίας μετατίθεται και επενδύεται στους απογόνους, στα παιδιά, έτσι ώστε η ζωή να αποκτήσει προορισμό.

Παράλληλα, είναι διάφανος ο τρόπος που η βιολογική αναπαραγωγή αποκαλύπτει σε όλο του το φάσμα το αδιέξοδο της παραδοσιακής αγροτικής κοινωνίας: Τα παιδιά από επιβιωτικό στήριγμα κι ελπίδα έρχονται αναπόφευκτα να επιδεινώσουν τη στενοχώρια (την έλλειψη γης ή άλλων διεξόδων της εργασίας) και να μεταβληθούν σε εργασιακό πλεόνασμα.

Γ. Κάτω από τις συνθήκες αυτές η υπαλληλία στον κρατικό μηχανισμό αποβαίνει το νέο όνειρο. Με όλες της τις επιπτώσεις: Αυτές ακριβώς οι επιπτώσεις —και ίσως κάποιες ιδιαιτερότητες της ελληνικής μικροαστικής δημοσιοϋπαλληλικής τάξης— αποτελούν το αντικείμενο του άλλου πεζογραφήματος, όπως αποδίδεται μέσα από τη δυναμική καταγραφή της ζωής του επαρχιώτη μικροαστού που έχει να αντιπάλει με τις πραγματικότητες, αφενός, της «υπηρεσίας» και του αυταρχικού καθεστώτος και αφετέρου, της ηθικοκοινωνικής του συνειδησης.

Το κράτος δεν διστάζει να επικαλεστεί ή να καταφύγει στον

κατασταλτικό του μηχανισμό, να τρομοκρατήσει και να εκμεταλλευτεί το όνειρο του χωρικού να μπει στην υπηρεσία, για να συμπιέσει και να καθυποτάξει τη συνειδησή του.

Η κλειστή επαρχιακή κοινωνία, ελέγχει επίσης και κολάζει με τους δικούς της μηχανισμούς —με βάση τις σταθερές της ηθικής παράδοσης ή της ιδεολογίας—, τους ποικίλους συμβιβασμούς και τον εξευτελισμό που υποβάλλεται, κατά την αντίληψή της ο μικροαστός υπάλληλος, στο όνομα της επιβίωσης στην υπηρεσία.

Στο πλαίσιο της καθόλα μίζερης και αποτελεσματικής αυτής καθημερινότητας, όλα οδηγούν τελικά στην υποταγή του ανθρώπινου όντος στο δόγμα της «αποκοινωνικοποίησης», στην αντίληψη μιας ιδιωτικής ζωής χωρίς ευρύτερα κοινωνικά ενδιαφέροντα και επιδιώξεις ή αλλιώδη στη σύνθλιψη κάθε αυτοκαθοριστικής δυνατότητας που θα μπορούσε να διεκδικήσει.

Το έργο αυτό του Κώστα Φωτεινού ανήκει πιστευώ στην κατηγορία εκείνη των λογοτεχνικών κειμένων που με τη δύναμη της γραφής, τη διεισδυτικότητα στο κοινωνικό γίνεσθαι και το ρεαλισμό προβληματίζει και συγχρόνως θυμίζει και διδάσκει.

ιατί δεν είχε που να πλύνει το νεκρό του και νάρκωνε τους νεκρούς μες στην κοιλιά του...
...σο να βρει νερό για τη μιλιά του»
Αμφίβια 1980

Οι νεκροί του Τζούλη δεν έχουν καμία σχέση με τους επώνυμους χτεσινούς νεκρούς του Σιόπουλου ή του Αναγνωστάκη, οι οποίοι του είναι χωνεμένοι —όπως στο Σεφέρη κι αρκετά συχνά στο Μίτσο— μέσα στους αιώνες, είναι αμέτρητη άμμος των πολιτιμών που δεν αφήσανε κανένα ερωτικό χνάρι ή γίνανε ένα αξεπέραστο σύμβολο, Πυραμίδα ή Ιαρθενώνας.

Μέσα σ' όλη του την ποίηση το εσθίο χνώτο, η ζεστή κοπριά, η παφή του σώματος το ζώο —κάθε ζώο— (οι φιλόλογοι θα 'χουν ουλειά με το μέτρημα!) εισχωρεί μέσα στο ποίημα, όπως οι νεκροί μέσα στον ύπνο μας.

κι αναδεύονται στο κούφιο κορμί μας πως τα παχιά σκουλήκια στους φαγωμένους καρπούς του αγκομαχούν να βγούν από μέσα τους»
Αμφίβια 1980
και βρίσκουν οι νεκροί τις μυρουδιές τους στα λαγκάδια και τα φυλλοκάρδια μου»

Η γλώσσα του Αδάμ 1982
Σ' ένα μόνο στίχο, που αποτελεί ολόκληρο το ποίημα κάποτε, όπως «η Λεχώνα»: «Είμαι πάντα Λεχώνα όταν σε σκέφτομαι», συμπυκνώνεται η έννοια των ωδινών

της δημιουργίας και του θανάτου.

Όλοι αυτοί οι νεκροί που διέρονται την ποίησή του είναι η χόβολη, είναι το φυτόχωμα, είναι τα «μάλλινα κουκούλια» όπου φυλάγεται μια μνήμη διαχρονική, όμως και συμβάντα συνταρακτικά ζωής παρούσης που καταχωνιάζουμε, ανελευθερίες που μας κατασπαράζουν, επαναστάσεις που σιγοκαίνε σ' ένα μαγκάλι που φαίνεται σβυστό και μια μήτρα πάντα υγρή για να αναπνέει η αμφίβια ψυχή - μνήμη, νους - αίσθημα.

Οι λέξεις μέσα από τον αισθησιασμό του ποιητή αποχτάνε τριχωμα λείο και λαμπερό.

«Περιμένουν τη φαλλική εποχή τους οι λέξεις σωριασμένες στους όρμους σαν οι φώκιες του χαμένου Πρωτέα που πνίχτηκε στα λίπη του»
Η γλώσσα του Αδάμ 1982

«κοιτάζτε τη βασίλισσα λέξη φώναζε και γύρω σωρός από εργάτριες μέλισσες που θηλάζουν πάνω της κι επαναλάβαινε κινήσεις μελισσομάνας όσο που γέμισε μελισσόχορτο και νεροβότανα με υπόγειο βόμβο κι αποθημένους ήχους που τους μοίραζε στους ασκεπείς βουκόλους για τις φαμελιές και τα ζωντανά τους
Ανοιζτε πιθάρια για τους απωθημένους ήχους»

Η γλώσσα του Αδάμ 1982
Παχής, κοπριά, σιτηρά, υπογάστριο, σκουλήκι, τα ζωντανά και οι μυρουδιές και όλα τα υγρά, από τη βροχή ίσαμε την υγρασία της ρίζας, από το γάλα ίσαμε το αίμα και της γλώσσας το σάλιο, είναι λέξεις καθημερινές και λέξεις κλειδιά που δημιουργούν τον κορμό αλλά και τον πλακούντα της ποίησης του Τζούλη.

«με την ηδονή μαζεμένη στις λακουβίτσες του κορμιού με βροχόνερα κι άλλα μέσα υγρά για τη χώνεψη των νεκρών βαθιά στο βλέμμα μας

που χάνεται στο χώμα αλλαγμένο σε παμπάλαιο πιθάρι που βυζαίνει το λάδι του».

Αμφίβια 1980

«Παμπάλαιο πιθάρι που βυζαίνει το λάδι του». Αρχέγονη εικόνα γονιμότητας, ειδώλιο προϊστορικό, περικάρπιο πολύτιμο. Στη «γλώσσα του Αδάμ» θα περικλείσει την έννοια της δημιουργίας που έχει τη ρίζα της μέσα στο σκοτεινό υποσυνείδητο κόσμο.

«ο Αισχύλος με το βράδυ γύρω του σαν Περικάρπιο.

Λένε που ο Αισχύλος ήταν πάντα του υγρός

τόσο που οι λέξεις φύτρωναν από μέσα του κι ήταν κλεισμένοι στη γη του

με παχιά ζέστη σιτηρών μέσα του που όπου άγγιζε ήταν σύλληψη»

Η γλώσσα του Αδάμ 1982

Ο τίτλος και μόνο υποβάλλει, μέσα από το ασύλληπτο μέγεθος του πολυκαρπίου, που είναι το βράδυ εδώ, το μέγεθος του ίδιου του καρπού. Ο ποιητής μέσα στη νύχτα - μήτρα, αφήνει ελεύθερη τη φαντασία και την ευαισθησία να αποκαλύψει το μέγεθος της ποίησης ή να μείνει τελείως έξω από το χώρο της να γίνει «θαμνοπούλια» σαν τα παράξενα χειραφετημένα πουλιά του Ίβικου, καθώς τα ονομάζει ο Τζούλης σ' ένα του ποίημα.

«αφήνουν τα ύψη και γίνονται θαμνοπούλια»

Η γλώσσα του Αδάμ 1982

Ο Τζούλης υπερρεαλιστής μέσα από των συνειρμών τη γοητεία και των ονείρων τις αποκαλύψεις, πραγματιστής μέσα από το σώμα και τις μνήμες της Ηπειρώτικης γης του, με τα βιώματα των ανθρώπων που περάσανε την παιδική και εφηβική τους ηλικία στις ακραίες βουνίσσιες εκείνες περιοχές που ο πόλεμος, ο ανταρτοπόλεμος και ο εμφύλιος άφησε χιλιάδες σπαραγμένους νεκρούς, προσμίγει όνειρο και σκληρή πραγματικότητα, σαν ατόφιο κομμάτι ζωής, και οι λέξεις επιλεγμένες φωτίζουν έντονα αυτές τις αντιθέσεις για να οδηγήσουν στη σύνθεση του ποιήματος.

«Να βοτανίσω τη φωνή μου από τους ήχους των νεκρών και προπαντός από τους ήχους των ποιητών».

Απόγευμα των Μύρων 1977

Βιβλιο-παιρουσιαισι

ΚΑΡΑ ΜΑΡΞ

Διαφορά της Δημοκρατίας και Επικουρείας Φυσικής Φιλοσοφίας (Διδακτορική διατριβή)
Εκδ.: ΓΝΩΣΗ, Αθήνα 1983

Η έκδοση της διδακτορικής διατριβής του Μαρξ, γραμμένης το 1841 για το Πανεπιστήμιο της Γέτινγκεν, έρχεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό στην ελληνική αρχική βιβλιογραφία, αποτεώντας ταυτόχρονα μια σημαντική προσφορά και συμβολή στα 100 χρόνια από το θάνατο του (μετέπειτα) θεωρητικού της προλεταριακής επανάστασης. Το εγχείρημα δεν ήταν εύκολο: εν έχουμε μπροστά μας κάποιο κείμενο που να εγγράφεται απροληψίμως στην επεξεργασμένη νομολογία της «πρώιμης» περιόδου (Κριτική της γερμανικής Φιλοσοφίας του Κράτους και του Διαίσιμου, κτλ.), ούτε βέβαια συναρτάται με την επιστημονική γλώσσα της ωριμότητάς του: τόσο το γλωσσικό και η οικονομία γραφής που προσιδιάζουν σε μια διατριβή Φιλοσοφίας, όσο, κυρίως, και το γεγονός ότι ο Μαρξ εκφράζεται για πρώτη φορά μέσα από το εγχειριστό φιλοσοφικό ιδίωμα, και αλλοτρίως διαπραγματευόμενος

σοφίας φιλοσοφικών εννοιών και συλλήψεων της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, κάθε άλλο παρά ευνοούν την απόπειρα της μετάφρασης του έργου. Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε, λοιπόν, όχι μόνο την ποιότητα της μεταφραστικής εργασίας του Παναγιώτη Κονδύλη, αλλά και την αρτιότητα της προσφοράς του, αφού η πολύπλευρη δουλειά του πάνω στο κείμενο του Μαρξ, μπορεί να φιλοδοξήσει τον τίτλο της Πραγματείας πάνω στη διατριβή, και όχι απλώς κάποιου «τεχνικού» σχολιασμού της ή ορισμένων οδηγητικών υποσημειώσεων: κινούμενος με πλήρη άνεση στο πεδίο της γερμανικής φιλοσοφίας της εποχής, και όχι μόνον αυτής..., συντάσσει την «Εισαγωγή» του στο κείμενο, αναδεικνύοντας το σύνθετο πλέγμα φιλοσοφικών και θεωρητικών σχέσεων που τοποθετούν τον Μαρξ στο χώρο των νεοεγελιανών στοχαστών, αφού προηγουμένως σκιαγραφήσει αυθεντικά και με παιδαγωγική επάρκεια το πεδίο της γερμανικής φιλοσοφικής σκέψης —προτείνοντας και κάποιες τολμηρές θέσεις, στηριγμένους σε

μια καθόλου ευκαταφρόνητη βιβλιογραφία. Παράλληλα, η «Σημείωση για το Κείμενο και τη Μετάφραση», οι «Ερμηνευτικές και Πραγματικές Σημειώσεις» και η «Μετάφραση αρχαιοελληνικών και ξενόγλωσσων φράσεων και χωρίων», αποτελούν πολύτιμα βοηθήματα, που λειτουργούν πέρα από την εργαλειακή πρακτική τους διάσταση, προσφέροντας κάποιον γνώμονα για τη μορφή που θα πρέπει να έχουν εκδοτικές απόπειρες σε ανάλογα «κλασικά» κείμενα. Προσθέτουμε ότι η μορφή του κειμένου του Μαρξ, στηρίζεται σε μια από τις πιο ολοκληρωμένες εκδόσεις της διατριβής του.

Τέλος, επισημαινουμε ότι οι τίτλοι που εξαγγέλλονται στη «Φιλοσοφική και Πολιτική Βιβλιοθήκη» της «Γνώσης», που τη διευθύνει ο Π. Κονδύλης, αποτελούν μια συστηματική και συνεκτική συμβολή στον τομέα της Πολιτικής και της Φιλοσοφίας, που κάθε άλλο παρά καλυμένος θα πρέπει να θεωρείται στη χώρα μας. Ίσως, αυτή τη φορά, ευδοκμήσει το εγχείρημα που είχε αρχίσει στο παρελθόν ο κ. Κονδύλης, ό-

ταν, γύρω στα 1968-69, κάποιοι αποφάσισαν να ανατρέψουν την «τακτική σιωπής» απέναντι στη δικτατορία.

ΒΑΣΙΛΗ ΛΑΜΝΑΤΟΥ

Οι μήνες στην αγροτική και ποιμενική ζωή

του λαού μας

Αθήνα 1982

Είναι πολλά χρόνια που ο Λαμνάτος με συνέπεια, σοβαρότητα και αγάπη για το θέμα του, καταγράφει την ζωή και τα έθιμα του λαού της υπαίθρου. Προηγήθηκαν εργασίες του για την Ζωή στα Χειμαδιά, την Βλαχοζωή στα Βουνά, τα Έθιμα των Τσελιγκάδων, που δημοσίευσε από το 1973 ως σήμερα. Γι' αυτά του τα έργα που διασώζουν με γλαφυρότητα στοιχεία της αγροτικής και ποιμενικής ζωής, ο συγγραφέας κέρδισε τον έπαινο των ειδικών λογογράφων αλλά και του ευρύτερου κοινού που ενδιαφέρεται για την καταγραφή του παραδοσιακού μας πολιτισμού.

Στο τελευταίο του βιβλίο ο Λαμνάτος αναφέρεται στις συνήθειες και τα κάθε λογής έθιμα που σχετίζονται με τους δώδεκα

μήνες του έτους. Προηγούνται δυο εισαγωγικές μελέτες για τους Μήνες στο Δημοτικό Τραγούδι και τον Χρόνο και τις Εποχές του, ενώ στο κυρίως μέρος της μελέτης του καταγράφονται τα ειδικότερα λαογραφικά στοιχεία που εκδηλώνονται κάθε μήνα. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλο ότι το βιβλίο του Λαμνάτου έχει χαρακτηριστικά μελέτης και έρευνας, το γλαφυρό του ύφος και ο λυρισμός, δίνουν στο έργο αυτό κι έναν αξιοπρόσεκτο λογοτεχνικό χαρακτήρα. Τέλος, η ιδιαίτερα προσεγμένη τυπογραφική εμφάνιση της έκδοσης, στολισμένη με χαρακτηριστικά του Σπύρου Βασιλείου, ολοκληρώνουν την θετική εντύπωση και την εκτίμηση για το βιβλίο.

ANNA ΣΑΦΙΛΙΟΥ

Μια καλή ιδέα

Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1982

Μικρά διηγήματα για παιδιά με σχέδια της Σοφίας Τρέζου. Η Α. Σ. γνωστή και από μια σειρά, προηγούμενα βιβλία της, όπως «Το όνειρο της Μαρίας», «Το μυστικό του Σίμου», και «Τα δικά μας παραμύθια». Είναι αρκετά ευρηματική και ξέρεται να χειρίζεται το λόγο για παιδιά.

ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΑΝΤ

Το έγκλημα του Λόρδου Άρθουρ Σάβιλ

Εκδ: Στοχαστής, Αθήνα 1983

Το βιβλίο δεν είναι απόλυτα μια «σπουδή καθήκοντος», πολύ περισσότερο δεν είναι ένα τυπικό αστυνομικό αφήγημα. Είναι μια παράξενη ιστορία που κλείνει μέσα της όλα εκείνα τα ψυχογραφικά, σατιρικά και αναπάντεχα στοιχεία που συγκροτούν τον κόσμο του μεγάλου Ιρλανδού. Είναι ένα περίτεχνα δοσμένο στιγμιότυπο, από τη ζωή ενός Άγγλου αριστοκράτη του περασμένου αιώνα.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΟΥ

Η καλλιέργεια του μπαπακιού και άλλες ιστορίες από τη Λιβαδειά.

Εκδ: Γνώση, Αθήνα

Στο βιβλίο περιλαμβάνονται κείμενα από δύο χειρόγραφα συλλογές της συγγραφέως γραμμένες το 1980 και 1981. Με τρόπο ζωηρό και χιουμοριστικό περιγράφει τη ζωή και τους ανθρώπους της Λιβαδειάς και της γύρω περιοχής.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

Φωνές της Σιωπής

Ποιήματα

Εκδ: Γνώση, Αθήνα

Ο Δ.Δ. αποτυπώνει στο βιβλίο αυτό τις εμπειρίες της εφτάχρονης δικτατορίας («Αλφαβητάρι»), συνδέει τη σημερινή ζωή με την κλασική ελληνική παράδοση («Νέκνια») και εκφράζει τον βαθύ προβληματισμό του σύγχρονου ποιητή στον αγώνα του με τη γλώσσα («Γράμματα στον Ερμόλαο»).

ΚΩΣΤΑΣ ΣΓΟΥΡΟΣ

Χρονικό

Δήμου Αυλώνος

(1883-1862)

στου Όθωνα τα χρόνια

Εκδ: Ενωτικής Περιοχής

Αυλωναρίου, Αθήνα 1983

Με πρωτοβουλία της Ενωτικής (μιας υποδειγματικής, σε εμφάνιση και περιεχόμενο, επαρχιώτικης εφημερίδας) εκδόθηκε το «Χρονικό» ενός από τους πρώτους δήμους της λεύτερης Εύβοιας, του δήμου Αυλώνος. Ο πρώτος τούτος τόμος αναφέρεται στα Οθωνικά χρόνια και φέρνει στο φως άγνωστα μέχρι σήμερα στοιχεία για την ιστορία, την εκπαίδευση, την τοπική αυτοδιοίκηση, την πολιτική δράση, τις κοινωνικές εκδηλώσεις και τα μνημεία της πιο πυκνοκατοικημένης περιοχής της Εύβοιας.

Το βιβλίο τούτο καταφέρει να περάσει την ιστορία της περιοχής Αυλωναρίου μέσα από τις ευρύτερες ιστορικές και πολιτικές διεργασίες του Ευβοϊτικού αλλά και του Ελλαδικού χώρου. Το δέσιμο τούτο, αλλά και η σύνδεση των διάφορων κομματιών του βιβλίου, δίνουν μια ευχάριστη διηγηματική υφή, ξεπερνώντας έτσι την «ψυχρή» μορφή μιας ιστορικής εργασίας.

ΦΙΟΝΤΟΡ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΒΣΚΙ

Ο παίχτης

Εκδ: Εξάντας, Αθήνα 1983

Σε μετάφραση της Ελ. Ανδριτσου «Ο παίχτης», το κλασικό έργο του Φ. Ντοστογιέβσκι στη νέα αυτή έκδοση, μας θυμίζει ένα όχι τόσο γνωστό, όσο χαρακτηριστικό έργο του, όπου η θεματική και τεχνική του Ντοστογιέβσκι ολοκληρώνεται και εδώ μέσα από το μοναδικό ψυχολογικό κλίμα που ο μεγάλος Ρώσος συγγραφέας ξέρεται να δημιουργεί, όσο κανείς άλλος.

ΠΟΠΗ ΓΕΡΩΝΥΜΑΚΗ

Μωρό μου

Αφηγήματα

Εκδ: Νέα Σύνορα

Αθήνα 1983

Μετά το «Δεν βγαίνει τίποτα» (1980) και το «Ακόμα και το σλιπ σ' ένα πακέτο ντάνχιλ» (1982), κυκλοφόρησε το τρίτο βιβλίο της Γερονυμάκη σε μια ιδιαίτερα φροντισμένη έκδοση και στη σειρά «Έλληνες Λογοτέχνες». Πρόκειται για 38 αφηγήματα που καταγράφουν σύγχρονες καταστάσεις αδιέξοδου, την εξάρτηση από συγκεκριμένα πρόσωπα και πράγματα, την προσπάθεια να αρθεί η αποστέρωση αυτή με κάθε διαθέσιμο μέσο. Ο έρωτας και η ψύχωση, σαν υποκατάστατο της επικοινωνίας ανάμεσα σε σύγχρονα πρόσωπα, ο χλευασμός όσο και η πίκρα, είναι βασικοί θεματικοί άξονες στα αφηγήματα αυτά και ενδεικτικά, στα «η ξένοιαστη μοιχαλίσ», «η συμπαίγνια», «διαμονή στο κέντρο», «ο φόβος της Έλλης» κτλ.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Καρούζης Γιώργος, Η Τουρκική εισβολή και η αντιμετώπισή της, Εκδ: Στράβων, Λευκωσία 1976

Αντώνη Πέππα, Ωδή σε κοσμικούς ερημίτες, Εκδ: Α-Ω, Αθήνα 1982

Άγγελος Καρούσος, Σημερινότητες, Αθήνα 1981

Μάνου Κατάνα, Ρωμεία (και άλλα) μυστήρια, Αθήνα 1981

Θάλεια Καλιγιάννη, Το αφεντικό και άλλα αφηγήματα, Εκδ: Θου-

κυδίδης, Αθήνα 1981

Γ. Σωτηρίου, Μια νύχτα Ιουλιάνκη, Αθήνα 1982

Λίτσα Λεμπέση, Σ' αγαπώ. Εσσύ, Εκδ: Οδυσσεάς, Αθήνα 1982

Γιάννη Π. Γκίκα, Ντελάλντε, Εκδ: Αστήρ, Αθήνα 1983

Θανάσης Μουσόπουλος, Προσεγγίσεις (2), Εκδ: Θρακικά Χρονικά, Ξάνθη 1980

Πάνου Γ. Κερασώτη, Το απλοποιημένο μονοτονικό σύστημα, Αθήνα 1981

ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΟΙ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

με βιβλία
απο τις
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΕΔΡΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΕΤΡΟΣ ΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	Σημεία και τέρατα
ΓΙΩΡΓΗΣ ΓΙΑΤΡΟΜΑΝΩΛΑΚΗΣ	Ιστορία
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΕΙΛΙΝΟΣ	Ταξίδια και όνειρα
ΜΑΡΩ ΔΟΥΚΑ	Η πηγάδα
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ	Εφήβων και μη
ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ	Βάρδια
ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΛΙΟΤΣΟΣ	Τα γουρούνια
ΝΙΚΟΣ ΚΑΣΔΑΓΛΗΣ	Η Μαρία περιηγείται τη
	Μητρόπολη των νερών
ΜΗΤΣΟΣ ΚΑΣΟΛΑΣ	Ο Πρίγκιπας
ΜΕΝΗΣ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑΣ	Ο ωραίος λοχαγός
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ	Τα φάθινα καπέλα
ΗΒΗ ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ	Προτελευταία εποχή
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΜΗΛΙΩΝΗΣ	Δυτικοί συνοικία
ΚΩΣΤΟΥΛΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ	Αυτό το θέατρο
	ήταν Εκείνος
ΤΑΤΙΑΝΑ ΓΚΡΙΤΣΗ - ΜΙΛΛΙΞ	Στο δρόμο των Αγγέλων
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ	Πέτρος Δαρζέντας
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ	Οι Συνυπάρχοντες
ΜΑΡΩ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ	Γι' ανθρώπινες φωνές
	και τρομπέτα
ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ	Ιστορίες με σκύλους
ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ	Κίνα
ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ	Μητέρα
ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ	Θεσσαλονίκη
ΣΠΥΡΟΣ ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ	Το γυμνό δέντρο
ΚΩΣΤΑΣ ΣΟΥΚΑΣ	Θάλασσα
ΔΙΔΩ ΣΩΤΗΡΙΟΥ	Κατεδαφιζόμεθα
ΕΡΣΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ	Η φάρσα
ΑΝΔΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ	Ανθρωποι και σπία
ΓΙΩΡΓΟΣ	Ο καραγκιόζης...
ΣΚΟΥΡΤΗΣ	καραγκιόζης
ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ	Τα διηγήματα
ΜΑΡΙΟΣ ΧΑΚΚΑΣ	Απαντα
ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ	Χτίστες
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ	Πεζοδρόμιο
ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ	Μπακακόκ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γεωργίου Γενναδίου 6 - Τηλ.: 36.15.783

Κώστας Βεργόπουλος γράφει για το βιβλίο: «Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους» στη σειρά «Δημοσιεύματα ιστορίας πολιτικού βίου και πολιτικών εσμών», έκδοση Γιουνιβέρσιτυ Γιούντιο - Πρες, Θεσσαλονίκη 1983,

«Ο Ιω. Καποδίστριας και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους» είναι ο γενικός τίτλος της έκδοσης (ενταγμένης στη σειρά επιστημονικών δημοσιευμάτων ιστορίας πολιτικού βίου και πολιτικών θεσμών, που διευθύνεται από τους Δ. Τσάτσο, Π. Πετρίδη, Β. Βερέμη και Γ. Αναστασιάδη) την οποία περιλαμβάνονται οτώ μελέτες πανεπιστημιακών υνθέτοντας ένα ιδιαίτερα σημαντικό συλλογικό έργο για τη νεοελληνική πολιτική ιστορία.

Χρησιμοποιώντας ποικίλα επιστημονικά πρίσματα και διαφορετικούς άξονες: «πλουραλισμός» και δικαίως φαινόμενα της εποχής, κοινοτική αυτοδιοίκηση, Σύνταγμα, κυβερνητικό σύστημα, διοικητική οργάνωση, εξωτερική οικονομική, εκπαιδευτική και στρατιωτική πολιτική, α κείμενα αυτά πετυχαίνουν πολλαπλούς στόχους:

1. Φωτίζουν, αποκαλύπτουν και αξιολογούν με νέες θεωρήσεις και νέα στοιχεία τις συνθήκες δημιουργίας του ελληνικού κράτους και απομυθοποιούν, αμφιβητούν ή συμπληρώνουν καθιερωμένες απόψεις της ιστοριογραφίας.

2. Ο Καποδίστριας προσεγγίζεται κυρίως μέσα από την ανάλυση των συνταγματικών, πολιτικών οικονομικών κτλ. θεσμών που λειτουργούν την περίοδο «είναι» αλλά παράλληλα, οι θεμοί αυτοί διερευνούνται μέσα από τη νηφάλια —χωρίς καταγγελλίες ή εξωραϊσμούς— εξέταση του πολιτικού έργου του κυ-

βερνήτη. Η σύζευξη αυτή ασφαλώς συνεισφέρει στο σχηματισμό μιας ολοκληρωμένης και περισσότερο αυθεντικής εικόνας για την τόσο κρίσιμη περίοδο της γέννησης του ελληνικού κράτους.

3. Μπορεί να διαφωνεί κανείς με τις επιμέρους παρατηρήσεις και απόψεις των συγγραφέων —οι οποίες πάντως είναι κατά κανόνα επαρκώς τεκμηριωμένες— και ιδίως με τη διαπίστωση στην οποία φαίνεται να συγκλίνουν —(ότι δηλ. ο βίαιος θάνατος του Καποδίστρια συντέλεσε στην ανατροπή μιας προοπτικής για τη συγκρότηση σύγχρονου ελληνικού κράτους που θα εναρμόνιζε τα παλιά με τα νέα πρότυπα και θα ανταποκρινόταν έτσι σε μεγάλο βαθμό προς τις απαιτήσεις της κοινωνικής ανάπτυξης στον ελλαδικό χώρο). Η διαπίστωση αυτή μάλιστα θα πρέπει να ενταχθεί σ' ένα ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο και να συναρτηθεί με τον ιδιότυπο «κοινωνικό ολοκληρωτισμό», δηλ. τη συγκέντρωση όλων των εξουσιών και της κοινωνικής ζωής στο πεδίο των κρατικών μηχανισμών.

Αυτές οι διαφωνίες όμως όχι μόνο δεν αναιρούν τη μεγάλη προσφορά του βιβλίου (που εντοπίζεται κυρίως στο συγκερασμό θεωρητικών σχημάτων και πραγματολογικών δεδομένων και στην πολλαπλότητα των μεθοδολογικών προσεγγίσεων) αλλά επιπλέον υπογραμμίζουν την ανταπόκρισή του στα σύγχρονα επιστημολογικά πρότυπα και γενικότερα την πολύτιμη συμβολή του στην προώθηση της έρευνας και της μελέτης των πολιτικών θεσμών της νεοελληνικής κοινωνίας.

Όλα τα κείμενα του τόμου διακρίνονται για τον άρτιο επιστημονικό τους λόγο και τη βατότητα τους' δεσπόζει πάντως η εκτεταμένη μελέτη του Ν. Πανταζό-

πουλου «Ο Καποδίστριας και ο πολιτικοκοινωνικός πλουραλισμός της εποχής του», χωρίς όμως να μειώνεται το ειδικό επιστημονικό βάρος και των άλλων μελετών. Δεν θ' αποφύγω τον πειρασμό να επισημάνω μια παράγραφο που ο κορυφαίος ιστορικός του ελληνικού Δικαίου περιλαμβάνει στην ενότητα της μελέτης του «Ο απολογισμός - Ε'. Οι προνομιακές καταβολές του πλουραλιστικού συστήματος και οι επιπτώσεις τους», γράφοντας για τον Καποδίστρια: Έχοντας... υπόψη του τις πολιτικοκοινωνικές δομές και όντας όσο κανείς άλλος προικισμένος με χαρακτηριστικές ικανότητες δεν μπόρεσε κάτω από το βάρος των αντίξοων αντικειμενικών συνθηκών και των δύσκολων ψυχολογικών καταστάσεων που αντιμετώπιζε να αποφύγει κατά την πραγμάτωση του προγράμματός του να διολισθήσει, στην προσπάθεια εφαρμογής του, σε ολοκληρωτικές ρυθμίσεις. Αυτές ήταν, από οποιαδήποτε σκοπιά και αν τις εξετάσουμε, αναπόφευκτα απαραίτητες για την επιτυχία του έργου του, αλλά συγκρόνως αναπότρεπτα συμφυγες με την αυθαιρεσία» (σελ. 68 ό.π.)

Θα ήθελα να υπογραμμίσω επίσης τη σημασία της μελέτης του Π. Πετρίδη («Η εξωτερική πολιτική του Κυβερνήτη και η συμβολή της στην κατοχύρωση της εθνικής ανεξαρτησίας»), όπου για πρώτη φορά τεκμηριώνεται επιστημονικά η άποψη πως η εξωτερική πολιτική του Καποδίστρια —«η λιγότερο δεκτική στις ξενικές επιταγές πολιτική που ασκήθηκε στα πρώτα εκατόν πενήντα χρόνια του νέου ελληνικού κράτους»— ανταποκρινόταν πλήρως και στο θεσμικό πλαίσιο άσκησης των εξωτερικών σχέσεων του αγώνα για την καθιέρωση και αναγνώριση του οποίου με επιμονή αγωνίστηκαν οι επαναστατημένοι Έλληνες.

Δυστυχώς η έλλειψη χώρου δεν μου επιτρέπει ν' αναφερθώ ειδικότερα και στις υπόλοιπες —εξίσου σημαντικές— μελέτες που περιλαμβάνονται στον παρόντα συλλογικό τόμο: Γ. Κοντογώργη «Κοινοτική αυτοδιοίκηση και καποδιστριακό πολιτειακό σύστημα» (ερμηνεύει το κοινοτικό φαινόμενο επί Καποδίστρια, εντάσσοντάς το στην ευρύτερη πολιτειακή του σύλληψη και εξετάζει του λόγους που το κοινοτικό σύστημα της οθωμανικής περιόδου αντιμετώπιστηκε αρνητικά από τον Κ.), Γ. Αναστασιάδη «Σύνταγμα, νομιμότητα και κυβερνητικό σύστημα στην καποδιστριακή περίοδο» (αναλύει τη διαλεκτική λειτουργία και τη σημασία του Συντάγματος, της νομιμότητας και του συστήματος διακυβέρνησης επί Κ. και επαναξιολογεί τις συγκρούσεις και τις αντιφάσεις γύρω από τους συνταγματικούς θεσμούς), Δ. Λουλέ «Κατευθύνσεις και προοπτικές της οικονομικής πολιτικής του Καποδίστρια» (εξετάζει την οικονομική πολιτική του Κυβερνήτη σε συνδυασμό με τα σχέδιά του για την κοινωνική αναδιάρθρωση και τις διεθνείς οικονομικές εξαρτήσεις του νέου ελληνικού κράτους), Γ. Νάκου «Προσπάθειες εφαρμογής της «πολιτικής ενότητας» της ελληνικής Επικρατείας επί Καποδίστρια» (αξιολογεί τη νομοθετική προσπάθεια του Κ. για τη διοικητική αναδιοργάνωση της ελληνικής Επικρατείας), Β. Σφυρόερα «Οι στόχοι της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια» (εξετάζει τους πολιτικούς στόχους του εκπαιδευτικού έργου του Κ.), Σ. Παπαγεωργίου «Η στρατιωτική πολιτική του Καποδίστρια» (παρουσιάζει —μέσα και από πρωτότυπες πηγές— τις επιλογές του Κυβερνήτη στην οργάνωση του στρατού).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΣΕΙΡΑ: «ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ»

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ

Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη

Μια ενδιαφέρουσα μελέτη για τις πηγές της αρχαιογνωσίας του Οδυσσέα Ελύτη. Τεκμηριωμένη προσέγγιση του ποιητικού έργου μέσα από την καταγραφή των αντλήσεων του από τα αρχαία ελληνικά κείμενα.

Στην ίδια σειρά κυκλοφορεί:

ΕΠΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΙΚΟ ΚΑΒΒΑΔΙΑ

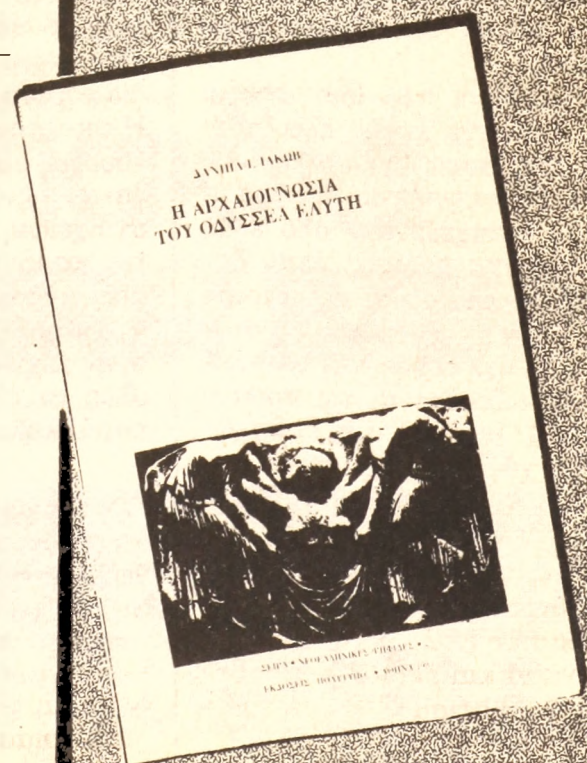
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΑΘΗΝΑ:

εκδόσεις «ΝΕΦΕΛΗ» Μαυρομιχάλη 9, Τηλ. 36.07.744 — 36.39.962

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:

Μ. Κοτζιά και Σια ΟΕ, Τσιμισκή 78, Τηλ. 279.720

Συλλογισμοί μ' αφορμή μian έκθεση της Άννας Κινδύνη Μαρουδή

της Βάσιας Καρκαγιάννη Καραμπελιά

Στις 2 έως 27 Μαρτίου 1983 η καλλιτέχνις Άννα Κινδύνη - Μαρουδή εξέθεσε παλιά και καινούρια δουλειά της στις αίθουσες του ελληνικού προξενείου Παρισιού. Οι γραμμές που ακολουθούν γράφηκαν μ' αφορμή αυτή την έκθεση, και με την ελπίδα να συμβάλουν στη γνωριμία ενός έργου το οποίο, αν και γνωστό σε ορισμένους ειδικευμένους κύκλους, παραμένει κατά το πλείστον παραγκωνισμένο κατά τρόπο δυσανάλογο προς την αξία του¹.

Αυτή τη γραφή επιθυμώ να γράψω για την Α.Κ. από χρόνια: κάποιες μέρες του '68, όταν την πρωτογνώρισα στο Παρίσι... Ο άνθρωπος καθώς και το έργο είχαν ασκήσει πάνω μου δυνατή έλξη, εκείνη την εποχή, μπλεγμένη μ' ακαθόριστες συγκινήσεις και νοσταλγίες...

Μα ο κόσμος γύρω μας κινώταν τότε προς άλλες κατευθύνσεις.

Η εξέγερση του Μάη στο Παρίσι —με τα όνειρα της ουτοπίας που έθετε σε κίνηση (η τέχνη στο δρόμο, στ' αμφιθέατρα free tiaz, θέατρα στους κήπους και τα πάρκα ' happening παντού...) η πεποίθηση πως μόνες οι πρωτόπιορες είναι φορείς του προοδευτικού στην τέχνη —άρα και μόνες άξιες ενδιαφέροντος η απώθηση τέλος προς ό,τι θύμιζε ηττοπάθεια και μιζεραμπιλισμό (δεν είχαμε απ' αυτά ανάγκη όταν στην Ελλάδα η δικτατορία βασάνιζε τους ανθρώπους μας κι ο κόσμος κατέβαινε στους δρόμους ενάντια στα τανκς), έθεταν τα όρια των ενδιαφερόντων κι ενασχολήσεων. Έτσι, έργα σαν της Άννας Κινδύνη, συνυφασμένα με άλλες ιστορικές περιόδους και φέροντας μέσα τους αισθητικά μηνύματα άλλων καιρών, ήταν μοιραίο να υποχωρούν κάτω απ' τη λάμψη των βίαιων νέων κυμάτων.

Δεν είμαστε στο ίδιο στάδιο τώρα. Οι κάθε λογής ελευθεροφόρες εκφράσεις εγκαταλείπουν ολοένα τη σκηνή του πραγματικού και στοιχειώνουν στο εξής τα άδυτα της μνήμης, όταν δεν καταντούν επιφάνειες ελευθερίας σε υποθετικές πραγματικές συνθήκες... Στην τέχνη και στη λογοτεχνία ειδικότερα, τις πρωτοποριακές / ανανεωτικές εκδηλώσεις του χθες αντικαθιστούν μαυρισμοί κι αναμασήματα κάθε είδους, τα οποία συχνά συνεχίζουν ν' αυτοαποκαλούνται πρωτοποριακά, όταν δεν βρίσκουν άλλους τρόπους να καλύψουν την ποιοτική, αισθητική οπισθοδρόμηση την έλλειψη έμπνευσης και ουσιαστικής σχέσης με τα πράγματα την απουσία πάθους.

Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα, το πέ-

σιμο της δικτατορίας, μετά το θαυμάσιο συλλογικό happening της πρώτης βραδιάς (ο κόσμος να χορεύει και να γελά και να παραλογίζεται χαρμόσυνα στους δρόμους —τι «chef d' oeuvre»!), προκάλεσε μια γενική πτώση του καλλιτεχνικού δυναμικού: λες κι η τέχνη να μην μπορεί να υπάρξει παρά μόνο σε κατάσταση έλλειψης, εξορίας κι ενάντια —στο δικτάτορα, στον καταχτητή, στον πατέρα, στον όποιο δυνάστη... Εκτός βέβαια κι αν έχουμε φτάσει σε κείνο το στάδιο της κοινωνικής κι ατομικής ευτυχίας το οποίο, έχοντας ανάγει σε καλλιτεχνήματα τις ανθρώπινες σχέσεις, καθιστά αυτόματα άνευ λόγου κάθε (άλλο) έργο τέχνης!

Η αλήθεια είναι πως η Ελλάδα, (όπως —πολύ εντονότερα— η λοιπή γηραιά Ευρώπη με τα εκατομμύρια τους ανέργους, τους ψυχοπαθείς, τους ανευχαρίστητους ή τους απλώς φτωχούς), ζει άσχημα την οικονομική και ιδεολογική κρίση, τα γηρατειά του 20ου αιώνα και την προσέγγιση της δεύτερης χιλιετηρίδας. Μέσα σ' αυτό το κλίμα, και στην Ελλάδα, αναθεωρήσεις κάθε λογής (συχνά με προσώπιο «αναγέννησης») αντικαθιστούν επί το πλείστον τη δημιουργική δράση. Το θέμα, έτσι κι αλλιώς, δεν είναι να υπάρχει κανείς, είναι να φαίνεται πως υπάρχει —όσο γίνεται πιο διαφορετικά, μα χωρίς ένταση... Η φαντασία περιττεύει: μόνη λειτουργεί μια συνδυαστική ικανότητα των πλέον ετερόκλιτων στοιχείων, του παρελθόντος ή του παρόντος χρόνου. Οι αντιθέσεις ανάμεσα στο μοντέρνο και στο παραδοσιακό αποσβύνονται: στην τέχνη, όπως και στη μόδα, όλες οι σχολές αναπτύσσονται παράλληλα...².

★

Υπάρχει ωστόσο και μια θετική διάσταση αυτών των φαινομένων: διότι, εκείνο που τελικά αμφισβητείται κυρίως, είναι έννοιες όπως αυτή της συνεχούς παγκόσμιας προόδου στην ιστορία, καθώς και κάθε λογής ιδεολογικά δόγματα και απόλυτες γενικές αξίες. Όλ' αυτά καταγγέλλονται τα τελευταία χρόνια από μεγάλες

Μαυρόασπρο χαρακτηριστικό σε ρο-ντοϊντ - 1979

«Pointe sèche» - 1948

παρτίδες της ιντελιτζένσιας σαν σχετικά, ενώ όλο και μεγαλύτερες ομάδες ανθρώπων διεκδικούν το δικαίωμα στην ιδιαιτερότητα (ατομική, συλλογική, εθνική...) τόσο όσον αφορά τις οικονομικές επιλογές όσο και τη γλώσσα ή τις πολιτισμικές εκφράσεις. Σύμφωνα μ' αυτή την αλλαγή οπτικής (και προοπτικής), αντιμετωπίζεται τώρα με άλλα κριτήρια η δυνατότητα / δικαίωμα να μην ακολουθεί κανείς τα —όποια και όσο έντονα ή επαναστατικά— ρεύματα της εποχής του, να μένει δηλαδή «περιθωριακός», απ' ης στιγμής το αίτημα της αυθεντικότητας και η ηθική της πράξης το επιτάσσουν. Με μόνο γενικό παρανομαστή, την ποιότητα της εκφραστικής κίνησης.

★

Η παρουσία έργων σαν αυτό της Α.Κ.Μ., το οποίο παρέμεινε φαινομενικά μακριά από τα δυνατά ανανεωτικά ρεύματα της μοντέρνας τέχνης, χωρίς συμπλέγματα ούτε προσπάθειες προσαρμογής, εν γνώσει αλλ' αδιαφορο προς τις σύγχρονες τάσεις, σχολές, μόδες, προς τέτοιες ακριβώς νοητικές διεργασίες ωθεί και βοηθά στην απελευθέρωση από τα δόγματα του μοντερνισμού³.

Τα δημιουργήματα, (ιδιαίτερα της παλιότερης, «μαυρόασπρης» περιόδου, που φτάνει grosso modo μέχρι τα 1975, (βλ. 1, 2 και 3) αλλά και τα νεότερα όπου το χρώμα έρχεται για πρώτη φορά να συνδιαλλαχθεί με το σχέδιο / χάραγμα), παρουσιάζονται σαν αναχρονικά, αταίριαστα εκ πρώτης όψεως με την εποχή τους, —ώσπου ν' ανακαλύψει κανείς μια σωρεία εκδηλώσεων που, σ' όλους τους καιρούς, παρουσίαζαν τα ίδια χαρακτηριστικά, αντιλεγόμενα με την ύπαρξή τους τις γραμμικές, απόλυτες κατατάξεις και την πάσει θυσία εξεύρεση ομοιοτήτων, συνεχειών, επιδράσεων, σχολών κτλ...⁴

Ενώ, απ' την άλλη μεριά, προσπάθεια αναφοράς σε προϋπάρχουσες συγγενείς (προς τα έργα της Α.Κ.Μ.) εκφράσεις, φέρνει στην επιφάνεια, μεταξύ άλλων,

τα δραματικά εξπρεσιονιστικά σχέδια του Γκόγια ή του Ο. Redon, γκραβούρες του Daumier, πίνακες της Kolvits, ή ακόμα —όσον αφορά πιο πολύ την τελευταία «παραγωγή»— τις ελεύθερες σχεδιαστές μορφές των αρχαίων ελληνικών λυκήθων: αναφορές «σπουδαιές», που δεν έχουν φυσικά καμιά πρόθεση να προσθέσουν ψεύτικο φωτιστόφανο στο εν όψει έργο εντάσσοντάς το σε ένδοξες εκφραστικές οικογένειες, αλλά ακόμα μια φορά, να συντελέσουν στην απόδειξη απουσίας μονοπατών πλαισίων...

Πρόθεσή μου δεν είναι, επίσης, να επεκταθώ εδώ σε εκτενή αισθητική ανάλυση κι αξιολόγηση ή να τοποθετήσω ιστορικά και κοινωνιολογικά το έργο της Άννας Κινδύνη - Μαρουδή. Θα υπάρξουν, πιστεύω, άλλες γραφές κι άλλοι χώροι⁵. Επιθυμία μου, έξω απ' τη σημείωση των συλλογισμών όσους προκάλεσε η έκθεσή της, είναι να συντελέσω στην πληρέστερη γνωριμία ενός καθόλα αξιόλογου έργου το οποίο, καιρός είναι να βγει από το ιδεολογικό «γκέτο» που η κριτική —αλλά και η ίδια η καλλιτέχνις— διατήρησε γύρω του... Και να πάρη η Α.Κ.Μ. τη θέση που της ανήκει στη νεοελληνική τέχνη...

1. Μ' αυτή την ευκαιρία δεν θα τονομίζω άστοχο να τονίσω κανείς την ευχαρίστηση που αισθάνεται μπροστά στις ολάνοιχτες πόρτες του ελληνικού προξενείου, ιδίως όταν έχει όχι πολύ μακρινές αναμνήσεις εποχών κατά τις οποίες, οι εν λόγω πόρτες άνοιγαν μόλις για το πέρασμα των ενδιαφερομένων —και μάλιστα μετά από σχετικά ερωτηματολόγιο ανάμεσα στους φιλολακές του αδύτου και στους εν δυνάμει νομιμόφρονες.

2. «Τίποτε δεν είναι πιο μοντέρνο σε σχέση με κάποιο άλλο (...) τα πάντα είναι σύγχρονα (...) Καμιά ιδιαίτερα δυνατή ιδέα δεν παρουσιάζεται» γράφει ο J. Baudrillard σ' ένα ενδιαφέρον άρθρο του, «La fin de la modernité ou l'Es de la simulation» στην Encyclopedie Universalis...

3. Ας μην μπλέξει κανείς τα «μοντερνιστικά δόγματα» με τους πραγματικούς ελευθεροφόρους πειραματισμούς και πραγματώσεις της μοντέρνας τέχνης.

4. Θα μπορούσε να παραπέμψει κανείς παραδειγματικά στο έργο του Ρ...

Ιρακτικό με χρώμα σε ροντοίντ -
ρίοδος '79-'83

Picasso που, μόνος του —και με ποια τελειότητα— αγγαλιάζει τρόπους εκφραστικούς μ' απόσταση αιώνων (προϊστορία, κλασικισμός, εξπρεσιονισμός...) παίζοντας συνάμα πρωταρχικό ρόλο στην κυβιστική επανάσταση... Ή επίσης, στο χώρο της λογοτεχνίας, στην «κλασική» γραφή του Musil, κ.ά.

5. Δες και σύντομο βιογραφικό σημείωμα της Α.Κ.Μ. σε άλλη σελίδα του τχ.

6. Η Α.Κ.Μ. ανήκει ιδεολογικά σ' εκείνη τη μικρή ομάδα ευτυχισμένων ανθρώπων τους οποίους δεν άγγιξε ποτέ η αμφιβολία, η καταρράκωση, η αμφισβήτηση ως προς την πολιτική τους ένταξη: γι' αυτήν ο κομμουνισμός ήταν και παραμένει το ιδανικό όραμα μιας ιδανικής κοινωνικής επαναστατικής κίνησης, ενάντια στις όποιες καταπιέσεις, όποιες ασχημίες, όποιες ανισότητες.

Βιογραφικό σημείωμα

Η Άννα Κινδύνη Μαρουδή γενήθηκε στη Νέα Φώκεια Μικράς Ασίας το 1914. Την ίδια χρονιά η οικογένειά της, ξεφεύγοντας τις ουρικές διώξεις, καταφεύγει στη Λυτιλήνη.

Επανέρχεται στη Μικρασία το 1919 —ακολουθώντας τον ελληνικό στρατό που αποβιβάζεται στη Σμύρνη. Αλλά η συνέχεια της ελληνικής εκστρατείας και η πανωλεθρία του 1922 (η οποία συνοδεύτηκε από τη γενοκτονία του ελληνικού και αρμενικού πληθυσμού) αναγκάζει την οικογένεια να επανέλθει —σώα ευτυχώς— στη Μυτιλήνη: Ο ψυχικός κόσμος της μικρής Α.Μ. συγκροτείται ήδη από εικόνες κατατρεγμών, θανάτων, οδύνης και πείνας, εικόνες που θα παραμείνουν χαραγμένες στη μνήμη της και, προσθεμένες σ' άλλες τραγικές εμπειρίες, θα κατακυριεύσουν τον εσωτερικό κόσμο της για δεκαετίες...

Τελειώνει το Γυμνάσιο στη Μυτιλήνη και εγκαθίσταται στην Αθήνα το 1930, όπου δουλεύει σαν σχεδιάστρια αρχιτεκτονικής. Τα πρώτα της σχέδια χρονολογούνται απ' αυτή την εποχή: σκηνές ζωής των φτωχών συνοικιών της Αθήνας, πρόσωπα μανάδων και παιδιών.

Ο πόλεμος κι η γερμανική κατοχή βρίσκει την οικογένεια Μαρουδή συγκεντρωμένη στη Αθήνα, όπου υποφέρουν —μαζί με τον υπόλοιπο πληθυσμό— τις κάθε λογής καταδιώξεις, καθώς και τη φοβερή πείνα των ετών 1941-42: ένα από τα χιλιάδες θύματα, είναι κι η μεγάλη της αδερφή. Τα γεγονότα αυτής της περιόδου θα δώσουν τα οριστικά εναύσματα στην εκφραστική τάση, και θα καθορίσουν συνάμα τα γενικότερα πλαίσια που μέσα τους θα κινηθεί το έργο της Α.Κ.Μ. για 30 περίπου χρόνια.

Το 1945 εγκαθίσταται μαζί με τον άνδρα της, αρχιτέκτονα Μανώλη Κινδύνη, στο Παρίσι, όπου ζει έπειτα.

Από το 1946, παρακολουθεί μαθήματα χαρακτηριστικής και σχεδίου στη Σχολή Καλών Τεχνών του Παρισιού, κι αρχίζει να συμμετέχει σε ομαδικές εκθέσεις.

Όταν στην Ελλάδα γίνεται ο εμφύλιος πόλεμος οπότε —μεταξύ άλλων τώων άλλων δραμάτων—, η δεύτερη αδερφή της συλλαμβάνεται κι εξορίζεται, όλες οι φοβερές εικόνες του παρελθόντος αναδύονται, προστίθενται στις παρού-

σες οδύνες και ωθούν ακατάσχετα την καλλιτέχνη στην εξωτερική-κευση. «Συνταραγμένη, με όλες τις αναμνήσεις στιβαγμένες στο μυαλό και στην καρδιά μου, αισθάνθηκα την ανάγκη να εκφρασθώ. Θυμώμουν όλα και όλους, σχεδίαζα χωρίς αρχή και χωρίς τέλος, ένα κάρβουνο (μολύβι) στο χέρι, σαν να μιλούσα στον εαυτό μου... Αισθανόμουν σαν μία μάνα, μάνα της δικής μου μάνας και όλων των μανάδων του κόσμου. Ήθελα να εκφράσω την αγωνία, τη στέρηση, τη θυσία, την αλληλοβοήθεια, την αξιοπρέπεια, τον πόνο, την καλωσύνη, όλο αυτό το νεφέλωμα συναισθημάτων μιας ολόκληρης ζωής...», διηγείται η ίδια. Το έργο, δημιουργείται στη θέση ενός αδύνατου διαλόγου με το χρόνο και το χώρο, κραυγάζει ενάντια στην αφόρητη πραγματικότητα και, ίσως, στην αδυναμία οποιασδήποτε άλλης συμμετοχής / δράσης...

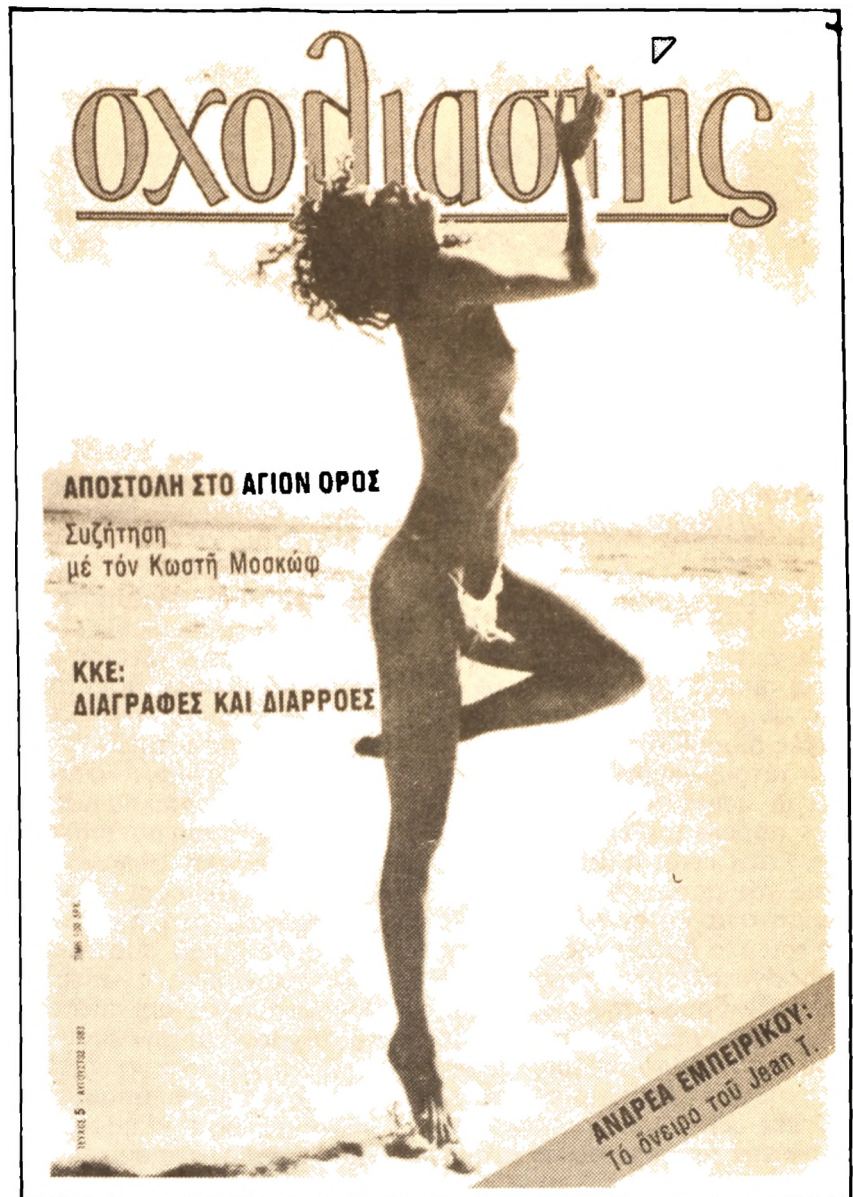
Η πάροδος των χρόνων κι η αλλαγή των ιστορικών συνθηκών, δεν θ' αλλάξουν κατά πολύ τον φαντασιακό κόσμο της Α.Κ.Μ. μέχρι περίπου το 1955, οπότε η θεματογραφία της *μητρότητας* —την οποία η ίδια έχει στερηθεί στο προσωπικό επίπεδο— παίρνει μεγαλύτερο χώρο στο έργο της.

Το 1960 της γίνεται η πρώτη ατομική έκθεση στη γκαλερί St. Placide, και παίρνει το «Βραβείο Κριτικής» αυτής της χρονιάς. Το 1963 της απονέμεται το βραβείο «Eugene Carriere»

Από το 1965 και πέρα, κι ενώ συνεχίζει να εκθέτει ατομικά και ομαδικά, μια διαφοροποίηση σημειώνεται στη δουλειά της η οποία αποκρυσταλλώνεται γύρω στα 1975 με την εισαγωγή του χρώματος σαν εκφραστικού μέσου (έγχρωμα σχέδια και χαρακτηριστικά σε ροντοίντ) αλλά και με την αλλαγή θεματογραφίας: εισάγεται ο κύκλος των «ερώτων» ερώτων, ωστόσο, που συχνά θυμίζουν την ανήσυχη μορφή κάποιου «χάρου ψυχοπομπού» λευκών αττικών λυκήθων... Ένα είδος αναγέννησης συντελείται, μια ξαφνική δεύτερη (ή μήπως πρώτη;) νιότη, που ξεσπά με τη συμπυκνωμένη απλότητα της πλούσιας ωριμότητας.

Η Άννα Κινδύνη Μαρουδή εξέθεσε τελευταία, παλιά και καινούρια έργα της, στις αίθουσες του Ελληνικού Προξενείου στο Παρίσι (2-27 Μαρτίου).

κυκλοφόρησε τό τεύχος 5

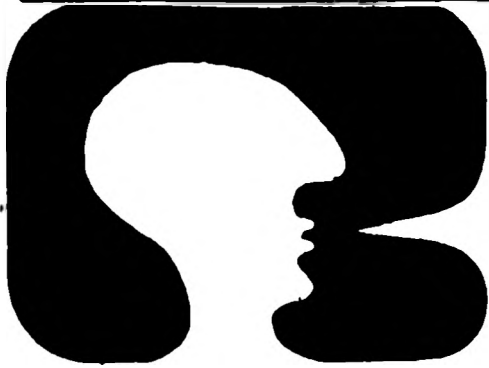
ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ
Συζήτηση με τον Κωστή Μοσκόφ

ΚΚΕ: Διαγραφές και διαρροές
Συνέντευξη του Τόνι Νέγκρι
Νάνου Βαλαωρίτη: Γιά τον Καβάφη
ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ: Τό όνειρο του Jean T.

ΓΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
SHOW BUSINESS
του Άρκα

ΟΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

Διαλογος-διαλογος-διαλογος

ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

● Με αφορμή το Συνέδριο του Εργατικού Κέντρου Αθήνας, οι επιστολογράφοι μας, παραθέτουν τις προτάσεις τους για μια πρωτοβουλία διαλόγου στο συνδικαλιστικό κίνημα.

Στην περίοδο που διανύουμε και μέχρι το 22ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ που θα γίνει τον Οκτώβρη, διενεργούνται σε πλατιά κλίμακα στο εργατικό κίνημα απολογιστικές και εκλογικές διαδικασίες.

Ένα τέτοιο γεγονός είναι πάντα ιδιαίτερα σημαντικό και κρίσιμο για την πορεία του εργατικού κινήματος. Γιατί είναι η βάση που στο πλαίσιο της μπορεί να υπηρετηθεί η μόνιμη ανάγκη ένταξης της πορείας του στο δρόμο της στρατηγικά προσανατολισμένης ταξικής του πάλης, στο δρόμο της ριζικής κοινωνικής αλλαγής. Γιατί είναι η βάση που στο πλαίσιο της μπορούν να αξιολογηθούν οι εμπειρίες από τις συνολικές εξελίξεις μιας περιόδου και από την πορεία του εργατικού κινήματος στη διάρκειά τους. Γιατί εκεί οφείλει και μπορεί να αναπτυχθεί ο απαραίτητος προσανατολιστικός διάλογος του εργατικού κινήματος και να ιεραρχηθούν τα καθήκοντα και οι στόχοι για μια περίοδο.

Η σημασία και ο ρόλος των μαζικών διαδικασιών που διεξάγονται σήμερα, πολύ απέχουν από την κατάκτηση του παραπάνω προσανατολιστικού ρόλου. Σταθερά περιχαρωμένες στο ασφυκτικό πλαίσιο του κρατικού συνδικαλισμού, αντιμετώπιζονται σε γήπεδα εκλογικού ανταγωνισμού και σε μέσα κατάκτησης του οργανωτικού ελέγχου από τις κυρίαρχες δυνάμεις στο εργατικό κίνημα. Ό,τι αφορά τους στόχους και τα καθήκοντα δράσης του χρησιμοποιείται εκλεκτικά όχι για να επενδυθεί στην ανάπτυξη του κινήματος ούτε γιατί αποτελεί δεσμευτικό και οδηγικό στοιχείο της στάσης αυτής των δυνάμεων αλλά γιατί χρειάζεται για την εξασφάλιση των εκλογικών στόχων της. Ο κρατικός συνδικαλισμός δεν αντιμετωπίζεται σε στοιχείο εχθρικό στην ανάπτυξη του κινήματος και άρα σε στοιχείο για ανατροπή απ' τους αγώνες του. Αντίθετα κρίνεται σε θετικός και αρνητικός ανάλογα με το πόσο εξυπηρετεί τη δική τους ανάπτυξη. Έτσι καταγγέλεται ή υπερθεματίζεται αξιοποιείται ή αντιπαλεύεται ανάλογα με την ευθυγράμμισή του με τους στόχους αυτής της ανάπτυξης. Οι στόχοι της αυτόνομης και δημοκρατικής οργάνωσης του εργατικού κινήματος, στόχοι αναγκαίοι για την ταξική ανάπτυξή του, αποκτούν μια κάλπικη υπόσταση στις διακηρύξεις τους, απουσιάζοντας παράλληλα από τη δράση τους.

Η κυριαρχία αυτών των πρακτικών στο Ε.Κ., στην εξέλιξή της πα-

γώνει και αναπαράγει μια γραφειοκρατική σχέση, αποστασιοποίησης απ' το ίδιο το αντικείμενο και το περιεχόμενο της συνδικαλιστικής δράσης, ανάμεσα στη συνδικαλισμένη εργατική τάξη και στην συνδικαλιστική ηγεσία της. Μια τέτοια εξέλιξη αντιστρατεύεται την πορεία ανάπτυξης του Ε.Κ., αντιμάχεται τη μαζικοποίηση, την ενότητα και την πολιτικοποίηση των εργατικών αγώνων. Έτσι, όποιες κι αν είναι οι ανακατατάξεις των κορυφών, όσο βάση πραγμάτωσής τους θα 'ναι μια ιδεολογία και πρακτική γραφειοκρατική, δεν θα αποτελούν αφετηρίες καθοριστικές για την ανάπτυξη του εργατικού κινήματος. Κραυγαλέο είναι, άλλωστε, το πρόσφατο εμπειρικό δεδομένο των ανακατατάξεων στην κορυφή του εργατικού κινήματος σ' όλη την εξέλιξή του από το Γενάρη του '82 ως σήμερα.

Σε συνθήκες τέτοιας κρίσης στο εργατικό κίνημα, έρχεται να καταγραφεί σε φυσιολογικό το γεγονός των αποσπασματικών αντιδράσεων του Ε.Κ., απέναντι στην πολιτική του αστισμού που σε μια εκσυγχρονισμένη έκδοση και επικαλούμενος την κοινωνική αλλαγή καλεί τον Ε.Κ. να συναινέσει στην κοινωνική συντήρηση, στη διαιώνιση του εκμεταλλευτικού συστήματος (πολιτική οικονομική ανάπτυξης και εθνικής ομοψυχίας) απαιτώντας την ταυτόχρονα με την εκσυγχρονισμένη ή όχι καταστολή (ν. 1264, νόμος για τις «κοινωνικοποιήσεις», απεργασιακές εκκλήσεις και πρακτικές, προβοκάτσες, συντεχνιακές ζυμώσεις, διώξεις συνδικαλιστών, ποινικοποίηση απεργιακών αγώνων κτλ.).

Το ξεπέραςμα αυτής της κρίσης προβάλλει έτσι σαν το κυρίαρχο καθήκον του εργατικού κινήματος. Η ανταπόκρισή του στις ανάγκες της ανάπτυξης των αγώνων του δε μπορεί να γίνει χωρίς αυτό το συμπέρασμα. Μπορεί να γίνει μόνο αν κατακτηθεί η πραγματική οργανωτική αυτονομία του μόνο αν κατακτηθεί η δημοκρατική του λειτουργία, μόνο αν θεσπιστεί απ' τους ίδιους τους αγώνες η κυρίαρχη και καθοριστική εργατική συμμετοχή σ' αυτήν. Αυτό είναι και το στοιχείο που θα αποδεσμεύσει τις εγκλωβισμένες σήμερα δυνατότητες του Ε.Κ. Το πότε θα κατακτηθεί κάτι τέτοιο δε μπορεί κανείς να το ξέρει.

Γιατί αυτό είναι κάτι που θα το δείξει μόνο η ανάπτυξη των αγώνων στο εργατικό κίνημα για την πραγμάτωσή του. Ούτε μπορεί κανείς να αποτελέσει εγγύηση της ανάπτυξης αυτών των αγώνων. Η ανάπτυξη αυτών των αγώνων παραμένει ο μοναδικός εγγυητής.

Γίνονται λοιπόν επιτακτικά αναγκαίες όλες οι πρωτοβουλίες που πρακτικά και σ' οποιοδήποτε τμήμα του Ε.Κ. θα υπηρετήσουν τη συνολική του ανάπτυξη αντιστεκόμενες στην οργανωτική και πολιτική κηδεμόνευση και ενσωμάτωση, αγωνιζόμενες για την κατάκτηση της οργανωτικής αυτονομίας και για την ανύψωση του Ε.Κ. ως την καλύτερη ανταπόκριση στους αγώνες που απαιτούν τα στρατηγικά του συμπεράσματα. Πρωτοβουλίες που ξεπερνώντας τον περιορισμό τους σε επί μέρους χώρους και συνειδητοποιώντας την ανάγκη συνολικοποίησης των επί μέρους αγώνων, θα τροφοδοτήσουν ενωτικές διαδικασίες διαλόγου και δράσης στο

εργατικό κίνημα και την πορεία του.

Βλέποντας έτσι τα πράγματα, παίρνουμε την πρωτοβουλία μιας πρότασης που απευθύνεται σ' όποιες δυνάμεις ενεργοποιούνται στο εργατικό κίνημα της Αθήνας, και συνειδητοποιούν τις παραπάνω αναγκαιότητες με σκοπό να προχωρήσουμε σ' ένα διάλογο για την ανάπτυξη μιας ενότητας δράσης στο χώρο. Επίκεντρο ενός τέτοιου διαλόγου στο άμεσο μέλλον είναι το συνέδριο του Ε.Κ.Α που γίνεται στις 3 και 4 Σεπτέμβρη. Πιστεύουμε ότι μια συγκέντρωση - συζήτηση στο τέλος Αυγούστου ή στις αρχές του Σεπτέμβρη μπορεί να αποτελέσει ένα πρώτο βήμα για μια πορεία ενωτικής δράσης στο κίνημα της Αθήνας, με πρώτη αφορμή το Συνέδριο του Ε.Κ.Α.

Συναγωνιστικά,
Χριστοδουλόπουλος Αγησίλαος (Ταμίας ΟΙΕΛΕ) Πανταζόπουλος Αλέκος (Γραμματέας ΔΣ Σωματίου ΖΗΜΕΝΣ Α.Ε.) Γιαννόπουλος Νίκος (μέλος ΔΣ σωματίου εργαζομένων Νοσοκ. Παίδων «ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ» Η Πρόεδρος, Δημάκος Θάνας (συνδικαλιστής ΕΕΛΠ).

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΣΤΡΟΦΕΣ

● Στο γράμμα που ακολουθεί οι επιστολογράφοι μας αμφισβητούν την αυθεντικότητα της στροφής προς την ελληνική λαϊκή μουσική και αναρωτιούνται για τα κίνητρα των «κυκλωμάτων» που —κατά τη γνώμη τους— είναι υπεύθυνα γι' αυτή.

Τώρα τελευταία οποιοσδήποτε παρακολουθεί τα μουσικά πράγματα, βρίσκεται αντιμέτωπος με μια άνευ προηγουμένου προβολή, απ' ορισμένους κύκλους, της λεγόμενης ελληνικής «λαϊκής μουσικής».

Τι να σημαίνει άραγες αυτό; Ποια κυκλώματα και γιατί ξεκίνησαν τώρα τελευταία αυτήν την εκστρατεία κατεύθυνσης της κοινής γνώμης;

Το πρώτο που θα παρατηρούσε κανείς, είναι ότι αυτοί που τώρα προβάλλουν με κάθε μέσο τα λαϊκά τραγούδια, πριν από λίγο καιρό είχαν ταυτίσει το όνομά τους με τη διάδοση της ροκ κουλτούρας. Το γνωστό κύκλωμα της Δεξαμενής (αφοί Φαληρέα, Σαββόπουλος, Βακαλόπουλος και ο μικρός Θεωράκης Μανίκας), που σε μεγάλο ποσοστό ευθύνεται για τη μεγάλη διάδοση των ιδεών του ροκ, ξέχασαν τα συνθήματα, τις διακηρύξεις, τις αντικομφορμιστικές τάσεις και πετούν το «παλιωμένο» κοστούμι της αντισυμβατικότητας στα σκουπίδια. Αναρωτιέται κανείς που πήγαν οι ιδέες του παρελθόντος.

Άραγε τις πίστευαν οι ίδιοι πραγματικά ή μας κοροΐδευαν και όλα αυτά ήταν ένα μεγάλο παραμύθι, «χάριν της κονόμας» και της προσωπικής τους προβολής.

Αλλά γι' αυτό ας απαντήσουν καλύτερα οι ίδιοι, που σίγουρα ξέρουν καλύτερα. Για μας, που αυτές οι ιδέες εξακολουθούν να μη χάνουν την επικαιρότητά τους και να καθορίζουν ακόμα τον τρόπο ζωής μας, μετράει ακόμα η παράδοση και η συνέχιση της κουλτούρας, που μαζί της ταύτιστηκε η διεθνής εξέγερση της νεολαίας.

Ας μη στεκόμαστε, όμως, σ' αυτές τις λεπτομέρειες. Τι εννοούν με τον όρο παράδοση και ποιανής τέτοιας είναι τέκνα ο εύθραστος Θεωράκης Μανίκας και οι μόνιμοι κάτοικοι Κολωνάκιου αφοί Φαληρέα; Βασιλικότερος του βασιλέως πια ο ποντηφίς του ελληνικού underground Διονύσης Σαββόπουλος θυμήθηκε τους πατεράδες του, την οκτάωρη δουλειά (-εία), τα κλαρίνα, τα τσιφτετέλια (που τιμώνται άλλωστε προς 5.000 «λαϊκές» δραχμές το μπουκάλι στα λαϊκά στέκια, που τραγουδάει ο Μανώλης Αγγελόπουλος), τις αγνές ελληνικές παραδόσεις μας, και ξέχασε τις ανοργασμικές φοιτητιούλες, που τον ανέδειξαν, και τον Ντύλαν, στο αραιό μουσάκι του οποιου, βρήκε πολλές φορές καταφύγιο (βλ. «Παλιάτσος και Ληστής» και «Άγγελος εξ άγγελος»).

Ας μην ξεχνούν, όμως, ότι κάθε είδους εθνικισμός τοπικισμός λαϊκισμός υπήρξε πρόσφορο έδαφος για την καλλιέργεια κάθε είδους συντηρητισμού και ας θυμηθούν ότι και αυτοί αναζήτησαν τη φιλοσοφική τους ταυτότητα στη μακρινή Πετρούπολη (Τρότσκι-Ρασούλης), στα όρη του Θιβέτ (Ραζνίς-Ρασούλης), το γκριζο Παρίσι (Αλτουσέρ-Λακάν-Βακαλόπουλος). Και ας μη μας παρουσιάζουν για άλλοθι τους κριτικούς διαφόρων εντύπων (άλλωστε κρητικούς ξέρουμε μόνο της κατοίκους της Κρήτης) και την αρρώστια ορισμένων φανατικών συλλεκτών. Όλοι αναγνωρίζουμε το πρόβλημα της δημιουργίας μιας νέας ελληνικής μουσικής σκηνής (ροκ ή όπως αλλιώς ονομαστεί), αλλά η λύση του δεν είναι το να ανασκάπτουμε στο παρελθόν, αλλά ένα πράγμα που μένει τώρα να γίνει.

Τέλος πάντων, σας δίνουμε τη δυνατότητα ως άλλοι Αμπατιέλοι, να έχετε τον τελευταίο λόγο. Υ.Γ. Πραγματικά κανένα πρόβλημα μ' αυτούς καθ' αυτούς τους λαϊκούς ερμηνευτές.

Το μόνο είναι με σας, που τόσο άσχετοι, προσπαθείτε να τους εκμεταλλευτείτε για δικά σας οφέλη (χρήμα και επίδειξη).

Τάκης Δενδρινός
Γιώργος Πιερρίκος

ΟΙ ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΝΤΕΦΙ

● *Και ακολουθεί η άλλη άποψη. Μια επιστολή από την σ.ε. του περιοδικού «Ντέφι».*

Σε απάντηση όσων γράφτηκαν να τις συναυλίες που οργάνωσε το περιοδικό «ΝΤΕΦΙ» στο Λυκαβηττό θεωρήσαμε υποχρέωσή μας να παρατηρήσουμε τα εξής:

Θελήσαμε να παρουσιάσουμε, με τρεις συναυλίες, ενδεικτικές τάσεις του σημερινού λαϊκού τραγουδιού. Οι κριτικές που μας γίναν δεν ήταν για τον τρόπο και για τα ενδεχόμενα λάθη που κάναμε σ' αυτές τις συναυλίες.

Ήταν φτηνές ειρωνείες και μάλιστα με ρατσιστικές διαθέσεις για το «γύφτο» Αγγελόπουλο, οργανωμένες προοδευτικές ότι είμαστε οπισθοδρομικοί λαϊκιστές και μάλιστα ότι προβάλλουμε τα μουσικά προϊόντα της Ανατολής και κρυπτοφασιστικές προτροπές προς την τηλεόραση να μην μεταδίδει αυτού του είδους τη μουσική.

Οι άνθρωποι που γράφουν αυτά τα πράγματα σίγουρα δεν αγαπούν το λαϊκό τραγούδι.

Εντάξει! Ρωτάνε όμως και μας αν αγαπάμε λ.χ. τη ντίσκο; Εμείς δεν είπαμε ότι δεν πρέπει να παίζεται ή να μεταδίδεται η ντίσκο! Εκείνοι πώς ζητάνε ν' απαγορευτεί η μετάδοση του λαϊκού τραγουδιού και μάλιστα χωρίς να ναι καθόλου σίγουρο ότι είναι σε θέση να το αξιολογήσουν; Αυτή είναι μια πολύ μεγάλη απορία για τη δημοκρατικότητα τέτοιων απόψεων και τέτοιων ανθρώπων.

Υστερα, αυτό που ονομάζουν ανατολίτικο, γύφτικο ή αμανέ είμαστε πιστεύουμε ότι —με μουσικά κριτήρια— είναι πιο ελληνικό από κάθε άλλο είδος μουσικής που παράγεται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, με την έννοια ότι είναι πιο κοντά στο ρεμπέτικο, ο δημοτικό τραγούδι και τη βυζαντινή μουσική. Να μας πουν ό,τι τα περισσότερα τραγούδια αυτού του είδους δεν είναι καλά μάλιστα! Αλλά να απορρίπτουν τραγουδιστές σαν τον Αγγελόπουλο και το Μητροπάνο, μουσικούς σαν τον Κόρο, το Βασιλόπουλο, το Νικολόπουλο, το Σούσα, δείχνει ότι όσοι ασχολήθηκαν με τις συναυλίες δεν έχουν καμιά πληροφόρηση και καμιά συνείδηση για το συγκεκριμένο θέμα!

Δεν τους ζητάμε να έχουν. Είναι δικαίωμα του καθενός να σχολείται με ό,τι του αρέσει. Αλλά δεν μπορεί να ζητάει να απαγορευτούν πράγματα για τα οποία δεν είναι σε θέση να κρίνει.

Και πέρα απ' αυτό, ποιος και με ποια κριτήρια μπορεί γενικότερα να αποκλείει ή να ζητάει ν' απαγορευτεί ένα ολόκληρο είδος μουσικής, που τουλάχιστον από ιστορική άποψη καλύπτει το 90% και παραπάνω της ελληνικής μουσικής παραγωγής και το

τραγουδάει ο μισός ελληνικός πληθυσμός;

Για πρώτη φορά η τηλεόραση και το ραδιόφωνο έδειξαν το λαϊκό τραγούδι (που ήταν αποκλεισμένο δεκαετίες) και βγήκαν να πουν ότι έπρεπε να συνεχιστεί ο αποκλεισμός!

Εμείς είμαστε βέβαιοι ότι το λαϊκό τραγούδι δεν έχει να κερδίσει αλλ' ούτε και να χάσει τίποτα από τη μετάδοσή του ή μη από τα ραδιοηλεκτρονικά κανάλια. Άλλοι θα χάσουν. Δεκαετίες το είχαν κλείσει στο δικό του «γκέτο» κι αυτό όχι μόνο έζησε, αλλά μας έδωσε και θαυμάσια τραγούδια. Κι ας μην ξεχνάμε ότι το λαϊκό ήταν ο μόνιμος και μοναδικός αιμοδότης του λεγόμενου έντεχνου (Μπιθικώτσης, Χιώτης, Καζαντζίδης κτλ.) και όχι μόνο σε έμφυχο υλικό.

Όσο για το τσιφτετέλι, ας μας πει τελοσπάντων κάποιος γιατί είναι κατώτερης ποιότητας χορός από κάποιον άλλο δυτικοφερμένο ή εγχώριο.

Τελειώνοντας πρέπει να πούμε ότι στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι πρωτοφανείς επιθέσεις που μας έγιναν μας άφησαν κατάπληκτους από την άγνοια και την έλλειψη κάθε σοβαρού επιχειρήματος που φανέρωναν. Και μας μελαγχόλησαν γιατί ήταν σαν τίποτα να μην άλλαξε από τότε που κάποιοι άλλοι χρησιμοποιούσαν ανάλογα «επιχειρήματα» για να αποκλείσουν τα υπέροχα ρεμπέτικα τραγούδια.

Ευχαριστούμε Η συντονιστική επιτροπή του περιοδικού «ΝΤΕΦΙ»

ΑΠΑΤΣΙ Ι

● *Βέβαια, οι συναυλίες είχαν και τα παραλείπομενά τους, κι αλίμονο σ' αυτούς που... τα σχολίασαν.*

Έφτασε στα χέρια μας μια φρικαρισμένη και ανώνυμη επιστολή που αφορά ένα άρθρο (ΑΝΤΙ 236) του συνεργάτη μας Σπ. Καβουνίδη, στο οποίο ο αρθρογράφος έκφραζε την αγανάκτησή του για τους τσαμπατζήδες και την ταλαιπωρία του στις συναυλίες. Απευθυνόμενος λοιπόν στον συνεργάτη μας, ο ανώνυμος επιστολογράφος τονίζει «Αντί να βγει από το καβούκι της καθημερινής του μιζέριας (μοναδική εγγύηση για πολλαπλούς οργανισμούς) την επαναπροτείνει με τη μορφή μιας καλορυθμισμένης Ελβετικής κοινωνίας. Τουλάχιστον απ' την πλευρά μας που είναι η πλευρά της απορύθμισης και εν τέλει της καταστροφής του κοινωνικού κεφαλαίου δηλώνουμε ότι όσο θα

στε Μπάτσοι θα 'μαστε Απάτσοι».

Είχαμε όλη την πρόθεση να δημοσιεύσουμε την επιστολή, αλλά ο επιστολογράφος μας προειδοποίησε:

«Ή θα το δημοσιεύσετε ολόκληρο, οπότε θα δικαιολογήσετε και τη δημοκρατική σας ταμπέλα, ή απαγορεύουμε το κομμάτισμα του κειμένου, οπότε επιβεβαιώνετε και τον ρόλο σας σαν μια άλλη εξουσία ανάμεσα σε τόσες άλλες. Ή όλο ή τίποτα». Υποκύψαμε λοιπόν και μεις στο απαγορευτικό δίλημμα του ανώνυμου, και είπαμε: Τίποτα!

ΑΠΑΤΣΙ ΙΙ

● *Σαν απόηχος από τις ίδιες συναυλίες, και για το ίδιο θέμα, έφτασε και μια ακόμα επιστολή. Τα ονόματα των επιστολογράφων είναι στη διάθεσή μας.*

Τέρμα τα δίφραγκα λοιπόν.

Δεν είναι δυνατόν οι πάλοι ποτέ επιδοξοί επιβήτορες της εργατικής τάξης καθοδηγητές του ΕΚΚΕ (και σημερινοί —πάντα επιδοξοί— επιβήτορες της μουσικής μας —κι όχι μόνο φυσικά— ευαισθησίας) να κοπιάζουν να οργανώνουν συναυλίες με το πάμφθηνο εισητήριο των 350 και 400 δρχ. και τα φρικιά να μπαινουν τζάμπα μέσα!

Δεν είναι δυνατόν ο κάθε ευπρεπής ευτραφής νομοταγής πολίτης να πηγαίνει ν' ακούσει τη μουσική «του» και να υποβάλλεται στο βάσανο του συγχρωτισμού με τη φρίκη της επιμέρους ατομικής θλίψης (!) τών φρικιών, ούτε να ανέχεται την καταθλιπτική σκηηνική —χορευτική τους παρουσία (ο καλός ο κόσμος ακούει δε χορεύει!)

Και δεν μπορεί τέλος η Αστυνομία να παραμένει αδιάφορη. Εμείς τα γκλοπ τα πληρώνουμε απ' την τσέπη μας (φορολογούμενοι πολίτες γαρ) και ξέρουμε καλά τι κίνδυνοι σκουριάς ελλοχεύουν στη βδέλυρη προοπτική να μείνουν αχρησιμοποίητα.

Και για να μιλήσουμε και λίγο σοβαρά.

Μπορεί να μην μπορούμε να φτιάξουμε την κατάσταση εκείνη που θα μας συναντάτε παντού όπου πηγαίνετε να απολαύσετε το ήρεμο ξετύλιγμα των ρόλων που τεχνικοί του Marketing της διαχωρισμένης απόλαυσης (δηλαδή της διεστραμμένης απόλαυσης του Διαχωρισμού) προορίζουν να καταναλώσετε.

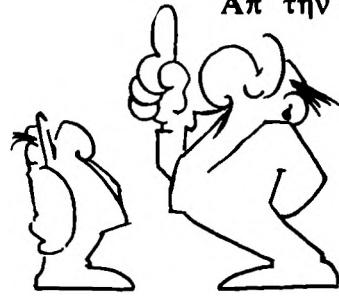
Μπορεί να είμαστε ηττημένοι και να σέρνουμε την ξεφτίλα μας σε γήπεδα, Λυκαβηττούς, κόντρες, νησάκια ή σελίδες που ψιθυρίζουν «ανάγνωστη βοήθεια», μπορεί να μας τσακίζετε κι εμάς και «το παράπονο στη φράση εδώ και τώρα» ωστόσο ακόμα μπορούμε —μερικές στιγμές— να σας τρομάζουμε— να βγάζουμε τη φρίκη σας στην επιφάνεια όταν θα συναντάτε το σπασμένο φαρμακείο στις δύο η ώρα

το καμένο γήπεδο το αμόκ της μηχανής της βιτρίνας τα θρύψαλα την περιφρόνηση για εισητήρια και σελίδες χρήσιμες μόνο σαν ουρητήρια.

Κι όχι βέβαια για να τη σπάσουμε σε μίζερα ανθρωποειδή που φορούν την προβιά εργολάβων ήθους (για να χτίζουν τα τείχη της ανυπαρξίας και της ηλιθιότητάς τους) αλλά γιατί και μέσα απ' τα θρύψαλα της ήττας μας μπορούμε να διεκδικήσουμε ακόμα τη στιγμή, ΤΙΣ ΣΤΙΓΜΕΣ (αυτές που πάντα θα σας διαφεύγουν)

—ακόμα και— σαν τσιφτετέλι, σαν ειρωνεία - κράξιμο σαν Ελλάδα που επιμένει όχι σα θέαμα μα σαν κρ-αυγή.

Απ' την παρέα

ΕΠΙΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΙΚΡΙΤΩΝ

● *Από τον κ. Αιμίλιο Μπουρατίνο, πήραμε μια επιστολή με τις επικρίσεις του για άρθρο του Κ. Τσουκαλά που είχε δημοσιευτεί στο τεύχος 235 του ΑΝΤΙ και το οποίο αναφερόταν σε μια έκθεση του ιδρύματος Γουλανδρή - Χορν με γενικό τίτλο «Η ιδιοπροσωπία του Νέου Ελληνισμού».*

Το κείμενο του κ. Τσουκαλά είναι από την αρχή μέχρι το τέλος γεμάτο βρισιές και υπονοούμενα, που όχι μόνο ως κριτική δεν μπορούν να θεωρηθούν, αλλά ούτε καν ως γνώμη έστω ελεύθερη.

Η έκδοση του Ιδρύματος Γουλανδρή - Χορν έχει ασφαλώς τις αδυναμίες της. Αλλά οι αδυναμίες αυτές είναι εκείνες της συλληπτικής ικανότητας των συνεργατών του βιβλίου και δεν πρέπει να συνδέονται με τις προθέσεις των δημιουργών του Ιδρύματος, ή με την όποια πολιτική τους τοποθέτηση. Πρέπει κάποτε να σταματήσουμε εμείς οι Έλληνες να θεωρούμε τους πολιτικούς μας αντιπάλους περίπου αυτοδικαίως ως «διαβλητούς», «ανάξιους» κτλ. απλώς και μόνο επειδή διαφέρουν οι ψυχονοητικοί μας καθορισμοί. Στην Ιδιοπροσωπία του νέου ελληνισμού παραλούν πολλά εθνικιστικά συνθήματα, πολλά ψυχολογικά απωθημένα και αρκετές ρομαντικές ψευδαισθήσεις κάτω από τον μανδύα των αναζητήσεων του πραγματικού νεοελληνικού προσώπου. Αλλά ο κ. Τσουκαλάς δεν ασχολείται με τίποτα από όλα αυτά. Κολλάει τη ρετινιά του σκοταδισμού χωρίς να μας εξηγεί που τον βρίσκει και προ πάντων χωρίς να μας δίνει τη δικιά του ερμηνεία του τι τέλος πάντων σημαίνει ελληνικό φως, τώρα ή άλλοτε.

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Κυκλοφόρησε το τεύχος 14 Σχόλια

Δ. Δέψης: Κοινωνικοποίηση εδώ και τώρα • **Δ. Ιωάννου:** Η άλλη όψη • **Θ. Καλόμαλος:** Όλα παίζονται • **Φ. Παπαδοπούλου:** Οδοιπορικό • **Α. Παππάς:** Σεξουαλικότητες ή Σεξουαλικότητα; - Σοφία, ειρήνη και ζυπ κυλότ • **Π. Ρηγοπούλου:** Οικοδόμοι του σοσιαλισμού και σεμνά ήθη • **Δ. Ψυχογιός:** Επί εσχάτη προδοσία;

Άρθρα

Γ. Ανδρεάδης: Ένα λογοκριμένο όνειρο • **Π. Ζουμπούλης:** Ιατρική και τεχνολογία • **Γ. Κυριόπουλος:** Πολιτική και υγεία • **Δ. Λιάρης:** Γλώσσα και ασυνείδητο • **Π. Νεράντζης:** Για ποιά ειρήνη μιλάνε; • **Π. Ρηγοπούλου:** Το σκάνδαλο μιας συνωνυμίας • **Φ. Σαλαμίνος:** Συστήματα υγείας • **Γ. Τούντας:** Το φάρμακο

Επιθέσεις - Αντεπιθέσεις

Θ. Καλόμαλος: Η δυσκολία της τοπιόγραφιας • **Δ. Κωνσταντινίδης:** Κάτι άλλο, απαραίτητο

Ὁ ἤ λέξη

ἑλληνική καὶ ἑνὴ λογοτεχνία

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ: «*Ανοδέρνυτες Πολιτείες*», μὲ περιπλάνηση (ἀνεκδοκὰς αὐτοβιογραφικὰς μαρτυρίες)

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΑΒΒΗΘΟΥΛΟΣ: «*Ἡ συμπωματική γυναικία μου μὲ τὸν Τσίρκα*

ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ: «*Αναμνήσεις ἀπὸ τὸν Στρατὴ Τσίρκα*

ΜΙΑΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ (μετ. Ἀντόνιος Φωσπιέρης): «*Σὺν τὸ φᾶρι πρὸ ἐνοῦφρου*

ΜΑΝΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ: «*Διόνος πάθος (μὴ μπαλλάντα γιὰ τὸν Τζόρτζ Μπέστ)*

ΜΑΡΣΕΛ ΜΑΡΣΣΕ (μετ. Ἀσπασία Κράλλη): «*Παντομίμας ὄφρου*

ΦΑΙΔΩΝ ΠΑΤΡΙΚΑΛΑΚΗΣ: «*Ἡ ὄρα πρὸ χόρα τῆς Τυραννίδος*

ΓΟΥΩΛΛΑΣ ΣΤΗΒΕΝΣ (μετ. Μάριο Παπαδημητρίου): «*Anglais moi à Florence **

Μὲ ἀνατολὴν ἐφ' ἑσπέρην

ΚΩΣΤΑΣ ΛΟΓΓΑΡΑΣ: «*Μέρες ἄργιας * Οἱ χόρες*

ΜΑΡΓΚΕΡΙΤ ΓΙΟΥΡΣΕΝΑΡ (μετ. Μαρία Φωσπιέρη): «*Μαρία ἢ Μαγδαλὴν ἢ ἡ λύτρωσις*

ΜΑΡΙΑ ΣΑΒΒΑΚΗ: «*Πορτραῖτα*

ΤΖΙΟΡΤΖΙΟ ΜΠΑΣΣΑΝΙ (μετ. Εἰρήνη Χατζήλλη): «*Τὰ παπούτσια τοῦ τένης*

Ε. Γ. ΜΠΕΛΙΕΣ: «*Ψυγὸ φρούτου, λουλούδιον, τροφίμιον καὶ νεκρὸν **

Ἡ ἀπερρώχτα τοῦ μέλλοντος * Κατεβαίνοντας τὴν φουρραζόουσα σκάλα * Ὁ πραγματικὸς ἀντίπαλος

ἢ κλειψύδρα

Δημήτρης Ποταμίτης, Σταμάτης Κραουνάκης,

Κώστας Γεωργουσιώλης, Κώστας Κουτούλας

Σε 6' πρόστιπο μὲτ' ἀνομιλίας μὲ τὸν Marcel Marceau)

Ἡ κρίσις τοῦ θεατροῦ (ἀπὸ τὸν Γιάννη Παζόρη)

Ἡ κρίσις τοῦ κινηματογράφου (ἀπὸ τὸν Νίκο Κολοβό)

Ἡ κρίσις τοῦ βιβλίου (ἀπὸ τοὺς Θανάση Θ. Νιάρχου, Ἀθηνά Σχινά)

Ἐξ ὄψεως: Χρύσα Πρωτοπαπί, Μάνος Κοντογιάννης, Ἐλένη Δρούζα

Σχέδια καὶ ζωγραφικὴ τοῦ Παύλου Μοσχίδου

25

ἰούλιος '83

ἀρχ. 100

Αν οι αδυναμίες του Ιδρύματος Γουλανδρή - Χορν και της έκδοσής του συνίστανται στα νεφελώδη υπονοούμενα, που αναφέρει ο αρθρογράφος σας, αν εκείνος δεν βρίσκει τίποτα το συγκεκριμένο και μαχητό να τους καταμαρτυρήσει, τότε οι κερδισμένοι της υπόθεσης είναι το Ίδρυμα και η έκδοσή του: Οι επικριτές του στερούνται των πραγματικών εκείνων επιχειρημάτων, που θα τους επέτρεπαν να το βάλουν πραγματικά στην θέση του αν υποτεθεί ότι πραγματικά η προσπάθεια του Ιδρύματος αυτού δεν έχει τίποτα το καλό ή το χρήσιμο για τον τόπο, πράγμα που εγώ τουλάχιστον αμφισβητώ.

Με πολλή εκτίμηση
Αιμίλιος Μπουρατινός

ΑΝΤΙ - ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ

• Με αφορμή το ίδιο άρθρο του Κ. Τσουκαλά (αλλά όχι μόνο αυτό) ο κ. Χρύσης Μιχαηλίδης επεκτείνει το θέμα.

Αγαπητή Σύνταξη,

Έχω εμπρός μου δύο άρθρα, το ένα του δικού σας περιοδικού (τεύχος 235) κάποιου Κ. Τσουκαλά, και ένα του «Σχολιαστή» (τεύχος 3) κάποιου Γ. Μηλιού.

Στο ίδιο ακριβώς πνεύμα —ραγιαδισμού, και αισθήματος εθνικής κατωτερότητας— βλέπω και ένα τρίτο άρθρο κάποιου Κ. Καβαθά στα «Επίκαιρα» τευχ. 776. Και αναρωτιούμαι γιατί;

Δεν με εκπλήσσει το γεγονός, διότι ο πόλεμος κατά της Ανατολής (όχι ρατσιστικά ελληνικής), δεν αποτελεί φρούτο των καιρών μας. Είναι μία μόνιμη απειλή η οποία τώρα τελευταία, έβγαλε εντελώς πλέον το προσωπίο, και χρησιμοποιώντας συγχρόνως «διαφωτιστές» του ορθολογισμού, από τον ίδιο τον λαό που πολεμά ναρκοθετεί τα τελευταία προπύργια της Ρωμισσύνης.

Η «ελληνική ιδιαιτερότητα», η άρνηση του ορθολογισμού της δυτικής ανταγωνιστικής κοινωνίας, ο εθνοκεντρισμός και ο φασισμός, είναι μπορούμε να πούμε τα σημεία της διαφοράς, αν αντιπαρέλθουμε τις βρισιές π.χ. σας γαμώ την πίστη σας (Σχολιαστής).

Η στροφή προς την ορθόδοξη πολιτιστική μας κληρονομιά, είναι ένα γεγονός αναμφισβήτητο. Πράγμα που επιβεβαιώνει ο συνεχής πόλεμος, τόσο από την μαρξιστική διανόηση αλλά κυρίως από την δεξιά δοσίλογη πέννα.

Όταν η Ορθόδοξη Ρωμισσύνη αναφέρεται σε μία ελληνική ιδιαιτερότητα, δεν προτίθεται να θεοποιήσει τους κατοίκους του ελλαδικού κρατιδίου —της ψωρωκώσταινας— δεν χωρίζει λαούς σε ανώτερους και κατώτερους, δεν δημιουργεί ολόκληρα τύ-

που Πάπα, Λένιν - Στάλιν, Μάο Χίτλερ κλπ. δεν αναγεννά δυτικές απάνθρωπες αντιλήψεις, τύπου φασιστικής Ιταλίας και δικτατορικής Ρωσίας ή καταναλωτικής Η.Π.Α.

Η ελληνική ιδιαιτερότητα, αποτελεί διεθνικά οικουμενικό τρόπο ζωής —βιώματα— υπεράνω ράτσας, γλώσσας, φύλου και χρώματος. Δεν μπορεί να είναι φασίστας ένας Ανατολίτης στη σκέψη. Ο φασισμός εδημιουργήθη στους κόλπους του Βατικανού για να συντριψει τον ρωμιο, την Ανατολή. Το Έθνος μέσα στην Ορθόδοξη Χριστιανική Πίστη μας, έχει καθαρά οικουμενικό, αντιρατσιστικό, αταξικό, κοινοβιακό μπορώ να πω χαρακτήρα. Μακριά από θετικιστικές αντιλήψεις, ωφελμιστικούς ορθολογισμούς και υλιστικές τοποθετήσεις που αποτελούν τα σύγχρονα όπλα της δύσης, στην προσπάθεια της δορυφοροποίησης του ασύλληπτου ανατολικού πνεύματος, όπως κατόρθωσε με τα κράτη της ανατολής.

Μόνο η εικόνα του περιοδικού «Αντί» στο υπόλογο αρθρίδιο φανερώνει τόσο τον δυτικό τρόπο σκέψης, του γράψαντος, όσο και την αντιπαλική βιβλιοθήκη στην οποία φαίνεται ότι απασχολείται τακτικά. Ο αντιπαπισμός δεν είναι αντιχριστιανισμός, διότι ο παπισμός, σαν κοινωνική, οικονομική, πολιτική δύναμη σήμερα, αυτοτοποθετήθηκε μέσα στις χριστιανίζουσες πλέον καταστάσεις.

Όσον αφορά τους «σκοτολάγνους» αρχιμανδρίτες και ιερομονάχους, το θέμα εμπίπτει εκεί ακριβώς που βρίσκεται το πραγματικό περιεχόμενο, και έννοια της λέξης «ΓΝΟΦΟΣ», και όχι σε λεξικά τύπου BRETTANICA, και LAROUSSE.

Μετά τιμής
Χρύσης Ι. Μιχαηλίδης

ΩΔΕΙΟΥ ΣΥΝΕΧΕΙΑ

• Το ANTI (τχ. 236) δημοσίευσε άρθρο - καταγγελία του κ. Γιώργου Κερτσόπουλου που αναφερόταν στο πρόγραμμα εξετάσεων κιθάρας του Εθνικού Ωδείου. Σε απάντηση αυτής της καταγγελίας, ο «διάλογος» του προηγούμενου τεύχους (237) φιλοξένησε δύο γράμματα καθηγητών του ωδείου. Το γράμμα που ακολουθεί είναι η ανταπάντηση του κ. Γ. Κερτσόπουλου.

Απ' ό,τι διάβασα, με τις συγκεχυμένες απαντήσεις των «τακτικών καθηγητών», επιβεβαιώθηκαν τα επιχειρήματα και η έκθεση των πραγματικών γεγονότων που υπάρχουν στην καταγγελία μου.

Δεν ήταν πιστεύω ανάγκη να αναφερθούν στο κύρος και στο καλλιτεχνικό ύψος που κατέχουν, για να δείξουν το μετρικό χάος που (κατά την κρίση τους)

υπάρχει μεταξύ αυτών και εμένα, με σκοπό να ανατρέψουν τα όσα αναφέρω.

Διότι, η βαθύτατη σημασία της καταγγελίας μου κύριοι αποτελεί αμφισβήτηση του δήθεν δικαιώματος, ότι μπορείτε επικαλούμενοι τους τίτλους σας να προβαίνετε σε αυθαιρέτες και παράτυπες ενέργειες.

Με αυτή όμως τη διατύπωση τοποθετείστε εκτός του θέματος της καταγγελίας μου και προδίδετε τη σύγχυσή σας.

Η καταγγελία μου λοιπόν αποτελεί μια υπεύθυνη ενέργεια, η οποία απευθύνεται σε πρόσωπα άξια να διακρίνουν την εγκυρότητα των όσων λέχθηκαν.

Απορώ όμως κύριοι γιατί θορυβηθήκατε, από τη στιγμή που ξέρετε ότι το υπουργείο της κ. Μερκούρη ούτως ή άλλως δεν ασχολείται με τέτοια σύγχρονα θέματα: το Εθνικό Ωδείο θα κρύβεται πάντα πίσω από την ταμπέλα του και εσάς (αρκεί να υπογράφετε όλοι μαζί και στην καθιερωμένη σειρά) οι μαθητές σας θα συμφωνήσουν μαζί σας για τις αιτίες της καταγγελίας μου, ενώ στους διαδρόμους θα συμφωνούν μεταξύ τους για τις κυκλωματικές σας ενέργειες: οι γνωριμίες και επαφές σας είναι τόσο πλατειές και αξιόλογες, που ειλικρινά αναρωτιέμαι: ποιος δημοσιογράφος ή άλλος αρμόδιος θα ερευνήσει το θέμα και θα αποδείξει πώς όντως έχει η κατάσταση;

Προς τι λοιπόν οι βαθύτερες επιθυμίες σας και για πιο διεξοδικές παρεμβάσεις στα περιοδικά σας;

Αλλά καθώς γνωρίζουμε όλοι μας, ακόμα και η στρουθοκάμηλος όταν θορυβείται κρύβει το κεφάλι της στην άμμο, έχοντας την πεποίθηση ότι κανείς δεν τη βλέπει.

Γιώργος Κερτσόπουλος
Καθηγητής Κιθάρας
1976-1981 Πανεπιστήμιο CONCORDIA Μοντρεάλ, Καναδά
1978-1981 Πανεπιστήμιο ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ Πλάτσμπουργκ, Η.Π.Α.

1981-1983 Εθνικό Ωδείο Αθηνών (Έκτατος Καθηγητής)
Υ.Γ. Όσο αφορά τους τίτλους που υπάρχουν στην υπογραφή (αδελφού, είναι για να μη νομίζουν οι αναγνώστες (σύμφωνα με τα λεγόμενά σας κύριοι «τακτικοί καθηγητές») ότι πριν διατελέσω καθηγητής στο Εθνικό Ωδείο βρισκόμουν στη ζούγκλα.

ΑΚΟΜΑ ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ
● Τη δική του απάντηση στην αρχική καταγγελία του κ. Κερτσόπουλου, μας έστειλε και ο καθηγητής του Εθνικού Ωδείου κ. Γιώργος Καμπανάς. Μεταξύ άλλων μας γράφει:

Με κατάπληξη διάβασα στο τεύχος 236 (το οποίο πήρα με κάποια καθυστέρηση λόγω διακοπών μου), μια ολοσέλιδη συκοφαντική επιστολή με το τίτλο «Ε-

θνικό Ωδείο» και με υπότιτλο «μια καταγγελία που ζητά απάντησή».

Αναρωτήθηκα λοιπόν πως είναι δυνατό αυτή η «καταγγελία» να μην μπει στο χώρο του «Διαλόγου» αλλά να γραφτεί σαν άρθρο που μάλιστα ο αρθρογράφος ζητά δημόσια συζήτηση. Σαν τέτοια λοιπόν πρόθεση γιατί δεν ζητήθηκε και από μια αντιπαραθετική επιστολή;

Δεν θέλω να κουράσω τους αναγνώστες του ANTI με πολυλογίες αλλά από αναγκαιότητα προς απάντηση έχω να πω τα εξής:

1) Δεν τον τιμά ιδιαίτερα το γεγονός που ενώ είχε κάποια αντίρρηση (;) δεν ήρθε ποτέ να την εκφράσει επικοδομητικά —μιας και για την ποιότητα των μαθημάτων ζητά επίμονα διάλογο— πράγμα που το κάνουμε όλοι σχεδόν οι συνάδελφοι του Ωδείου.

2) Το Εθνικό Ωδείο δεν μου παρέχει κανένα «δωμάτιο» (;;;) παρά μόνο μια αίθουσα διδασκαλίας και ούτε λεπτό παραπάνω απ' αυτό που δικαιούμαι.

3) Όσο για τα περιήρημα «ιδιαιτερα μαθημάτων» μου, —που όπως αναφέρει ο ίδιος στο άρθρο του «και τι πειράζει, θα μου πείτε όλοι κάνουμε ιδιαιτερα»— έχω να του πω πως για το συγχωροχάρτι που μου δίνει τον ευχαριστώ, αλλά του το επιστρέφω γιατί μάλλον του χρειάζεται. Γιατί πρέπει να μάθει πως είμαι απ' τους δασκάλους εκείνους —που όχι μόνο δεν μετατρέπουν το μάθημά τους σε εμπορεύσιμο είδος, αλλά— που έχω (δέκα) μαθητές διδάσκοντες τους τελειώς δωρεάν. Λυπάμαι που αναγκάζομαι να αναφέρω αυτό μου το καθήκον που έχω απέναντι στους ταλαντούχους και φτωχούς μαθητές μου αλλά ρωτώ μήπως αυτός εννοεί ο αρθρογράφος σας;

4) Από που βγάζει το ύποπτο συμπέρασμα ότι εγώ δεν κάνω σωστά το μάθημα του σολφέζ, αφού ο ίδιος δεν έχει προσωπική γνώμη και γνώση για το πώς κάνω το μάθημά μου;

5) Λυπάμαι που ο Κερτσόπουλος δεν γνωρίζει ότι οι μαθητές μένουν μετά από 10 απουσίες για το κάθε μάθημα και όχι με 2-3 φορές το χρόνο όπως αναφέρει.

6) Ακόμη πρέπει να γνωρίζει μια βασική παιδαγωγική αρχή: πως δεν είναι απαραίτητο —και δεν υπάρχει τέτοιος παιδαγωγικός κανόνας— κάποιος μαθητής που παρουσιάζει επιμέλεια σε ένα μάθημα να είναι άριστος σε όλα τ' άλλα μαθήματα. Μπορεί κάποιος να είναι πολύ αποδοτικός στο ένα και σ' άλλο όχι.

Και δω το ερώτημα. Μήπως ο Κερτσόπουλος γίνεται αχθοφόρος συκοφαντιών μιας κάποιας προσωπικής υπερσυμπάθειας;

7) Βέβαια, είναι αλήθεια ότι τα μαθήματα στο Εθνικό Ωδείο έχουν διαφοροποιηθεί ανεβάζον-

τας το επίπεδο κατά πολύ από πριν. Χαρακτηριστικά αναφέρω ότι φέτος σε μια συγκέντρωση θεωρητικών δασκάλων, ο καλλιτεχνικός διευθυντής του Ωδείου κ. Β. Κολλάσης μας καθόρισε —και προς τιμή μου— ότι πρέπει ν' ανεβάσουμε το επίπεδο των μαθημάτων έστω κι αν το Ωδείο αποβάλλει τους μη αποδοτικούς μαθητές.

Μια τέτοια αρχή λοιπόν έρχεται σε πλήρη ρήξη με οποιαδήποτε εμπορικά συμφέροντα λόγω των δυσκολιών των μαθημάτων. Έρχεται όμως σε αδιάρρηκτη σχέση με το ανέβασμα του μουσικοεκπαιδευτικού επιπέδου, την ρήξη της ανέχειας, της ασυδοσίας και την ανοχή των δασκάλων που ήταν αναγκασμένοι να δέχονται αμελείς και μη αποδοτικούς μαθητές.

Μ' ένα τέτοιο πρόγραμμα μαθήματος είναι φανερό λοιπόν να μην επιτρέπεται να περνούν στην επόμενη τάξη όλοι οι μαθητές (το ανησυχητικό θα ήταν μάλλον το αντίθετο).

Έτσι πληροφοριακά σας αναφέρω πως φέτος στους 100 μαθητές των τριών τμημάτων μου έμειναν 10 μαθητές (δεν εξετάζω τους λόγους, γιατί για να μένει ένας μαθητής, οι παράγοντες μπορεί να είναι όχι ένας, αλλά πολλοί). Δηλ. ένα ποσοστό 10%. Μήπως αυτό το ποσοστό ο Κερτσόπουλος στηρίζει το λασπολογικό «δεν παραδίδει σωστά σολφέζ, γι' αυτό μένουν οι μαθητές»;

Λυπάμαι ειλικρινά για το ότι η «καταγγελία» αυτή του Κερτσόπουλου τον κατατάσσει στην αρχή της σταδιοδρομίας του μεταξύ των συκοφαντών.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία και ζητώ συγνώμη από τους αναγνώστες του Αντί για την καθυστέρηση

Γιώργος Καμπανάς

ΚΑΙ ΕΝΑ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

● Με όλα τα ΣΤΟΠ, να το τηλεγράφημα που μας έστειλε ο κιθαριστής Βαγγέλης Μπουντούνης, σχετικά με την υπόθεση του Εθνικού Ωδείου και καταγγέλει την χρήση του ονόματός του σε επιστολή που δημοσιεύσαμε στο προηγούμενο τεύχος.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ 236 ΕΙΧΕ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΙ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΥ ΣΧΕΤΙΚΗ ΜΕ ΕΘΝΙΚΟ ΩΔΕΙΟ ΟΠΟΥ Ο ΕΠΙΣΤΟΛΟΓΡΑΦΟΣ ΔΕΙΧΝΕΙ ΝΑ ΑΓΝΟΕΙ ΣΥΝ ΤΟΙΣ ΑΛΛΟΙΣ ΠΩΣ ΕΧΩ ΠΑΡΑΙΤΗΘΕΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ '82 ΑΠΟ ΜΕΛΟΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ '83 ΑΠΟ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤΟΠ ΣΑΣ

ΕΙΧΑ ΣΤΕΙΛΕΙ ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗ ΒΛΕΠΟΝΤΑΣ ΤΟ ΛΟΓΟ ΝΑ ΑΣΧΟΛΗΘΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΕΡΙΑΥΤΟΛΟΓΩΝΤΑΣ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΟΠΟΥ Ο ΕΠΙΣΤΟΛΟΓΡΑΦΟΣ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΚΑΙ ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ ΝΑ ΦΡΟΝΤΙΣΕΙ ΓΙΑ ΣΩΣΤΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ΣΕ ΟΤΙ ΜΕ ΑΦΟΡΑ ΣΤΟΠ Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗΚΕ ΣΤΟΠ ΔΕΝ ΕΧΩ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΠΑΝΤΗΤΙΚΗ ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΟΓΡΑΦΟ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΠΟ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΒΛΕΠΩ ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΣΑΣ 237 ΚΑΙ ΠΟΥ ΔΙΝΕΙ ΤΗΝ ΛΑΘΕΜΕΝΗ ΕΝΤΥΠΩΣΗ ΠΩΣ ΤΗΝ ΕΧΩ ΣΥΝΥΠΟΓΡΑΨΕΙ ΚΑΙ ΛΥΠΑΜΑΙ ΕΙΛΙΚΡΙΝΑ ΓΙΑ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΧΡΗΣΗ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΜΟΥ ΧΩΡΙΣ ΕΝΤΟΛΗ ΜΟΥ ΣΤΟΠ ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΝΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΙ ΤΟ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΜΟΥ ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ ΣΑΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΡΟΚΑΤΑΒΟΛΙΚΑ.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΜΠΟΥΝΤΟΥΝΗΣ
ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΚΙΘΑΡΙΣΤΗΣ

● Σχετικά με το ίδιο θέμα, λάβαμε την ακόλουθη διευκρίνιση από τον κ. Βαγγέλη Μπουντούνη:

Ασφαλώς ο φίλος μου Γ. Κερτσόπουλος δεν ξέρεει ότι αποχώρησα από το Εθνικό Ωδείο, εδώ και αρκετό καιρό και από την εξεταστική επιτροπή. Άρα είναι περιττό τώρα πια να αναφέρεται στο όνομά μου.

Βαγγέλης Μπουντούνης
Κιθαριστής

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΣΤΡΕΒΛΩΣΗ

● Από τον πρώην Δήμαρχο της Κύμης Θεόδωρο Ε. Θεοδώρου πήραμε ένα γράμμα σχετικό με το αφιέρωμα στην κυπριακή λογοτεχνία:

Αγαπητό ANTI,

Αξιέπαινη η επίκαιρη έκδοση του «Αντί - Αφιέρωμα στην κυπριακή λογοτεχνία». Τόσο περισσότερο που είναι δυστυχώς πραγματικότητα (την οποία πρέπει ν' αντιμετωπίσουμε κατάματα) η αδιαφορία μας σαν λαού για την τύχη των Ελληνοκυπρίων, που εντούτοις η μη δικαίωσή τους είναι πλήγμα ενάντια στην ολοκλήρωσή μας σαν έθνους, σαν λαού, σαν κοινωνίας, σαν πολιτείας. Αυτή η αδιαφορία δεν είναι ασφαλώς τυχαία, αλλ' ένα μέρος απ' την εν γένει διαστρέβλωση που επιχειρείται (όχι χωρίς επιτυχία) στη διαμόρφωση της συγκαιρινής μας κοινωνικοπολιτικής συνείδησης του ελληνικού λαού. Αλλ' έχει αποδειχθεί ότι υπάρχει αντίσταση στο γεγονός τούτο. Και μπράβο στο «Αντί» που συμμετέχει στην πρώτη της γραμμή, όπως και σ' άλλες περιπτώσεις έχει κάνει.

Φιλικότατα
Θ. Θεοδώρου
Δικηγόρος,
Πρ. Δήμαρχος Κύμης

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

● *Κι ένα γράμμα -δήλωση ενός παλιού αναγνώστη, με το οποίο μας εξηγεί γιατί αποφάσισε ξανά να αγοράζει το ANTI. Ευχάριστο ε! Εσείς τι λέτε;*

Πέντε χρόνια πριν με σχετικό γράμμα μου είχα δηλώσει διακοπή αγοράς του ANTI. Σήμερα —και απ' ότου παραβίασα τη δήλωσή μου κατά δύο περίπου χρόνια δισυστάνομαι την ανάγκη —παρ' όλο που δεν είναι κανένα σπουδαιό ζήτημα, παρά μια ατομική περίπτωση— να εξηγήσω γιατί ξαναπαίρνω το περιοδικό (είναι το λεγόμενο ζήτημα συνειδησης όπως καταλαβαίνετε).

Διότι καλύπτει ένα κενό αναγκατάστατο στο διάλογο της Αριστεράς διότι πληροφορεί για θέματα έντονου ενδιαφέροντος στα κόμματα και στις οργανώσεις του ελληνικού χώρου, θέματα που οι ενδιαφερόμενοι συνήθως συγκαλύπτουν επιμελώς διότι η πρωτοτυπία ορισμένων κομματιών ή αφιερωμάτων είναι μοναδική (π.χ. το άρθρο του Κούλογλου για τις αριστιτικές οργανώσεις ή το αφιέρωμα στο Βασίλη Λούλη ή το τεύχος Μαρξ) διότι, τέλος —ας το πω κι αυτό— ένα ποσοστό σελίδων καλύπτει πλέον όχι μόνο τις ανάγκες μου για πληροφόρηση, αλλά και τους προβληματισμούς μου.

Όλα τα παραπάνω, εξακολουθώντας να πιστεύω ότι το ANTI δεν είναι βέβαια ανεξάρτητο περιοδικό της Αριστεράς, ούτε ουδέτερο ως προς το κόμμα όπου πάντα ανήκω, το ΚΚΕ. Απ' ό,τι καταλαβαίνω, παρόμοια πρέπει να είναι η θέση των συντρόφων μου Μοσκόφ, Μπιτσάκη κτλ., που συχνά πυκνά αρθρογραφούν επώνυμα στο περιοδικό.

Δημήτρης Φύσσας

ΕΝΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

● *Στην κριτική που άσκησε ο Δ. Δημητράκος για το συνέδριο του ΕΛΠΟΕ, αναφέρεται το γράμμα της Βιργινίας Τσουδερού:*

Φίλε Αντί,

Στο τεύχος σας της 27.5.83 με τίτλο «Το Συνέδριο του ΕΛΠΟΕ» ο φίλος Δ. Δημητράκος, έκανε μια αξιολόγηση των εργασιών του πρώτου Συμποσίου που οργάνωσε το Ελεύθερο Πολιτικό Έργαστήρι μας.

Ο κ. Δημητράκος ήταν μεταξύ των πολλών διακεκριμένων Ελλήνων ομιλητών, και ασφαλώς οι κρίσεις του έχουν μια αυξημένη βαρύτητα.

Θα συμφωνούσα άνετα μαζί του σε δύο από τις κρίσεις του.

1. «Το κοινό έδειξε», γράφει «ότι τα ελληνικά ακροατήρια δεν είναι συνηθισμένα να διεξάγουν συζητήσεις με ιδεολογικά φορτισμένα θέματα χωρίς να χάνεται τόσο η ψυχραιμία όσο και η συναισθηση των περιστάσεων και αναλογιών».

Θα συμπλήρωνα ότι τούτη η παρατήρηση αφορά περισσότερο πολλούς που έκαναν συνειδητά την επιλογή να μην παραστούν, διότι από τις δοσμένες θέσεις που έχουν δεν άντεχαν στο διάλογο.

2. Θα συμφωνήσω επίσης, τώρα που δεν με δεσμεύει πια η ευθύνη για τη φιλοξενία ξένων, ότι ορισμένοι των ξένων ομιλητών δεν ήσαν επαρκώς προετοιμασμένοι, όχι όμως όλοι. Οι Έλληνες ομιλητές αντίθετα σεβάστηκαν με τις επιμελημένες παρεμβάσεις τους το ακροατήριο.

Θεωρώ ότι και αν μόνο κέρδος των προσπαθειών του ΕΛΠΟΕ είναι να γίνουν συνειδηση όλων αυτές οι διαπιστώσεις, οι κόποι μας δεν πήγαν χαμένοι. Η σοφία δεν έρχεται μόνο απ' έξω. Αλλά την αυτόχθονη αξιοσύνη δεν την προ-

σέχουμε παρά μόνο, όταν από φθόνο, θέλουμε να την εξαφανίσουμε.

Σε κοινωνία προκαταλήψεων που πηγάζει από μειωμένη γνώση και οδηγεί σε τυφλό πάθος και δογματισμούς, είναι χρήσιμο να γίνεται κριτική του κοινού και ριψασπιδών και να επαινεθούν άτομα που ανήκουν στην κοινωνία τούτη και πασχίζουν να ελευθερώσουν τη σκέψη, πριν καταποντιστεί τελειώς στο σκότος του πνευματικού ιμπεριαλισμού.

Ασφαλώς η πρώτη μας εμπειρία μας οδηγεί να επιδιώξουμε μορφές συζήτησης πιο καλά οργανωμένες, με αυστηρότερη οριοθέτηση του θέματος, αλλά και αυστηρότερη κριτική για όσους δεν αντέχουν στην πρόκληση και αναμέτρηση, ιδίως σε μια διαλογική αντικειμενική συζήτηση.

Ίσως ο ίδιος Δ. Δημητράκος, και άλλοι εθελοντές να βοηθήσουν στην οργάνωση μιας νέας συνάντησης για να συνεχιστεί η προσπάθεια που ανέλαβε το ΕΛΠΟΕ, που είναι να προσφέρει δυνατότητες σε προβληματιζόμενους πολίτες, με αίσθημα κοινωνικής ευθύνης, να διερευνήσουν με ειλικρίνεια και χωρίς πάθος τις ευκαιρίες αναστροφής του κατήφορου που έχουν πάρει οι δημοκρατικοφανείς θεσμοί μας. Πιστεύω πως θα βρεθούν κανόνες τοι Έλληνες συνομιλητές και σκεπτόμενοι πολίτες που θα δεχτούν ν' αναμετρηθούν και με επιτυχία με άλλους παρόμοιους πολίτες άλλων κρατών.

Το ΕΛΠΟΕ, που σε λίγες μέρες αποκτά δικιά του στέγη, (Λ. Αλεξάνδρας 207) προσκαλεί όσους θέλουν να βοηθήσουν στην οργάνωση τέτοιων Ευρωπαϊκών αναζητήσεων.

Φιλικά
Β. Τσουδερού

Προς τους φίλους συνδρομητές

Επειδή πολλοί συνδρομητές του περιοδικού-μας καθυστερούν την ανανέωση της συνδρομής-τους τους παρακαλούμε να τακτοποιηθούν ταμειακά εμβάζοντας το ισόποσο της αξίας-της.

ΤΟ «ANTI»

● Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό άστεράκι».

- Μιά μικρή δαση μέσα στο τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο - Διδασκαλία και επίβλεψη από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- Έλατε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Π. Εύθυμιού
Βαλσαμώνος 4 και Άσκληπιού τηλ. 6447830 - 3635419

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΛΑΧΟΣ
Μιλτιάδου 23β
Χαλάνδρι
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Καλλιτεχνική επιμέλεια:
ΜΠ. ΜΠΟΖΕΝΑ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΛΙΘΟΤΥΠ» Α.Ε.
Ιασιού 5 - Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

● Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
● Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 600 δρχ. - Ετήσια 1.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 4.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 13
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 26
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
εξάμηνη: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 15
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 30
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 20
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 40

● Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60,
115 21 ΑΘΗΝΑ

● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 50
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 80

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Εκδόσεις «Νεφέλη»
Μαυρομιχάλη 9,
Τηλ. 36.07.744 - 36.39.962
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

Μέ την Εγγυημένη Επιταγή τῆς Εμπορικῆς Τράπεζας

**πληρώνετε στή στιγμή
τούς πάντες καί τά πάντα
καί τά λεφτά σας πίνουν...τόκο!**

Τώρα ἡ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ἐφαρμόζει στήν Ἑλλάδα τόν θεσμό τῆς Ἐγγυημένης Ἐπιταγῆς.
Εἶναι «χρήματα» μέ τά ὁποῖα πληρώνετε ἢ ἀγοράζετε ὅ,τιδήποτε, χωρίς νά τά ἔχετε
ἐπάνω σας. Κι' ἐπί πλέον, τά λεφτά σας πίνουν... τόκο!

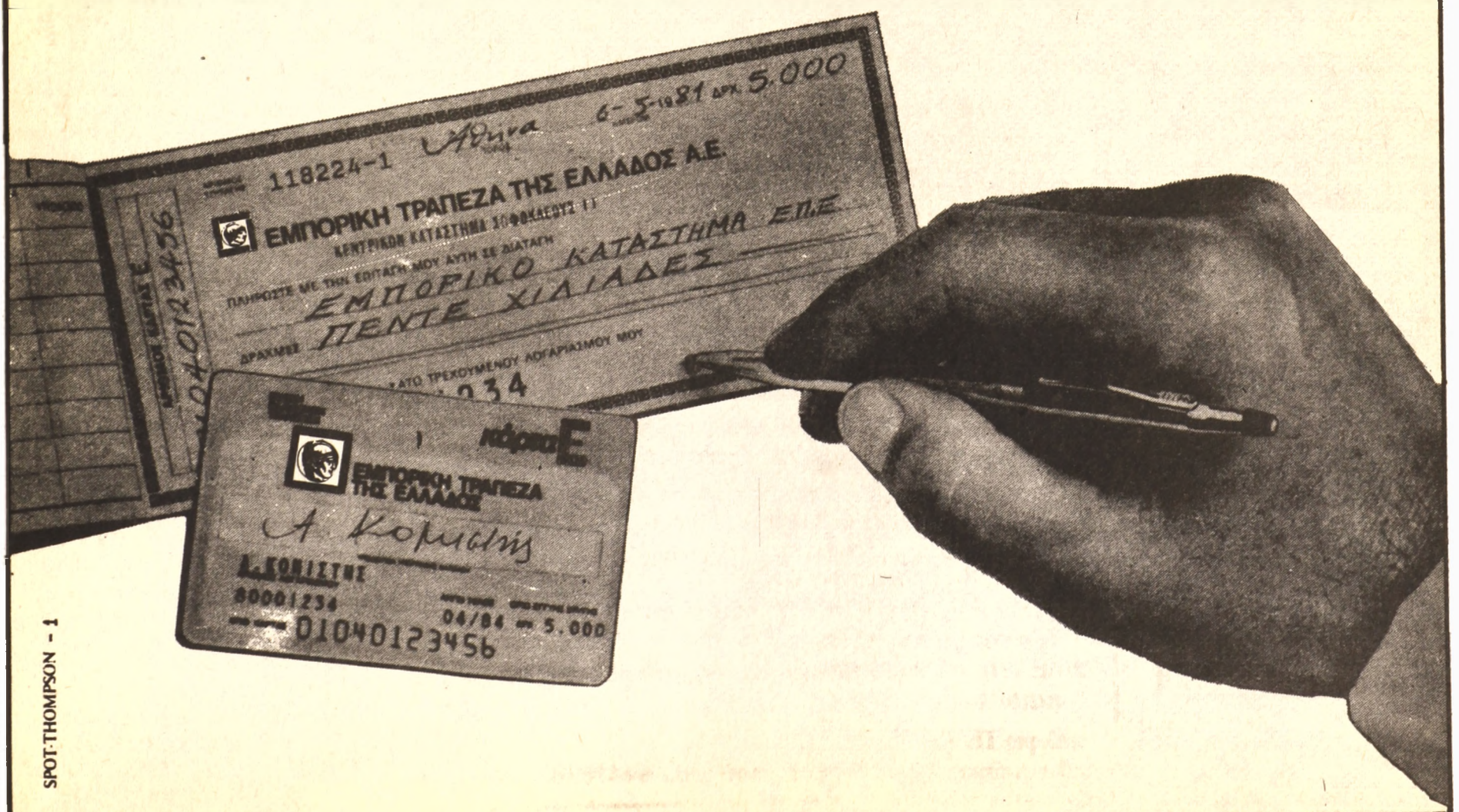
Ἄνοιξετε σήμερα ἕνα Τρεχούμενο Λογαριασμό Ἐγγυημένων Ἐπιταγῶν σ' ὁποιοδήποτε
Κατάστημα τῆς ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ καί θά πάρετε ἕνα καρνέ ἐπιταγῶν καί
τήν ΚΑΡΤΑ Ε. Μέ αὐτήν ἡ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ἐγγυᾶται κάθε ἐπιταγή σας στήν ὁποία
ἀναγράφεται ποσό μέχρι 5.000 δραχμές. Ἔτσι γίνεται δεκτὴ παντοῦ! Κι' ἀπ' τή στιγμή
πού θά καταθέσετε τά χρήματα γιά ν' ἀνοιχτεῖ ὁ λογαριασμός, ἀρχίζει νά μετράει
γιά σᾶς ὁ τόκος!

Μόνο ἡ Ἐγγυημένη Ἐπιταγή σᾶς προσφέρει εὐκολία, σιγουριά,
τόκο, πρόσθετο κύρος στίς συναλλαγές σας καί ἀυξημένη
ἀγοραστική δυνατότητα, κάθε στιγμή.
Θά τό διαπιστώσετε καί οἱ ἴδιοι.

ἄλλη μία ἐξυπηρέτηση
ἀπό τήν

**ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

ΑΘΗΝΑ
ΛΟΝΔΙΝΟ
ΠΑΡΙΣΙ
ΛΥΩΝ
ΜΑΔΡΙΤΗ
ΜΙΛΑΝΟ
ΖΥΡΙΧΗ
ΓΕΝΕΥΗ
ΡΩΜΗ
ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ
ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ
ΝΤΥΣΣΕΛΝΤΟΡΦ
ΤΙΡΑΝΑ
ΦΡΑΝΚΦΟΥΡΤΗ
ΣΤΟΥΤΓΑΡΔΗ
ΒΙΕΝΝΗ
ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ
ΤΡΙΠΟΛΗ
ΚΑΙΡΟ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΤΕΛ ΑΒΙΒ
ΝΑΪΡ ΟΜΠΙ
ΓΙΟΧΑΝΝΕΣΜΠΟΥΡΓΚ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ
ΤΖΕΝΤΑ
ΝΤΑΧΡΑΝ
ΝΤΟΥΜΠΑΙ
ΚΟΥΒΕΪΤ
ΑΜΠΟΥ ΝΤΑΜΠΙ

"Έχετε 28+1 λόγους νά ταξιδέψετε μέ τήν 'Ολυμπιακή στό έξωτερικό

Ἡ 'Ολυμπιακή Ἀεροπορία πετάει σέ 28 διεθνείς προορισμούς. Καί μαζί της, αισθάνεσθε σάν στό σπίτι σας, γιατί ἡ ἑλληνική φιλοξενία σᾶς συνοδεύει παντοῦ.

Ἐπί πλέον, οἱ περισσότερες πτήσεις τῆς 'Ολυμπιακῆς, γίνονται χωρίς ἐνδιάμεσους σταθμούς. Γιά παράδειγμα, ἡ 'Ολυμπιακή πετάει κατευθείαν γιά Νέα Ὑόρκη. Ἐτσι φθάνετε γρήγορα καί ξεκούραστα, μέ τά πιο σύγχρονα ἀεροσκάφη.

Ταξιδεύοντας στό ἐξωτερικό, γιά δουλειές ἢ διακοπές, ὁ καθένας ἀπό τούς 28 προορισμούς μας, εἶναι ἕνας λόγος γιά νά πετάξετε μέ τήν 'Ολυμπιακή Ἀεροπορία. Ἀλλά ὑπάρχει πάντα ἀκόμα ἕνας λόγος: ἡ εὐχαρίστηση ἀπό τό ταξίδι σας.

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ
ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ